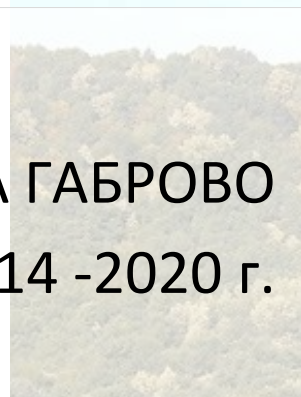
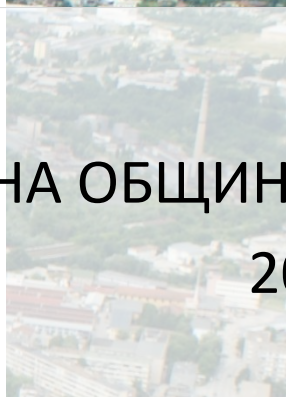
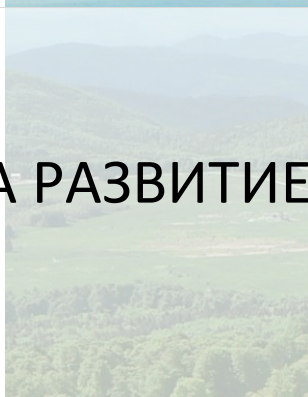

ОБЩИНСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ГАБРОВО 2014 -2020 г.

Анализ
на икономическото и социалното развитие на
община Габрово
ТОМ I

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ	2
1 ВЪВЕДЕНИЕ	5
2 ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА/ПРОФИЛ НА ОБЩИНА ГАБРОВО	6
2.1 ИСТОРИЧЕСКИ ДАННИ	6
2.2 МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ	7
2.3 ПРИРОДНИ УСЛОВИЯ	7
2.4 ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКИ ПОЗИЦИИ	11
3 СЪСТОЯНИЕ НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА	15
3.1 ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА	15
3.1.1 По големина	15
3.1.2 По икономически дейности	16
3.1.2.1 Произведена продукция	16
3.1.2.2 Нетни приходи от продажби	17
3.2 ИНВЕСТИЦИИ	17
3.3 НАЕТИ ЛИЦА, ПАЗАР НА ТРУДА И СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА	18
3.4 ПРОМИШЛЕНОСТ	19
3.5 СТРОИТЕЛСТВО	23
3.6 ТУРИЗЪМ	23
3.7 СЕЛСКО СТОПАНСТВО	28
3.8 ИЗВОДИ	33
4 РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНАТА СФЕРА И ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ	35
4.1 ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ	35
4.1.1 Основни тенденции в развитието на броя и структурите на населението	35
4.1.1.1 Брой и динамика на населението в община Габрово и гр. Габрово	35
4.1.1.2 Възрастово-полова структура на населението	36
4.1.1.3 Образователна структура на населението	37
4.1.2 Естествено движение на населението	38
4.1.3 Общ, естествен и механичен прираст на населението	40
4.1.4 Характеристика на населението в селата на община Габрово	42
4.1.5 Изводи	43

Съдържание

4.2	ЖИЛИЩЕН СЕКТОР.....	44
4.2.1	Сграден фонд	44
4.2.2	Жилищен фонд.....	46
4.2.3	Изводи	50
4.3	СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА	51
4.3.1	Здравеопазване.....	51
4.3.2	Образование.....	56
4.3.3	Социални услуги	64
4.4	КУЛТУРА	73
4.4.1	Културни институции и организации.....	73
4.4.2	Културен календар на Община Габрово.....	77
4.4.3	Програма „Култура“ на Община Габрово	77
4.4.4	Културно наследство.....	78
4.4.4.1	Недвижимо културно наследство.....	78
4.4.4.1.1	Град Габрово	78
4.4.4.1.2	Села в общината	79
4.4.4.2	Нематериално културно наследство	81
4.5	СПОРТНИ И МЛАДЕЖКИ ДЕЙНОСТИ	82
4.6	Изводи.....	88
5	УСТРОЙСТВО НА ТЕРИТОРИЯТА.....	93
5.1	РАЗВИТИЕ НА СЕЛИЩНАТА МРЕЖА И ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА	93
5.2	УСТРОЙСТВЕНА ПРОБЛЕМАТИКА	99
5.2.1	Ниво община	99
5.2.2	Ниво град	99
5.3	ПЛАНОВА ОСНОВА.....	101
5.4	Изводи.....	107
6	ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ НА ТЕРИТОРИЯТА	108
6.1	ТРАНСПОРТНИ МРЕЖИ	109
6.1.1	Ниво регион/страна.....	109
6.1.1.1	Автомобилен транспорт	109
6.1.1.2	Железопътен транспорт	112
6.1.1.3	Въздушен транспорт	113
6.1.1.4	Изводи	113
6.1.2	Ниво община	114
6.1.2.1	Общински пътища.....	114
6.1.2.2	Железопътна инфраструктура с регионален характер.....	117
6.1.2.3	Въздушен транспорт	117
6.1.2.4	Изводи	117
6.1.3	Ниво град	119
6.1.3.1	Пешеходно движение	120
6.1.3.2	Изводи	122
6.1.4	Състояние на организацията и безопасността на движението	124
6.2	ВОДОСНАБДЯВАНЕ И КАНАЛИЗАЦИЯ	125
6.3	ЯЗОВИРИ И МИКРО-ЯЗОВИРИ	128
6.4	КОРЕКЦИЯ НА РЕКИ.....	133
6.5	СЪОБЩИТЕЛНИ СИСТЕМИ	133
6.6	ТОПЛОФИКАЦИОННИ МРЕЖИ.....	134
6.7	ГАЗИФИКАЦИЯ НА ОБЩИНА ГАБРОВО.....	136
6.8	УЛИЧНО ОСВЕТЛЕНИЕ	136
7	ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ	138

Съдържание

7.1	КАЧЕСТВО НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ.....	138
7.2	КАЧЕСТВО НА ВОДИТЕ	142
7.3	КАЧЕСТВО НА ПОЧВИТЕ	145
7.4	ОТПАДЪЦИ – ПРОГРАМИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ	147
7.5	ЗЕЛЕНА СИСТЕМА В НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА НА ОБЩИНА ГАБРОВО	156
7.6	ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ	158
7.7	ТЕРИТОРИИ В РИСК (СВЛАЧИЩА)	164
7.8	АКУСТИКА НА СРЕДАТА.....	167
8	ПУБЛИЧНО-ЧАСТНИ ПАРТНЬОРСТВА	170
9	МЕЖДУ-ОБЩИНСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО	176
10	АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ НА ОБЩИНА ГАБРОВО	178
11	SWOT АНАЛИЗ НА ОБЩИНА ГАБРОВО	184
11.1	СИЛНИ СТРАНИ	184
11.2	СЛАБИ СТРАНИ.....	185
11.3	ВЪЗМОЖНОСТИ.....	186
11.4	ЗАПЛАХИ.....	187
12	ПРИЛОЖЕНИЯ	190

1 ВЪВЕДЕНИЕ

Този анализ е изготвен за целите на Общински план за развитие на Община Габрово за периода 2014-2020 година от ДЗЗД „Визия за Габрово 2020“, съгласно договор 209-УР-13/09.05.2013. Структурата и съдържанието на анализа следват методическите указания за изготвяне на общински планове за развитие, одобрени със Заповед № РД-02-14-2402/22.11.2011 г. на министъра на регионалното развитие и благоустройството.

2 ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА/ПРОФИЛ НА ОБЩИНА ГАБРОВО

2.1 ИСТОРИЧЕСКИ ДАННИ

По горното течение на река Янтра се проследява непрекъснат живот от новокаменната епоха¹. Поселищното развитие на района в границите на община Габрово е белязано от градежа на „Пазителката на прохода“, крепостта „Градище“ укрепена като военен лагер по време на Римската империя с цел охрана на ключовия Шипченски проход. Крепостта е датирана като късноантична и ранносредновековна (IV-VI век). Значението ѝ в района е било изключително важно. Към средата на IV век крепостта придобива и икономическо значение и прераства в цивилно селище от ранга на по-малките градски центрове на римските провинции, заселено от тракийското население, което обитава плодородната долина на река Янтра от II-то хилядолетие пр. Хр. В хронологията на поселищното развитие на региона, селището в местността Градище се явява като късноантичния предшественик на Габрово, като изиграва важна роля при „варварските“ нашествия в този период. Към VII век, населението от укрепения град постепенно се завръща към по-плодородните местности по протежение на речните тераси на Янтра и притоците ѝ. Няма точни сведения за този процес, но археологическите проучвания сочат за съществуването на средновековно селище в рамките на днешно Габрово към XII-XIII век.

Пътят и планинският проход, чрез които се заражда и съществува Габрово

, са основни константи и са характеристиките, които са от най-голям интерес за пътешествениците между XVII и XIX век, преминавали през района². Пътят и проходът определят привилегирания статут на Габрово като проходничарско (дервентджийско) населено място през първите векове от османското владичество, благодарение на което селището израства до един от важните занаятчийски и търговски центрове по българските земи. Населението на Габрово нараства от близо 10 семейства през 1478 година до около 3000 жители в края на 17 век. Междувременно в тази част на Предбалкана се преселва българско население, което се установява на родов принцип в отделни малки поселения, някои от които нарастват значително в периода на българското Възраждане. През периода на османския феодализъм, в края на XVIII и през XIX век, за Габрово е характерен значителен напредък в общественно-икономически и просветно-културен план³. Във втората половина и по-съществено в края на XIX век предприемчивото население, живеещо в района, развива един от първите индустриални центрове в страната въз основа на стотиците иновативни за това време и тази част от Европа производства и фабрики. Това обуславя значителния преход в развитието на стотиците малки и по-големи селища разпръснати по близките долини, склонове и плата, чието население от края на XIX век и през XX век до голяма степен

¹ Задание за проектиране „Пълно геодезическо и архитектурно заснемане за определяне границите на археологическата недвижима културна ценност „Ранновизантийска крепост“ в м. Градището и на нейната охранителна зона“

² Цонев, М., Д. Цонева (2010) Габрово и габровци в старата книжнина. Том 1. Пътеписи (1662-1878 г.). Колекция "Габрово - живият град", Фондация за българска литература, София

³ Цонев, М. (ред.) (2012) Габрово след Освобождението. Спомени от д-р Константин Вапцов. Колекция "Габрово - живият град", Фондация за българска литература, София

се концентрира в близост до предприятията и постепенно формира множество обособени ядра, които са част от днешно Габрово.

2.2 МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ

Община Габрово е разположена в централната част на Република България в планинска територия. Благоприятните условия за живот в тази територия са определени от някои главни природни дадености, именно: билото на Средна Стара планина от юг и редуващите се паралелно на север от него ридове и плата на Предбалкана, ветрилообразно разчленяващите ги долини и котловини в горния водосбор на река Янтра. На тази територия се пресичат два основни пътя с голямо стопанско значение, както в исторически план, така и за съвременното развитие на страната и региона. Единият път (I-5 от републиканската пътна мрежа /РПМ/, респективно - E-85 от европейската пътна мрежа /ЕПМ/) преминава в посока север – юг. Този път свързва речните брегове на река Дунав с Тракийската низина и крайбрежията на Бяло и Мраморно море, като пресича Стара планина през прохода Шипка. Другият път (I-4 от РПМ и съответно E-772 от ЕПМ) преминава в посока изток-запад, на север от и успоредно на Предбалкана, в южната част на Дунавската равнина, като свързва западното крайбрежие на Черно море с вътрешността на Балканския полуостров. Общината се намира в област Габрово, както и в Северен Централен Район от ниво 2⁴. Площта на Северен централен район е 14 974 км², на област Габрово е 2 023 км² и на община Габрово – 555,6 км².

2.3 ПРИРОДНИ УСЛОВИЯ

В резултат на геоморфоложките процеси в района на Габрово е формиран релеф, който варира от средно до силно разчленен. Хоризонталното разчленение е в рамките на 1.5 до 2 км/км², нарастващо от запад на изток в рамките на общината. Вертикалното разчленение е от 200 до 600 м/км², нараствайки от северозапад на юг, като преобладаващите стойности са в интервала 200-400 м/км². Релефът е обусловен от поредица малки и предимно тесни долини (на реките Янтра, Паничарка, Синкевица, Козлята, Сивяк, Жълтешка и др.), както и тесни ридове и била със стръмни склонове. Релефните форми са усложнени от съвременните свлачищно-ерозионни процеси, изразяващи се чрез развитието на склонове, наслагвания, наноси, както и терасирания от човешката дейност, силно изразени около централната част на града. Абсолютната височина в общината варира между 225 м. н.м.в (по река Лопушница) до 1495 м. н.м.в. (в м. „Антово падало“ на изворите на р. Янтра). Сред най-характерните изявиени форми на релефа в околностите и в непосредствена близост до града са северните склонове на старопланинското било, особено в района на изворите на реките Козлята, Сивяк, Бялата река, Янтра и др. Южният склон на карстовото плато „Стражата“, наречен „Витата стена“, дефилето на река Янтра, местностите „Люляците“ и „Градището“ и други места с уникални живописни пейзажи, формирани от тях, както и панорамите от и към тези природни феномени, създаващи уникални визуални сцени, са много благоприятен фон за дейностите, свързани с отдиха и туризма.

⁴ Съгласно действащия Закон за регионално развитие, Регламент 1059/2003 и Регламент 176/2008, приети от Европейския парламент и ЕС, определени в Класификацията на териториалните единици за статистически цели (NUTS), поддържана от ЕВРОСТАТ.

Обща характеристика/профил на община Габрово

Община Габрово попада в района на Предбалканския припланински и нископланински климатичен район на Умерено континентална климатична подобласт от Европейско-континентална климатична област. Този климатичен район обхваща хълмистите и припланински места, разположени непосредствено пред Стара планина с надморска височина на север средно 300-350 м, а на юг до 800-1000 м н.в. Специфичните климатични условия в града се определят от няколко фактора. От една страна, разположението му на север от Стара планина прави района открит по отношение на студените северни и североизточни нахлувания, както и по отношение на атлантическите въздушни маси. От друга страна, климатът в района се формира под непосредственото влияние на издигащите се от юг склонове на Стара планина. Това въздействие е най-силно проявено върху режима на валежите, температурите, вятъра и до голяма степен на облачността и останалите метеорологични елементи. Формирането на климатичните условия в този район силно е повлияно и от сложната морфология на терена и разнообразния характер на покриващата повърхност. Не на последно място, съществена роля при формирането на микроклиматичните особености играе и руслото на р. Янтра.

Територията на град Габрово и общината се отнася към Басейнова дирекция Дунавски район с център Плевен. Територията ѝ включва поречието на реките Янтра, нейните горни притоци Паничарка, Синкевица, Жълтешка и техните по-малки притоци, които спадат към малките и средни карстови реки. Те имат дъждовно-снежен режим с есенен минимум на оттока и пролетен максимум. Река Янтра води началото си от Стара планина и е с обща водосборна област 7892 км² и дължина 286 км до вливането си в р. Дунав. Повърхностните води на притоците на р. Янтра не подлежат на мониторинг.

Гъстотата на речната мрежа в поречието варира. За р. Янтра тя е 0.7 км/км², докато за притоците се движи в граници от 0.3 км/кв.км.(за р. Елийска) до 1.5 км/км² (за р. Острецка). Средната надморска височина за цялата водосборна област е 470 м. Средният наклон е в границите между 10,6 и 48%. В района на Габрово поречието на Янтра се състои от следните типове реки:

1. предпланински каменен тип;
2. малки и средни чакълесто пясъчни реки;
3. малки и средни карстови реки.

Югозападно от град Габрово е изграден язовир „Христо Смирненски“, който е основен източник на питейна вода за града. Язовирът е с площ 1,054 км². Той е силно модифицирано водно тяло към категория средни средно високи сладководни езера с дълбочина над 6 м⁵.

В хидроложко отношение районът е слабо водообилен на подземни води. Доколкото има такива, те са привързани към алувиалните отложения по главните отводнителни пътища, обусловени от малките реки в околността. Излизащите на самоизлив пукнатинни води в скалните комплекси представляват началото на редица водни течения в района.

⁵ План за управление на речните басейни (ПУБР) в Дунавския район.

Обща характеристика/профил на община Габрово

Съгласно почвения атлас на Европа (Soil Atlas of Europe) в околностите на Габрово се срещат следните видове почви⁶:

- Lc - Лесивирани почви, излужени канелени, отговарящи на сиви горски почви (Chromic Luvisol): с най-голяма площ на разпространение на територията на община Габрово, характерни за Предбалкана с надморска височина от 800 до 1000 м.
- Wev – Оподзолени канелени или светлосиви горски почви (Eutric-Vertic Planosol): разпространени предимно по поречието на р. Янтра, западно от гр. Габрово към гр. Севлиево.
- Bd – Канелени почви (Distric Cambisol): разпространени са върху високите склонове на Стара планина на места с надморска височина над 1000 м.

В рамките на града, освен разнообразните урбанизирани и техногенни почви, образувани в следствие на всевъзможни строителни, транспортни, производствени и битови дейности, се наблюдава широко и феномена „запечатани“ почви, което представлява загуба на почва в следствие на покриване на земята със сгради, пътища или други строителни и благоустройствени обекти и площи.

Според типологията, залегнала в Атлас на ландшафтите в Европа, община Габрово попада в границите на континенталната зона, включваща следните 2 ландшафтни типа⁷:

- Континентални възвишения с преобладаващи седиментни скали и обработваеми земи с код Chs_ha – обхващащи северната част на община Габрово;
- Континентални планини с преобладаващи седиментни скали с гори с код Cms_fo - обхващаща южната част на община Габрово.

Типологията е построена въз основа на функционална йерархия на абиотични, биотични и културни феномени, като за формирането и облика на различните ландшафти е отчетена нарастващата зависимост, започвайки от климат, геология, геоморфология, хидрология, почви, растителност, животински свят, земеползване и ландшафтна мозайка.

Съгласно класификационната схема на ландшафтите в България от 1997г.⁸ са определени 4 класа ландшафти (равнинни, междупланински равнинно-низинни, котловинни и планински), допълнително разграничени на 13 типа, 30 подтипа и 77 групи. В община Габрово се срещат ландшафти от класовете:

- Равнинни ландшафти се срещат на умереноконтиненталните гористи плата и възвишения в равнините;

⁶ European Soil Bureau Network, European Commission, 2005: <http://eusoils.jrc.ec.europa.eu/library/esdac/index.html>

⁷ Landscape Atlas Europe (LANMAP2), 2001, <http://www.alterra.wur.nl/NR/exeres/6DA551F0-D7A6-45C6-A499-AC6B80FB82EB>

⁸ Петров. П, География на България, 1997 г.

Обща характеристика/профил на община Габрово

- Котловинни ландшафти се срещат на умереноконтиненталните ливадно-степни и лесо-ливадно-степни котловинни дъна;
- Планински ландшафти се срещат на умерено влажните планински гори, на голите планински скали и на планинския открит (гол) карст.

Разположението на общината е отчасти в планински район с характерна геоморфология, силно разчленен релеф и значителни наклони, както и по-слабо продуктивни почви. Това има своето значително отражение върху стопанския облик и възможности за развитие. То определя възможностите, свързани с развитието на горското и водно стопанство, отдиха и туризма и като цяло наличието на екосистемни услуги, надхвърлящи границите на региона като значение и употреба, което се очаква да разшири ползите за местната общност в обозримо бъдеще. Селското стопанство е в неизгодна позиция, макар че агроекологичните политики и мерки, както и разширяването на пазара за биологична продукция и на консумацията с етикета „бавни региони“ и „бавно хранене“ създават добри предпоставки за развитие. Повечето от землищата в общината, особено тези в южната и източната ѝ част, попадат в някоя от категориите, определени в Наредбата за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват (приета с ПМС № 30 от 15.02.2008 г., обн., ДВ, бр. 20 от 26.02.2008 г., в сила от 26.02.2008 г.). Според нея необлагодетелстваните райони са планински райони и райони с ограничения, различни от планинските. Землищата от общината попадат в следните категории:

- Над 700 м. надморска височина - Габрово и Чарково;
- Над 20% наклон на терена - Баланите, Гръблевци, Девел дял, Жълтеш и Мичковци;
- Над 500 м. надм. височина и 15% наклон - Боженци, Борики, Здравковец, Кметовци, Кози рог, Копчелиите и Лесичарка;
- Хомогенизация група землища (над 90% граничат с планина) – Донино;
- Лоши почвени условия (6-10 категория) - Гарван, Гъбене и Златевци.

Не попадат в нито една от категориите на наредбата землищата на Армените, Враниловци, Драгановци, Поповци и Яворец.

Преобладаващото (90,9%) земно покритие извън строителните граници на града е широколистни гори (Габърво горунув пояс с горски формации от мизийски бук (*Fagus moesiaca*) и обикновен горун (*Quercus dalechampii*)), и иглолистни гори (Буков горски пояс, формация на бука (*Fagus sylvatica*) и ела (*Abies alba*)). От земеделските земи най-често се среща типът земи, заети с трайни насаждения от овощни дървета и ягодоплодни. В рамките на града типът земно покритие е нахъсана градска тъкан и индустриални или търговски обекти. Изкуствените повърхности са концентрирани на територията на град Габрово и около направление Габрово – Севлиево. Земеделските територии са съсредоточени в северозападната част на общината. Горските и полуестествени територии са основно покритие в южната и източната част на общината, пресечени от средишно разположения

Обща характеристика/профил на община Габрово

град. Изключително широко разпространена е сукцесията в изоставени земеделски територии и около обезлюдени малки населени места.

2.4 ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКИ ПОЗИЦИИ

Направленията, избрани за определяне на геостратегическите позиции на община Габрово включват:

- урбанистичното развитие, което е в зависимост от демографския потенциал, от устройството на изградената среда и ползването на земята, както и от културните особености и връзки на съответното население в по-широкия териториален обхват;
- достъпността, която е в зависимост от физическата обвързаност на населението и организацията на придвижванията посредством съответната транспортна инфраструктура и услуги;
- икономиката на знанието, която е в зависимост от условията за развитие и реализиране на интелектуалния потенциал.

Трите направления са разгледани в контекста на Северен централен район, като са изтъкнати позициите на община Габрово.

Урбанистичното развитие по света и в Европа е неблагоприятно по отношение на малките и средни градове и техните прилежащи територии, поради засилващата се доминация на глобалните градове и техните метрополни региони. Урбанистичното развитие в рамките на Северен централен район може да се охарактеризира като благоприятно от гледна точка на полицентричността. За това способства отсъствието на много големи диспропорции в селищната мрежа и на силно доминиращи градски центрове, които да обезсилват по-малките населени места, чрез изяви центростремителни процеси, наслагване на взаимодействия и концентрация на обществени и частни инвестиции съсредоточени в тях. Въпреки това, районът е засегнат от процеси на доминация на глобално, макрорегионално и национално равнище, следствие на което е настоящата ситуация на незатихваща миграция към по-големи градове извън него, намаляващи или „свиващи“ се градове и обезлюдяващи се села. Това е особено силно изразено в североизточните, както и в югозападните части на района, където се намира община Габрово. Според публикация за типологиите на регионите (предимно на Ниво 3, съответстващо на българските области като статистически единици) в ЕС⁹, в рамките на СЦР няма „предимно градски региони“. Две от областите в района са определени като „междинни селски региони“ (Русе и Габрово), а три от тях са определени като „предимно селски региони“ (Велико Търново, Силистра и Разград). Според другите типологии в публикацията, в СЦР липсват метрополни региони (за България като такива, но от различен порядък са определени София, както и Пловдив и Варна). Областите Русе и Велико Търново са гранични, а област Габрово е единствената определена като „планински регион“, 50% от площта на който, както и 50% от населението попадат в планински

⁹ Dijkstra, L., H. Poelman (2011) Regional typologies: a compilation. Regional Focus No. 01/2011. European Commission, Regional Policy

територии. Освен това област Габрово попада и в категорията „индустриален регион с вътрешни структурни промени“, а останалите области (с изключение на област Силистра, която не е определена като индустриален регион) попадат в категорията „региони с индустриални отрасли, губещи важност“. Във връзка с полицентричността е важно да се отбележи и категоризацията на населените места според Националния регистър на населените места (НРНМ). В обхвата на СЦР попадат три града от първа категория (Русе, Велико Търново и Габрово), пет града от втора категория (Силистра, Разград, Горна Оряховица, Севлиево и Свищов), дванадесет от трета категория, тринадесет от четвърта и десет градове и села от пета категория. Според категоризацията на общините в НРНМ, община Габрово е от първа категория, поради административните и обслужващи функции на областния град.

Регионалната и местна **достъпност** е основен фактор за доброто позициониране на градовете и прилежащите им територии. От значение за достъпността са характеристики, като разстоянията между регионалните центрове и гъстотата на пътната мрежа. Разстоянията между два съседни града от първа и втора категория в СЦР, които могат да се отнесат като основни регионални центрове, варират между 9 и 119 км, като средното разстояние е 74 км. Средната гъстотата на РПМ, според последни данни на НСИ¹⁰ за СЦР е 0,2 км/км², като за област Габрово тя е по висока (0,25 км/км²). В целия район липсват автомагистрали, а средната гъстота на първокласните пътища е 0,03 км/км², като за област Габрово тя отново е по-висока (0,04 км/км²). В поредица от изследвания за достъпността на Европейската мрежа за пространствено наблюдение (ESPON)¹¹ е проучена т. нар. „потенциална достъпност“ за регионите от ниво 3 (областите за България), изчислена чрез събиране на населението във всички останали европейски региони, претеглена въз основа на времето за пътуване до тях. Като резултат индексът за регионите може да бъде сравняван спрямо стандартизирани средни стойности за ЕС, които са равни на 100. По отношение на железопътна достъпност, стойностите за областите на СЦР са много ниски - в интервала между 18,3 и 24,1, като най-ниската стойност е за област Габрово, а най-високата за област Русе. По отношение на пътната достъпност, стойностите са малко по-добри - в интервала между 29,9 и 38,6, като най-ниската стойност е за област Силистра, а най-високата отново за област Русе, следвана от област Габрово (36,5). По отношение на достъпността по въздух, стойностите са в по-широк интервал между 28,7 и 58,7, като най-ниската стойност отново е за област Габрово, а най-високата за област Русе. Обобщената комплексна достъпност (мултимодална) е в границите между 31,8 и 56,8, като се затвърждава най-ниската стойност за област Габрово и най-високата за област Русе. В друго изследване от 2008-а година на Главна дирекция Регионална политика на ЕК¹² е проучена отдалечеността в регионите от ниво 3, въз основа на модел на достъпа до градове с население над 50 000 жители в рамките на 45-минутно придвижване с автомобил. Съобразно това изследване е направена класификация, която комбинира споменатата класификация на ОИСР с показателя за отдалеченост. В резултат три

¹⁰ <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=6&a1=858&a2=859&a3=902&a4=903#cont>

¹¹ ESPON (2009) Territorial Dynamics in Europe: Trends in Accessibility. Territorial Observation No.2

¹² Dijkstra, L., H. Poelman (2008) Remote Rural Regions: How proximity to a city influences the performance of rural regions. Regional Focus No. 01/2008. European Commission, Regional Policy

от областите, попадащи в СЦР са определени като „междинни селски региони в близост до град“ (Русе, Велико Търново и Габрово) с код 21, Област Разград е определена като „предимно селски регион в близост до град“ с код 31, а Област Силистра е определена като „предимно селски отдалечен регион“ с код 32. От съществено значение за достъпа от и до община Габрово са основните комуникационни направления и възли, които са в различна наличност и състояние и предпоставят по-благоприятните или не позиции на региона по отношение на движението на хора и стоки в рамките на ЕС и извън него. През и покрай района преминават два паневропейски транспортни коридора – VII и IX. Поради активната политика за свързаност в рамките на ЕС нараства значението на трансевропейските транспортни мрежи (TEN-T), които на този етап не са достатъчно развити в обхвата на района. В настоящия програмен период на ЕС (2007-2013) в рамките на СЦР попада приоритетен проект 18 „Преодоляване на тесните места по р. Дунав”¹³, както и проектите за техническа помощ във връзка с ЖП линията Русе-Варна и интермодален терминал Русе. Отношение към страната и района имат и някои общи за отделни групи или за всички страни-членки на ЕС проекти, предимно в областта на навигацията по суша, вода или във въздуха. За развитието на мрежата в периода 2014-2020 е предвидено да бъдат включени нови транспортни отсечки и възли в границите на България. Тези, които касаят СЦР са свързани с автомагистрала „Хемус“, път „I-2“ Русе – Шумен, път „I-5“ Русе – Велико Търново – Маказа, основните ЖП трасета в региона, интермодалните терминали Русе и Горна Оряховица. За периода се предвижда и продължаване на дейностите, свързани с приоритетен проект 18 „Преодоляване на тесните места по р. Дунав“, като в него са включени и пристанищата Русе, Свищов и Силистра. Летище Горна Оряховица е регионалното летище представено в мрежата, наред с летищата София, Бургас, Варна и Пловдив - в национален план. Отвъд обектите, включени в TEN-T, в района съществуват и други обекти на въздухоплаването, които към настоящия момент не се използват. Както и до момента в близка и средносрочна перспектива, пътната достъпност се очертава като основна и с най-значимо развитие за общината. Останалите начини на придвижване и условия за мобилност се очаква да се подобрят в по-широк регионален порядък.

В основните стратегически постановки на ЕС се отрежда голямо значение на **икономиката на знанието**. В СЦР са застъпени някои от елементите на икономиката на знанието, като висши учебни заведения, научно изследователски и развойни центрове, бизнес паркове и инкубатори. Като цяло те не са в особено благоприятни позиции по отношение на същинска изследователска и развойна дейност и внедряване на иновативни продукти с висока принадлежна стойност в международен план. Висшите учебни заведения са разположени във Велико Търново, Русе (с филиали в Разград и Силистра), Свищов и Габрово. По данни на НАОА¹⁴, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ е акредитиран за обучение на 14 200 студенти, като в момента са обучават около 12 000. Национален военен университет „Васил Левски“ е акредитиран за обучение на 2 870 студенти. Русенски

¹³ http://tentea.ec.europa.eu/en/ten-t_projects/30_priority_projects/priority_project_18/priority_project_18.htm

¹⁴ http://www.neaa.government.bg/assets/cms/File/news_evens/Kapacitet-spravka/Spravka%20kapacitet%20april%202011.pdf

университет „Ангел Кънчев“ е акредитиран за 12 000 студенти, като се обучават 10 000. Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов е акредитирана за 12 000 студенти, като се обучават 10 000. Технически университет – Габрово е акредитиран за 8 060 студенти, като се обучават 5 400. Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите, което е базирано в Пловдив, и има филиали във Велико Търново и Русе, е акредитирано общо за 6 500 студенти. Във връзка с изследователската дейност, учебните заведения могат да бъдат сравнени по набор от индикатори към Рейтинговата система за висшите училища в България¹⁵. По индикатора „Индекс на цитируемост на висшето училище“ с най-висока стойност е Русенски университет „Ангел Кънчев“ с оценка 7, следван от Технически университет – Габрово и Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ с оценки 3, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов с оценка 1 и Национален военен университет „Васил Левски“ и Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите с оценка 0. По индикатора „Общо средства за научно-изследователска дейност на студент“ с най-висока стойност е Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите (420,88), следван от Русенски университет „Ангел Кънчев“ (256,70), Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ (199,53), Технически Университет – Габрово (69,09), Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов (17,09) и Национален военен университет „Васил Левски“ (0,97). Като цяло в района са слабо представени специализираните научно-изследователски и развойни центрове и особено тяхната връзка с бизнес, технологични и иновационни паркове и инкубатори. В начален стадий на развитие е „Бизнес парк Русе“, а технологичните и/или бизнес инкубатори в Русе, Габрово, Силистра и Разград, които имат по-дълга история, не са особено активни към момента. Някои са със затихнали функции, макар да са изпълнявали значима роля на местно ниво в определени периоди от съществуването си през последните 15 години. Необходимо е формирането на технологични и иновационни центрове и мрежи, които да изведат общинската икономика на по-благоприятно равнище. Такива са предвидени в стратегията и програмите за реализация към Интегрирания план за градско възстановяване и развитие на град Габрово.

¹⁵ http://rsvu.mon.bg/rsvu2/?locale=bg#rsvu_app

3 СЪСТОЯНИЕ НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА

Община Габрово е сред водещите икономически центрове в България. Общината има традиции в индустрията. През последните години нейната икономика следва тенденциите на страната, като това е валидно, както за периода на икономически подем, така и за периода на кризата от 2008 г. насам.

Икономиката на община Габрово се развива стабилно и възходящо до 2008 г., когато началото на икономическата криза обръща положителните тенденции. На практика тези последни три години оказват негативно влияние и се отчита отрицателен ръст. това може да бъде обяснено с факта, че водещ сектор в икономиката на общината е промишлеността, с експортна ориентация, а точно този сектор е най-силно повлиян от кризата (след строителството), вкл. поради свиването на търсенето на външните пазари.

3.1 ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА

3.1.1 По големината

Общо регистрираните предприятия в община Габрово през 2011 г. са 3583. Броят им се увеличава рязко през 2009 спрямо 2008 година (3708 - със 159 предприятия или 4,5% повече), но след това плавно намалява.

Преобладаващата част от фирмите на територията на община Габрово са микро-предприятия с до 9 заети лица (91,9%), като този дял нараства през последните години - от 89,7% през 2008 година. В абсолютно изражение броят на микро-предприятията също се колебае – нараства след началото на кризата, а след това намалява, като през 2011 г. е все още по-голям от този през 2008 година.

Въпреки преобладаващия дял на микро-предприятията, в общинската икономика те генерират относително малка част от произведената продукция и приходи, но осигуряват значителна част от заетостта по подобие на тази тенденция за страната.

ТАБЛИЦА 1. БРОЙ И СТРУКТУРА НА НЕФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В ОБЩИНА ГАБРОВО СПОРЕД БРОЯ НА ЗАЕТИТЕ В ТЯХ ЛИЦА ПО ГОДИНИ

	2008 г.					2009 г.					2010 г.					2011 г.				
	Общо	До 9	10-49	50-249	Над 250	Общо	До 9	10-49	50-249	Над 250	Общо	До 9	10-49	50-249	Над 250	Общо	До 9	10-49	50-249	Над 250
Брой	3549	3185	289	62	13	3708	3377	266	55	10	3613	3305	250	49	9	3583	3292	228	53	10
Отн. дял	100	89,7	8,1	1,7	0,4	100	91,1	7,2	1,5	0,3	100	91,5	6,9	1,4	0,2	100	91,9	6,4	1,5	0,2

Източник: НСИ

На второ място като брой и относителен дял в структурата на икономиката на община Габрово са малките фирми с от 10 до 49 заети лица. През 2011 г. те са 228 броя. Те намаляват, както като брой, така и като относителен дял през целия период от 2008 до 2011 г. – от 289 до 228 броя, съответно - от 8,1% до 6,4% от всички предприятия в общината.

Състояние на местната икономика

Средните предприятия съставляват 1,5% от всички регистрирани в община Габрово през 2011 г. или 53 броя. Те намаляват като брой и относителен дял от 2008 г. до 2010 г., но през 2011 г. се наблюдава известно увеличение като се връща нивото от 2009 година.

Общо, броят и делът на МСП в община Габрово през 2011 г. е съответно – 3573 броя (99,8%) от всички предприятия. През същата година МСП реализират 857 млн. лв. произведена продукция (69% от общото за общината), 793 млн. лв. нетни приходи от продажби (74,6% от тези на общината) и в тях работят 16222 души - 77,3% от заетите в общината. Основният дял от МСП развива дейността си в „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“.

Наблюдава се намаление на големите фирми в общината, както като брой така и като относителен дял, за периода от 2008 г. до 2010 г. – от 13 до 9, съответно от 0,4% до 0,2%. След това, през 2011 г. броят им са увеличава с една до 10, но като относителен дял равнището се запазва. През същата година големите предприятия реализират 295 млн. лв. произведена продукция (31% от общото за общината), 270 млн. лв. нетни приходи от продажби (25,4% от тези на общината) и в тях са работят 4756 души – 22,7% от заетите в общината. Големите предприятия развиват дейността си предимно в „Преработваща промишленост“.

Наблюдава се незначително реструктуриране на предприятията по големина според броя на заетите в тях лица – намаляване дела на големите предприятия и увеличаване дела на най-малките предприятия. Възможно е тези промени да се дължат на кризисния натиск върху дейността на предприятията, поради което неговото преодоляване е свързано с освобождаване на работна сила.

3.1.2 По икономически дейности

Най-голям дял в разпределението на фирмите по икономически дейности в община Габрово заемат фирмите в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 1457 броя или 40,7% от всички фирми в общината през 2011 година. Те се увеличават незначително като брой за периода от 2008 г. насам, когато са били 1434, но намаляват като относителен дял – 42,0% през 2008 година.

На второ място са предприятията в „Преработваща промишленост“, където община Габрово има стабилни и дълготрайни традиции – 574 или 16% от тези в общината. Предприятията в този сектор се увеличават като брой относителен дял през 2011 спрямо 2010г., преодолявайки влиянието на кризата след намалението им за периода 2008-2010 г..

3.1.2.1 ПРОИЗВЕДЕНА ПРОДУКЦИЯ

През 2011 г. произведената продукция от предприятията в община Габрово е 745 млн. лв. Промяната в номинално изражение спрямо 2008 г.¹⁶ възлиза на минус 2,8%.

¹⁶ Използвани са данни за предприятията за последните години (от 2008 г.), за да се осигури сравнимост след въвеждане на новата Класификация на икономическите дейности – КИД 2008.

Състояние на местната икономика

По икономически дейности най-голям е спадът на произведената продукция в секторите „Строителство“ и „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, съответно с минус 40,6% и минус 26,1%.

Произведената продукция в „Преработващата промишленост“ бележи ръст за периода от 3,5%. Най-голям е ръстът в сектор „Транспорт, складиране и пощи“ – 23,3%.

В структурно изражение най-голям дял от произведената продукция в общината през 2011 г. осигурява „Преработващата промишленост“ – 63,4% или 472 млн. лв. На второ и трето място са „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ и „Строителство“ съответно с 11,1% (83 млн. лв.) и 8,1% (61 млн. лв.).

3.1.2.2 Нетни приходи от продажби

За община Габрово размерът на нетните приходи от продажби възлиза на 1164 млн. лв. през 2008 г. и 1063 млн. лв. през 2011 г. В номинално изражение това представлява спад от минус 8,7%. Спадът е най-голям в секторите „Строителство“ и „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, съответно с минус 39,2% и минус 22,6% за същия период.

„Преработващата промишленост“ бележи ръст на нетните приходи от продажби с 4,4% за същия период, а „Транспорт, складиране и пощи“ – 27,9%.

В община Габрово „Преработващата промишленост“ държи най-голям дял на нетните приходи от общите за общината. Нейният дял е 45,3% или 481 млн. лв. през 2011 г. „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ е на второ място с 36,5% или 388 млн. лв. за същата година.

3.2 ИНВЕСТИЦИИ

Разходите за придобиване на ДМА в община Габрово за периода 2008-2010 г. бележат спад в номинално изражение – минус 60% и през 2010 г. възлизат на 55,8 млн. лв.

ТАБЛИЦА 2. РАЗХОДИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ДМА В ОБЩИНА ГАБРОВО
(ХИЛ. ЛВ.)

	2008	2009	2010
Общо	143438	76669	55883
Земя	5960	866	1662
Сгради, строителни съоръжения и конструкции	64544	33434	27677
Машини, производствено оборудване и апаратура (вкл. транспортни с-ва)	67338	31754	22515
Други разходи	5596	10615	4029

Източник: НСИ

Най-голям е спадът при инвестициите в земя, а най-малък при „Други разходи“. При всички видове инвестиции се отбелязва спад за периода. Това, естествено, е проявление на кризата, с която е характерен този период.

От друга страна, от общите инвестиции най-голям е делът на тези в „Сгради, строителни съоръжения и конструкции“ – близо половината от всички, а най-малък – този на

Състояние на местната икономика

инвестициите в земя – едва 3% през 2010 г. Разходите за придобиване на ДМА от вида „Машины, производствено оборудване и апаратура (вкл. транспортни с-ва)“ съставляват 40% през същата година.

ТАБЛИЦА 3. ЧУЖДЕСТРАННИ ПРЕКИ ИНВЕСТИЦИИ ОТ НЕФИНАНСОВИЯ СЕКТОР С НАТРУПВАНЕ КЪМ КРАЯ НА ГОДИНАТА
(ХИЛ.ЕВРО)

	2008	2009	2010
Община Габрово	60 475,9	60 780,5	67 202,2

Източник: НСИ

Влияние върху развитието на икономиката в общината оказват и преките чуждестранни инвестиции. В община Габрово се наблюдава тенденция на нарастване на чуждестранните преки инвестиции през 2010 спрямо 2008 г. През 2008 г. техният размер е бил около 60,5 млн. евро. През следващата 2009 г. тяхното увеличение е незначително, но през 2010 г. има чувствително нарастване и те достигат до 67,2 млн. евро. Темпът на нарастване на инвестициите спрямо 2008 г. е 11,1%.

3.3 НАЕТИ ЛИЦА, ПАЗАР НА ТРУДА И СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА

Наетите лица по трудово или служебно правоотношение в община Габрово през 2011 г. са 18083 души, което е с 17% по-малко от наетите приз 2008 г., когато те са били 21789 души. Това намаление е пряк резултат от въздействието на кризата през периода.

По-сериозен е спадът при наетите лица в секторите „Строителство“ и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ – съответно с минус 46,9% и минус 44,8%. В „Преработваща промишленост“ намалението на наетите лица е с минус 18,3% съответно от 11373 души през 2008 г. до 9287 през 2011 г.

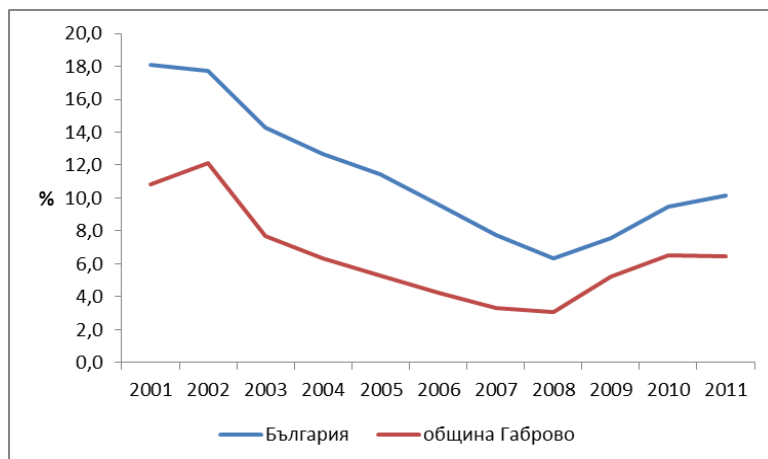
През 2011 г. продължава да бъде най-висок делът на наетите в сектора „Преработваща промишленост“ – 51,% или половината от всички наети. На второ място с 18,2% е „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“.

През последните десет години средногодишното равнище на регистрирана безработица¹⁷ в община Габрово винаги е било по-ниско от това за страната. Средногодишното равнище на регистрирана безработица през 2011 г. за община Габрово е 6,4%, а за страната - 10,1%, което представлява по-ниска безработица в общината с 3,7 процентни пункта. През 2001 година тази разлика е била 7,2 процентни пункта като през периода се наблюдава приближаване на двете равнища - за общината и страната.

На пазара на труда в община Габрово има обявени (по данни за 2011 г.) 1403 свободни работни места. От тях 1328 са заявени на първичния пазар на труда (95%), а останалите 75 (респ. 5%) по Закона за насърчаване на заетостта.

¹⁷ При изследване на безработицата в динамика са използвани данните за регистрираната безработица, изчислени от Агенцията по заетостта, тъй като методологически по-издържаните данни от Изследването на работната сила на НСИ не са налични на ниво община.

ФИГУРА 1. КОЕФИЦИЕНТИ НА РЕГИСТРИРАНА БЕЗРАБОТИЦА ПО ГОДИНИ

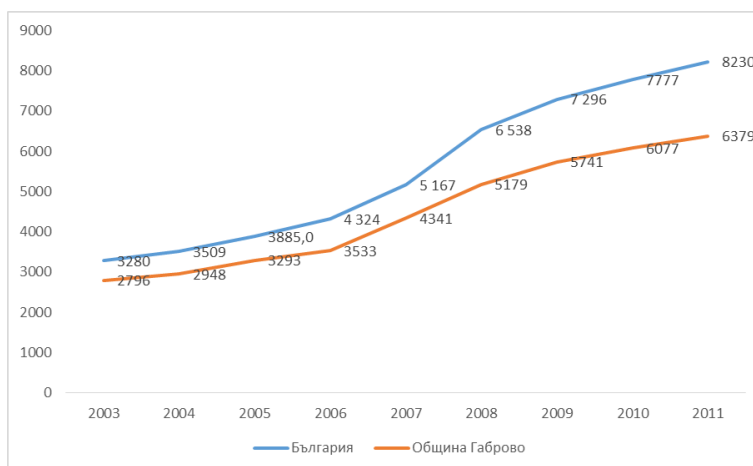

Източник: Агенция по заетостта

При съпоставката на броя на регистрираните безработни и броя на обявените свободни работни места се установява добро равнище на равновесие. Естествено не следва да се очаква свободните работни места да бъдат напълно заети, тъй като, както е известно, механизмите на пазара на труда регулират и съответствията между образователните и професионални характеристики на работната сила и тези на работните места.

Динамиката на средната годишна работна заплата за община Габрово показва увеличение в номинално изражение с подобни на страната темпове до 2008 година. След това се наблюдава известно изоставане за общината.

ФИГУРА 2. СРЕДНА ГОДИШНА РАБОТНА ЗАПЛАТА НА НАЕТИТЕ ПО ТРУДОВО ИЛИ СЛУЖЕБНО ПРАВООТНОШЕНИЕ ПО ГОДИНИ – НОМИНАЛНО ИЗРАЖЕНИЕ (ЛЕВА)

Източник: НСИ

През 2011 г. тя се равнява на 6379 лв. или 78% от средната за страната, възлизаща на 8230 лв. През 2003 г. това съотношение е било 85% като се задържа на почти същото ниво до 2008 г., когато спада на 79%.

3.4 ПРОМИШЛЕНОСТ

Състояние на местната икономика

Традиционно промишлеността е водещ отрасъл на територията на община Габрово. Благоприятни фактори за развитието му са традициите, изградената МТБ, наличието на ТУ в град Габрово и на квалифицирана работна сила.

Фактът, че Техническият университет в град Габрово осигурява квалифицирана работна сила за тези производства е значим за отрасъла, но през последните години се забелязва несъответствие между нуждите на подотрасъла и произвежданите от ТУ специалисти като специалности, според мнението на представителите на бизнеса¹⁸. Ако тази тенденция се задълбочи, може да окаже негативно влияние върху развитието на сектора. Друг проблем е недостигът на средства за технологична модернизация, особено през последните години на икономическа криза. Отрасълът е експортно ориентиран, но това в периода на криза оказва негативно влияние поради свиването на търсенето на външните пазари, а от там и свиването на производството в промишлеността.

В подкрепа на бизнеса и иновациите в община Габрово са реализирани редица проекти през последните години, а именно:

- „Повишаване на регионалните компетентности в стратегическото управление на иновационните политики” с акроним KNOW-HUB, който е изключително интересен и Община Габрово е единствената местна власт, която участва в този род инициатива, финансирана по Интеррег IV С, Приоритет 1: „Иновации и икономика на знанието”, подтема: „Иновации, изследвания и технологично развитие”. Очакваният резултат е да се подобри регионалната иновационна политика и да се разработят иновационни инструменти в тази посока.
- Проекти в сферата на развитието на туризма и отдиха, по-значимите от които са – „Узана - врата към сърцето на Централна Стара планина”, „Подкрепа за развитие на регионален интегриран туристически продукт в общините Габрово, Трявна и Севлиево”, „Интегриран проект за развитие на културно- историческия туристически продукт и свързаната с него инфраструктура в Община Габрово” и др.
- Модернизиране на административното обслужване в Община Габрово чрез развитие и предоставяне на качествени електронни услуги за гражданите и бизнеса, и по-специално Разработка на бек-офис ГИС система за интегрирано управление и обслужване в кадастър, устройство на територията и общинска собственост; Разработка на електронни административни услуги и електронен публичен регистър; Внедряване на ГИС системата и интегриране на услугите с уеб сайта на общината.

Фирмите с най-голям брой зает персонал оперират в сферата на преработващата промишленост. Подотраслите с най-големи предприятия са:

- „Производство на метални изделия, без машини и оборудване” (Резбонарезни инструменти Габрово ООД, Импулс АД Габрово, Цератицит България АД);

¹⁸ По данни от количествени и качествени проучвания за целите на разработването на ИПГВР на град Габрово, проведени през 2012 г.

Състояние на местната икономика

- „Производство на облекло“ (Дзалли ООД и Тифузион България ЕООД);
- „Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло“ (Мак АД).

Това са 6 от 10-те големи предприятия в община Габрово с над 250 заети през 2011 година.

През 2011 г. общият брой на заетите в преработващата промишленост в община Габрово е 9736 или 46,4% от общия брой заети лица в общината. Спрямо 2008 г. показателят бележи спад от 12,1%. Те са заети общо в 574 предприятия, които са 16% от общия брой на предприятията на територията на общината. Броят на предприятията в сектор преработваща промишленост през 2011 г. спрямо 2008 г. бележи спад от близо 4%.

На предприятията от този сектор в общината през 2011 г. се пада произведена продукция в размер на 472 млн. лв. (63,4% от общата стойност на произведената продукция в общината). Номиналното изражение на промяната спрямо 2008 г. е повишение с 3,5%. Нетните приходи от продажби на предприятията от преработващата промишленост през 2011 г. възлизат общо на 481 млн. лв, което е 45,3% от общия им обем за територията на община Габрово, което се равнява на ръст от 4,4% спрямо 2008 г.

Стойността на ДМА на предприятията в отрасъла през 2011 г. е 183 млн. лв. (42,7% от стойността на ДМА на общия брой предприятия в общината). Това се равнява на спад от 8,2% спрямо 2009 г.

През 2010 г. направените в отрасъл „Промисленост“ в община Габрово разходи за придобиване на ДМА са на обща стойност 42 млн. лв. или близо 75% от общите разходи за придобиване на ДМА в общината. От тях 0,6 млн. лв. за земя и 23 млн. лв. за машини, производствено оборудване и апаратура (вкл. транспортни средства). В номинално изражение промяната на показателя спрямо 2008 г. е минус близо 67%.

Машиностроене

Водещ подотрасъл на промишлеността е машиностроенето, което има дългогодишни традиции в община Габрово.

В този подотрасъл на промишлеността през 2011 г. оперират 96 фирми¹⁹, като 3 от тях са с над 250 заети (големи), а останалите са МСП. Най-много са микро-предприятията с до 9 заети – общо 75 на брой.

Големите фирми с над 250 заети в община Габрово в този подотрасъл са Резбонарезни инструменти Габрово ООД (Производство на сечива и инструменти за ръчна работа), Импулс АД Габрово (Механично обработване на метал) и Цератицит България АД (Производство на сечива и инструменти за ръчна работа). И трите приключват 2011 г. с положителен финансов резултат.

¹⁹ Източник на тези данни е икономическият слой на ГИС на община Габрово, в който са регистрирани само предприятия с нетни приходи от продажби на 9 хиляди лева. Същият източник е използван при анализа на всички подотрасли на промишлеността.

Състояние на местната икономика

С брой на заетите от 51 до 100 са други три водещи предприятия, също приключващи 2011 г. на печалба - ООД ЕЛИТ (Производство на метални конструкции и части от тях), Планзее МВ ЕООД и ЗГПУ-ГРУП ООД (Механично обработване на метал).

Габрово има традиции в телферостроенето. Водещите фирми са ПРОДЕМКРАН АД, Металик БиСиПи, ПРЕЦИЗ, АПРОНЕКС, ГАБИНВЕСТ и др.

Производство на текстил и трикотаж

Предприятията в този подотрасъл лв. в община Габрово са 21 на брой през 2011 г., като всички без едно са малки и средни предприятия. Водещо предприятие в този подотрасъл е МАК АД (Производство на тъкани) с над 250 заети, завършило с положителен финансов резултат 2011 г., внедряващо иновационни технологии в дейността си.

Кожарска и обувна промишленост

Този подотрасъл е традиционен за община Габрово. Предприятията в този подотрасъл през 2011 г. са 15, като всички те са МСП. Осем от тях са малки фирми с 10 до 50 заети, а останалите – микро-фирми. Водещи в отрасъла са ТПКИ ЗДРАВХОД, АВЕРИК ООД, РЕАЛ НИКОЛОВИ ЕООД, АМД ГЕЧЕВ ЕООД, КРИСТИЯН ШУУЗ ЕООД, АТЛАНТА ИНДУСТРИАЛ АД, ТЕХНОМАТ - МЕРКУРИЙ ЕООД и ФУЛМАКС - 21 АД.

Производство на изделия от каучук и пластмаси

Предприятията в този подотрасъл в община Габрово са 52 на брой през 2011 година. От тях 3 са с от 101 до 250 заети, 3 – с 51 до 100 заети, а 41 са микро-предприятия. Водещи в този подотрасъл са ЕКО ПРОЕКТ ООД, АЛФРИДА ПЕЕВ ЕООД ГАБРОВО (опаковки за козметиката и медицината), ТЕРАХИМ 97 АД (преформи и бутилки за минерални води, газирани напитки, опаковки за фармацевтиката и козметиката), КОЛТЕК ЕООД (пластмасови дискове за шлайфмашини), ПЛАСТФОРМ ООД и СТС ПАК ХОЛДИНГ ООД.

Високотехнологични производства и услуги

Освен предприятия от традиционните подотрасли на промишлеността, на територията на община Габрово развиват дейност и фирми с високотехнологични производства или предоставящи такива услуги. Пример за такава фирма е Стеро ООД с над 250 заети, водеща фирма в страната в ИТ сектора, която, въпреки, че е регистрирана в „Търговия на едро с компютри, периферни устройства за тях и програмни продукти“, в последните години разшири дейността си и чрез развойна дейност на приложен софтуер, компютърни мрежи и системи, системна интеграция и др. В подкрепа на тази тенденция е предвиденият за изграждане в ИПГВР на град Габрово технологичен парк. Друга подобна фирма е Мехатроника АД, която е сред водещите по брой заявки за патенти в Патентно ведомство, АМК ЕЛЕКТРИЧЕСКИ МАШИНИ И АПАРАТИ ООД и АМК ЗАДВИЖВАЩА И УПРАВЛЯВАЩА ТЕХНИКА ЕООД (Производство на електрически двигатели, генератори и трансформатори).

3.5 СТРОИТЕЛСТВО

Общият брой на заетите и наетите лица в строителството в община Габрово през 2011 г. е 2 273 души или 2,26% от общия брой заети лица в общината. В номинално изражение промяната на показателя е равна на спад от 40,5% спрямо 2008 г. Те са заети общо в 178 предприятия, които са 5% от общия брой на предприятията на територията на общината. Броят на предприятията в сектор строителство през 2011 г. спрямо 2008 г. бележи спад от близо 15%.

На предприятията от този отрасъл през 2011 г. се пада произведена продукция в размер на 61 млн. лв. за община Габрово (8,13% от общата стойност на произведената продукция в общината), което се равнява на спад от 40,6% спрямо 2008 година.

Нетните приходи от продажби на предприятията от отрасъл строителство в община Габрово през 2011 г. възлизат общо на 60 млн. лв., което е 5,6% от общия им обем за територията на общината. Номиналното изражение на промяната на този показател в сравнение с 2008 г. е минус 39,2%.

Стойността на ДМА на предприятията в отрасъла през 2011 г. е 22 млн. лв. (5,1% от стойността на ДМА на общия брой предприятия в общината). Това се равнява на спад от 37,3% спрямо 2009 година.

През 2010 г. направените в отрасъл „Строителство“ в община Габрово разходи за придобиване на ДМА са на обща стойност 13 млн. лв. или близо 24% от общите разходи за придобиване на ДМА в общината. Това се равнява на спад от близо 50% спрямо 2008 г. От направените през 2010 г. разходи 0,4 млн. лв. са за земя, 0,7 млн. лв. за жилищни сгради, 1 млн. лв. за машини, производствено оборудване и апаратура (вкл. транспортни средства) и 0,6 млн. лв. за транспортни средства. Данните за нежилищните сгради, строителните съоръжения и конструкции и другите разходи на ниво община са конфиденциални.

3.6 Туризъм

Туризмът е важен отрасъл за социално-икономическото развитие на община Габрово. Така дефинираната характеристика за отрасъла в общинската икономика е в съответствие с националните приоритети за развитие на страната през периода 2014 – 2020 г. В този смисъл политиките за развитие на туризма на национално равнище имат естествено продължение на територията на община Габрово.

При разработването на анализа и оценката на туризма в община Габрово са отчетени и ползвани резултати от предходни изследвания²⁰.

Значение и предимства на туризма за развитието на община Габрово

²⁰ Вж. Социално-икономически анализ, община Габрово, 2012, Агенция СТРАТЕГМА ООД, С., с. 85; Възрожденският град: Концепция за регионален туристически продукт на туристически район Габрово – Трявна – Севлиево, 2011 г., Изследователски проект по схема BG161PO001/3.2-02/2011 „Подкрепа за развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите“ на Оперативна програма Регионално развитие.

Състояние на местната икономика

Най-общият анализ и оценка на динамиката на туризма в община Габрово за периода 2007 – 2012 г. разкрива устойчива тенденция на увеличаване броя на туристическите предприятия, броя на заетите, разходите за ДМА, приходите от нетни продажби и броя на туристите. Следователно ситуацията за развитието на отрасъла през последните години се оценява като стимулираща и перспективна за общинската икономика.

Икономическото значение на туризма в общината се оценява пряко и косвено. Пряко е влиянието свързано с нарастване приходите от хотелиерство и ресторантьорство, на приходите от посещения на туристически обекти, на откриването на нови работни места.

Социо-културното значение на туризма е свързано с увеличаване на трудовата заетост (от 4,0% заети в туризма през 2007 г., на 13,7% през 2012 г., от всички заети в общината), с повишаване на културното равнище и здравния статус на човешките ресурси, разширяване на общуването на населението на общината с общности от побратимени градове.

Екологичното значение на туризма се разкрива и измерва чрез два подхода: *първият*, оценява екологичната ситуация на територията на общината с оглед развитието на икономически дейности и *вторият*, свързан със степента на диверсификация на туризма в община Габрово.

Интегрирането на икономическото, социо-културното и екологичното измерение на туризма на общинската територия е императивно условие за осъществяване на преход към устойчиво, балансирано и иновативно развитие на територията.

Предимствата за развитието на туризма в община Габрово определят направленията и мерките за изпълнение през отделни периоди от време. Те могат да се обединят в следните направления:

- значителни природни и антропогенни ресурси на общинската територия;
- ресурсна обезпеченост с акцент на външно финансиране;
- уникална по красота и привлекателност природа;
- огромно и неповторимо културно – историческо наследство;
- привлекателна, устойчива и безопасна туристическа дестинация;
- атрактивни местни традиции и гостоприемство;
- обособяването на Габрово и региона като събитийен център.

Фактори за развитие на туризма

Ефектите на местните политики за развитието на туризма в община Габрово до голяма степен се определят от системната и коректна оценка на факторното влияние. За целите на местното планиране и политика, важно значение има анализа и оценката на факторите за развитие на туризма.

Състояние на местната икономика

Местоположението на община Габрово е централно, с оптимална транспортна достъпност. В границите на общината е относителния географски център на България (местността „Узана“). Територията се пресича от важни транспортни коридори и туристически потоци. Транспортните коридори предопределят достъпността до селищната мрежа и природните туристически атракции. Развит е автомобилния и железопътния транспорт. Особено важни са първокласен път I-5, който е част от международен път E-85 и първокласен път I-4 (E 772), осигуряващ транспортна комуникация в направления - Север-Юг и Запад-Изток.

Природни фактори. Площта на община Габрово (233,8 км²) попада в две природни единици – Предбалкан и Стара планина. Около 2/3 от територията ѝ е във височинния пояс над 600 м. Тези особености, заедно с местоположението, определят спецификата на природния комплекс на общината. Релефът е разнообразен, с доминиране на планинския.

На територията на община Габрово се намират планински местности, имащи потенциал за развитие на туризма през всички годишни сезони: местността Узана, където е географският център на България; местността Люляците; местността Градище.

Община Габрово попада на територията на Природен парк „Българка“ и Национален парк „Централен Балкан“.

Голям интерес за туристите представляват уникалните по своята красота планински пейзажи и забележителности в района на кв. Етъра; Соколски манастир „Успение Богородично“; селата Боженци, Гергини, Костенковци, Борики, Балани и др.; връх Шипка; Витата стена; местността Градище; района около язовир Христо Смирненски; парка край микроязовир Синкевица и др.

Антропогенни фактори. Към антропогенните фактори се отнасят човешките ресурси, селищната мрежа и културното богатство. Анализът им на територията на община Габрово разкрива неблагоприятни тенденции в краткосрочен и дългосрочен план. Човешките ресурси през последните две десетилетия намаляват трайно.

Община Габрово е уникална със своята селищна мрежа. Тя е общината с най-голям брой населени места – 134. Демографската динамика през последните години променя съществено функциите на селищата в общината. Ето защо развитието на туризма през периода 2014 – 2020 г. ще се извършва в условията на ограничен и намаляващ демографски потенциал в община Габрово.

Към ограничаващите условия за развитието на туризма в общината е увеличаващия се брой на обезлюдените селища, особено в южната, планинска част. Тази негативна тенденция обаче може да има и положителни ефекти при обосноваване, последователна и целенасочена местна политика – относително добре запазена и атрактивна природа, съхранени къщи с типична местна архитектура, множество изоставени имоти и терени, които да бъдат предложени като втори жилища на желаещи млади семейства и специалисти да развиват дейности, съответстващи на местните приоритети. Една от възможните форми за съхраняване и използване на това културно богатство е инвестиране на общината в отделни

Състояние на местната икономика

изоставени къщи на опорни селищни и курортни центрове, придобиване на частична (или пълна) собственост върху тях в съответствие със законодателството и използването им за качествена промяна на негативната демографска и икономическа ситуация в общината.

Материална база. Туристическите обекти в общината – заведения за хранене и развлечения, средства за подслон и места за настаняване се развиват динамично (вж. таблицата). Техният брой се увеличава с различни темпове. Заведенията за хранене и развлечения нарастват от 194 на 230 (с 15,7 %) за периода 2008 – 2012 г., а средствата за подслон и местата за настаняване - от 58 на 104 (или с 44,2%).

ТАБЛИЦА 4. СТРУКТУРА И ДИНАМИКА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОБЕКТИ В ОБЩИНА ГАБРОВО

ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТИ	2008 г.		2009 г.		2010 г.		2011 г.		2012 г.	
	Съществув ащи	Категор изирани	съществ уващи	категор изирани	съществ уващи	категори зирани	съществ уващи	Категор изирани	съществ уващи	категор изирани
Заведения за хранене и развлечения	194	6	200	7	207	11	218	12	230	14
Ср-ва за подсл. и места за настаняване	58	12	70	11	81	10	91	13	104	14

Източник: Концепция за регионален туристически продукт на туристически район „Габрово - Трявна – Севлиево“, 2012 г.

Иновациите са фактор с нарастващо влияние за развитието на туризма. През плановия период 2014 – 2020 г. те следва да се изведат и наложат като приоритетни в плановата и приложната управленска дейност на общината.

Териториалната интеграция за туризма в община Габрово включва политики на разширяване на дейността и интензитета на туристическите потоци от други страни – Русия, Украйна, Молдова, Македония, Сърбия, Турция. Те генерират туристи към общината, което изисква и последователна политика – рекламна, туроператорска, културно-информационна. Развитието на туризма в община Габрово следва да се извършва чрез устойчиво и ефективно интегриране с общините Севлиево, Трявна и Дряново, както и с активна рекламна политика в туристическите информационни центрове на всички области от страната.

Икономически кризи и етно-религиозни конфликти. Влиянието на тази група извънсистемни фактори за развитието на туризма в община Габрово се прогнозира трудно. Въпреки това е възможно разработването и приемането на целева програма в общината „Управление и развитие на туризма в община Габрово в условията на риск“, в която следва да се разпишат конкретните мерки и действия на органите на местната власт в условията на кризи.

Структура на туризма

В община Габрово факторите за развитие и местното самоуправление са стимулирали и моделирали профила (бренда) на туристическата дейност. Това влияние ще се запази и през следващите години (до 2020 г.), като туристическата дестинация ще се поддържа от:

Състояние на местната икономика

Архитектурно - етнографски комплекс "Етър", намиращ се на 8 км южно от града. На 60 дка площ е показана реконструкция на бита на типично селище от епохата на Възраждането. В комплекса са разположени 50 обекта - технически съоръжения на вода, къщи със занаятчийски работилници и обекти с обществено значение;

Соколски манастир "Успение Богородично", изграден с дарения през 1833 г. на около 12 км от центъра на Габрово. Неговата история е свързана с борбите за национално освобождение и с дейността на Васил Левски, Капитан Дядо Никола, Цанко Дюстабанов;

Архитектурно - исторически резерват "Боженци" - обявен през 1964 г. Запазен е уникален селищен ландшафт от XVIII в. и XIX в. Съхранени са над 100 автентични къщи на около 200 години, като 27 от тях са реставрирани и се предлагат за настаняване на туристи. Въпреки предоставянето на екскурзоводски услуги и възможностите за познавателен туризъм, Боженци се е утвърдило не толкова като културен обект, колкото като дестинация за крайноседмичен семеен отдих;

Музей „Дом на хумора и сатирата“ – уникален културен институт за хумористично и сатирично изкуство, създаден върху основите на стара кожарска фабрика на 01.04.1972 г. Музеят, традиционният габровски карнавал и богатото нематериално наследство (габровския хумор, анекдоти, афоризми) са създали на Габрово имиджа на световна столица на хумора и сатирата.

На територията на община Габрово са запазени останки от **ранновизантийската крепост "Градище"**. Тя се намира на 3 км североизточно от град Габрово. Датирана е към 4-6 век, когато тази територия е била в пределите на провинция Долна Мизия. При разкопки са открити останки от 45 помещения. Открита е и крепостната стена, както и основите на християнски храм. Намерените експонати се съхраняват в Регионалния исторически музей - Габрово.

В **Габрово** са запазени обекти от епохата на Възраждането - сградата на Априловската гимназия - Първото новобългарско светско училище, открито през 1835 г., в която са учили много известни българи (Алеко Константинов, Емануил Манолов). В сградата се помещава **Националният музей на образованието**, създаден през 1974 г., като културно-просветен и изследователски институт

С висока културно-туристическа стойност са: **църквата „Успение Богородично“** (1865 г.), **часовниковата кула** (1835 г.), **Априловата чешма** (1762 г.), **Дечковата къща**, в която е организирана експозиция **„Градски бит и интериор от XIX век“**. Туристически интерес представляват търговските улици **„Опълченска“** и **„Радецка“**. Атракция за гостите на града са мостовете на река Янтра – 7 моста от различни периоди, като най-старият е **Баев мост**, строен през 1855 г. Символ на Габрово е и **паметникът на Рачо Ковача** - легендарният основател на града. Историческата памет на града е съхранена в експозициите на **Регионален исторически музей и Интерактивния музей на индустрията**. Интерес представляват също **Народна астрономическа обсерватория и планетариум, Зоопарк Габрово, ХГ „Христо Цокев“**, множество паметници на културата и др.

Състояние на местната икономика

На 22 км южно от Габрово е историческият **връх Шипка** с Паметника на Свободата. Източно от него е **връх Бузлуджа**, записан в историята ни с подвига на Хаджи Димитър.

Привлекателността на туристическия потенциал на община Габрово се оценява и измерва и чрез динамиката на реализираните нощувки (вж. таблицата). Установява се негативна тенденция на намаляване броя на реализираните нощувки до 2010 г., вследствие на въздействието на кризата. Едва през 2011-2012 г. те нарастват.

ТАБЛИЦА 5. ДИНАМИКА НА РЕАЛИЗИРАНИТЕ НОЩУВКИ В ОБЩИНА ГАБРОВО

Реализирани нощувки	2008	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Брой реализирани нощувки	95 542	93 578	61 030	72 247	83 620
в т.ч. от българи	76 522	82 349	54 793	65 185	74 282
от чужденци	19 020	11 229	6 237	7 562	9 338

Източник: Концепция за регионален туристически продукт на туристически район „Габрово - Трявна – Севлиево“, 2012

Отраслова структура на туризма

В община Габрово се развива културно-познавателен, селски, екологичен и събитиен туризъм. По оценъчни данни, най-голям дял от приходите се реализира от културно-познавателния и уикенд туризъм. Въпреки значителния природен и антропогенен потенциал за туризма, той не се използва ефективно и ефикасно. Подценено е развитието на екологичен и селски туризъм. Габрово следва да се осмисли като зелена дестинация с отлични възможности за селски и еко туризъм, което се допълва от богатия събитиен календар и културни възможности на града. През плановия период до 2020 г. политиката на Община Габрово следва да бъде насочена към развитие и диверсификация на установената отраслова структура на туризма. Тази политика трябва да се основава на предварителни разчети за повишаване на ефективността и ефикасността на отрасъла.

3.7 СЕЛСКО СТОПАНСТВО

Земеделието на територията на община Габрово не е интензивно развито. Това е обусловено от липсата на големи плодородни обработваеми площи, както и от географското ѝ положение. Общината е разположена предимно върху планински и предпланински терени. Това е причина земеделските земи в района да са разпокъсани, малки по площ и отдалечени.

По данни на Годишния доклад за дейността на ОД „Земеделие“ – Габрово²¹ през 2011 г. селскостопанския фонд на община Габрово възлиза на 236 941 дка, от които обработваеми са 133 156 декара. Общият горски фонд е 270 527 дка, от които 75 152 дка частна собственост.

²¹ За периода януари – декември 2011 г.

Състояние на местната икономика

Земеделският и горският фонд, както и обработваемата земя на територията на община Габрово съставляват малка част от фондовете на област Габрово.²²

На територията на общината традиционно се развива овощарството, но състоянието му е незадоволително поради липсата на интерес от страна на земеделските стопани и размерите на необходимите инвестиции. Негативно влияние върху този подотрасъл оказва и липсата на земеделски кооперации.

ОД „Земеделие“ – Габрово е предоставила на Община Габрово регистрите по земища на земите по чл.19 от ЗСПЗЗ в стари и възстановими граници първото тримесечие на 2012 г.. За всички земища тези поземлени имоти са около 9 500 броя. Към регистрите са приложени ортофотокарти с отбелязани имоти до населените места (т.н. контактна зона), за които се предполага, че са продължения на дворища, които не са идентифицирани от собствениците си. В тази връзка са уведомени всички кметове и кметски наместници на съответните населени места за установяване на собствениците на тези имоти, които следва да се явят в ОСЗ – Габрово и представят документите си за собственост на тези имоти, както и актуално удостоверение за наследници. Целта е извършване на регистрация на основание чл.15, ал.6 от ППЗСПЗЗ и снабдяване със скици по Наредба 49/2004 г.

В община Габрово има благоприятни условия за развитие на животновъдството, което традиционно дава по-голямата част от общата селскостопанска продукция. Проблемите в тази сфера са характерни за цялата страна и сред тях се наблюдават високи цени на фуражите и консумативите, ниски цени на изкупуваната продукция, липса на съвременна техника.

Северноцентрално държавно предприятие „Селско, горско и рибно стопанство“ е едно от 9-те големи предприятия на територията на община Габрово с над 250 заети през 2011 г.

На територията на община Габрово през 2011 г. има регистрирани 195 земеделски производители, а броят на регистрираните за подпомагане по схеми и мерки земеделски стопани в ИСАК е 226 за обща площ от 4 167 ха. През 2011 г. в община Габрово с царевица са засети 2 430 дка, със слънчоглед 1 800 дка, с пшеница 1 930 дка и с ечемик 300 дка, като добивите съответно са 660 т., 231 т., 350 т. и 80 т. През същата година животновъдството е представено от 1 478 говеда (в т.ч. 930 крави), 2 бивола (в т.ч. 2 биволици), 3 876 овце (в т.ч. 2 595 овце-майки), 2 325 кози (в т.ч. 1 873 кози-майки), 967 свине (в т.ч. 63 свине-майки), 32 706 кокошки (в т.ч. 28 000 бройлери), 554 пуйки, 1 896 зайци (в т.ч. 820 зайкини-майки) и 2 685 пчелни семейства.

²² Социално-икономически анализ на община Габрово, подготвен от Агенция „Стратегма“ ООД във връзка с изпълнение на договор номер 22/24.04.2012 г. за „Проучване на социално-икономическото състояние в област Габрово и консултиране на политиките за развитие на областта“, във връзка с проект № А10 - 13 – 15/30.11.2011 г. „Ефективна координация за стратегическо планиране и мониторинг на регионалното развитие на област Габрово“, осъществяван с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Административен капацитет“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

Състояние на местната икономика

В община Габрово работят кланица за бели меса – „Гепард“ ООД, с. Лесичарка, и три млекопреработвателни предприятия за краве мляко – в гр. Габрово, с. Велковци и с. Костенковци.²³

Горско стопанство

В община Габрово естествената растителност в миналото е била предимно горска. В резултат на стопанската дейност тя постепенно е била заменена с културна. Въпреки това, понастоящем в района на общината има 26 948 ха гори със средна възраст 58 години, които заемат около половината от нейната обща територия (48%) и влияят пряко върху околната среда.

Общата площ на горските територии е 29598,1 ха.²⁴

Залесената площ е 28 576,5 ха – 96,5 % от общата площ.

Горските култури са с площ 4644,4 ха – 16,4 % от залесената площ.

Голата незалесена площ е 1021,6 ха.

Средногодишно ползване на дървесина на територията на ДГС Габрово:

- едра – 4317 пл. м³
- средна – 2020 пл. м³
- дребна – 162 пл. м³
- дърва – 12914 пл. м³

Според собствеността тя е предимно държавна (19 702 ха, 66,6%), после на физически лица (7701 ха, 26 %), общинска собственост (1706 ха, 5,8 %), на юридически лица (334 ха, 1,1 %) и на религиозни организации (141 ха, 0,5%)²⁵.

През 2009 г. е извършено проучване от WWF – България²⁶, за определяне на горите с висока консервационна стойност (ГВКС) за територията на Държавно горско стопанство (ДГС) Габрово и в изпълнение на принцип 9 от стандарта за сертификация управлението на гори по схемата на FSC (Forest Stewardship Council, Съвет за стопанисване на горите). Основната част от горите на територията на ДГС - Габрово са включени в различните категории ВКС (високо-консервационна стойност). В някои случаи един и същи подотдел попада в повече от една

²³ Социално-икономически анализ на община Габрово, подготвен от Агенция „Стратегма“ ООД във връзка с изпълнение на договор номер 22/24.04.2012 г. за „Проучване на социално-икономическото състояние в област Габрово и консултиране на политиките за развитие на областта“, във връзка с проект № А10 - 13 – 15/ 30.11.2011 г. „Ефективна координация за стратегическо планиране и мониторинг на регионалното развитие на област Габрово“, осъществяван с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Административен капацитет”, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

²⁴ <https://www.scdp.bg/podelenia/gabrovo/>

²⁵ Данни от Програма за опазване на околната среда гр. Габрово 2007 – 2015 г.

²⁶ Гори с високо консервационна стойност на територията на ДГС Габрово, 2009 г., WWF - DCP

Състояние на местната икономика

консервационна стойност. Това прави гората в този подотдел особено значима за поддържане и повишаване на всички идентифицирани консервационни стойности. Препоръчително е при промени в новия лесоустройствен проект на ДГС Габрово да се интегрират резултатите от изследването и препоръчаните горскостопански мероприятия в него.

Проучването установява, че горите в защитените територии попадат в зона на ВКС 1.2 и особено местата (отдели и подотдели), където се срещат застрашени, изчезващи и ендемични видове. В тази зона се препоръчва: инвентаризиране и картиране на находищата на видовете в границите на горското стопанство; да не се планират и провеждат лесовъдски дейности в посочените отдели и подотдели, находища на защитени видове; при провеждане на лесовъдските мероприятия да не се нанасят механични повреди на индивидите; при извоза на дървесина да не се преминава през местата с концентрация на вида.

ВКС 2 (значими горски територии, формиращи ландшафт от регионално или национално значение, в които естествено срещани се видове съществуват при естествени условия на разпространение) - това е категорията с висока консервационна стойност, в **която попада цялата територия на ДГС Габрово.**

Препоръки и указания за стопанисване на ВКС 2

1. Планираните лесовъдски и стопански мероприятия не трябва да водят до намаляване на лесистостта на територията.
2. Да се използват лесовъдски системи, които да поддържат видовото, възрастовото и структурното разнообразие в насажденията и на ниво ландшафт. Да се прилагат природосъобразни и разнообразни лесовъдски системи в съответствие с особеностите на конкретното насаждение.
3. Не по-малко от 2% гори от основно представените горскодървесни видове на територията на горскостопански единици или части от тях, попадащи във ВКС 2, трябва да бъдат отделени за превръщане в гори във фаза на старост (Old-growth forests).
4. Да се спазват екологични принципи и практики при планиране и извеждане на лесовъдските мероприятия. При провеждане на лесовъдски дейности да се поддържа определено количество мъртва дървесина в насаждението, дървета с хралупи, единични и групи стари дървета.
5. Да се дава приоритет на естественото възобновяване. Да се прилагат лесовъдски системи, които осигуряват естествено възобновяване.
6. Не се допуска смяна на корения дървесен състав на насажденията.
7. При възстановителни дейности (залесяване) да се използват само местни видове и произходи. В определените по ВКС 2 територии да не се внасят чуждоземни дървесни видове и произходи с изключение на дендрариумите и географските култури, както и животински видове извън естественият им ареал на разпространение, с изключение на ДДС.

Състояние на местната икономика

8. Да не се допуска изкуствено залесяване на естествени открити пространства в горските масиви, с изключение на мероприятия за контрол на ерозионни процеси.

9. Да не се допускат дейности (в това число и лесовъдски), които да увеличават антропогенната фрагментираност на територията, независимо дали съществуващият процент е под определения по критерий. При планиране на пътищата и инфраструктурата, трябва максимално да се запази целостта на ландшафта. Необходимо е да се осигурят подходящи елементи, намаляващи влиянието на фрагментираността на територията, които да подпомагат движението на живите организми – например да се предвиждат коридори за придвижване, връзки и зони на спокойствие на животните и т.н.

По данни на РДГ Велико Търново към 2015 г. към общинските гори ще се включат още около 1200 ха гори, които са самозалесили и са прехвърлени в горския фон по чл. 14 от Закона за горите.

Към настоящия момент общинските гори са разположени на площ от 500,1 ха и за тях има действащ Лесоустройствен план с период на действие 2005 – 2014 г. изготвен от „Пролес Такс“ ООД - гр. София с ръководител инж. П. Петков.

Залесената площ на лесничейството е 499,7 ха, което е 99,5% от общата площ. По вид на горите тя се разпределя така: най-голяма е площта на издънковите за превръщане – 254,3 ха или 50,9% от залесената площ, следват гори за реконструкция – 103,3 ха или 20,7%, иглолистни – 92,4 ха или 18,5%, широколистни високостъблени – 21,8 ха, нискостъблени – 20,9 ха и топови – 5 ха. Горските култури са с площ 103,2 ха или 20,6% от залесената площ. Голите недървопроизводствени площи са само поляни – 0,3 ха.

По функционална група 55,4% от общинските гори са с дървопроизводствени и средообразуващи функции или 277,2 ха, 44,6% (222,9 ха) са със защитни и рекреационни функции (водоохранни – 20,7 ха, противоерозионни – 51,2 ха, мелиоративни – 2,5 ха и рекреационни – 148,5 ха.).

Запасът на основните насаждения и култури е 53 620 куб. м. (без клони).

Най-разпространеният дървесен вид в общинските гори е габър (98,2 ха), следван от келяв габър (89,6 ха), цер (84,8 ха), бук (67,1 ха), бял бор (46,4 ха), черен бор (29,1 ха), благун (22,2 ха), бяла акация (22,5 ха) и други с по-малка площ на разпространение.

В лесоустройствения план е предвидено отсичането на стояща маса – **9935 м³** (с клони), като се добият следните основни групи сортименти:

1. **606 м³** (6,1 %) едра строителна дървесина;
2. **1427 м³** (14,4%) средна строителна дървесина;
3. **209 м³** (2,1%) дребна строителна дървесина;
4. **6288 м³** (63,3%) дърва за огрев;

Състояние на местната икономика

5. **1 м³** оползотворяема вършина;
6. **1404 м³** (14,1 %) отпад.

За този период от време е предвидено да се извърши залесяване на 7,7 ха (сива топола – 5 ха, И214 – 1 ха, цер – 1,7 ха) и подпомагане на естественото възобновяване без залесяване на 17,2 ха.

По данни на община Габрово до 2010 г. са добити **900,33 м³** – плътна дървесина, като след това не е добивана допълнителна дървесина, т.е. по-малко от предвиденото.

За периода 2015-2025 г. е необходимо изготвяне на нов лесоустройствен план за общинските гори.

Според Националната стратегия за горския сектор (2013-2020 г.) се предвижда ИАГ/МЗХ да изготвят методика и наредба за прилагане на съответните текстове на Закон за горите (ЗГ) във връзка с екосистемните услуги. Очаква се в този период на действие на стратегията да се въведе концепцията за екосистемни услуги и тяхното устойчиво и социално поносимо управление; да са разработени и функциониращи схеми за възмездно ползване на обществени екосистемни услуги от горските територии.

Към момента WWF България и Министерство на околната среда и водите работят по темата за „Оценка и картиране на екосистемни услуги“. Според изследване на WWF – България, средната стойност на екосистемните услуги в България е следната:

Гори – 1284 лв/ха/г = Материални услуги – 191 лв/ха/г + Регулиращи услуги – 669 лв/ха/г + Културни услуги – 424 лв/ха/г.

3.8 Изводи

По отношение на икономическото развитие на община Габрово могат да бъдат направени следните изводи и обобщения

- Община Габрово е традиционен индустриален център.
- Водещите сектори в икономиката на общината са експортно ориентирани.
- В общината е налице стабилна група МСП.
- Успешно се развиват чуждестранните инвестиции.
- Пазарът на труда в общината е сравнително по-благоприятен от този в страната – по-ниска регистрирана безработица.
- Налице са предпоставки за развитие на интегриран, комплексен туристически продукт - селски, еко, планински и др.
- Налице са възможности за развитие на биоземеделие и агроекологични практики.

Състояние на местната икономика

- През последните години, в периода на криза е налице спад в развитието на традиционни сектори, особено при експортно ориентирани по време на кризата.
- Наблюдава се засилване на несъответствието между квалификацията на кадрите и нуждите на бизнеса.
- Налице е недостиг на средства за технологична модернизация през последните години.

4 РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНАТА СФЕРА И ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

4.1 ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Демографската система има водеща роля и значение в структура на обществото. От развитието на тази система основно зависи социално-икономическото развитие, както на страната, така и на нейните административно-териториални единици. Демографската система е тази, която формира трудовия потенциал на териториалните образувания и по този начин влияе върху използването и развитието на социалните, икономическите и природните фактори и условия в тях.

Сегашната негативна демографска ситуация в страната е резултат от продължилите през последните няколко десетилетия отрицателни процеси в естественото движение на населението – както продължителното задържане на високо равнище на смъртността, така и трайните тенденции в намаляване на равнището на раждаемостта. В резултат на тези демографски процеси започна намаляване на населението в страната и се ускори процесът на неговото остаряване. Проблемите в демографското развитие на страната се задълбочиха и от значителните външноемиграционни процеси сред населението, които пряко и косвено (чрез емиграцията на младото население) също повлияха върху възпроизводството на населението, а от там и върху възпроизводството на трудовите ресурси.

Посочените накратко демографски проблеми се проявяват в различна степен в отделните административно-териториални и териториални единици на страната. За някои големи стопански и обществени центрове тези проблеми се проявяват в ограничен размер, но това в голяма степен се дължи на прилива на човешки ресурси от други части на страната. Процесът води до демографското изтощаване на отделни региони, което забавя и стопанското им развитие. Ето защо общото възраждане на страната зависи от ускоряване на развитието в отделните региони, общини и населени места. За това водеща роля имат местните органи на управление, които следва да организират и използват всички налични демографски, стопански и финансови ресурси за развитието на управляваните от тях териториални общности.

4.1.1 Основни тенденции в развитието на броя и структурите на населението

Демографският анализ е насочен към представяне на основните характеристики за развитието на населението и демографските процеси в община Габрово. Акценти са поставени и поотделно върху гр. Габрово и селата в общината.

4.1.1.1 Брой и динамика на населението в община Габрово и гр. Габрово

В края на 2011 г. населението на страната възлиза на 7 327 хил. души. През периода от 2001 до 2011 г. то е намаляло с 564 хил. души или с 7,1%. Малко по-нисък по абсолютна стойност, но също отрицателен, е темпът на прираст на населението в община Габрово -13,2% или близо 10 хил. души по-малко. В края на 2011 г. населението в общината е 64 545 души.

ТАБЛИЦА 6. ТЕМП НА ПРИРАСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБЩИНА ГАБРОВО ПО ГОДИНИ

Години	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
България	100,0	-2,2	-2,7	-3,2	-3,6	-4,1	-4,9	-7,1
община Габрово	100,0	-5,1	-5,9	-6,9	-7,7	-9,2	-10,8	-13,2

Източник: НСИ

Населението на общината (близо 90% или 58 367 души) живее преобладаващо в нейния административен център - гр. Габрово. Следователно изводите, които следват от това са: първо - населението в общината е във висока степен урбанизирано и силно концентрирано в едно населено място, а именно в административния център; и второ - общото демографско развитие на общината почти изцяло се определя от развитието на демографските процеси, характерни за града.

По броя на населението си гр. Габрово се класифицира като „среден град“²⁷. Броят на неговото население през 2001 г. е бил малко над 67 хиляди. За десетгодишния период този брой намалява с близо 8 700 души, или с 13%. и в края на 2011 г., както беше посочено е 58 367 души. Този отрицателен темп на демографския прираст, може да се определи като твърде голям за града - близо 2 пъти по-висок от общия темп на прираста за страната.

4.1.1.2 ВЪЗРАСТОВО-ПОЛОВА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Структурата на населението по пол в община Габрово е много близка до тази за населението на страната. Относителните дялове на мъжете, респ. на жените общо за страната са съответно 48,7 и 51,3%. При сравняването на тези показатели за населението в общината и гр. Габрово се установява, че тези относителни дялове и за трите нива са еднакви. Относителният дял на мъжете в тях е 48,3%, а на жените – 51,7%. Това съотношение в отделните възрастови групи е различно, но следва общи и много близки по стойност тенденции за населението в общината и гр. Габрово.

Равнището на половата структура, измерено чрез съотношението между броя на жените и мъжете на 1000 души от съответното население, за страната е: на 1000 мъже се съотнасят 1053 жени. Това съотношение за общината е: 1000 мъже към 1071 жени; за гр. Габрово: 1000 мъже към 1072 жени.

Възрастовата структура на населението е определяща във възпроизводствените процеси на населението и неговите трудови ресурси. Установените през последните две десетилетия негативни тенденции в демографското развитие на страната създават редица проблеми по отношение на нейното социално и икономическо развитие.

Общо за страната през 2001 г. делът на населението под 15 години е бил 15,3%, а през 2011 г. този дял намалява на 13,2%. Има малко увеличение на дела на населението във възрастовата група 15–64 години. Спрямо 2001 г. той е нараснал с 0,4% и сега е 68,3%. По-голямо е увеличението на дела на населението над 65 години – от 16,8% през 2001 г. на 18,5% през 2011 година.

²⁷ § 1, ал.1, т.3 от Наредба № 7 от 22 декември 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

В община Габрово тези тенденции също са неблагоприятни. В нея делът на най-младото население към края на 2011 г. е 10,7%, спрямо 12,4% през 2001 година. Най-възрастното население се е увеличило с близо 6% - от 17,6% на 23,7%. Трайна е тенденцията на намаляване на трудоспособното население. От 70% през 2001 г. то намалява на 65,6% през 2011 година.

ТАБЛИЦА 7. СТРУКТУРА (%) НА НАСЕЛЕНИЕТО НА ОБЩИНАТА И ГР. ГАБРОВО ПО ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ И ГОДИНИ

Възрастови интервали	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
община Габрово											
0 – 14	12,4	11,9	11,6	11,3	11,2	11,2	11,2	11,1	11,1	11,3	10,7
15 – 64	70,0	69,7	69,7	69,7	69,5	69,1	68,8	68,5	68,0	67,2	65,6
65 +	17,6	18,4	18,8	19,1	19,3	19,7	20,0	20,3	20,9	21,5	23,7
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
град Габрово											
0 – 14	13,2	12,6	12,3	11,9	11,8	11,8	11,8	11,7	11,7	11,9	11,2
15 – 64	72,1	72,0	71,9	72,0	71,9	71,5	71,2	70,9	70,4	69,4	67,4
65 +	14,7	15,4	15,8	16,1	16,3	16,7	17,1	17,4	18,0	18,7	21,4
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Източник: НСИ

Независимо, че населението в градовете има по-добра възрастова структура, последната за гр. Габрово е влошена в голяма степен. Това е резултат на продължаващото намаляване на относителният дял на населението на възраст до 14 години. Делът на тази възрастова категория сред населението на градовете в страната към 2001г. е бил 17%, а за гр. Габрово – 13,2%. През изминалите десет години този показател за града продължава да намалява и достига 11,2% при средно претеглено за страната - 14,2%.

Влошаването на възрастовата структура се дължи и на голямото увеличение на населението на възраст над 65 години. Докато през 2001 г. това население е съставлявало 17,6% от населението на града, то към 2011г. неговият дял е близо 24%. За страната този показател е близо 21% в края на 2011 година.

Голямо е намалението на трудоспособното население на гр. Габрово през изследвания период. Неговият относителен дял през 2001 г. е бил 72,1%, а сега е 67,4%. Все пак този относителен дял е по-висок от делът на трудоспособното население общо за градовете на страната, който е 65%.

4.1.1.3 ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

За развитието на гр. Габрово и административно-териториалните единици, на които той е административен център, освен броя на населението и демографската му структура от изключително важно значение е неговата образователна структура. От добрата образователна подготовка на населението в голяма степен се определя качеството на работната сила и нейната производителност. Тя има решаващо значение за внедряването на съвременните технологии за производство, комуникации, управление и социално развитие.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

По данни от последното преброяване на населението през 2011 г. броят на лицата с висше образование в страната е 19,6%, а на лицата завършили средно образование - 43, 4%. Делът на лицата с начално и по-ниско образование е около 14% . Под 2% е делът на неграмотните в страната.

ТАБЛИЦА 8. СТРУКТУРА (%) НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБЩИНАТА И ГР. ГАБРОВО ПО ЗАВЪРШЕНА СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ
към 01.02.2011 ГОДИНА

	Степен на завършено образование							
	Висше	Средно	Основно	Начално	Без начално	Негра- мотни	Дете (7г.)	Общо
България	19,6	43,4	23,1	7,8	4,8	1,2	0,2	100,0
община Габрово	22,1	52,5	18,2	3,7	3,2	0,2	0,1	100,0
град Габрово	23,2	53,0	16,6	3,6	3,3	0,1	0,1	100,0

Източник: Собствени изчисления по данни от НСИ

Структурата на населението по образование в община Габрово е по-добра от общата за страната. Около 75% от населението има средно и висше образование, като лицата с висше образование са 22%. Тази добра образователна структура на населението в общината се дължи предимно на структурата по образование на населението, живеещо в гр. Габрово. В него делът на лицата с висше образование е над 23%, а на тези със средно образование – 53%. С основно и начално образование е 20% от населението, а без завършена образователна степен са 3%. Безспорно наличието на висше учебно заведение в гр. Габрово, а така също и на средните образователни училища, оказва силно влияние върху образователната структура на населението в общината и областта.

4.1.2 ЕСТЕСТВЕНО ДВИЖЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Естественото движение на населението се определя от развитието на два от основните демографски процеса – раждаемост и смъртност. Тези процеси осигуряват режима на възпроизводство на населението и формирането на неговите демографски структури.

Раждаемостта сред населението от края на миналия и началото на настоящия век бележи трайна тенденция на намаление. Независимо от нейното преустановяване в средата на предишното десетилетие и повишаване на равнището на раждаемостта, което след 2010 г. е последвано от ново понижаване, статистическите данни показват, че раждаемостта на този етап, при съответното равнище на смъртността, не може да осигури дори просто възпроизводство на населението.

ТАБЛИЦА 9. ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЕСТЕСТВЕНОТО ДВИЖЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБЩИНАТА И ГР. ГАБРОВО ПО ГОДИНИ

Години	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Коефициент на раждаемост</i>											
България	8,7	8,5	8,6	9,0	9,2	9,6	9,8	10,2	10,7	10,6	9,6
община Габрово	7,3	7,4	6,8	6,8	7,9	8,2	8,0	7,9	7,8	7,9	7,9
град Габрово	7,6	7,9	7,2	7,4	8,4	8,7	8,5	8,4	8,4	8,4	8,3
<i>Коефициент на смъртност</i>											
България	14,3	14,4	14,3	14,0	14,6	14,7	14,8	14,5	14,2	14,6	14,7
община Габрово	13,6	14,6	15,3	14,6	16,6	15,1	14,9	15,4	14,4	15,3	16,2
град Габрово	11,5	13,0	13,6	13,1	14,9	13,3	13,3	13,2	12,7	12,9	13,1
<i>Естествен прираст</i>											
България	-5,6	-5,9	-5,7	-5,0	-5,4	-5,1	-5,0	-4,3	-3,5	-4,0	-5,1
община Габрово	-6,3	-7,2	-8,5	-7,8	-8,7	-6,9	-6,9	-7,5	-6,6	-7,4	-8,3
град Габрово	-3,9	-5,1	-6,4	-5,7	-6,5	-4,6	-4,8	-4,8	-4,3	-4,5	-4,8

Източник: НСИ и собствени изчисления

От анализирания данни за развитието на населението и неговите основни демографски структури в община Габрово косвено беше идентифицирано, че съществуват остри проблеми в демографското развитие. Един от сравнимите показатели, характеризиращи интензивността (равнището) на раждаемостта е коефициентът на обща раждаемост. Въз основа на този показател се установява, че през 2001 г. равнището на раждаемостта в страната е 8,7%. Това равнище се задържа до 2003 г., след която равнището на раждаемостта нараства до 2010 г. и достига до 10,6%. Това е най-високото равнище за последните 15 години. През 2011 г. коефициентът на раждаемост е по-нисък – 9,6%.

Близка по тенденция е и раждаемостта в община Габрово. За всички години на изследвания период тя е под границата на 8 %, като само през 2006 г. тя е 8,2% и 8,0% през 2007 година. В края на 2011 г. коефициентът на раждаемост за общината е малко под 8%.

Ниските нива на раждаемост в общината в голяма степен се компенсират от раждаемостта на населението в гр. Габрово. Принципно нейните нива са по-високи от тези на общината и на областта като цяло, но те са по-ниски от показателя за раждаемостта в страната. Най-ниско е било равнището на раждаемостта в гр. Габрово през 2003 – 2004 г. – 7,2 и 7,4%. Най-високи нива са достигани през 2006 г. (8,8%) и през 2007 г. (8,8%). След 2008 г. коефициентът на раждаемост за града е 8,4%.

Смъртността е основен естествен регулатор по отношение на броя и структурата на населението. През последните две-три десетилетия равнището на смъртността, измерено чрез коефициента на обща смъртност в нашата страна придоби много високи стойности. От демографска позиция най-общо тази тенденция се свързва с намалената раждаемост, респ. малкия абсолютен и относителен размер на младите поколения, застаряването на населението, заболяемостта и др., но следва да се има предвид, че върху този процес в голяма степен влияние оказват социалните и икономическите условия в страната,

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

ефективността на националното здравеопазване, условията и начина на живот на хората и т.н.

Равнището на смъртност в общината е по-високо от това на страната коефициентите. За последната година коефициентът на смъртност за общината е 16,2‰.

Сравнително по-добри са показателите за смъртността в гр. Габрово. Те са с 3-4 промила по-ниски от тези за областта и общите за страната. Най-нисък е бил коефициентът на смъртност през 2001 г. – 11,5%, а най-висок през 2005 г. – 14,9%. През последните години равнището на смъртността на населението в града се колебае около 13%. Това равнище на смъртността съответства на коефициента на смъртност за общото население в градовете на страната.

4.1.3 Общ, естествен и механичен прираст на населението

Разликата между броя на ражданията и умиранията на населението формират неговия естествен прираст. След 1990 г. страната навлезе в период на установяване на отрицателен естествен прираст на населението. Най-голям той беше през 1997 г., след която започна да намалява своя абсолютен размер, но запази своите отрицателни стойности. За последните десет години той е най-голям по стойност през 2002 г. – минус 5,9%. Повишаването на раждаемостта през следващите години (при почти неизменна стойност на коефициента на смъртност) в известна степен намали размерите на отрицателния прираст и той достигна най-ниската си стойност през 2009 г. – 3,5%.

Естественият прираст за община Габрово е значително по-висок по абсолютна стойност от този за страната. Сега неговата стойност е минус 8,3%.

Определена компенсаторна роля в естествения прираст на община Габрово оказва равнището на прираста на населението в града. През 2001 г. той е със сравнително ниска отрицателна стойност – минус 3,9%. След тази година той нараства по размер и достига минус 6,4% през 2003 г. и минус 6,5 през 2005 Г. Следва слаба тенденция на намаление до минус 4,3‰ през 2009 г. и през 2011 г. отново повишава своята стойност – минус 4,8%.

Върху броя и структурите на населението, а така също и върху неговия възпроизводствен процес, освен естественото движение, силно влияние оказват и миграционните процеси. При положителен миграционен баланс те повлияват положително върху населението и неговото възпроизводство в дадена територия, но при отрицателен баланс влошават нейното демографско положение. Освен това, чрез различните си форми (постоянна миграция – вътрешна и външна миграция, всекидневна трудова миграция) териториалната мобилност пряко влияе и върху разпределението на трудовия потенциал.

През периода 2001 – 2011 г. вътре в страната близо 380 хил. души са променили своето обичайно местоживееие – преселили са се от едно населено място в друго. За 35% от тях териториалното преместване е осъществено в населени места, които са в рамките на областта, а за останалите преселванията са извън нея.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Характерно за общината и гр. Габрово е, че те имат отрицателен баланс (салдо) в резултат от териториалната мобилност на населението – броят на изселените от тяхната територия лица е по-голям от броя на заселилите се в тях.

Отрицателният естествен прираст формира 75% от общото намаление на населението, или в резултат на него населението е намаляло с над 13 хил. души. Останалата част от общия отрицателен прираст се дължи на отрицателното миграционно салдо, което е в размер на 4 600 души – 25%.

ТАБЛИЦА 10. ЕСТЕСТВЕН И МЕХАНИЧЕН ПРИРАСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБЩИНАТА И ГР. ГАБРОВО ПО ГОДИНИ

Години	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Общо
Естествен прираст												
община Габрово	-467	-531	-617	-550	-610	-483	-477	-516	-442	-497	-543	-5733
град Габрово	-261	-332	-412	-365	-406	-285	-297	-270	-264	-290	-270	-3452
Механичен прираст²⁸												
община Габрово	-640	-176	-346	-328	-326	-108	-221	-104	-685	-683	-253	-3870
град Габрово	-582	-296	-583	-457	-454	-158	-367	-420	-787	-506	-150	-4760
Общ прираст на населението												
община Габрово	-1107	-707	-963	-878	-936	-591	-698	-620	-1127	-1180	-796	-9603
град Габрово	-843	-628	-995	-822	-860	-443	-664	-690	-1051	-796	-420	-8212

Източник: НСИ

По отношение на намалението на населението в общината влиянието на естествения прираст е по-слабо, но се увеличава въздействието на миграционните процеси. В резултат на естествения прираст населението е намаляло с 5 700 души, или с 60%, а в резултат на миграцията - с 3870 души, които съставляват 40% от общото намаление. Така за целия период населението на общината е намаляло с общо 9 603 души.

Общото намаление на населението на гр. Габрово за изследвания период е над 8 300 души. Преобладаващо тук е влиянието на емиграцията на населението от града. В резултат на поголемия брой на изселванията от него се формира отрицателно миграционно салдо, което за целия период възлиза на 4 760 души. Техният дял е 58% от общото намаление на населението. Средногодишният размер на отрицателния миграционен прираст е минус 433 души, който съставлява 0,7% от средното за целия период население на града.

Отрицателният естествен прираст също е способствал за намалението на населението в града. В резултат на него то е намалило своя брой с 3 450 души, или техният дял в общото намаление е 42%.

²⁸ В таблицата не са включени данни за външната миграция, за това общото намаление на населението (21 хил. души) не съпада с общия прираст на населението (-18 213 души). Допуска се, че разликата е резултат на външната миграция.

Може да се обобщи, че в общината и гр. Габрово протичат твърде неблагоприятни демографски процеси – намаляване и застаряване на населението, ниска раждаемост, висока смъртност и като краен резултат висок отрицателен естествен прираст на населението. Тези демографски тенденции влияят отрицателно не само по отношение възпроизводството на населението, но и на неговия трудов потенциал.

4.1.4 ХАРАКТЕРИСТИКА НА НАСЕЛЕНИЕТО В СЕЛАТА НА ОБЩИНА ГАБРОВО

Към датата на последното преброяване на населението и жилищния фонд в България през 2011 г., селата в община Габрово са 133. От тях 7 са без население – с. Баевци, с. Бойчета, с. Влаховци, с. Калчовци, с. Морвеците, с. Попари и с. Редешковци.

Съгласно правилата за категоризиране на населените места останалите 127 се определят като „много малки села“²⁹.

От тях 23 села са с население до 10 души, а само 6 – с население над 200 души през 2001 година. През 2011 година селата с население под 10 души са вече 34, а тези с население над 200 души запазват броя си.

Общо населението в селата на община Габрово през 2011 година е 6318 души, което е едва 9,7% от населението на общината. През 2001 година този дял е бил 10,5% или 7865 души. Темпът на намаление на населението в селата за периода 2001-2011 г. е почти два пъти по-висок от този на общината – 19,7% спрямо 12,9%.

Това се дължи на комплекс от фактори, един от които е силно влошената възрастова структура на населението в селата, която води до висока смъртност и от там – до намаляване на населението. През 2011 година делът на възрастното население (на 65 и повече години) е 45% от общото за селата в общината, а делът на младите (на възраст до 14 навършени години) е само 5,9%.

Подобна възрастова структура на практика прави невъзможно нормалното възпроизводство на населението и в среден и дългосрочен план може да се прогнозира цялостно обезлюдяване на тези села.

Все пак, има и села, в които намалението на населението не е така силно. Това са села с население над 300 души. Например намалението на населението на с. Поповци е само минус 4,8% за 2011 спрямо 2001 г. – от 563 на 536 души. Намалението на населението в с. Враниловци е с темповете на общината – минус 13% за същия период (от 369 на 321 души). Подобни села биха могли да послужат да опорни центрове при формулиране на политики в сферата на туризма, инфраструктурата и т.н. на община Габрово.

По информация от кметовете и кметските наместници, в селата на община Габрово освен постоянно живеещото население е налично и обитаване със сезонен характер. Сезонното население е различен дял в отделните села на общината. Например в с. Поповци при 460 души постоянно население, сезонното е 135, което е близо една трета от постоянното

²⁹ § 1, ал.2, т.5 от Наредба № 7 от 22 декември 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

население. В с. Борики, при 300 души постоянно население, сезонно пребиваващите са 400 души.

Като проблем може да се очертае наличието на нерегистрирано население в повечето от селата на общината. Например в с. Борики от 300 души население, само 167 имат адресна регистрация в селото.

4.1.5 Изводи

Развитие на населението

Населението на община Габрово бележи трайна тенденция на намаляване. Това се дължи на естественото и механично движение на населението.

Равнището на раждаемостта в община Габрово през последните десет години систематично е по-ниско от общото за страната.

Общата смъртност на населението в общината е по-ниска от тази за страната.

Естественият прираст на населението на община Габрово е отрицателен. Миграцията на населението също формира отрицателно салдо.

Трябва да се има предвид, че населението на града е преобладаващата част от населението на общината и от неговото развитие се определя и демографско състояние на общината.

В селата на общината живее много малък дял от предимно възрастно население, което е предпоставка за негативни прогнози за демографското им развитие.

Възрастова структура и възпроизводство на населението

Възпроизводственият процес на населението основно се определя от неговата възрастова структура, а тя е силно влошена за община Габрово. Това е резултат на продължаващото намаляване на относителният дял на населението на възраст до 14 години.

По отношение на демографското развитие на общината може да се обобщи, че сред населението на община Габрово протичат твърде неблагоприятни демографски процеси – намалява броят на населението, което е съпроводено със влошаване на неговата възрастова структура, т.е. установява се процес на силно застаряване. В резултат на ниската раждаемост, високата смъртност и отрицателния естествен прираст на населението тези тенденции ще продължат и в бъдеще. Отрицателният баланс в резултат на териториалната мобилност също ще оказва негативно влияние върху възпроизводствения режим на населението и работната сила. Обезпокоително е не само достигнатото равнище на демографските измерения, но преди всичко очертаните тенденции и тяхното ускорение. Необходими са мерки, действия и стимули за подобряване на условията за развитие на населението, тъй като задълбочаването на тези проблеми ще създаде големи трудности в социалното и икономическо развитие на града, който има основна роля за развитието и на региона.

Прогнозата за развитието на населението в селата на общината е негативна. В многото на брой, но слабо населени села, възрастовата структура на населението на практика прави

невъзможно нормалното възпроизводство на населението и в среден и дългосрочен план може да се прогнозира цялостно обезлюдяване на тези села.

Образователна структура на населението

За развитието на община Габрово, освен броя и демографските структури на населението от изключително важно значение е неговата образователна структура. От добрата образователна подготовка на населението в голяма степен се определя качеството на работната сила и нейната производителност. Тя има решаващо значение за внедряването на съвременните технологии за производство, комуникации, управление и социално развитие.

Структурата на населението по образование в община Габрово е по-добра от общата за страната. Около 75% от населението има средно и висше образование, като лицата с висше образование са 22%. Тази добра образователна структура на населението в община се дължи предимно на структурата по образование на населението, живеещо в гр. Габрово. Добрата образователна структура на населението в града (и на общината) е много добра предпоставка за разработването и прилагането на съвременни социални и икономически проекти в развитието на града и региона.

4.2 ЖИЛИЩЕН СЕКТОР

4.2.1 СГРАДЕН ФОНД

Характеристика на сградния фонд

По време на преброяването на населението през 2011 г. в област Габрово са регистрирани 43 614 жилищни сгради и 79 хиляди жилища. Сградите и жилищата съставляват около 2% от общия сграден и жилищен фонд в страната.

На територията на община Габрово има 16 099 жилищни сгради и 39`230 жилища. Сградите съставляват 37% от сградния фонд на областта. Този относителен дял на жилищата е по-голям – 49,6%.

По време на преброяването на населението и жилищния фонд през 2011 г. **в гр. Габрово** са регистрирани 7 471 жилищни сгради, които съставляват 46,4% от сградния фонд на общината. В тях има 30 444 жилища. Относителният дял на жилищата в града са 77,6% от жилищния фонд в общината. В селата от община Габрово се намират 8 628 жилищни сгради с 8 997 жилища. С най-голям брой (с около 300) сгради за обитаване са селата Яворец, Драгановци, Гъбене и Поповци (Приложение 1).

Значителна част от сградния фонд в областта и общината, около 40%, е построен до 1950 година. Общо за страната този относителен дял е 22%. Структурата на построените сгради по години на построяването в областта и общината, изразени с техните относителни дялове, през десетгодишните периоди от 1950 до 1990 г. е приблизително еднаква. Относителните дялове в хронологичен ред за областта са в границите между 15% за 1950-1959 г. и 10% за 1980-1989 година. Построените сгради в посочените периоди в общината са с относителни дялове 12 – 13%.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

След 1990 г. досега общо в областта са построени 7% от сградите, а в общината близо 9%. Констатацията е, че сградния фонд в областта и общината е твърде „застарял“.

Жилищни сгради в град Габрово по години на построяване

За град Габрово относителния дял на сградния фонд построен до 1949 година е около 38%. Основната част от сградите в града са построени през периодите 1950 – 1959 г. (18%) и 1960 – 1969 г. (19%), или общо 2 707 сгради. След тези години строителството на жилищни сгради в града намалява като относителният дял на новопостроените сгради през следващото десетилетие намалява до 11%. През периода от 1950г. до 1989г. са изградени приблизително 53,7% от жилищния сграден фонд, а в етапа от 1990 до 1999 година – 4 %. След 2000 година са създадени около 4,3% от сградите за обитаване в град Габрово.

Жилищни сгради в селата по години на построяване

Около 42% от жилищните сгради в селата на община Габрово са построени до 1949 година. През периода 1950 – 1989 г. е построен близо 50,7%, а от 1990 до 1999 - 6,6%, а след този период едва 0,2% от сградния фонд.

Малко по-добра е „възрастовата структура“ на жилищния фонд. Тя е „по-млада“ поради строителството в средата на миналия век на многофамилни жилищни сгради (жилищни блокове) – относителният дял на сградите от този период не се увеличава съществено, а се увеличава делът на жилищата, тъй като броят на жилищата в една сграда е много по-голям. Само за периода от 1970 до 1990 г. С такива жилищни конструкции са построени над 40 % от всички жилища в страната. Толкова е относителният дял (40%) на жилищата построени за същия период и в областта. В нея ¼ от жилищата са построени до 1949 г., а за последните 20 години делът на новопостроените е 9%.

Жилищни сгради в град Габрово по вид на материал за построяване

По конструктивни характеристики над половината (52,8%) от сградите в гр. Габрово са построени от тухли с гредоред и 29% от тухли с бетонна плоча. За 6% от сградите при тяхното строителство са използвани панели и стоманобетон. Останалата част (12%) от сградите са построени от кирпич (10%), камък, дърво и др. материали.

Жилищни сгради в селата по вид на материал за построяване

Най-голямата част от жилищните сгради в селата в община Габрово, представляващи 59% от всички такива сгради, са изградени с тухли, 37% е относителният дял на сградите изградени с кирпич, дърво и/или други материали. Едва 4% е делът на сградите със стоманобетонна конструкция в селата на община Габрово.

Жилищни сгради в общината, в град Габрово и в селата по етажност

Жилищните сгради по броя на етажите в община Габрово се разпределят по следния начин: едноетажни са приблизително 47% от всички жилищни сгради, като 67% от всички от тях се намират в селата на общината. Двуетажните жилищни сгради представляват 24%, като

относителният дял на намиращите се сгради на два етажа в град Габрово е приблизително 53%. Три и четири етажните сгради са съответно 3% и 1%, от които незначителен е дялът на такива сгради в селата. Сградите на пет и повече етажа представляват около 2%, като всички такива сгради се намират в град Габрово.

Жилищни сгради в общината, в град Габрово и в селата по вид (по начин на ползване)

Обитаваните сгради в област Габрово са 24 648 и представляват 56.5% от жилищния сграден фонд в областта. Обитаваните сгради намаляват с 4.6 процентни пункта в сравнение с предходното преброяване през 2001 г.

От преброените жилищни сгради в община Габрово, обитавани са 9 917 или 62 % от всички жилищни сгради. Необитаваните сгради са 4 548 и представляват 28% от всички жилищни сгради. Жилищните сгради за временно обитаване са 1 632, с относителен дял 10%. Жилищни сгради за колективни домакинства са две в община Габрово и се намират в града. Необитаваните сгради в община Габрово се разпределят по местоположение както следва: 29% от тях са в град Габрово, а 71 % са в селата. В град Габрово обитаваните сгради са 6 082, което представлява 81% от всички жилищни сгради.

От всички 8 628 жилищни сгради в селата, 3 835 са обитаеми, което представлява 44,4% относителен дял. С най-голям брой обитаеми жилищни сгради са селата и с най-голям брой население. Това са Армените, Враниловци , Гъбене, Драгановци, Жълтеш, Поповци, Трънито и Яворец. Преброените жилищните сгради за временно обитаване или така наречените „вили“ са 1 557 или 18% от жилищните сгради в селата и 95% от вилите в цялата община. Най-голям е броят на жилищните сгради за временно обитаване в селата Борики (82 вили, 42,9% от всички сгради в селото), Лесичарка (52 вили, 40 % от всички сгради в селото), Поповци (66 вили – 21, 7%), Седянковци с (58 вили, 67,44% от всички сгради в селото) и Чукилите с (95 вили и 52% от всички сгради в селото). В 6 селища относителният дял на вилите е по-голям от дела на необитаемите и обитаемите сгради.

Необитаемите сгради са 3 236 или 37,6% от всички жилищни сгради. С повече от 100 необитаеми сгради са Армените, Драгановци, Здравковец, Музга и Яворец. Необитаемите сгради в по-висок дял от обитаемите за постоянно обитаване отнесени към всички жилищни сгради за съответното населено място е характерно за 66 от селата, представляващи 49,6% от всички 133 села, като за 46 от тези села, дялът на необитаемите сгради е по-голям от дела на обитаемите и вилите.

4.2.2 Жилищен фонд

Характеристика на жилищния фонд

Към 1.02.2011 г. жилищата в област Габрово са 79 040, като броят им е нараснал с 10 533, или с 15.4% в сравнение с предходното преброяване. Най-много жилища са преброени в община Габрово - 39 249, или 49.7%, а най-малко - в община Дряново - 6 974, или 8.8% от всички жилища в областта.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

В гр. Габрово броят на жилищата към 1.02.2011 г. е 30`444, които са 78% от жилищния фонд на общината. В тях конструктивно са обособени 107 255 жилищни помещения, от които 83 273 стаи. Жилищата в селата на община Габрово са 8 805 с 33 617 жилищни помещения, в това число 27 716 стаи.

Към 1.02.2011 г. 49 451, или 62.6% от жилищата в област Габрово са обитавани. Делът на обитаваните жилища е най-висок в община Габрово - 68.8%, а най-нисък – в община Дряново - 55.1% от всички жилища в съответната община.

Основната част (62.8%) от жилищата в област Габрово са тристайни и двустайни. Жилищата с една стая са 7.3%, като най-голям е техният брой в община Габрово - 3 771, или 65.7% от всички едностайни жилища в областта. Най-много жилища с шест и повече стаи са преброени в община Габрово - 1 070, или 38.0% от тези жилища в областта.

За град Габрово най-голям е броят на жилищата с 4 и повече стаи и те съставляват близо 37% от всички жилища. Една трета от жилищата (32,7%) са с три стаи, а 24% с две стаи. Едностайните жилища са около 7%. В селата преобладават жилищата с три стаи, следвани от двустайните жилища. Най-малък е делът на жилища с пет и повече стаи.

Общата полезна площ на жилищния фонд в града е 2 157 778 кв. м. от която жилищната е 1 577 548 кв. м. Средният размер на полезната площ на 1 човек от населението в гр. Габрово е 36,6, а за страната 38,54 кв.м. Средният брой лица, живеещи в 1 жилище в гр. Габрово е 1,9. Този показател за страната е 2,7 лица.

Общата полезна площ на жилищата в селата на община Габрово е 595 710 кв. м., в това число жилищна полезна площ – 2026625 кв.м. Средната полезна площ за жилище в селата е 67,65 кв.м. при 8 805 жилища. Средният размер на полезната площ на 1 човек от населението в селата е 97,17 кв.м. и е значително по-голям от средния за страната – 38 54 кв.м.

Жилищата по форма на собственост в община Габрово биват държавни, общински, частни на юридически лица и частни на физически лица. Най-голям е делът на жилищата частна собственост. По данни на Община Габрово, общинските жилища към началото на 2013 година са 571 на брой и представляват 1,5% от жилищния фонд в общината и 1,9% от жилищния фонд в града. По-голямата част от тях се намират в град Габрово и само 2 в с. Яворец. От тях 85% са апартаменти в жилищни сгради, а 15% представляват къщи или част от къщи. Жилищата, общинска собственост са интегрирани в градската жилищна среда. Пространствено са разположени в различни части на града, предимно в кварталите Младост, Трендафил 1 и 2, Голо бърдо, Русевци, Колелото, в района зала Орловец, Бичкиня, Сирмани, Борово, Капитан дядо Дянко и централна градска част. Сравнително малък е делът на жилища в южните и западните части на града. По отношение на благоустроеността на жилищата, общинска собственост, всички имат достъп до електрическа енергия, водоснабдяване и канализация. Около 20% е относителният дял на общинските жилища с централно отопление спрямо всички общински жилища. Състоянието на общинските жилища е незадоволително.

Жилища в град Габрово по степен на благоустроеност

От всички жилища (30 223) в гр. Габрово 78% се използват за постоянно обитаване.

Основните признаци, характеризиращи благоустроеността на жилищата и условията на живот в тях са електрификация, водоснабденост, канализация, вида на отоплението и др.

Всички жилища в града са **електрифицирани**. Практически всички имат и **водопровод**. Общо за града делът на жилищата с водопровод е 99,7%. Липсата на водопровод е характерна за някои жилища в отдалечените от града квартали, например Чехлевци, където 53% от жилищата не са свързани с водопроводна мрежа, в Гачевци – 22% и Лютаци – 6%.

Наличието на водопроводна мрежа обуславя високият относителен дял на жилищата, в които се ползва вода от **общественото водоснабдяване** – 99,5% общо за града. Изключение и тук правят Чехлевци и Гачевци. В Чехлевци 47% от жилищата са свързани с водопроводната мрежа, а 53% нямат източник на вода. По-голям е делът на жилищата, в които се ползва вода от общественото водоснабдяване в Гачевци – 72% (без водоизточник са 23%, а 6% имат собствен водоизточник) и Лютаци (92%) – 6% са без водоизточник, а 2% имат собствен източник на вода.

По отношение на **канализацията** близо 91% от жилищата в града са свързани със системата на обществената канализация, 4% са свързани със септични ями или др. пречиствателно съоръжение и 5 % - с попивна яма.

Високата степен на свързаност на жилищата с обществена канализация по територията на града е разположена в северната и централната част на града в тяхната източна половина. Липсата на канализация е характерна за жилищата в кварталите разположени в западната и южна периферия на града.

Отоплението на жилищата в града, в сравнение с разгледаните до тук характеристики, се очертава като остър проблем за града. Само 20% от жилищата имат инсталация за отопление, която дава възможност за използване на централен източник. В 26% от жилищата инсталацията е свързана със собствен източник, а в 54% няма такава инсталация.

С възможности за ползване на отопление от централен източник се откроява квартал Радецки (82%), но тук, както посочихме, броят на сградите, респ. жилищата е много малък и този дял следва да се приема с това условие. От квартали Колелото е с най-висок относителен дял на жилищата, в които има инсталация за връзка с централен източник – 50%, следвана от кварталите Русевци, Трендафил 1 и 2 и Младост с 42%. В кварталите Баждар, Бичкия и Орловец делът на жилищата с разглежданата инсталация е между 19 и 24%. В останалите обособени единици тези относителни дялове са много малки. Към тази група жилища с инсталации за отопление следва да се отнесат и тези, които дават възможност за ползване на отопление от собствен източник. В някои квартали относителните дялове на жилищата с такава инсталация е твърде висок. Той е над 50% в Бакойци – 63%, Беленци – 59% и Болта – 51%. Най-малък е относителният дял на жилищата, които имат инсталации и могат да ползват собствени източници на отопление във Водици,

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Радецки и Колелото – от 5 до 15%. За всички останали квартали тези относителни дялове са между 20 и 50%.

Наличието на инсталации за ползване на централен и собствен източник на отопление е характерно за жилищата в централната и за част от северната територия на града. Жилищата в периферията и южната част на града с изса много малко или нямат такава инсталация.

Независимо от наличието на инсталации за отопление в жилищата структура на **отоплението по използваните източници** общо за града и в отделните квартали е различна. Само 14% от жилищата в града използват парно отопление от централен източник. Близо 39% използват електричество, а 47% нафта, въглища и дърва.

Използването на парно отопление има в малък брой квартали. Най-голям е дялът на жилищата, които се отопляват от такъв източник в Колелото – 41%, по 25% в Русевци, Трендафил 1 и 2, Младост и Орловец, а в Баждар и Бичкиня-Север – по 17 - 18%. Във всички останали квартали такъв вид отопление не се използва, или ако има това са отделни случаи.

Електричеството като източник за отопление най-често се използва в жилищата от кварталите: Хр. Ботев – 52%, централната градска част, включваща района на сградата на Община Габрово – 65% и Историческо ядро – 75%. От 40 до 50% с електричество се отопляват жилищата в 7 квартала – от 42% за Русевци, Трендафил 1 и 2, Младост, до 49% за Бичкиня-Юг. За останалите квартали този дял е по-нисък, а в някои случаи дялът на жилищата отоплявани с електричество е под 10%.

В голям брой квартали над 80% от жилищата използват за отопление нафта, въглища и дърва, а в други този източник се използва за отопление в 50 до 80% от жилищата. Най-малък е дялът на жилищата с такъв източник на отопление в Колелото – 22%, Историческо ядро – 24% и Русевци, Трендафил 1 и 2 и Младост – 31%.

Проблемите по осигуряването на необходимото отопление на жилищата в голяма степен са свързани с осигуряването на условия за ефективно използване на топлинните източници. Само 12% от жилищата в града имат **външна изолация**, а останалите нямат такава. Относителните дялове на жилищата с **енергоспестяваща дограма** са по-големи. Средно за града този дял близо 27%.

Жилища в селата по степен на благоустроеност

По отношение на благоустроеността на жилищата и условията на живот в селата на община Габрово се наблюдават следните резултати: най-голям е дялът на полезната площ на жилищата с наличие на **електрическа енергия, водопровод и канализация – приблизително 68%**. За **20 селища** е характерно над **90%** от полезната площ на жилищата с достъп до трите основни характеристики на условията за живот спрямо полезната площ на всички жилища в съответното селище. Примери за такива села са Балиновци, Болтата, Горнова могила, Кметовци, Съботковци, Стойковци, Трапесковци, Цвятковци и др.

Около 16% е делът на полезната площ на жилищата, разполагащи с електрическа енергия и водопровод, но без канализация. Полезната жилищна площ на жилищата с достъп само електрическа енергия е около 11,5 %. Десет са селата, в които делът на полезната площ на жилищата разполагащи само с електрическа енергия спрямо полезната площ на всички жилища за всяко населено място е по-голям от 80 %. Това са Баевци, Банковци, Бекриите, Овощарци, Спасовци, Тодорчета, Иванковци, Иглика и др. С дял по-малък 10 % от жилища с тази степен на благоустроеност са 73 от селата в община Габрово.

Полезната площ на жилищата с максимална степен на благоустроеност, имащи достъп до електрическа енергия, водоснабдяване, канализация и местно или централно отопление е приблизително 2,5%. Напълно благоустроените жилища се намират в селата Боженци, Враниловци, Гъбене, Киевци, Поповци, Яворец, Черневци, Трънито и др. С най-голям дял на полезната площ на жилищата с максимална степен на благоустроеност спрямо полезната площ на всички жилища в съответното населено място са Киевци и Поповци с по 15%, Боженци с 13%(следва да се отбележи, че останалите жилища с относителен дял 87%, имат достъп до електрическа енергия, водоснабдяване и канализация), следват Трънито с 9% и Гледаци с 8%. За останалите селища този дял е под 2%.

Липсват данни за приложени мерки за енергийна ефективност за сградите в селата на община Габрово.

По данни от Община Габрово, за отоплението на жилищата в селата се използват основно дърва за огрев, рядко се споменава и друго твърдо гориво. В някои населени места има данни за изградени локални инсталации за отопление със собствен източник, отново предимно дърва или въглища. За електричеството като източник на отопление се споменава в селата Златевци, Лоза, Милковци, населените места в кметство Донино, Дебел дял.

4.2.3 Изводи

В гр. Габрово са регистрирани 7`471 жилищни сгради, които съставляват 46,4% от сградния фонд на общината. В тях има 30`444 жилища, или 78% от жилищния фонд в общината. Може да се заключи, че основният жилищен фонд е съсредоточен в общинския център, като относително голяма част от него се изразява в жилища намиращи се в сгради, построени по индустриален способ около 68% от жилищата в града.

По конструктивни характеристики над половината (52,8%) от сградите в гр. Габрово са построени от тухли с гредоред и 29% от тухли с бетонна плоча. За 6% от сградите при тяхното строителство са използвани панели и стоманобетон. Останалата част (12%) от сградите са построени от кирпич (10%), камък, дърво и др. материали. Най-големият дял от жилищните сгради в селата е на сгради, изградени от тухли – 59%. Значителен е делът на сградите построено с кирпич, дърво и други – 37%. По години на построяването 40% от сградите в общината са построени в периода до 1950 година. Основната част от сградите в града и в селата са построени през периодите 1950 - 1989 г. След тези години строителството на жилищни сгради намалява. Общо сградния фонд в града и в селата е твърде „стар“ и с недобри конструктивни характеристики.

Обитаваните сгради в селата на община Габрово са 44,4% от всички жилищни сгради в селата, необитаваните - 37,6%, а сградите за временно ползване са 18 %. В големите по брой население села, обитаемите сгради са с най-голям брой и сравнително висок относителен дял от обитаемите сгради спрямо всички жилищни сгради в съответното населено място. Наблюдават се населени места с много малък брой жилищни сгради и с голям относителен дял на необитаемите сгради и с незадоволителни характеристики по отношение на достъпа до услуги. Други населени места се характеризират с най-голям относителен дял на жилищните сгради за временно обитаване, като за някои от тях е голям и броя на тези сгради като абсолютна стойност. Или с други думи, забелязва се разнообразие в начина на ползване на сградния фонд в селата на общината, което е предопределено от множество фактори и дава възможности за разнопосочно развитие на населените места. Изисква прилагане на ефективни (иновативни) управленски политики в осигуряване на мобилността и достъпа до услуги на населението в населените места в община Габрово.

Изводът, които може да се направи по отношение на енергийната ефективност е, че са приложени мерки за енергийна ефективност предимно в общинския център за отделни жилища. Предвид малкият им относителен дял и дисперсното им разположение, общият ефект от смяната на дограмата и/или полагането на външна изолация е незначителен. Като се вземат предвид конструктивните характеристики, етажността и вида на материала на изграждане на сградите и условията за кандидатстване по мярка „Обновяване на българските домове“ може да се заключи, че възможните бенефициенти са в общинския център.

4.3 СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

4.3.1 ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Системата на здравеопазването е с важни функции за осигуряване доброто обществено здраве и възпроизводството на населението. Тя е важен елемент от провежданата социална политика на централните и местни органи на управление. Ефективността ѝ основно се определя от техническото състояние на изградената инфраструктура, организацията на използването и осигуреността ѝ със специализирани медицински кадри.

От съществено значение за правилното функциониране на системата е усъвършенстването и оптимизирането на достъпа до качествени медицински услуги за всички хора, особено живущите в отдалечените и „свиващи се“ населени места, където населението е застаряващо и се нуждае от по-специални грижи. Това е особено важно за община Габрово, която се състои от 133 села, повечето - много малки (с население под 100 души), отдалечени от общинския център (гр. Габрово), в някои случаи - незадоволително обслужени от системата на междуселищния пътнически транспорт.

Община Габрово

Болнична медицинска помощ

В системата на здравеопазването в община Габрово работят общо 550 медицински специалисти. От тях в болничната помощ са заети 289 лекари, а в извънболничната – 178. От

наличните данни на Регионална здравна инспекция Габрово (РЗИ) и Министерството на здравеопазването (МЗ), през 2011 година в Община Габрово броя на лекарите на 10 000 човека от населението е 44, а на лекарите по дентална медицина 9,5.

Към настоящия момент населението на общината се обслужва от две болнични заведения – Многопрофилна болница за активно лечение „Д-р Тота Венкова“ (към 31.12.2012 г. болницата разполага с 320 легла и 272 медицински специалисти, от които 130 са лекари³⁰) и Специализирана болница за активно лечение на белодробни болести „Пенчо Семов“ (към 31.12.2012 година болницата разполага със 100 легла и 36 медицински специалисти, от които 15 са лекари¹); два хосписа – „Регионален хоспис“ ЕООД със стационар гр. Дряново и Хоспис „Здраве“; Диализен център; Център за спешна медицинска помощ с четири филиала.

МБАЛ „Д-р Тота Венкова“ е най-голямата многопрофилна болница в областта – разполага с повече отделения и със значително по-голям леглови фонд в сравнение с другите три многопрофилни болници, разположени в гр. Севлиево (2 броя) и гр. Трявна (1 брой) и е единствената в областта, която има спешно отделение. Към болницата функционира още ЦСМП (Център за спешна медицинска помощ) с филиали в Севлиево, Дряново и Трявна. Нуждаещите се пациенти **не** се обслужват на административно-териториален принцип (т.е. всеки един от филиалите обслужва единствено населението на едноименните общини), а на базата на собствена организация на центъра за спешна помощ и в зависимост от свободните линейки и медицински лица в момента на позвъняване. Центърът разполага с 12 линейки, 1 лека кола и персонал от общо 432 човека, от които 106 са лекари. По данни от „Годишен анализ на здравно-демографското състояние и здравната мрежа в област Габрово за 2012 г.“, обслужването на филиалите покрива норматива за времето на обслужване на подадените адреси, но като проблем се посочва недостигът на кадри.

Според „Справка за акредитираните лечебни заведения към 21.06.2013г.“ на МЗ, МБАЛ „Д-р Тота Венкова“ и СБАЛББ „Пенчо Семов“ са с „отлична“ акредитационна оценка за цялостна дейност, като МБАЛ е с положителна оценка по модул обучение по различни специалности, което облекчава специализациите на лекарите. Всички медицински центрове, както и диагностично-консултативния център са получили акредитация, като на повечето от тях оценката е „много добра“.

Извънболнична медицинска помощ

Извънболничната медицинска помощ в общината се осигурява от 155 заведения, от които³¹:

- Специализирана извънболнична медицинска помощ (СИМП) – представена е от 35 индивидуални практики, 2 групови практики, 1 съдебен лекар, 5 медицински центъра,

³⁰ По данни от „Годишен анализ на здравно-демографското състояние и здравната мрежа в област Габрово за 2012г.“

³¹ По данни от „Годишен анализ на здравно-демографското състояние и здравната мрежа в област Габрово за 2012г.“ и НЗОК – Габрово

1 диагностично-консултативен център, 3 медико-диагностични лаборатории, 9 медико-технически лаборатории.

- Първична извънболнична медицинска помощ (ПИМП) – осъществява се от 49 общопрактикуващи лични лекари (ОПЛ), разпределени в 43 индивидуални практики (ИППМП) и 2 групови (ГППМП). От тях, всичките индивидуални практики и една от груповите имат договор с НЗОК (общо 46 физически лица)³². Дейността на общопрактикуващите лекари в общината се подпомага от 11 медицински фелдшери.
- Стоматологична помощ – 66 индивидуални дентални лекари и 6 лекари с групова практика.
- Детско и училищно здравеопазване - 29 медицински кабинети, които се обслужват от 27 медицински специалисти, квалифицирани за оказване на спешна медицинска помощ до пристигане на екип от Центъра за спешна медицинска помощ; три детски ясли и три ОДЗ в които работят 36 медицински сестри.

Извънболничната помощ в община Габрово е представена от повече индивидуални практики за специализирана помощ (36 броя), отколкото сумарно в другите общини в областта (29 броя) – Севлиево, Дряново и Трявна. Подобно е положението и с медицинските центрове, чиито общ брой е колкото в останалите три общини взети заедно (5 броя). Тази тенденция се запазва и при броя на общопрактикуващите лекари – 49 броя ОПЛ в община Габрово, при 37 броя сумарно в останалите общини. По данни от НЗОК Габрово, значителна част от населението на града и около 35% от населението в селата се обслужва от регистрираните в общината ОПЛ. Незначително малък е делът на хората, ползващи лични лекари, регистрирани в останалите общини на областта (Севлиево, Дряново и Трявна).

На територията на община Габрово функционират 42 аптеки, 9 дрогерии и 8 оптики, които са разположени изцяло в общинския център – гр. Габрово.

Град Габрово

Гореизброените заведения и практики за болнична и извънболнична помощ, осигуряващи функционирането на здравната система в общината, са разположени в общинския център – гр. Габрово, с изключение на Регионалния хоспис и няколко индивидуални практики, които функционират в част от селата. Същото се отнася и за всички аптеки, дрогерии и оптики, което на практика означава, че населението, живеещо в селата трябва да пътува до общинския център, за да си набави лекарства и други необходими медикаменти.

Като областен център, в гр. Габрово е разположена още Регионалната здравна инспекция /РЗИ/, която организира и осъществява държавната здравна политика на територията на Габровска област.

Заведенията, предоставящи грижа за децата от 1 до 3 годишна възраст са ситуирани само в общинския център - град Габрово. Те са представени от три детски ясли и три обединени

³² Данни от НЗОК към 31.07.2013 г.

детски заведения – ДЯ „Първи юни“ (88 деца за учебната 2012/2013 г.), ДЯ „Славейче“ (110 деца за учебната 2012/2013 г.), ДЯ „Зора“ (118 деца за учебната 2012/2013 г.), ОДЗ „Дъга“, ОДЗ „Ран Босилек“ и ОДЗ „Първи юни“, в които за учебната 2012/2013 г. са настанени общо 100 деца в четири яслени групи. По информация на общината през последните няколко години се забелязва трайна тенденция към увеличаване броя на групите в тези заведения. Доказателство за това е разкритата през 2012 г. нова група в ДЯ „Първи юни“. Обединените детски заведения (ОДЗ „Дъга“, ОДЗ „Ран Босилек“ и ОДЗ „Първи юни“) и ДЯ „Зора“ са с изцяло изпълнени мерки за Енергийна ефективност, а за ДЯ „Славейче“ са приложени частично. В момента тече изпълнението на проект по „Програма Красива България“ за ремонт и внедряване на мерки за ЕЕ на ДЯ „Първи юни“, който трябва да завърши в края на 2013 г.

Села

Населението, живеещо в селата си осигурява извънболнична медицинска помощ основно чрез практикуващите ОПЛ в гр. Габрово, както и чрез почасово работещите доктори в **много малка част** от населените места в общината. Пренебрежимо малък е делът на хората, живеещи в селата от общината, които ползват услугите на общопрактикуващите лекари в останалите населени места в областта – малко над 30 човека сумарно от селата Яворец, Поповци, Гъбене, Донино, Драгановци, Ангелов, Генчовци, Новаковци и Жълтеш ползват ОПЛ в едноименните общински центрове на Севлиево, Дряново и Трявна, както и в селата Душево (община Севлиево) и Соколово (община Дряново)³³.

По данни на НЗОК Габрово в селата Поповци, Враниловци, Гъбене, Яворец и Драгановци има функциониращи медицински кабинети в селските здравни служби, в които почасово работят общо четири ОПЛ (в Поповци, Враниловци, Гъбене, Яворец), трима фелдшери (в Поповци, Яворец и Драгановци) и три стоматологични практики (в Поповци, Враниловци, Гъбене). Тези села са разположени в западната, най-равнинна част на общината, по продължение на пътя Габрово - Севлиево и се характеризират с най-голям брой жители в сравнение с останалите. Три от тях представляват центрове на единствените кметствата в общината (Драгановци, Поповци и Яворец). Съществуващите в миналото селски здравни служби в останалите села вече не функционират. В резултат на проведено проучване сред всички кметове и наместници в общината става ясно, че освен горе посочените практики за осигуряване на извънболнична помощ, в селата има и други варианти - в село Гергини има работещ фелдшер, в Кози рог, Трънито и Армените има приемен ден на общопрактикуващ лекар; някои кметски наместници организират посещение на личен лекар един път месечно, а през останалото време, живущите пътуват до съседни села или до общинския център.

В селата от общината няма функциониращи аптеки или дрогерии. Снабдяването на населението с лекарства и други необходими медицински консумативи става чрез практикуващият в селото лекар или фелдшер (ако има такъв), чрез кмета или кметския наместник, чрез съседни, близки или самоорганизирано с пътуване до общинския център - град Габрово.

³³ Данни от НЗОК - Габрово към 31.07.2013 г.

Обобщение: Според данните предоставени от НЗОК Габрово, по-малко от половината от населението, живеещо в селата е обслужено от функциониращите ОПЛ (около 35 %), като повечето от тях ползват услугите на лекарите, практикуващи в общинския център. От 133 села в общината, само в пет има оборудвани лекарски кабинети, в които се предлага ежедневно здравното обслужване. В малка част от останалите села има други „алтернативни“ начини за обслужване на нуждаещите се, чрез предварително организирани посещения на лекар или фелдшер. Може да се обобщи, че на значителен дял от живеещите в селата им се налага да пътуват до други села от общината или до град Габрово, за да си осигурят извънболнична помощ и да си закупят необходимите лекарства и медикаменти. Това затруднява достъпа на живущите до здравни услуги, тъй като значителен дял от населението в тези села е представено предимно от възрастни хора, имащи ежеседмична нужда от медицинско обслужване и грижи.

Здравно-демографско състояние на населението

Годишният анализ на здравно-демографското състояние в област Габрово за 2012 година показва продължаващи тревожни тенденции на намаляване броя на населението, при запазващи се процеси на застаряване. Запазват се и тенденциите за увеличаване на заболяемостта и смъртността сред населението, като най-често смъртността е причинена от болести на органите на кръвообращението, а честотата на сърдечно-съдовите заболявания остава висока. Като рискови фактори за тези негативни тенденции се посочват нездравословното хранене, тютюнопушенето, употребата на алкохол и наркотици, остър и хроничен стрес и неблагоприятни екологични условия. Недостатъци във функционирането на здравната система, както и достъпа на всички до качествени медицински услуги също могат да бъдат посочени като важни фактори, влияещи върху здравно-демографското състояние на населението.

Анализът на здравното състояние на децата и учениците от област Габрово (изготвен на база данни от профилактичните прегледи на децата и учениците от организирани колективи в Габровска област за учебната 2012/2013 г.) показва, че при децата от 0-7 години най-разпространени заболявания са възпаленията на сливиците и пневмонията. При учениците, най-сериозен проблем е затлъстяването и смущенията в зрението, като тези тенденции бележат значителен ръст през последните години. Основни причини за това, според експертите от РЗИ-Габрово, са неправилното хранене и бездвижването при подрастващите. Необходима е цялостна промяна в поведението на децата и модела на живот, както и премахване на рисковите фактори, което значително ще намали заболяемостта сред подрастващите.

Здравеопазването като тема е застъпено в изготвения Интегриран план за градско възстановяване и развитие на гр. Габрово. Проектът „Здрава общност“ е свързан с възстановяване на ключови държавни обекти на здравеопазването в рамките на зоните за въздействие (вкл. преустройство, ремонт, осъвременяване, обзавеждане и оборудване, изграждане на достъпна среда, внедряване на енергоспестяващи мерки, адаптиране за използване на ВЕИ и/или микро ко-генерация, прилагане на иновативни решения за

събиране и използване на дъждовните води за повторната им употреба и въвеждане на разделно събиране на отпадъците, реконструкция и благоустройство). Тук е важно да се отбележи, че бъдещото реализиране и приоритизиране на проектите в тази област в голяма степен ще зависи от Национална здравна стратегия до 2020 г. и Генералния план за болничната помощ, които България има задължение да изготви съгласно условията към договора за партньорство с ЕС за периода 2014-2020 г.

4.3.2 ОБРАЗОВАНИЕ

Анализът на съществуващите детски заведения и училища на територията на община Габрово включва и поемния капацитет на заведенията. Като основа за изготвянето на тази оценка са ползвани „Норми за проектиране на ЕСПУ – I ва степен“ от 1983 г. (Норми ЕСПУ), „Норми за проектиране на средни общообразователни училища“ от 1996 г. (Норми СОУ), Закон за устройство на територията, Наредба №7 от 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони на Министерство на регионалното развитие и благоустройство (Наредба №7/2003 г.). При извършването на оценката, в качеството на сравнителен материал са използвани и Закон за териториално и селищно устройство (отменен), Наредба №5 за правила и нормативи по териториално и селищно устройство (отменена), Норми за проектиране на детски и учебно-възпитателни заведения. От тези нормативни документи са извлечени основните закономерности между техническите характеристики на сградите, класните стаи и кабинетите и възможностите за обучение на определен брой ученици. Разгледани са нормативните изисквания към терена за всеки тип учебно заведение. В резултат, на това е определен поемният капацитет на образователните заведения в гр. Габрово, по отношение на сградите и на терена. Така полученият резултат е сравнен с броя на деца, които се обучават за учебната 2012-2013 г. и е направено аналогично изследване в дългосрочен план въз основа на демографската прогноза до 2020 г.

Детски заведения

В град Габрово функционират три обединени детски заведения (ОДЗ) и седем целодневни детски градини (ЦДГ). Три от детските заведения имат по една допълнителна база, а четири - филиали в села от общината.

По информация от Община Габрово за учебната 2012-2013 г. в обединените детски заведения в града са настанени 428 деца, от които около 100 – в четири яслени групи. В целодневните детски градини се обучават 1 398 деца. Средният брой деца в групите е в интервала от 19 до 24, което е в допустимите граници (Приложение 2). Община Габрово има готовност да отговори и на изискванията, свързани със задължителната двугодишната предучилищна подготовка на деца, съгласно чл. 20, ал 1, от Закона за народната просвета. Тя е една от пилотните общини, участвали в проект с такава насоченост.

От гледна точка на броя деца, обхванати от детските заведения, най-големи са: ЦДГ „Явор“ (233 деца), ЦДГ „Радост 2“ (200 деца), ОДЗ „Дъга“ (157 деца).

От гледна точка на местоположението, девет от общо 13 детски заведения в града (в т.ч. допълнителните бази на ЦДГ „Перуника“, ЦДГ „Радост“ и ЦДГ „Слънце“), с общ брой 1 274 настанени деца, са локализирани в северните части на града: ЦДГ „Мечо Пух“ (131 деца) и ОДЗ „Дъга“ (157 деца) са в района на „Баждар“ и Университета, ЦДГ „Радост 1“ (85 деца) и ЦДГ „Радост 2“ (200 деца) са в квартал „Младост“, ЦДГ „Младост“ (153 деца). ЦДГ „Мики Маус“ (131 деца) се намира в кв. „Трендафил“, ЦДГ „Явор“ (233 деца) се намира в кв. „Колелото“, а ЦДГ „Слънце 1“ (105 деца) и ЦДГ „Слънце 2“ (79 деца) са локализирани в кв. „Орловец“. Подробен анализ на местоположението на детските заведения и отдалечеността им от кварталите е направен в частта Анализ към ИПГВР на гр. Габрово (ст.99-104).

От гореизброените детски заведения, филиали в селата имат – ОДЗ „Дъга“ – полудневна група в с. Яворец - шест деца; ЦДГ „Перуника“ база 3 – група „Снежанка“ в кв. Етъра - 19 деца; ЦДГ „Мики Маус“ база 2 – целодневна група в с. Враниловци - 18 деца; ЦДГ „Мечо пух“ база 2 – целодневна група в с. Поповци - 16 деца. В останалите населени места от общината няма детски заведения.

Там децата са обхванати от детските градини в град Габрово или в споменатите филиали. За тях е осигурен безплатен транспорт, съгласно разпоредбите на чл. 26 (3) от Закона за народната просвета. Това са общо девет деца на пет и шест години, подлежащи на задължителна предучилищна подготовка: 5 деца до ЦДГ „Мики Маус“, база с. Враниловци, живеещи в с. Гъбене и с. Драгановци; три деца до ЦДГ „Перуника“ 1, живеещи в с. Жълтеж; едно дете до ЦДГ „Явор“.

Общата тенденцията към намаляване броя на децата, както и реституирането на имоти през последните години, доведе до закриване и окрупняване на някои от детските заведения. Сред тях са ЦДГ „Аврора“ кв. Младост, ЦДГ „Изгрев“ кв. Хаджицонев мост, ЦДГ „Горска къщичка“, ЦДГ с. Гъбене, ЦДГ № 1 „Митко Палаузов“, ЦДГ „Добри Карталов“, ЦДГ „Детелина“ на бул. Столетов № 52, ЦДГ „Звънче“ кв. Варчевци и ЦДГ „Бодра смяна“.

Кадрова обезпеченост

През изминалата 2012-2013 учебна година, обучението в детските заведения се осъществявало от квалифицирани педагогически кадри, притежаващи необходимото образование и квалификация, отговарящи на нормативните изисквания. Броят им е оптимален за обезпечаване на дейността на детските градини. В детските заведения работят 158 педагози. От тях 10 педагози притежават Първа Професионално-квалификационна степен (ПКС), 16 – Втора ПКС, 8 – Трета ПКС, 7 – Четвърта ПКС и 22 – Пета ПКС.

Енергийна ефективност³⁴

Към настоящия момент, всички детски заведения, намиращи се на територията на град Габрово, имат изцяло проведени мерки за енергийна ефективност. Това от своя страна спомогна значително за подобряване на физическото състояние на обектите. По Проект BG161PO001–1.1.09-0039 „Създаване на съвременна образователна инфраструктура в

³⁴ Данните не се отнасят за филиалите на детските заведения в селата от общината.

Община Габрово, посредством прилагане на мерки за енергийна ефективност” (ОПРР 2007-2013 г.) са обновени общо 9 детски заведения и 5 училища. Сградите са санирани, с извършен ремонт на отоплителната инсталация, подменена дограма и енергоспестяващо осветление. ЦДГ "Мечо Пух" и ЦДГ "Мики Маус" са газифицирани (Приложение 3). Реализиран е проект за изграждане на нискоенергийна сграда за детска градина „Слънце“, която я превръща в първата публична пасивна сграда. Въвеждат се енергоспестяващи мерки за обновяване и модернизация на детска градина „Перуника“- база 2 и детска ясла „Първи юни“.

Ежегодно от бюджетите на детските заведения се извършват планови и текущи ремонт на покриви, салони, спортни площадки, парни инсталации, ремонт на санитарни възли. Въпреки това, подчертана е нуждата от допълнително финансиране, с цел поддръжка и осъвременяване на съществуващата материална база.

Училища

На територията на град Габрово функционират общо 15 училища - едно начално, шест основни, две средни общообразователни, две профилирани гимназии, три професионални гимназии и едно помощно училище. Значителна част от тях са разположени в северните и централните части на града. По отношение на достъпа, най-затруднен е до гимназиите, разположени в кв. „Радичевец“ (ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“, ПГТ „Пенчо Семов“). Това се дължи на пресечения релеф, който при зимни условия усложнява обстановката.

В селата от общината няма функциониращи учебни заведения. В периода 1993 – 2008 г. преустановяват дейност училищата: ОУ в с. Жълтеш, НУ „Захари Стоянов“ кв. Варчевци, НУ „Стефан Петров“ кв. Недевци, ОУ с. Гъбене, ОУ „Константин Величков“ с. Враниловци, НУ „Никола Вапцаров“ с. Поповци, ОУ „Йосиф Соколски“ кв. Етъра, ОУ и НУ „Христо Смирненски“, ОУ „Никола Войновски“, ОУ и НУ „Найден Геров“, с. Яворец, СПТУ по машиностроене, електротехника и транспорт, Професионална гимназия по текстил и моден дизайн, СОУ „Даскал Никола Стефанов“ и Между училищен център по трудово политехническо обучение.

Въпреки, че в селата живеят по-малко от 5% от всички деца в училищна и предучилищна възраст от общината, през учебната 2012-2013 г., в списъка на средишните училища са включени: ОУ „Цанко Дюстабанов“, ОУ „Христо Ботев“, СОУ „Райчо Каролев“ и СОУ „Отец Паисий“. В тях се обучават деца и младежи от селата: с. Яворец, с. Драгановци, с. Войново, с. Гиргини, с. Гъбене, с. Райновци, с. Враниловци, с. Поповци, с. Костенковци, с. Донино, с. Жълтеж, с. Чарково и други селища на територията на община Габрово. За 151 ученици е осигурен безплатен транспорт, чрез организиран специализиран превоз, собствен превоз и осигурени ученически карти за междуселищната транспортна схема. За осем пътуващи ученици под 16-годишна възраст, обучаващи се в професионалните гимназии също е осигурен безплатен транспорт до учебното заведение, съгласно чл. 26 (4) от Закона за народната просвета.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

ОУ „Христо Ботев“ (1 бр.) и СОУ „Райчо Каролев“ (2 бр.) притежават собствени транспортни средства, но те са недостатъчни да осигурят превоза на всички пътуващи ученици. През учебната 2012 - 2013 г. се осигури специализиран превоз чрез фирма – превозвач на 71 ученици. На 20 ученици е осигурено пътуването чрез ученически карти по междуселищната транспортна схема.

С цел стимулиране на интересите и развитието на знанията и уменията, по време на лятната ваканция, началното училище в града, шестте основни училища, СОУ „Райчо Каролев“, СОУ „Отец Паисий“ и ПМГ "Акад. Ив. Гюзелев" предлагат разнообразни занимания за деца и ученици на възраст от шест до 18 години – летни академии и училища, спортни игри, плуване, рисуване, занимания по различни дисциплини (математика, компютри, екология, занаяти и т.н.). В Регионалната библиотека „Априлов-Палаузов“ се организират занимания, свързани с четене и рисуване, както и академия с доброволци в партньорство с ИМКА. Националната астрономическа обсерватория и планетариум провеждат наблюдателна школа в определени периоди през юни и август.

Капацитет на заведенията

Преценката на поемната способност на сградите е направена на базата на предоставената от община Габрово информация (Приложение 2). Общият брой на децата обхванати в училищата е 5 524, като 2 112 деца се обучават в основни училища, 1 138 деца – в средни общообразователни училища, 1 166 деца в ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“ и НАГ, 989 деца в професионалните гимназии и 19 деца в помощното училище. Около 3 120 деца са от I-ви до VII-ми (VIII) клас в ОУ и СОУ и около 2 400 деца са от VIII-ми до XII -ти клас и се обучават в двете СОУ, двете гимназии и в трите професионални гимназии. Средният брой на учениците в паралелките варира от 20 до 24 ученика. При запазване на същия брой паралелки във всяко училище и при условие, че във всяка паралелка се обучават определения с действащите норми за проектиране брой на ученици в една паралелка – 22 (от I до IV клас) и 26 деца – за горните класове, то е налице общ теоретичен резерв от около 750 учебни места от първи до дванадесети клас. От друга страна, може да се твърди, че ОУ „Ран Босилек“, ОУ „Ц. Дюстабанов“, ОУ „Христо Ботев“, СОУ „Отец Паисий“ и VI ОУ „Иван Вазов“ могат да поемат повече паралелки от тези за учебната 2012-2013 г. Същото се отнася и за ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“ и за ПТГ „Д-р Н. Василиади“. Поемането на допълнително паралелки няма да наложи двусменен режим на обучение. Резерви за разкриване на допълнителни паралелки има, както в основните училища, така и в осигуряващите средно и средно професионално образование. Тези с напълно изчерпани възможностите са НУ „Васил Левски“, НАГ, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ и СОУ „Райчо Каролев“

По отношение на нормите за площите на терени за училища са изведени следните данни. Площта на терените за началните и основните училища е 79 517 кв. м. или около 8 ха. Гимназиите и средно образователните училища са разположени на 74 497 кв. м. Професионалните гимназии са върху 42 669 кв. метра. Три от училища имат изградени нови учебни корпуси: НАГ, ОУ „Ц. Дюстабанов“, ПТГ „Д-р Н. Василиади“. След прегледа на площта на терените на училищата се установи, че терените на НУ „Васил Левски“ и ОУ „Неофит

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Рилски” не отговарят на нормите заложи в Наредба № 7/2000 за новопроектирани училища, което е напълно обяснимо, предвид времето на построяването на училищата и тяхното разположение. От този факт следва, че е възможно запазване на настоящето натоварване на училищата с малки терени и е необходимо търсене на гъвкави решения за компенсиране на дейностите, които са засегнати.

Кадрова обезпеченост

В общинските учебните заведения работят 297 педагози. От тях 39 педагози притежават Първа ПКС, 79 – Втора ПКС, 6 – Трета ПКС, 15 – Четвърта ПКС и 50 – Пета ПКС. В условията на делегиран бюджет ежегодно се залагат средства за повишаване на квалификацията, което дава възможност на педагозите да участват във вътрешно-квалификационни форми, тренинги, семинари на училищно, общинско, национално и международно равнище. Това от своя страна има пряко отношение към качеството на образованието и необходимостта от прилагане на иновативни методи за формиране не само на знания, а и умения, нагласи и желание за учене.

Мерки за енергийна ефективност³⁵

На територията на град Габрово, за 11 от общо 15 училища са реализирани проекти, касаещи енергоефективността на сградния фонд. От тях, НУ „Васил Левски”, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий” и ПГТ „Пенчо Семов” са с частично проведени мерки, като за останалите училища (вкл. новият корпус на НАГ), те са изпълнени изцяло. Предстои газифициране на НУ „Васил Левски” и ОУ „Христо Ботев” (Приложение 4).

Материална база

Подобно на детските заведения и в училищата, всяка година се извършват ремонтни дейности в класните стаи, физкултурни салони, спортни площадки и др. В учебните заведения са монтирани системи за видеонаблюдение, закупуват се мултифункционални устройства и помощни дидактически материали, обновяват се кабинетите по ИКТ. Съществуват трудности по осигуряване на необходимите средства за подобряване и осъвременяване на материалната база. Наложително е да се увеличат средствата за нейното подобряване, като изчисленията са на база брой ученици. За по-добра организация на превоза на децата и учениците, живеещи в населени места, в които няма детско и учебно заведение е необходимо да бъдат предоставени на средишните училища СОУ „Райчо Каролев” и СОУ „Отец Паисий” два училищни автобуса.

Активност на училищата и участие в проекти

Повечето училища в град Габрово поддържат подробни уеб-страници, в които може да се намери информация относно историята на училището, капацитета и приема, справки и документи свързани с учебния процес, информация за реализирани проекти, постижения на учениците от участия в състезания, олимпиади и програми. Най-подробни и актуални

³⁵ Не са разгледани закритите училищата в селата. Към настоящия момент състоянието им е незадоволително.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

сайтове поддържат ръководствата на ОУ „Неофит Рилски“, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“, СОУ „Райчо Каролев“, Националната Априловска гимназия, ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“, ПТГ „Д-р Василиади“. Възпитаниците на повечето от тези училищата имат значителни постижения и победи от регионални, национални и международни участия основно в областта на литературата, математиката, изкуствата, музиката и спорта.

Професионалните гимназии в града, както и голяма част от училищата, осигуряващи средно и основно образование са участвали и продължават да работят активно по реализиране на проекти към Министерство на образованието и науката, проекти по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, младежки обмени по Програми Коменски и Леонардо да Винчи, както и участия в национални инициативи в областта на околната среда и здравето на хората. Най-много спечелени и изпълнени проекти имат Националната Априловска гимназия, ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“, ПТГ „Д-р Василиади“, ПГТ „Пенчо Семов“ и СОУ „Райчо Каролев“. По-значими проекти, реализирани в училищата в града са:

- Проект „Успех - да направим училището привлекателно място за младите хора“,
- Проект „Квалификация на педагогическите специалисти“
- Проект „Повече ЗаЕдно – Подпомагане обучението на деца и ученици със специални образователни потребности в община Габрово“, осъществяват се по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, в който са включени детски и учебни заведения в града.
- Проект „Подобряване на качеството на образование в средишните училища чрез въвеждане на целодневна организация на учебния процес“, в който са включени: ОУ „Цанко Дюстабанов“, ОУ „Христо Ботев“, СОУ „Райчо Каролев“ и СОУ „Отец Паисий“.
- Проект „МОГА – младежки, общински и граждански активности“, в който са взели участие 13 училища от общината, чийто възпитаници са включени в създадените по проекта клубове. Проектът беше насочен към осмисляне на свободното време на учениците и включваше дейности за придобиване на здравна култура и социални умения и такива, предлагащи здравословни алтернативи за свободното време. Чрез разнообрази методи бяха осъществени многопосочни дейности, отговарящи на различните интереси на учениците - здравни беседи, тренинги, интерактивни обучения от връстници, практически занимания в областите „Занаяти“; „Традиции“; „Приложно изкуство“, различни спортни активности - скално катерене, пейнтбол, планинско колоездене, оцеляване в планината и други такива, осъществени в градска среда. В заключителните дейности бяха проведени театрални миниатюри, анкета, спортно състезание, празник на традициите и занаятите.
- Национален конкурс за директори „Иновации в управлението“, в който участва СОУ „Райчо Каролев“ и в резултат на това, създава Електронна библиотека, в която се съдържат уроци, презентации и учебни проекти в помощ на учениците.

- Национална кампания „За чиста околна среда - 2013 г.“, финансирана със средства от Министерството на околната среда и водите /МОСВ/ и Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда /ПУДООС/. Проектът е свързан с реализиране на инициативи с възпитателен и образователен характер в областта на опазването на околната среда. Изпълнява се от Националната Априловска гимназия, ОУ „Христо Ботев“ и ЦДГ „Перуника“.
- Национална Кампанията „Участвам и променям!“ - Инициативата на Министерство на образованието и науката, свързана с осъществяване на гражданско и здравно образование в училище през учебната 2011/2012 г.

Професионалните гимназии в града, Националната Априловска гимназия и ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“ имат важен принос в областта на международния ученически обмен и мобилност, с участията си в проекти по програма Леонардо, Коменски и други, реализирани в партньорство с училища с подобен профил. Важно е да се отбележи, че ПТГ „Д-р Василиади“ и ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“ имат значителен брой реализирани проекти, насочени към развитие на специфичните умения и знанията на своите възпитаници в областите, в които са специализирани.

Технически университет Габрово

Обучението в Технически университет - Габрово се осъществява в три факултета с 23 катедри по програми за образователно-квалификационните степени **бакалавър** и **магистър** и за образователна и научна степен **доктор**, както и по програми за квалификация и следдипломна специализация в системата на продължаващото обучение (Приложение 5).

В Университета се обучават общо 5 400 студента в бакалавърска и магистърска степен. От тях 60 са чуждестранни студенти от Украйна, Македония, Турция, Сирия, Албания, Молдова и Бангладеш. Учебният процес се осъществява по учебни планове, адаптирани към европейските образователни стандарти. Ежегодно в ТУ-Габрово се подготвят докторанти по акредитирани специалности. През 2004/2005 г. в него се обучават общо 72 докторанти: 47 редовни, 15 задочни и 10 докторанти на самостоятелна подготовка.

Основната база на университета включва сграда ректората, сграда на библиотеката, два физкултурни салона, аула, учебни лаборатории, пет учебни сгради и четири общежития, вкл. студентски столове към тях с капацитет 378 места. Всички изброени обекти са разположени в рамките на град Габрово.

Образованието като тема е широко застъпено в ИПГВР на гр. Габрово. Там са заложили следните проекти, имащи отношение към това направление:

Проект „Съвременна просвета“: Възстановяване на ключови обществени сгради и пространства (вкл. преустройство, ремонт, осъвременяване, обзавеждане и оборудване, изграждане на достъпна среда, внедряване на енергоспестяващи мерки, адаптиране за използване на ВЕИ и/или микро ко-генерация, прилагане на иновативни решения за събиране и използване на дъждовните води за повторната им употреба и въвеждане на

разделно събиране на отпадъците, реконструкция и благоустройство) на държавни обекти на образованието, вкл. базата на ТУ Габрово.

Проект „Училище любимо“: Възстановяване на ключови обекти на образователната инфраструктура в Габрово – общинска собственост, за които не са приложени мерки за ЕЕ (вкл. ремонт, осъвременяване, внедряване на енергоспестяващи мерки, прилагане на иновативни решения за събиране и използване на дъждовните води за повторната им употреба и изграждане на достъпна среда и благоустройство на прилежащите пространства).

Проект „Училищният двор“: Приспособяване на дворовете на училищата и на детските градини за дейности на открито в контекста на идеята за средата като третия учител (вкл. прилагане на иновативни решения за събиране и използване на дъждовните води за повторна употреба, въвеждане на разделно събиране на отпадъците, внедряване на инсталации и провокации към гражданите и обществеността с екологична и социална насоченост).

Дейност на община Габрово

Община Габрово активно участва в реализирането на държавната образователна политика, като осигурява обхвата и задължителното образование на учениците в задължителната възраст и на децата от предучилищна възраст. Участниците, свързани с развитието на образователната система са учители, директори на детски и учебни заведения, училищни настоятелства, обществени дейци, издатели, кмет и служители от общинската администрация, изпълняват дейности и инициативи насочени към постигането на целите осигуряване на качествено образование, интелигентен растеж и равен достъп на децата до образование. Приоритети на заинтересованите страни е увеличаване на образователното равнище и знанията в различните сфери.

Община Габрово, в сътрудничество с Регионалния инспекторат по образованието и с присъствието на представители на бизнеса, провеждат срещи, които са израз на ангажимента за координиране на политиката в сферата на образованието, за гарантиране на качествен образователен продукт. Анализира се състоянието на училищната мрежа и се обсъждат проблемите, свързани с държавния план прием, за да бъде адекватен на ситуацията в общината, като становището ѝ е с приоритет.

Съществуващите средни общообразователни училища, професионални и профилирани гимназии осигуряват възможност на учениците, завършили прогимназиален етап на основна образователна степен, да продължат своето образование по избрана от тях специалност. Придобитото образование в тези институции дава добри перспективи на учениците за постъпване във висши училища.

Специалностите, които се изучават към момента, са съобразени с развиващите се отрасли в местната промишленост. Откриването на нови специалности трябва да отговаря на потребностите на местния бизнес и на броя ученици. Организирането на изложение „Панорама на средните училища“, партниране с Центъра за кариерно ориентиране и

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Търговско-промишлената палата, срещите и дискусиите с представители от бизнеса осигурява необходимата информация на учениците за да направят най-добрия избор.

Целта на оптимизираното взаимодействие и сътрудничество е разгръщането на личния интелектуален потенциал на подрастващите и формирането на интерес към самоусъвършенстване, осигуряване на професионална насоченост и подготовка за живота на базата на националните традиции и общочовешките хуманитарни ценности. Подготвяне на младите хора така, че това да гарантира една потенциална заетост след завършване на средното образование и приложимост на знанията и уменията, придобити в училище.

Систематичното анализиране на потребностите и сътрудничеството между системата за професионално образование и обучение и пазара на труда, създава условия за пълноценна и сигурна среда за обучение и труд на младите хора.

4.3.3 Социални услуги

Анализът се базира на данни от Стратегия за социално включване на Община Габрово (2011 – 2016 г.), Областна стратегия за развитие на социалните услуги – Област Габрово (2011 – 2015 г.) и нейната актуализация към май 2012 г., както и проектната Областна стратегия за развитие на гр. Габрово (2014 - 2020 г.).

На ниво област системата на съществуващите социални услуги в област Габрово е добре развита. В четирите общини от областта съществуват общо 33 социални услуги, които са делегирани дейности от държавата, от които:

- 21 за възрастни;
- 12 за деца.

От тях в община Габрово се намират 11, всички от тях концентрирани в гр. Габрово:

- шест за деца;
- пет за възрастни.

Освен делегираните от държавата дейности, на територията на община Габрово съществуват и две медико-социални услуги, едната държавна, другата общинска, както и редица местни (общински) дейности, част от които са резултати от проектната дейност на Общината по национални и оперативни програми, а други се финансират от собствения ѝ бюджет. Съществуват и отделни частни инициативи в сектора, инициирани от ЮЛНЦ.

Спрямо начинът им на предоставяне, социалните услуги на територията на община Габрово се разделят по следния начин (следвайки рамката на държавната политика за деинституционализация на деца и възрастни):

- **Специализирани институции, включващи:**

- Дом за възрастни хора с физически увреждания (ДВФУ);

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

- Дом за деца лишени от родителски грижи „Христо Райков“ (ДДЛРГ);
- Дом за медико – социални грижи за деца (ДМСГД).

• Услуги в общността, включващи:

○ Социални услуги за възрастни (над 18/20 г.) и стари хора (хора в пенсионна възраст):

- Дневен център за възрастни хора с увреждания - делегирана от държавата дейност, предоставена за управление на външен доставчик;
- Център за социална рехабилитация и интеграция за лица с различни по вид и степен увреждания - делегирана от държавата дейност, предоставена за управление на външен доставчик;
- Дневен център за стари хора - делегирана от държавата дейност, предоставена за управление на външен доставчик;
- Домашен социален патронаж – местна дейност;
- Клуб на пенсионера – местна дейност;
- Клуб на инвалида – местна дейност;
- Общински трапезарии (2 бр.);
- Услуги, предоставяни в дома и предлагани на проектен принцип според национални и оперативни програми: социален асистент; личен асистент;
- Наблюдавано жилище – социална услуга, управлявана и финансирана от НПО – външен доставчик;
- „Регионален хоспис“ ЕООД – Габрово;

○ Социални услуги за деца:

- Дневен център за деца и младежи с увреждания (ДЦДМУ) – делегирана от държавата дейност, предоставена за управление на външен доставчик;
- Център за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) – делегирана от държавата дейност, предоставена за управление на външен доставчик;
- Център за обществена подкрепа (ЦОП) – делегирана от държавата дейност, управлявана от Община Габрово;
- Център за обществена подкрепа ИМКА – Габрово – делегирана от държавата дейност, предоставена за управление на външен доставчик;
- Център за обществена подкрепа - Сдружение SOS Детски селища - България;

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

- Център за социална рехабилитация и интеграция на деца от аутистичния спектър – делегирана от държавата дейност, управлявана от Община Габрово;
- Звено „Майка и бебе“ (ЗМБ) – делегирана от държавата дейност, управлявана от Община Габрово;
- Приемна грижа - услуга, предоставена по проект на Община Габрово;
- Общински съвет по наркотични вещества и Превантивно-информационен център (ОБНСВ и ПИЦ) - държавно финансирана дейност, която се управлява от Общината.

Специализирани институции

Специализирани институции за възрастни и стари хора на територията на Община Габрово

1) Дом за възрастни хора с физически увреждания (ДВФУ)

Домът за възрастни хора с физически увреждания е специализирана институция за възрастни хора с физически увреждания на крайниците с определен процент трайно намалена работоспособност. Домът е второстепенен разпоредител с бюджетни кредити и дейността му е делегирана от държавата. Домът е с капацитет 36 места, всички заети към 31.12.2012 г.³⁶ Планирано е услугата да запази капацитета и устойчивостта си към 2015 г.³⁷

За ползването на социалната услуга потребителите заплащат месечни такси.

Специализирани институции за деца на територията на Община Габрово:

1) Дом за деца лишени от родителски грижи „Христо Райков“ (ДДЛРГ)

Домът за деца, лишени от родителска грижа „Христо Райков“ в Габрово, е специализирана институция, делегирана от държавата дейност, управлявана от Община Габрово.

Домът е с капацитет 30 деца, като към 31.12.2012 г. са заети 25 места. Планирано е услугата да бъде закрыта до 2015 г., за сметка на увеличаване капацитетите на предоставяните в общността услуги с по-ограничен капацитет (центрове за настаняване от семеен тип). Капацитетът на специализираната институция се намалява периодично, като към 01.01.2013 г. е намален от 35 на 30, с Решение на ОБС - Габрово № 121/14.06.2012 г. и Заповед на изпълнителния Директор на Агенция за социални подпомагане № РД-01-87/22.01.2013 г.

2) Дом за медико – социални грижи за деца (ДМСГД)

³⁶ Всички данни за капацитет са актуализирани спрямо данните в „Проект на Областна стратегия за развитие на Област Габрово (2014-2020 г)“, с.51.

³⁷ Данните за планираното развитие на услугите са актуализирани спрямо „Актуализация на Областна стратегия за развитие на социалните услуги в Област Габрово (2011-2015 г) към май 2012 г.“

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Статутът на ДМСГД е на лечебно заведение на пряко подчинение на Министерство на здравеопазването. Услугата е второстепенен разпоредител с бюджетни кредити, като финансирането се осъществява изключително с бюджетни средства.

Капацитетът на заведението към 2010 г. е 74 места, от които през същия период са заети 61. Планирано е услугата да бъде закрыта до 2015 г., а потребителите пренасочени през стартиращия проект „Посока-Семейство“ BG051PO001-5.2.10-0001 по схема за безвъзмездна финансова помощ „Шанс за щастливо бъдеще“, Компонент 1: „Подготовка за реструктуриране на ДМСГД“ от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013 г. Общата цел на проекта е подготовка за реструктуриране на Домовете за медико-социални грижи за деца /ДМСГД/ от 0 до 3-годишна възраст чрез извършване на целенасочена подготвителна дейност в осем пилотни области, една от които е област Габрово. Услугите, които предстои да бъдат разкрити след закриването на специализираната институция са:

- Дневен център за деца с увреждания (един брой);
- Център за ранна интервенция (един брой);
- Център за майчино и детско здраве (един брой);
- Център за настаняване от семеен тип (един брой);

Домът за медико-социални грижи за деца (ДМСГД) е заведение за профилактика, диагностика, рехабилитация и специфични грижи за деца до 3-годишна възраст с хронични заболявания и/или медико-социални проблеми. Екипът подготвя децата за осиновяване или връщане в семейството.

В ДМСГД е разкрит Дневен център за рехабилитация на деца с двигателни нарушения и/или психични увреждания от Габровска област. Приемат се и деца с временна задръжка в развитието.

Социални услуги в общността

Социални услуги в общността за възрастни хора (над 18 г.)

1) Наблюдавано жилище, с. Поповци

Наблюдавано жилище в с. Поповци е резидентна услуга, разкрита и управлявана от частна организация – „Фондация за социална промяна и включване“. Община Габрово е партньор в проекта. Целева група на услугата са лица, навършили 18 години, които напускат специализирана институция, преходно жилище или защитено жилище и им предстои да водят независим начин на живот. Капацитетът на услугата към 31.12.2012 г. е шест души, заетостта – пет ползватели.

2) Дневен център за възрастни хора с увреждания (ДЦВХУ)

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Дневният център за възрастни хора с увреждания е социална услуга в общността, делегирана на външен доставчик - Сдружение „Бъдеще и закрила за лица с интелектуални затруднения”.

Капацитетът ѝ към 31.12.2012 г. е 20 места, които са напълно заети към същия период. Потребители на услугата са лица над 18-годишна възраст с интелектуални затруднения.

Потребителите на социалната услуга заплащат месечна такса.

3) Център за социална рехабилитация и интеграция на лица с различни по вид и степен увреждания

Центърът за социална рехабилитация и интеграция е социална услуга в общността, делегирана от държавата дейност, управлявана от външен доставчик – „Съюз на слепите в България”. Капацитетът ѝ към 31.12.2012 г. е 40 места, а заетостта - 63. Планирано е капацитетът да се запази.

Потребители на услугата са лица с различни по вид и степен увреждания, живущи на територията на Община Габрово.

Потребителите на социалната услуга заплащат месечна такса.

4) Клуб на инвалида

Клубът на инвалида е социална услуга в общността, предоставяна от Община Габрово с капацитет 300 души. Услугата обхваща и населените места извън гр. Габрово, като се предоставя чрез Заведения за социални услуги, второстепенен разпоредител с бюджетни кредити към Община Габрово.

Потребители на услугата са лица с увреждания, които имат нужда от подкрепа и подпомагане в своето ежедневие.

Потребителите не заплащат такса за ползване на услугата.

5) Услугите „Личен асистент“ и „Социален асистент“

Услугите се предоставят проектно, според национални програми или Оперативна програма „Човешки ресурси”. Целевата им група са хора, които поради ограничения от здравословен характер, се нуждаят от постоянно обгрижване и помощ с организацията на битовите си нужди. Планираните капацитети на тези услуги до 2015 г., според Областната стратегия за развитие на социалните услуги, Област Габрово (2011-2015 г.) са:

- Личен асистент: 92 души;
- Социален асистент – ще се кандидатства от Община Габрово за функциониране на услугата като държавно делегирана дейност, след като проектът приключи.

6) Общинска трапезария

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Община Габрово поддържа две услуги „Общинска трапезария“ – едната , от които се реализира по проект, финансиран от Фонд „Социална закрила“ към Министерство на труда и социалната политика, а другата – със средства от частни лица. Целева група са самотно живеещи възрастни хора, бездомни лица, както и лица, получаващи социални помощи и подпомагани по реда на „Правилника за прилагане на закона за социално подпомагане“, живеещи на територията на община Габрово. На лицата, ползващи тази услуга, се предоставя топъл обяд - супа, основно ястие и хляб само през работните дни.

Капацитетите на услугите са, както следва:

- общинска услуга: 35 души, планирано е да се запази;
- услуга, финансирана със средства от Фонд „Социална закрила“, към Министерство на труда и социалната политика, изтичащо в края на 2013 г.: 70 души.

7) „Регионален хоспис“

„Регионален хоспис“ ЕООД – Габрово представлява медико-социална услуга със стационар в гр. Дряново. Услугата е създадена 2007 г. по програма ФАР, а от 2008 г. функционира като платена услуга. Единоличен собственик на капитала на дружеството е Община Габрово.

Капацитетът на услугата е 21 места, планирано е той да се запази.

Основната цел на услугата е да бъдат обхванати хора с хронично-инвалидизиращи заболявания, които да получат качествена здравна грижа и психо-емоционална подкрепа.

Социални услуги в общността за стари хора (хора в пенсионна възраст)

1) Дневен център за стари хора (ДЦСХ)

Дневният център за стари хора е социална услуга в общността – делегирана от държавата дейност, управлявана от външен доставчик - Сдружение „Слънчев дом - 2011“. Капацитетът ѝ към 31.12.2012 г. е 40 места, заетостта към същия период е 52 души. Планирано е запазването на устойчивостта на услугата.

Потребители на услугата са стари хора, живеещи на територията на община Габрово.

Потребителите на социалната услуга заплащат месечна такса.

2) Клуб на пенсионера

Клубът на пенсионера е социална услуга, предоставяна от Община Габрово. Капацитетът ѝ е 200 души; планирано е да се запази до 2015 г. Услугата обхваща и населените места извън гр. Габрово, като се предоставя чрез Заведения за социални услуги.

Насочена е към създаване на оптимални условия за пълноценно ангажиране и осмисляне свободното време на възрастните хора и преодоляване на социалната им изолация.

Потребителите не заплащат такса за ползване на услугата.

3) Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж е социална услуга, предоставяна от Община Габрово в общността, която предоставя комплекс от услуги в семейна среда на лица, придобили право на пенсия по възраст и лица с увреждания, които са затруднени или не са в състояние сами да организират и задоволят своите жизнени потребности. Капацитетът на услугата към 2010 г. е 210 места и е планирано да бъде запазен до 2015 г.. Услугата обхваща и населените места извън гр. Габрово.

Потребителите на услугата заплащат такса.

Социални услуги в общността за деца:

1) Центрове за настаняване от семеен тип (ЦНСТ)

Център за настаняване от семеен тип е социална услуга, делегирана от държавата дейност. Представлява 24 часова социална услуга в общността от резидентен тип. Потребители на социалната услуга са деца и младежи, на които им предстои да напуснат домовете за деца лишени от родителска грижа.

На територията на Община Габрово към момента работи един Център за настаняване от семеен тип за деца от 15 до 18/20 г., на които предстои напускане на ДДЛРГ. Услугата е предоставена за управление на външен доставчик – „Фондация за социална промяна и включване“ – София. Капацитетът на услугата към 31.12.2012 г. е пет места, заетостта към същия период – четири. Планирано е услугата да бъде запазена.

Потребителите на социалната услуга не заплащат такса.

На територията на Община Габрово е планирано разкриването още на:

- ЦНСТ за деца от 7 до 18 години, с цел извеждането им от ДДЛРГ Габрово. Предвиденият капацитет е 15 места. Предвидено е услугата да стартира до 2015 г.

- 2 ЦНСТ за деца от 7 до 18 г. – един за деца със специални потребности, и един за деца с тежки увреждания. Услугата ще се разкрие в рамките на проект „Детство за всички“. Общината има сключен Договор за безвъзмездна финансова помощ BG161PO001-1.1-11-0038 – Подобряване грижата за деца с увреждания, чрез изграждане на два ЦНСТ в гр. Габрово. Центровете вече се изграждат в кв. Борово и кв. Трендафил 1 в гр. Габрово. Капацитетът на всеки един от центровете ще бъде 12 места, и още две за спешно настаняване.

2) Дневен център за деца и младежи с увреждания (ДЦДМУ)

Дневният център за деца и младежи с увреждания е социална услуга в общността, делегирана държавна дейност, предоставена за управление на външен доставчик - Фондация „Грижи за деца с увреждания“. Дейностите, които предоставя социалната услуга са свързани със задоволяване на ежедневните здравни, рехабилитационни потребности на деца и младежи (3-18 г.) с различни видове увреждания.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Центърът е с капацитет 20 места към 31.12.2012 г. и със заетост към същия период от 22 ползватели. Планирано е запазване на капацитета и при възможност – разширяване на материалната база.

Потребителите на социалната услуга в Центъра не заплащат месечна такса.

3) Звено „Майка и бебе”(ЗМБ)

Звено „Майка и бебе” е социална услуга, делегирана от държавата дейност, управлявана от Община Габрово, която предлага временна подкрепа и подслон за момичета и жени в последните месеци на бременността и/или майки с деца от 0 до 3 години, при които поради социални, психологически, медицински или други причини е идентифициран висок риск от изоставяне на бебето след раждане и са останали без подкрепа от близки хора.

Капацитетът на Звеното е шест места (двойка майка-бебе) към 31.12.2012 г. и заетост към същия период от три двойки. Планирано е запазване на капацитета.

Потребителите на услугата заплащат такса.

4) Центрове за обществена подкрепа (ЦОП)

Центровете за обществена подкрепа представляват комплекси от социални услуги, засягащи широк спектър от проблематика. Целева група на услугите са предимно деца и младежи в риск, а дейностите включват обучение и консултация, консултация на приемна грижа, трудово посредничество, психотерапевтични услуги, работа с родителите на децата, както и с разширените им семейства, работа по превенция на изоставянето, пробация, приемна грижа, осиновяване и др.

На територията на Община Габрово, концентрирани в града, се намират три ЦОП, два от които са делегирани държавни дейности, управлявани съответно от Община Габрово и организацията с нестопанска цел „ИМКА”. Третият център се управлява от SOS Детски селища (Киндердорф Интернационал), финансиран по проект.

Капацитетите на трите ЦОП към 31.12.2012 г. са, както следва:

- ЦОП Община Габрово – 20 души капацитет, 45 ползватели;
- ЦОП ИМКА – 25 души капацитет, 61 ползватели;
- ЦОП SOS Детски селища - 120 души общо за Община Габрово и Община Трявна, където функционират бази на организацията.

5) Център за социална рехабилитация и интеграция за деца от аутистичния спектър – Келер

Центърът за социална рехабилитация и интеграция на деца от аутистичния спектър е социална услуга в общността, делегирана от държавата дейност, управлявана от Община Габрово и съфинансиран от частни дарители в гр. Тун, Швейцария. Партньор по проекта е

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Сдружение „Равен старт – 2008“ г. Капацитетът на услугата към 31.12.2012 г. е 20 души, а ползвателите към същия период са 23.

Потребители на услугата са деца от 3 до 18 години с нарушения от аутистичния спектър.

Потребителите не заплащат такса за услугите.

6) Развитие на приемна грижа по проект „И аз имам семейство“ по ОП РЧР 2007 – 2013 г., схема за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG 051PO001-5.2.11 „Приеми ме“

От началото на 2012 г. на територията на Община Габрово се реализира проект „И аз имам семейство“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси 2007 – 2013“, схема за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG 051PO001-5.2.11 „Приеми ме“, финансиран със Заповед № РД 08-55 от 30 септември 2011 г. на Ръководителя на Договарящия орган. Бенефициент по проекта е Агенция „Социално подпомагане“, а Община Габрово е партньор съгласно сключено партньорско споразумение от 08.12.2012 г. с регистрационен номер BG051PO001-5.2.11-0001-C0001 изх. № СИ01-75/08.12.2011 г.

Проектът е в изпълнение на националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“ и е насочен към развитие и предоставяне на услугата „Приемна грижа“ като алтернатива на настаняването на децата в специализирани институции.

7) Проект „Посоки“ – „Предоставяне в общността на социално-образователно консултиране и интегриране“, финансиран от Международна банка за възстановяване и развитие (схема за безвъзмездна финансова помощ „Шанс за щастливо бъдеще“, Компонент 2)

Комплексът от услуги е все още във фаза проектно предложение като част от втори компонент на стартирания проект по схема „Шанс за щастливо бъдеще“. Има за цел превенция на социалното изключване и ограничаване предаването на бедността между поколенията, чрез въздействие и инвестиции в ранното детско развитие. Обхваща деца на възраст от 0 до 7 години и техните родители, както и бъдещи родители от рискови групи. Услугите по проекта са разделени с оглед възрастта на децата – на услуги за деца от 0 до 3 г. и техните родители и услуги за деца от 3 до 7 г. и техните родители.

8) Общински съвет по наркотични вещества и Превантивно-информационен център (ОБНСВ)

Общинският съвет по наркотични вещества /ОБНСВ/ към Община Габрово е местна дейност на Община Габрово, финансирана от държавата, за реализиране на националната и местна политика в областта на злоупотребата с наркотици. Основна задача на Общинския съвет е осъществяване на координация, ефективно взаимодействие и сътрудничество между институциите, неправителствените организации, младежките сдружения и медиите, в

усилията им за ограничаване на разпространението и употребата на психо-активни вещества.

Превантивно-информационният център /ПИЦ/ към Община Габрово реализира превантивни дейности и програми на общинско ниво. ПИЦ отговаря за събиране, съхраняване и анализиране на информация от различни институции, работещи по проблема „наркомании“.

Основен партньор в работата на ОБСНВ и ПИЦ е Младежкият съвет по наркотични вещества, в който участват ученици на възраст 15-19 г., както и младежи до 25 г.

4.4 Култура

4.4.1 Културни институции и организации

Важен акцент при анализа на културния сектор на територията на Община Габрово е значителната разлика между града и населените места в общината и различният подход, който трябва да бъде предприет при оценката на мерките за привличане на публики и промотиране на културни дейности в тези две части на общината.

Координацията на културните дейности на територията на общината се осъществява от отдел „Култура и туризъм“ на Община Габрово. Паралелно на изготвяне на ОПР Габрово Общината изготвя и своя Културна стратегия с времеви обхват 2014 – 2024 г.

В момента на изготвяне на ОПР Габрово, по данни на Общината, на територията на габровска община функционират 14 културни учреждения с държавно или общинско финансиране, включително: музей „Дом на хумора и сатирата“, архитектурно-етнографски комплекс „Етьър“, Архитектурно-исторически резерват „Боженци“, Художествена галерия „Христо Цокев“, Регионален исторически музей, Национален музей на образованието, Регионална библиотека „Априлов-Палаузов“, Драматичен театър „Рачо Стоянов“, Държавен куклен театър, Детски фолклорен ансамбъл „Габровче“, Габровски камерен оркестър, Оркестър „Габрово“. (Приложение 6 „Културни организации с държавно и общинско финансиране“).

Повечето от тях разполагат със собствени сгради, най-често публична държавна или общинска собственост, в които да извършват дейността си. От тези организации само четири нямат собствени сгради (вкл. Драматичен театър „Рачо Стоянов“, ползващ частната читалищна сграда на НЧ „Априлов-Палаузов“), а една – Културният дом – функционира като културна инфраструктура, която се ползва от различни организации.

През 2012 г. общият брой на посетителите в културните институти и забележителностите на територията на община Габрово е 273 609 души, като от тях 246 981 (90,27%) са българи, а 26 628 (9,73%) са чужденци. През 2011 г. същите са били посетени от 264 600 души, като от тях 237 773 (89,86%) са българи, а 26 827 (10,14%) са чужденци. Данните показват увеличаване на посещенията с 9 009 души или 3,4%, спрямо предходната 2011 г., като се наблюдава ръст на посещенията от българи, докато посещенията от чужденци запазват своите нива от 2011 г.

Културните институти с най-голям относителен дял с брой посещения на туристи са АЕК „Етьър“, Музей „Дом на хумора и сатирата“ и АИР „Боженци“, като общият дял на трите института е 73,73%.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

В общината няма разположени образователни институции (за средно или висше образование), които да са профилирани в сферата на изкуствата; възможности за придобиване на образование с подобен профил има в съседни на Габрово общини:

- гр. В. Търново – Великотърновски университет „Св. Кирил и Методий“, Факултет по изобразително изкуство;
- гр. Троян – НГПИ „Проф. В. Колев“ – приложни изкуства;
- гр. Трявна – НГПИ „Тревненска школа“.

Към държавно субсидираните организации следва да бъдат добавени и съществуващите на територията на общината 37 читалища, регистрирани по Закона за читалищата, чиято дейност също е частично субсидирана (с някои изключения):

- 11 читалища на територията на гр. Габрово;
- 26 читалища в населените места в общината.

От тези читалища по-активна дейност имат 15, шест от които отново са разположени в гр. Габрово. Към читалищата и други субсидирани организации, по данни на Община Габрово, са формирани множество любителски състави, като най-изявени са организациите, функциониращи към:

- Към НЧ „Априлов-Палузов 1861“;
- Към НЧ „Габрово – 2002“;
- Към НЧ „Христо Смирненски “ кв. Русевци - Театрална студия „Гаргара“;
- НЧ „Св. Св. Кирил и Методий - 1982“ кв. Бичкия;
- Към природоматематическа гимназия „Акад. Иван Гюзелев“ – Театрална трупа.

В културния сектор на територията на Общината присъстват и редица независими организации (ЮЛНЦ и не само) със значително влияние:

- Галерия „Орловска“ и Сдружение „Артерия“ - включват в дейността си изложби, литературни четения и представяне на книги, прожекции на филми, други събития , както и фестивал „Локация – център“. Годишно, по данни на организацията, събитията ѝ са над 100 и се посещават над 5000 души, като в зависимост от събитието посещаемостта варира от 10 до 70 - 100 човека;
- Фестивал „Узана Поляна Фест“ – фестивал за популяризиране и мултиплициране на добрите практики и моделите за устойчиво управление на околната среда чрез изложение, форум и жива мрежа от успешни еко инициативи, социално отговорен бизнес, дискусии, семинари, творчески работилница, презентации, пърформънси, концерти;

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

- Сдружение „Планета Габрово” - организира националния конкурс „Карнавална маска и костюм” в партньорство с Исторически музей – Габрово и Мини карнавал, част от Международния фестивал на хумора в Габрово. По данни на организацията посещаемостта на събитието е от около 700 човека;
- Хлебна къща „Св. Христофор” към НЧ „Св. Св. Дамаскин и Онуфрий Габровски – 2011“ – член на международната верига „Хлебни къщи“. Има за цел да бъде мултифункционален културен център, който съчетава традиционно и модерно изкуство, преживелищно обучение и различни видове екологични инициативи; организира и участва в организацията на различни видове събития и фестивали;
- Регионален ресурсен център за култура „Фабриката” – развива активна дейност в сферата на културата по различни проекти с национален и международен характер.
- Неформално сдружение „Ninja Squad”, занимаващо се с организация на екстремни спортове и събития за младежи;
- Дружество на писателите, Представителство на Съюза на българските художници, Граждански комитет „Памет габровска”, Краеведско дружество, Историческо дружество.
- Музикална школа „Звезди в аванс”;
- Музикално сдружение „Емануил Манолов”;
- Център за работа с деца „Габровските смехоранчета”.
- Център за неформално образование и културна дейност „АЛОС” и Сдружение „Мечти и Отбори България” – ЮЛНЦ. Двете структури са регистрирани в София, но основателите им са родом от Габрово, в резултат на което организациите имат активно присъствие в културно – събитийния живот на община Габрово.

По оценка на екипа, работещ за изготвяне Културната стратегия на Община Габрово (2012 – 2024) „сградният фонд на културните институти е количествено значим“, но до голяма степен „не отговаря на изискванията на съвременните форми на изкуство и културни дейности“³⁸. От своя страна към момента градът е сравнително (с малки изключения представляващи предимно усилията на няколко независими организации, занимаващи се със съвременни форми на изкуство) изолиран от актуалните тенденции, задвижващи креативните индустрии в национален и световен мащаб. Заниманията с изкуство в общината, изключая изпълнителските изкуства (конкретно професионалния театър) и отчасти музикалната сцена (професионално профилирана в Габрово в посока класическа музика, джаз или фолклор), остават в сферата на самодейността и любителските занимания или, в най-добрия случай, на напредналите аматьорски занимания. При това техния профил е тесен и сравнително консервативен спрямо съвременните тенденции, въпреки че се наблюдава навлизане на

³⁸ Виж: Културна стратегия Община Габрово 2014-2024, с. 5, в http://gabrovo.bg/files/files/Raboten%20variant_Stategia.pdf, Дата: 01.08.2013 г,

някои популярни стрийт-арт форми в читалищните активности в града, предимно благодарение на младежки инициативи „отдолу“.

От своя страна значимите културни институции и културната инфраструктура на територията на Община Габрово са концентрирани почти изцяло в общинския център – гр. Габрово и при това – основно в неговата централна градска част.³⁹

Културните дейности в дисперсните квартали на града, както и в останалите населени места на общината са почти изцяло инициатива на читалищната дейност, ориентирана (с изключение на някои от градските читалища) основно към събитийност, свързана с традиционната и национална празничност, каквато е и ориентацията на предпочитанията на публиките в този контекст. Единствените по-значими активности, случващи се извън централната градска част на Габрово са организирани активности на обектите на културно-историческо наследство в с. Боженци (АИР „Боженци“) и АЕК „Етъра“, фестивалът за изворен фолклор в с. Жълтеш, както и събитията организирани в м. Узана. Те са значим акцент в културния календар на община Габрово и привличат публики, външни на града (т.е. имат туристически измерения).

Тъй като голяма част от културната дейност в общината извън гр. Габрово е оставена на самодейната инициатива на читалищните организации, те следва да се оценяват като сериозен фактор в културния и гражданския сектор на общината и тяхната роля трябва да се преосмисли. В няколко посоки. Тъй като дейността им се осъществява в места, в които те на практика нямат друга конкуренция, и е силно подкрепена от местната общност там (в случая публика предимно с по-традиционни интереси), те биха могли да са ценен ресурс за

³⁹ Културната инфраструктура в градската част на общината е анализирана в „Интегриран план за градско възстановяване и развитие на гр. Габрово“ (ИПГВР - Габрово), в който са предвидени редица мерки за обновяване и функционално (пре)осмисляне на обекти с висока обществена значимост в града (част от тях частично или изцяло са изгубили функцията си или са непълно използван потенциал), чрез подходящи мерки, насърчаващи използването им от културния сектор в града. За тази цел са изготвени следните предпроектни проучвания за възстановяване на такъв тип културна инфраструктура:

- Частично изменение на подробен устройствен план – план за регулация и застрояване (ПУП – ПРЗ) за УПИ VI – за парк от кв. 162 и план – извадка по чл. 133 (ЗУТ) за УПИ I-73 за ОО от кв. 66 ПО плана на град Габрово – Летен театър;

- Частично изменение на подробен устройствен план – план за регулация и застрояване (ПУП – ПРЗ) за части от кв. 165, 166, 167, 168 и кв. 176 по плана на град Габрово – площад „Възраждане“

В рамките на изготвяне на Културна стратегия на Община Габрово беше установена и липсата в гр. Габрово на мултифункционална сграда с подходящи параметри (вкл. сцена, осветление, температурни изисквания за съхранение и др.) за развитието на съвременно независимо изкуство. За тази цел в стратегията и в ИПГВР заляга изграждане на такова пространство, както и функционално преосмисляне и възстановяване на обекти от културната инфраструктура, подходящи за такива цели:

- В социална зона: бивша Професионална гимназия по текстил (превръщане в модерен център за образование в сферите на модата и дизайна), Планетариума и астрономическата обсерватория, бивш Пионерски и бивш Младежки дом.
- В зона с висока обществена значимост: сгради и прилежащи пространства на Дом на културата „Емануил Манолов“, Летен театър, Художествена галерия „Христо Цокев“, Драматичен театър „Р. Стоянов“ и НЧ „Априлов-Палаузов“

образование на публики по нов начин и в нови посоки, както и обръщане на тенденции за обезлюдяване на селските райони в общината.⁴⁰

4.4.2 КУЛТУРЕН КАЛЕНДАР НА ОБЩИНА ГАБРОВО

Най-значимите събития от Културния календар на Община Габрово обхващат 11 годишни събития с международен характер (Приложение 7 „Събития с международен характер от Културен календар на община Габрово“), около 10 годишни събития, свързани с регионални и национални чествания, над 20 събития месечно с направление „Изкуство и традиции“, както и два фестивала в направление „Кино“.

При оценяването на културния календар на Габрово, прави впечатление по-силния акцент върху по-традиционните и институционализираните вече прояви. Значителна част от календара е зает от събития с класическа или етнографска насоченост.

4.4.3 ПРОГРАМА „КУЛТУРА“ НА ОБЩИНА ГАБРОВО

Програма „Култура“ на Община Габрово съществува отскоро и е мярка, свързана с разработването на общинска политика, конкретно фокусираща развитието и осъвременяването на културния сектор в общината. През 2012 г., по данни на Община Габрово, финансирането е било насочено към подпомагане на: културни институти, творчески формации, сдружения и организации (в това число и организации с нестопанска цел), регистрирани в обществена и частна полза.

Проектната сесия е имала за цел финансирането на дейности фокусирани върху:

- спомагат за децентрализацията на културния живот, събития на открито и събития, насочени към естетизиране на нови пространства от градската среда, посредством различни изкуства;
- насърчават и подпомагат развитието на младежта и активното ѝ участие в културния живот на общината;
- разнообразяват културния живот с оригинални и новаторски подходи и обогатяват вече утвърдени инициативи;
- създават условия и позволяват равен достъп до култура и изкуство на граждани от различни социални и етнически групи и спомагат за тяхното включване в културните процеси на общността;
- съдействат за опазване и популяризиране на културно-историческото наследство на региона.

⁴⁰ Относно преосмисляне функциите на читалищата са налице разработки на Надежда Савова, докторант по Културна Антропология в Университета Принстън, САЩ и основател и председател (към времето на изготвяне на настоящия план) на НЧ "Св.Св.Дамаскин и Онуфрий Габровски-2011" с тема за българските читалища като най-стария в света демократичен модел за социално развитие чрез изкуство и културно наследство, както и дипломна работа „Читалищата в София - потенциал за културни и обществени центрове“ на Цветелина Панова, дипломант към Катедра Социология на СУ „Климент Охридски“, специалност „Градски изследвания“ – личен архив на автора на настоящия раздел.

Финансирани са седем от 14 постъпили проектни предложения. От седемте финансирани проекта, три са на независими организации, четири на читалища (Приложение 8 „Финансирани проекти по Програма „Култура“ на Община Габрово“).

Сесията е един от успешните примери за отваряне на общинските политики към иновации в културния сектор, въпреки малкия ѝ обхват и ограничения бюджет, с който Община Габрово разполага за финансиране на дейностите по нея. Тя опитва да компенсират констатирана вече „консервативност“ на събитийността в „Културния календар“ на общината, тези опити са все още ограничени и следва да бъдат устойчиво разширявани в бъдеще.

4.4.4 КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

4.4.4.1 НЕДВИЖИМО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

На територията на габровска община има концентрация на различни по вид недвижими културни ценности (НКЦ), представящи няколко исторически периода. Те биха могли да бъдат районираны по следния начин, в зависимост от концентрацията си и отдавайки значение на историческите периоди, в които са възникнали.

4.4.4.1.1 ГРАД ГАБРОВО

Значителна част от НКЦ се намират на територията на гр. Габрово – там са локализираны около половината от всички НКЦ в общината. Доминиращо те са от периода на Възраждането и следосвободенския до 1944 г. (Ново време/ Индустриален период), като Социализмът също е застъпен.

- Възраждане

Две от общо четирите недвижими културни ценности от национално значение на територията на община Габрово са от периода на Възраждането – сградата на Априловска гимназия (1873 г.), строена по образец на Ришельовския лицей в Одеса и църквата „Св. Успение Богородично“ (1865-7 г). И двете сгради са дело на възрожденски майстор уста Генчо Кънев. Заедно с часовниковата кула, Баев мост (1885 г.), Априловата чешма (1762 г.), църквата Св. „Иван Предтеча“ (1799 г.), Дечковата къща, Страноприемницата, жилищните сгради във възрожденски стил от ансамблите „Шести участък“ и „Житен пазар“, запазените до днес недвижими културни ценности от периода на Възраждането играят важна роля при формиране на специфичния градски пейзаж на града като цяло.

В рамките на ИПГВР на гр. Габрово има изготвен проект за работен устройствен план (РУП) за групов недвижима културна ценност „Шести участък“, кв. 254, 268 и части от кв. 253, 267, 269, 270, 271 по плана на гр. Габрово към подробен устройствен план – план за регулация и застрояване (ПУП– ПРЗ) на „централната градска част – изток“

- Ново време/ Индустриален период

Заедно с промишления разцвет се променя и градския облик на Габрово. През 30-те и 40-те години на ХХ в. старият облик от паянтови сгради с покриви от каменни плочи, коренно се променя тъй като заможните индустриални габровски семейства подновяват сградите на своите домове, оформя се сключеното застрояване по ул. „Радецка“ в съвременния му вид.

Градския бит и култура на Новото време са в основата на прословутия имидж на Габрово като столица на хумора и шегата.

Архитект Никола Гръблев, който работи интензивно в града в периода от края на 20-те до края на 60-те години (особено интензивно през 30-те) на XX в., оставя своя емблематичен и цялостен отпечатък върху архитектурната история на града. Негови дело са сградите на кино „Майчина грижа“ /МОЛ Габрово/, Воден синдикат „Грамада“ /Е-ОН/, Старопиталището и „Парахода“ на П. Семов, пансиона на Девическия манастир /съборен през 1959 г./, старата градска баня, много от къщите на ул. „Радецка“, кв. Баждар и кв. Бичкия, множество фабрики сред които „Бъдащност“, „Успех“ и др.

- **Социалистически период**

Основната част от индустриалните фабрики от първата половина на XX в. продължават да функционират през епохата на социализма като претърпяват редица преустройства или се прегрупират в комбинати – „Г. Генов“ е наследник на „Успех“, „В. Коларов“ на „Принц Кирил“ и др.

През епохата на социализма се създават редица представителни сгради като сградите на Общината, Областна администрация, зала „Орловец“, Дом на културата „Емануил Манолов“, Летен театър, Планетариума и др. Продължава линията на скулптурната и декоративна украса на града, започната през предходния период.

Популярното схващане за град Габрово като „Столица на хумора“ в България е утвърдено през социалистическия период.

От периода като исторически НКЦ са декларирани и не малка част обекти представляващи значими за Социализма места (яташки места – лобни, родни къщи, надгробни камъни и др.).

4.4.4.1.2 СЕЛА В ОБЩИНАТА

- **С. Боженци**⁴¹

Село Боженци е обявено за архитектурно-исторически резерват през 1964 г. В него са концентрирани около 190 обекта – културни ценности, концентрирани в десет ансамбъла с около 145 сгради. Селото предлага възможности за отдых в запазените и възстановени възрожденски къщи на възраст от 100 до 250 години. Разполага с две музейни експозиции, механи, кафенета, дюкяни, постоянна изложба - базар на тъкани, занаятчийски работилници и др. В Боженци се провеждат ежегодно детски пленери по живопис с участието на деца и автентични възстановки на народни обичаи.

Към момента селото е част от проект Проект BG161PO001-3.1.03-0028 „Интегриран проект за развитие на културно-историческия туристически продукт и свързаната с него инфраструктура“, финансиран по Оперативна програма "Регионално развитие 2007-2013", по който са предвидени комплекс от реставрационни и обновителни дейности.

⁴¹ Сайт на Архитектурно-исторически резерват „Боженци“: <http://www.bojentsi.com>, юни 2013

- **Архитектурно-етнографският комплекс „Етър”**

Архитектурно-етнографският комплекс „Етър”, разположен на 8 км южно от Габрово, е първият по рода си музей на открито (музей Скансен) в България. Експозицията представя десет традиционни технологични обекта от XIX в., които са все още в действие. Занаятчийска чаршия представя 16 образци на балканската архитектура, разкриващи самобитния талант на възрожденските строители.

Архитектурно-етнографският комплекс „Етър” заема важно място в културния календар на общината, концентрира значителен туристически интерес целогодишно и събитийно. Сред основните му проблеми е липсата на възможност за териториално разрастване и развитие и проблемите на достъпа и паркирането.

Към момента комплексът е част от проект Проект BG161PO001-3.1.03-0028 „Интегриран проект за развитие на културно-историческия туристически продукт и свързаната с него инфраструктура”, финансиран по Оперативна програма „Регионално развитие 2007-2013”, по който са предвидени комплекс от реставрационни и обновителни дейности.

- **Соколски манастир, заедно с обкръжаващата го природна среда**

Манастирът е възстановен през 1833 г. на мястото на разрушена средновековна обител. Храмът, дело на майстор Константин от Пещера, иконите на Захарий Зограф и манастирската чешма на Н. Фичев са забележителни паметници на българската възрожденска архитектура и изкуство. През 1836 г. в манастира е открито килийно училище; тук намират подслон на революционери като Капитан дядо Никола, Цанко Дюстабанов и Васил Левски.

Понастоящем манастирът е постоянно действащ и представлява комплекс от черква, жилищни и стопански сгради. Унищожените при пожари през 1918 г., 1924 г. и 1938 г. части на манастира са възстановени през периода 1980-1982 г.

1) Местности извън населени места с НКЦ от периодите на Античността и Средновековието

- **м. Градище**

Крепостта „Градище”, намираща се 2 км източно от Габрово, е късноантична и ранносредновековна крепост, охраняваща пътя през Шипченския проход. В следствие се превръща в укрепено селище, имащо важно значение и през българското Средновековие, чак до падането под турско робство.

Към момента Община Габрово е внесла в НИНКН проект за определяне границите и охранителната зона на „Градище”, който е важна стъпка към успешното управление на обекта като туристически.

- **м. Витата стена (вкл. около селата Здравковец, Иглика, Иванили, Междени)**

В района на м. Витата стена са ситuirани останки от римски укрепления в м. Градът, м. Калето, както и обект с национално значение – неолитната пещера. В района има изградена екопътека, тръгваща от с. Яворец и достигаща до с. Влайчовци, с обща дължина 22 км.

- **м. Люляците (вкл. селата Трънито, Моровеци, Врабците)** – в района има останки от римски укрепления и тракийско светилище „Моровешките скали“.

2) Населени места в общината

В останалите населени места от общината се намират около 70 обекта със статут на НКЦ. От тях 14 са църкви, 11 исторически места (лобни, яташки, родни къщи), а останалите са архитектурно-строителни по вид, отново представящи Възрожденския и Следосвобожденския период.

3) Храмове на територията Община Габрово

Храмовете на територията на общината могат да бъдат отделени в особената си позиция на съчетаващи материално и нематериално културно наследство. На територията на габровска община са разположени 28 православни храма, 8 от които са на територията на град Габрово и един на територията на АЕК „Етъра“. Останалите 19 се намират в населени места от общината. На територията на града има регистрирани и един католически и един протестантски храм.⁴²

От всички 28 православни храма, 19 са художествени недвижими културни ценности, строени в периода на Възраждането и след Освобождението до 1944 г.

Постоянно действащите храмове в общината са седем, всички на територията на града и АЕК „Етъра“. В другите население места храмовете действат само на големи религиозни празници и при нужда. Състоянието на повечето от тях е добро, включително в отделни населени места се забелязва строителство на нови храмове или възстановяване на разрушени такива.

4.4.4.2 НЕМАТЕРИАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Нематериалното културно наследство в габровска община е изчерпателно проучвано, съхранявано и институционално експонирано основно що се отнася до градския бит и неговите практики, свързани със занаятчийството и просветата. Те са подробно реферирани в ИПГВР на гр. Габрово.⁴³ От друга страна фолклорното наследство и битовите обичаи са останали обект предимно на самодейност, развиваща се активно в читалищата на общината, които се явяват ключови места за спонтанно съхраняване и възстановка на нематериално културно наследство, извън музейното етнографско дело. В община Габрово има регистрирани 37 читалища, към които действат поне 16 (намерени са данни за толкова) самодейни фолклорни състава или групи за възстановка на фолклорни традиции. От тях 7

⁴²Национален регистър на храмовете: http://www.hramove.bg/myadmin/popup_template.php (данни от юли 2013);

⁴³ Част Анализ към „Интегриран план за градско възстановяване и развитие – гр. Габрово“, 2013, с.139-140

работят към читалища в рамките на гр. Габрово, а останалите - в населените места от общината, като най-активни са читалищата в Драгановци, Жълтеш, Новаковци, Поповци, Яворец, Харачерите. В с. Жълтеш се организира фестивал за изворен фолклор „В полите на Балкана“, в с. Новаковци има организирана самодейна сбирка на предмети от селския бит от гражданите на селото. Във връзка с празниците от църковния и традиционния народен календар: Благовещение, Тодоровден, Лазаровден, Великден, Гергьовден, Еньовден, Петровден, Илинден, Димитровден, Андреевден, Коледа и др. в АЕК „Етър“ и АИР „Боженци“ се правят възстановки, характерни за съответната традиционна обредност. Част от съставите на читалищата регулярно се изявяват на събитията, организирани от АЕК „Етъра“, АИР „Боженци“, организират свои локални гостувания и участия във фолклорни събори и фестивали включително извън общината.

По информация на кметствата, кметските наместничества и читалищата в общината почти всички от селата организират свой празничен календар със самодейности, основно свързани с големите национални и религиозни празници, както и някои локални празници (храмов празник, оброк, събори на селата), които често представляват възстановени духовни традиции. Тези календари съдържат минимум три-четири събития годишно.

4.5 СПОРТНИ И МЛАДЕЖКИ ДЕЙНОСТИ

Спортните занимания и физическите упражнения са от съществено значение за здравето на населението от всички възрасти, оказвайки цялостно благоприятно въздействие със своите образователни, здравни, социални, културни и възстановителни функции. Създаването на необходимите условия за системни физически упражнения и спорт, и отбелязването на спортни постижения би следвало да е приоритетно направление на социалната политика на общините.

Спортни организации

Населението практикува спортни дейности индивидуално и/или като участва в спортни организации. Дейността на спортните организации се ръководи и контролира от Закона за физическото възпитание и спорта (ЗФВС). Съгласно чл. 10.(1) от ЗФВС, спортните организации са юридически лица, които осъществяват тренировъчна, състезателна и организационно-административна дейност по един или няколко вида спорт и развиват и популяризират физическото възпитание и спорта. В ал.2 от същия член се посочва, че спортните организации са: спортни клубове, спортни федерации и национални спортни организации.

На територията на община Габрово няма регистрирани спортни федерации и национални спортни организации, а единствено спортни клубове. Съгласно ЗФВС, спортните клубове представляват юридически лица с нестопанска цел. Същите се самоопределят като организации с обществена или частна полза, съгласно Закона за юридическите лица с нестопанска цел. Клубовете, вписани в обществена полза имат право на целева субсидия от страна на държавата.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

В Регистъра на спортните клубове към Министерството на младежта и спорта има вписани 59 спортни клубове със седалище гр. Габрово, в селата от общината няма регистрирани организации. Броят на действащите клубове е между 36 и 42, като над 20 от тях ползват активно спортната база на общината. Относително стабилен остава броят на системно трениращите. В процентно съотношение, брой картотекирани и вземали участие в състезания (над 1200 спортисти) спрямо брой трениращи (над 1800 спортисти) е около 65 %. Треньорите и инструкторите, работещи в спортните клубове варират от 78 до 89 човека, като по-голямата част от тях работят на хонорар или на обществени начала.

Размерът на целевата субсидия за подпомагане дейността на спортните клубове се определя ежегодно с решение на Общински съвет - Габрово. За 2012 г. са отпуснати 210 000 лв., за закупуване на спортна екипировка и пособия; медикаменти за спортно възстановяване; транспортни разходи, разходи за храна и нощувки при участия в състезания, провеждащи се извън територията на община Габрово. Субсидията се разпределя от Общинска експертна спортна комисия, определена със заповед на Кмета. Разпределението се извършва след получаване на отчетните форми от Спортните клубове, въз основа на утвърдени критерии и правила за осъществяване на дейността им и механизъм за начисляване на точките. За 2012 г. субсидия са получили 30 спортни клуба в Габрово, а за 2013 г. – 35.

С принос за утвърждаване авторитета и позициите на габровския спорт на националното и международно спортно поле са клубовете по: бокс, хандбал, волейбол, лека атлетика, ръгби, скокове на батут и спортна акробатика, карате, спортно ориентиране и др. В областта на международните спортни прояви от най-висок ранг, представителите на габровските клубове са регистрирали участие в:

- Олимпийски игри – 1 участие - лека атлетика.
- Световни първенства – повече от 14 участия в дисциплините скокове на батут, карате, спортно ориентиране, ръгби, бокс и др. Бронзов медал през 2011 г. - скокове батут – девойки, младша възраст. Сребърен медал от Световен отборен шампионат по киокушин - мъже; бронзов медал от Световно първенство по скокове на батут - девойки младша възраст; бронзов медал от Световно първенство по карате – отборно младежи.
- Европейски първенства - над 19 участия в дисциплините скокове на батут, карате, спортно ориентиране, ръгби, бокс, автомобилизъм, кендо и др. Сребърен и бронзов медал от Европейско първенство – киокушин мъже; бронзов медал от Европейско първенство по карате – отборно младежи.
- Балкански първенства - златен медал – лека атлетика юноши в младша възраст.

Осем спортни клуба имат спечелени проекти за реализация през 2013 г. по програми на Министерството на физическото възпитание и спорта – „Спорт за децата в детските градини“, „Спорт за децата в свободното време“ и „Спорт за хора с увреждания и деца в риск“.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Програма „Спорт за децата в детските градини“ е свързана с предоставяне на възможности на децата в детските заведения да участват в безплатни спортни занимания. Проект по тази програма е спечелен от Баскетболен клуб „Чардафон Орловец“ (реализира се в ЦДГ „Явор“, ЦДГ „Мики Маус“ и ЦДГ „Младост“) и от Клуб по спортна акробатика и батут „Акро-Арт“ (реализира се в ЦДГ „Мечо пух“ и ЦДГ „Радост“ база 1 и база 2). Програма „Спорт за децата в свободното време“ е свързана с осигуряване на безплатни спортни занимания за деца. По тази програма са спечелени проекти от 5 клуба в Габрово - Спортен клуб „Надежда“, Клуб по спортно ориентиране „Узана“, Футболен клуб „Янтра 1919“, Хандбален клуб „Бъки“, „Ученически спортен клуб Габрово“. Спортен клуб за хора с увреждания „Бялата лястовица“ има спечелен проект по програма „Спорт за хора с увреждания и деца в риск“. Спортните, залегнали в проекта са шахмат, колоездене, стрелба с лък и фитнес занимания. Дейностите се реализират в Клуб Съюз на слепите, стадион „Христо Ботев“ и спортна зала „Орловец“.

Спортни организации в училищата

Спортът е широко застъпен в училищата в град Габрово. Голяма част от училищните салони се използват от спортните клубове за работата им с деца и ученици за занимания със спорт - ОУ „Ран Босилек“, ОУ „Цанко Дюстабанов“, ОУ „Христо Ботев“, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“, СОУ „Райчо Каролев“, СОУ „Отец Паисий“ и ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“. В почти всички учебни заведения има състезатели от спортни клубове и отбори, които участват както в местни, така и в национални и международни турнири и състезания.

С принос за популяризиране и развитие на ученическия спорт са: ПМГ „Акад. Иван Гюзелев“, Национална Априловска гимназия, СОУ „Райчо Каролев“, ПТГ „Д-р Василиади“, СОУ „Отец Паисий“, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ и др.

За учебната 2012/2013 г., четири габровски отбора са взели участие във финалите на ученическите игри и имат спечелени две шампионски титли - отборите по хандбал за девойки на ПМГ „Акад. Иван Гюзелев“ и лека атлетика на Национална Априловска гимназия. Същите взимат участие в Световните ученически игри в две поредни години – през 2011 и 2012.

Спортна база

Спортните клубове в град Габрово реализират дейността си основно в спортната база на общината. Тя включва спортни обекти, сгради и съоръжения, които са определени съгласно ЗФВС и са вписани в Регистъра на спортните обекти към Министерството на младежта и спорта. Спортните обекти на общината се намират единствено в гр. Габрово. Всички обекти с изключение на училищната спортна база се стопанисват и поддържат от звеното „Общински спортни имоти“, което е второстепенен разпоредител с бюджетни средства.

Спортна зала „Орловец“

Съгласно регистъра на спортните обекти към ММС, зала „Орловец“ е от национално значение. Предназначена е за спортна акробатика, бадминтон, баскетбол, бокс, вдигане на тежести, волейбол, източни бойни изкуства, скокове на батут, тенис на маса, футбол, хандбал

и шахмат. Разполага с 2 000 седящи места и дава възможност за организиране на спортни и културни прояви от национален и международен мащаб. Разполага с конферентна зала с необходимото оборудване, съвременна озвучителна уредба, светлинно информационно табло. Отговаря на съвременните изисквания, свързани с адаптиране на средата за ползване от хора с увреждания. Залата е натоварена около 90 %. В нея се провеждат домакински срещи на женския национален отбор по волейбол от Европейската лига, квалификации за Европейски и Световни първенства по хандбал и волейбол, международни турнири и държавни първенства по различни видове спорт. Използва се още за провеждане на конференции, конгреси, концерти, танцови спектакли и др. Едновременно с това в сградата се помещават и офиси на фирми, зъболекарски кабинет, търговски и други обекти не свързани непосредствено с конкретното ѝ предназначение.

Към настоящия момент липсва втора съпътстваща спортна зала, което е необходимо условие от гледна точка на международните стандарти и изисквания за провеждане на Световни и Европейски първенства.

Спортен комплекс „Христо Ботев“

Комплексът е разположен на терен от 57066 м², като включва 14 броя сгради с обща застроена площ от 4176 м² (по данни от регистъра на спортните обекти към ММС). В състава на комплекса влизат следните подобекти: спортно хале по акробатика (акробатика, скокове на батут, лека атлетика, бокс, джудо, стрелба); терен с изкуствена трева; открити тенис кортове; стадион „Христо Ботев“ със затревен терен и прилежаща лекоатлетическа писта и административна сграда – футбол; спортна зала по хандбал и вдигане тежести; открито помощно игрище за футбол.

Стадион „Христо Ботев“ разполага с 10-12 000 седящи места. Размерите на игралното поле позволяват провеждане на официални футболни срещи от националните първенства. Прилежащата към терена лекоатлетическа писта е с 6 коридора. Стадионът се използва за различните видове спорт, базата на които е разположена в рамките на комплекса. Към настоящия момент не е осветен, а пистата е покрита с асфалтова основа за предстоящо полагане на специализирана настилка. Натовареността на стадиона е 80%, а тази на лекоатлетическата – едва 20% заради лошото ѝ състояние.

Зала по хандбал и зала по вдигане на тежести. Разположени са в двуетажна сграда, за която е спечелен и финансиран проект в съответствие с Наредба № Н-1 на МФВС, с който е извършено цялостно саниране на сградата, направен е основен ремонт на ел. инсталацията, в това число са подменени осветителните тела. Ежедневно над 100 състезатели по хандбал я ползват за изпълняване на редовните си тренировъчни занимания. Натовареност - 90 %.

Терен с изкуствена трева. Размерите му са 45/90 м. и позволяват провеждането на официални срещи от първенствата по футбол. Игрището разполага с 464 пластмасови седалки, теренът е изцяло осветен, има съблекални и санитарни възли. Създава условия за тренировъчна и спортно-състезателна дейност на повече от 300 занимаващи се с футбол спортисти. През 2012 и 2013 г. на него се провеждат редица състезания по футбол: X-то

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

юбилейно издание на най-големият футболен турнир за любители – „Каменица ФЕНкупа“, Аматьорски турнир по футбол за наградите на „Ариана“, международен футболен турнир за деца „Йордан Христов“ и др. Натовареност - 100 %.

Тенис кортове. Състоянието на два от тях е добро – съблекалните са ремонтирани, но осветителните тела и оградата са амортизирани. Кортовете се посещават от над 150 любители и спортисти. Натовареност - 80 %.

Спортно хале. В сградата се помещават зала по акробатика, закрыта лекоатлетическа писта, зала по бокс, спортно стрелбище, съблекални, санитарни възли и административна част. В залата по акробатика има изградено лъчисто-газово отопление. В ежедневен тренировъчен процес са обхванати около 120 спортисти по акробатика, скокове на батут и джудо. Залата се използва целогодишно за подготовка и от националните отбори по скокове на батут. Натовареност - 90 %. Закрытата лекоатлетическа писта, залата по бокс и стрелбището са неотопляеми и в лошо техническо състояние. Въпреки тези незадоволителни условия, спортът бокс е с натовареност около 80 %, а лекоатлетическата писта и спортното стрелбище - 40 %.

Стадион „Априлов“

Стадион „Априлов“ е с капацитет от около 3500 седящи места. Разполага със затревено игрище, хандбално игрище с асфалтово покритие, лекоатлетическа писта и спомагателна административна сграда със съблекални. Стадионът е основна база за подготовката на детско-юношеските формации на габровските футболни клубове. Използва се още за провеждане на футболни турнири от областно ниво и лекоатлетически състезания. Въпреки, че съвсем скоро са проведени мероприятия по рехабилитация на стадиона (2012 г.), към настоящия момент осветлението и оградата се нуждаят от рехабилитация, по-голямата част от седалките липсват. През 2012 г. е извършена цялостна подмяна на тревата на стадиона.

Стадионът разполага със спомагателната административна сграда, която е изцяло санирана, съществуващите съблекални и санитарни възли са ремонтирани. Източната част на стадиона е застрашена от развиващите се там свлачищни процеси. Натовареността на тревния терен е 70 %.

Стадион „Христо Смирненски“

Стадионът е затревен. Представлява основна база за подготовката на състезателите по ръгби. На него се играят срещите от първенството на Българската федерация по ръгби за всички възрастови групи. Натовареност - 70 %.

Други обекти и терени за спорт в общината

Освен гореизброените спортни обекти (част от спортната база на община Габрово по смисъла на ЗФВС, вписани в Регистъра на спортните обекти към ММС) в рамките на общината има и други съоръжения и терени, които могат да се използват за спорт и физически активности от населението. Такива са: игрище в кв. Сирмани, зелените площи за

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

широко обществено ползване (паркове, градини, междублокови пространства), спортните съоръжения в дворовете на училищата, басейн в сградата на ПМГ „Академик Иван Гюзелев“ и в 12 СОУ „Отец Паисий“ в кв. Трендафил 1, частен плувен комплекс в кв. Трендафил 2, разполагащ с два басейна и водни атракции, трасета за вело- и мотоспорт, игрищата в селата, язовири, летища в село Драгановци и село Междене.

В общината има условия за практикуване на зимни спортове в местността Узана – ски-алпийски и бегови дисциплини, състезания по ориентиране и други екстремни спортове. През 2013 година там се проведе първия ски маратон.

Град Габрово

Към настоящия момент, почти липсват спортни съоръжения в междублоковите пространства и градинките в града, а повечето които съществуват са в незадоволително състояние. Значителна част от алейните настилки в парковете Баждар и Маркотей са в лошо състояние, а спортни съоръжения почти липсват. Разположените в парк Маркотей, открит басейн и колодром не функционират и са в критично състояние. Съществуващото игрище в кв. „Сирмани“ е с площ 6000 м². Разположено е в близост до студентските общежития на Техническия университет. Състоянието на тревното покритие е лошо, липсват съблекални, трибуни и осветление.

Дворовете на училищата представляват потенциални места за практикуване на спортни дейности на открито, не само за учениците, но и за външни посетители от различни възрастови групи. Към настоящия момент в повечето от дворовете има игрища за баскетбол, мини футбол, хандбал, волейбол и други спортни съоръжения, особено в по-големите, разполагащи с големи дворни площи като ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“, СОУ „Райчо Каролев“, 12 СОУ „Отец Паисий“, ОУ „Христо Ботев“, Национална Априловска гимназия, ПМГ „Академик Иван Гюзелев“. С изключение на училищните дворове на СОУ „Райчо Каролев“ и ПМГ „Акад. Ив. Гюзелев“, които имат спортни площадки със съвременна настилка, реализирани в цялостните проекти за ремонт и саниране на учебното заведение, в другите училища площадките са разположени върху асфалт, който е с компрометирана повърхност и не е подходящ за практикуване на спортна дейност.

Две от училищата разполагат с басейни на закрито - басейнът в сградата на ПМГ е отворен за ползване от външни посетители срещу заплащане, а този в сградата на 12 СОУ „Отец Паисий“ не функционира към настоящия момент. По данни от теренно проучване към ИПГВР, училищната спортна база се ползва активно от спортните клубове в града.

Села

В някои от селата има игрища с локален характер. Дворовете на закритите училища представляват потенциални места за спорт на открито, но към настоящия момент са в незадоволително състояние. В близост до селата Драгановци и Междене има летища, които са частна собственост. През 2010 г. летището при село Драгановци е домакин на „Национално авиошоу 2010“, а през следващата година там се провежда „Авиофест

Драгановци 2011“. Летището при село Междене се използва предимно за провеждане на спортни автомобилни състезания.

На територията на община Габрово има 10 микроязовира, които представляват потенциална възможност за практикуване на риболовни дейности – в кв. Гачевци, кв. Войново, км. Яворец, км. нам. Враниловци, два язовира в км. Поповци, четири язовира в км. нам. Гергини. Шест от тях са общинска собственост и се дават на концесия, а останалите четири са частни.

В Интегрирания план за градско възстановяване и развитие на гр. Габрово са заложили проекти, имащи за цел възстановяване на ключовите спортни обекти, както и създаване на нови спортни площадки в междублоковите пространства, градинките и парковете, попадащи в зоните за въздействие. Проект „Спортно Габрово“ предвижда реконструкция и изграждане на спортна инфраструктура: Спортна зала Орловец, стадион „Априлов“, Спортен комплекс „Христо Ботев“, създаване на воден парк и възстановяване на открития басейн в Маркотей, създаване на екстреман парк при съществуващия колодром. Като част от интегрирания план са изготвени още подробни устройствени планове за Стадион „Априлов“ и Спортна зала „Орловец“.

Спортен календар

Общината поддържа спортен календар със събития, които имат предимно локален характер (в него не са отразени първенствата по волейбол и хандбал, както и другите турнири, които се провеждат в спортна зала „Орловец“). Най-много събития има в периода май-август – средно по 4 събития месечно, а през останалото време – средно по едно.

4.6 Изводи

Здравеопазване

Като областен център, в гр. Габрово са концентрирани значителен дял от практиките и услугите за болнична и извънболнична помощ, сравнено с останалите общини в областта.

Анализът на здравеопазването в община Габрово показва неравномерно разпределение на здравните услуги на територията на общината – концентрация в града, липса на обслужване в селата, като в особено неблагоприятна ситуация са тези, намиращи се в южната, северната и източната част на общината.

В „Годишен анализ на здравно-демографското състояние и здравната мрежа в област Габрово за 2012 г.“ е отбелязано, че въпреки добрата осигуреност с общопрактикуващи лекари, малък е броят на тези от тях, които са специалисти по Обща медицина. Отчетено е незадоволителното към този етап, взаимодействие между общопрактикуващите лекари и специалистите, оказващи извънболнична и болнична медицинска помощ. Като проблем още се посочва текучеството и недостигът на специалисти по здравни грижи.

Към настоящия момент липсва единна информационна система между лечебните заведения, РЗОК и РЗИ. Все още не е изготвена здравна карта на общината, която да отчете броя на потребителите и техните нужди по населени места. За гарантиране ефективността на

здравната система в общината е необходимо да се проучи степента на удовлетвореност и обслуженост на населението към настоящия момент. Особено внимание следва да се обърне на това, колко са достъпни медицинските услуги за хората, живеещи в селата, особено що се касае за по-отдалечените от общинския център населени места, с много нисък брой жители, повечето от които са възрастни хора, нуждаещи се от по-специални грижи.

Необходима е промяна в модела на обслужване на населението в селата, като се мисли за преминаване към по-гъвкави, ориентирани към нуждите на пациентите услуги с мобилен характер. Прилагането на нови механизми за предоставяне на медицинска помощ в „свиващите“ се населени места ще осигури възможности за реализиране на тези услуги, чрез осъществяване на публично-частно партньорство.

Задълбочаващите се проблеми със здравето състояние на населението, особено трайните негативни тенденции, които се наблюдават при подрастващите поставят необходимостта от прилагане на нови механизми за справяне с тези предизвикателства. Следва да се мисли в посока промяна на условията, които имат пряко влияние върху здравния статус и търсене на комплексни решения, не само в сферата на здравеопазването, но и в другите системи – като например образованието, младежките дейности, спорта.

Образование

При запазване и развиване на съществуващия сграден фонд на обектите на образованието от I-ви до XII-ти клас и при очакваното социално-икономическо развитие, което да потвърди направената демографска прогноза в нейните три варианта (песимистичен, реалистичен и оптимистичен), може да се твърди, че в бъдеще на територията на град Габрово няма да има проблем по отношение на възможностите за обхващане на всички деца в образователната система, вкл. и тези, живеещи в селата.

Детските заведения са със запълнен капацитет. Предвид прогнозата за демографското развитие в нейните три варианта, може да се каже, че са достатъчно като брой и места за нуждите на град Габрово. Съществува риск, детските заведения да се окажат недостатъчни, ако се увеличи и минимално населението в детска възраст или ако в резултат на промяна в системата на народната просвета се появят нужди от изграждане на нови съоръжения или/и помещения към вече съществуващите терени и сгради на детските заведения и училищата.

Може да се обобщи, че основните и средни общообразователни училища са относително равномерно разпределени по територията на града, като по-подробен анализ на достъпността спрямо кварталите е направен в частта Анализ към ИПГВР на гр. Габрово (ст.120-121).

Проблем са недостатъчните средствата за поддръжка на материално-техническата база на детските заведения и училищата, базирана на брой ползватели.

Необходими са две допълнителни превозни средства, които да бъдат предоставени на средищните училища СОУ „Райчо Каролев“ и СОУ „Отец Паисий“.

Социални услуги

Като цяло Община Габрово активно работи за деинституционализация и децентрализация на социалните услуги на местно ниво - чрез различни мерки и партньорства специализираните институции се реформират, като се намалява техният капацитет за сметка на разкриване на алтернативни услуги в общността. От своя страна Общината работи за мултиплициране на постигнатите до момента в развитието и предоставянето на социални услуги на територията на Община Габрово резултати в бъдещи дейности и проекти.

В рамките на Община Габрово в миналото не е имало концентрация на специализирани услуги за възрастни, чиято деинституционализация да създаде условия за поява на множество нови такива с по-малки капацитети (подобен процес тече, например в общините Дряново и Севлиево). В нея са били и продължават да бъдат концентрирани по-скоро услуги за деца и младежи. От своя страна на ниво област съществуващата социална инфраструктура е балансирана и услугите в различните общини се допълват, запазвайки до голяма степен структурата, която е съществувала преди стартирането на мерките по деинституционализация в България.

Преглеждайки сектора на социалните услуги в Община Габрово на преден план могат да бъдат изведени няколко по-специфични проблемни области:

- Като цяло процесът на деинституционализация в Община Габрово включва и възлагане на услуги на външни доставчици - предимно ЮЛНЦ. В сравнение с други общини все пак (напр. Ст. Загора) в Габрово все още голяма част от социалните услуги се откриват по инициатива и проектна работа на общинските институции. Частни инициативи за предлагане на социални услуги се наблюдават по-слабо.
- В допълнение на това като проблем при работа на терен към ИПГВР на гр. Габрово бе установено, че изграждането на нови капацитети на социалната инфраструктура от резидентен тип биха могли да предизвикат известни негативни реакции у жителите на районите, в които те трябва да функционират. Подобен процес представлява сериозна заплаха пред реалната интеграция на ползвателите на услугата и би могъл да ги обрече на вторична сегрегация. В този смисъл процесът по деинституционализация в бъдеще трябва да бъде обезпечен със сериозна комуникационна стратегия и работа с представители на местната общност за изчистване на нагласи, които биха възпрепятствали интеграционния процес. Тъй като това е един изключително ресурсоемък процес ЮЛНЦ биха могли да се окажат незаменим партньор на общинските институции в неговото провеждане.

Втори важен акцент при така направения преглед е концентрацията на социалните услуги и тяхната инфраструктура в гр. Габрово, като в населените места извън него почти липсва социална инфраструктура или, доколкото тя съществува, е в negliжирано състояние (изкл. прави наблюдаваното жилище в гр. Поповци). От една страна подобна ситуация следва националната стратегия за закриване на изолираните социални институции в малките населени места и извеждането им към места в градовете за по-активно социално включване

на ползвателите им. От друга страна това до някъде води до проблеми с достъпността до услуги в общността, особено що се отнася до ситуацията в малките населени места на общината, които са с изключително влошена възрастова структура.

Услугите с целева група стари хора са основно гъвкави, включващи услугите Пенсионерски клуб, Клуб на инвалида, Социален и Личен асистент, Домашен социален патронаж, които предоставят социални услуги в домашна или квартална среда. Част от тези социални услуги се предоставят по проекти към ОП РЧР и се оказват неустойчиви (Социален и Личен асистент), докато другите са обект почти на самодейност от страна на ползвателите им (клубовете). Важен момент при развитието на социалния сектор в контекста като този на Община Габрово – влошена възрастова структура, множество малки и трудно достъпни населени места, е оценката на достъпността до и удовлетвореността от услугите, особено що се отнася до възрастните хора (особено извън града, където достъпът е затруднен). По този начин разработването на по-устойчиви гъвкави услуги, обхващащи по-широк кръг от потребители, включително намиращи се в много малките и трудно достъпни населени места на общината би било по-успешно.

Култура и културно наследство

В Община Габрово има концентрация на значими обекти на културното наследство, които би следвало да се социализират по подходящ начин. За тази социализация вече има направени стъпки в рамките на град Габрово (проекти, описани в ИПГВР Габрово), както и в значимите с концентрацията си на културно наследство населени места извън града (АИР Боженци, АЕК Етъра). От своя страна културното наследство в по-малките населени места остава фрагментарно, слабо познато и с неизследван потенциал.

Община Габрово има активен функциониращ културен сектор, който все още се нуждае от реформиране с цел включване в политиките на общинско ниво на съвременни механизми за подпомагане и развитие на културните индустрии и обогатяването на интересите на наличните и привличането на нови публики. Като мерки в тази посока е предприето следното:

- създаване на Общинска програма „Култура“;
- изготвяне на Културна стратегия на Община Габрово.

Културният сектор на града все още като цяло се нуждае от подробна оценка (проект залегнал в ИПГВР на гр. Габрово) с цел отчитане на:

- специфичните културни продукти предлагани в града от организациите, реализиращи дейности в сектора, начините по които те предлагат тези културни продукти, проблемите и възможностите им за достигане до различни целеви групи;
- публиките:

- наличното разнообразие от такива в града и удовлетвореността им от настоящия културен контекст, възможностите за диверсифициране на интересите им в посока нови културни практики и събития;
- възможностите за привличането на нови публики, включително младежки и външни за града;
- състоянието на културната инфраструктура - имайки предвид голямото количество общински сгради, изгубили своето функционално предназначение и неизползвани към момента, всяко натоварване на средата с нова инфраструктура следва да се основава на прецизна оценка.

Спортни и младежки дейности

- От Община Габрово отчитат липсата на подходящи тренировъчни зали и съоръжения за много от спортовете, развивани в Габрово, като например липсата на съвременна лекоатлетическа писта, липсата на открит плувен басейн, а също така и на зали за тенис на маса и източни бойни изкуства. Тези аспекти са разгледани подробно в ИПГВР на гр. Габрово и са залегнали като бъдещи проекти за изпълнение в следващия програмен период, като за тях са описани и възможностите за публично-частни партньорства.
- Във връзка с необходимостта от поява на достъпни съоръжения за масов спорт в кварталите е необходимо да се направи оценка на нуждите и предпочитанията за спорт на населението, в това число реалната необходимост от нови съоръжения и възможностите за реализиране на локални спортни площадки с активното участие на живущите.
- В селата на общината има потенциал за развитие на спортни дейности в съществуващите игрища, дворовете на закритите училища, както и на терените за широко обществено ползване (градинки, паркове и площи). Селските райони са изключително подходящи за алтернативни форми на спорт, каквито са пешеходния, велосипедния и познавателен туризъм.

5 УСТРОЙСТВО НА ТЕРИТОРИЯТА

5.1 РАЗВИТИЕ НА СЕЛИЩНАТА МРЕЖА И ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА

Развитието на селищната мрежа по-общо в границите на област с административен център гр. Габрово и по-конкретно в рамките на община Габрово е резултат от влиянието на важни исторически и природогеографски фактори и условия в тази част на страната. На територията на областта има 356 обособени населени места, от които само 5 са със статут на градове - Габрово, Дряново, Севлиево, Трявна и Плачковци. Първите четири са центрове на административно обособените четири общини в областта. По данни от преброяването на населението през 2011 г. броят на населението на областта възлиза на 122 702 души, а на община Габрово – 65 268. От населението на областта 81,7% живее в градовете, а 18,3% в селата; съотношението за община Габрово е 90,3% спрямо 9,7 % при средно за страната 72,5% градско население. Независимо от големия брой населени места в областта и общината, населението е концентрирано в много малък брой от тях и то предимно в градовете. Високото равнище на урбанизация е съпроводено със силна концентрация на населението в четирите общински центъра, които съставляват около 1% от общия брой населени места, но в тях живее 80% от населението на областта.

От общо 356 населени места в областта, 134 попадат в община Габрово. Близко 72% от населените места са с население под 50 души и в тях живее 2,6% от населението на общината или общо 1 717 души. Едно село има население между 500 и 1 000 души (напр. с. Поповци е с население 536 души). С най-голям брой население е областният център гр. Габрово с 58 950 души, което представлява 48,0% от населението на областта и 90,3% от населението на общината. В 7 населени места на областта, или в близо 20% от тях няма население, но те не са официално закрити със съответните нормативни актове.

Съгласно допълнителните разпоредби на Наредба № 7 от 22 декември 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони, областният и общински център гр. Габрово се отнася към така нар. „средни градове“ в страната, с население от 30 хил. до 100 хил. жители. От всички села в общината 94,8% (127 населени места) се определят като „много малки села“ и са с население под 250 жители. В групата на „малките села“ до 1 000 жители са 6 населени места (4,5%). Към групата на селата следва да се добавят и споменатите по-горе седем населени места без население.

Според Националния регистър на населените места в обхвата на общината, освен град Габрово, който е от първа категория (функционален тип), останалите населени места са, както следва: 1 селище пета категория (с. Яворец), 3 селища шеста категория (селата Враниловци, Гъбене и Поповци), 8 селища седма категория (селата Армените, Донино, Драгановци, Жълтеш, Мъзга, Новаковци, Трънито и Чарково) и 120 села - осма категория.

Развитието на селищната мрежа в община Габрово през последните 80 години е обусловено от бързата урбанизация около и след средата на двадесети век. Темпът на урбанизация се забавя след средата на 80-те години на 20-ти век, въпреки че делът на населението в град Габрово продължава да се увеличава поради неблагоприятната възрастова структура и

Устройство на територията

обезлюдяването на селата. Характерно за повечето села с малки изключения е че броят на жителите им намалява най-интензивно в периода между 50-те и 80-те години на 20-ти век като по-голямата интензивност за отделните населени места е относително равномерно разпределена в началото, средата и края на този период. Населени места освен град Габрово, чието население се запазва в относително близки до изначалните стойности след 50-те години на 20-ти век са селата Киевци и Донино. През 90-те години на XX век населението в селата слабо нараства, което се дължи на променено местожителство на част от градското население излизащо в пенсионна възраст и на намалена заетост в индустриалния сектор и съответно обратна миграция от града към селата на население в трудоспособна възраст. Без население към преброяването от 2011 г. са селата Баевци, Бойчета, Влаховци, Колишовци, Моровеците, Попари и Редешковци, които заедно с голяма част от много малките села и вилните зони в общината изпълняват ролята на втори дом, предимно през летния сезон.

Много високият дял на градското население за общината, много големият брой населени места и неблагоприятните демографски процеси създават изключителна ситуация. Тя трябва да бъде внимателно преценявана в дългосрочен и средносрочен план във връзка с организацията на обществените дейности и услуги и в контекста на застаряващото население. Въздействията от инвестиционната политика на общината върху пазара на недвижимости и възобновяването на сградния фонд в малките села, както и разпространението на явлениято втори дом и на инфраструктурата свързана със селския туризъм трябва да бъдат осмислени чрез формулирането на дългосрочна устройствена политика.

Административно-териториалната принадлежност на множеството населени места в рамките на община Габрово е подчинена на разпоредбите в Закона за административно-териториалното устройство на Република България (ЗАТУРБ). Съобразно номенклатурата на кметствата и Единния класификатор на административно-териториалните и териториални единици (ЕКАТТЕ) в таблицата са посочени принадлежността на населените места към кметствата и към землищата в общината.

Динамиката в броя на населението в отделните и в групи населени места предполага съевременното приспособяване на административните структури на изпълнителната власт на местно ниво. Към момента в община Габрово като съставни административно-териториални единици са устроени три кметства с кмет, а останалите населени места са обхванати в седем кметства с кметски наместници и 18 кметски наместничества към кмета на общината (Приложение 9).

В Приложение 10 е посочена териториалната принадлежност на населените места към 23-те землища в общината. Особено голяма е концентрацията на териториални единици в землищата на Габрово, Гръблевци, Кметовци, Лесичарка и Поповци като землището на град Габрово е и най-голямо по площ.

В допълнение на териториалните единици на 134-те населени места в общината са се развили и селищни образувания с местно значение образувани от земеделските земи

Устройство на територията

определени по параграф 4, ал. 2-ра към преходните и заключителни разпоредби на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи. Такива се намират в землищата на град Габрово и селата Армените, Гъбене, Драгановци и Поповци. На територията на общината няма селищни образувания с национално значение.

Териториалната структура на общината е с предимно планински характер. По-незначителен е делът на земеделските територии (43,8%, от които близо 60% са обработваеми) и по-значителен на горските територии (близо 48%) спрямо средния за страната (съответно 57,4% земеделски, от които 78% обработваеми и 33,5% горски) и този в други общини с областни центрове (например Враца, Монтана, Велико Търново, Кюстендил, Кърджали) или средно големи градове (например Казанлък, Асеновград) в предпланински или планински територии. Изключение правят община Смолян по отношение на земеделските и горски територии и община Кърджали по отношение на земеделските територии. Съществена част от горските територии попада в защитени територии и зони, най-вече в границите на Природен парк „Българка“. Делът на населените места и други урбанизирани територии за общината (5,5%) е над средния за страната (4,2%). Спрямо общините с аналогична пространствена ситуация и големина на общинския център този дял е сравнително висок с изключение на дела в общините Враца и Казанлък, при които има значителен брой големи и средни села, разполагащи с по-голяма урбанизирана територия. Сравнително малък е делът на териториите за добив на полезни изкопаеми и на водни течения и водни площи. Общата териториална структура и балансът на територията предполагат опазване на земеделските земи и ограничаване на разстилящата се урбанизация. Доброто управление и многофункционалното ползване на горските територии предоставя благоприятна перспектива за развитие в различни части на общината.

ТАБЛИЦА 11. БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА ПО ВИД В ОБЩИНА ГАБРОВО

Община	Общо (км ² / %)	Територия по вид							
		Земеделска			Горска	Населени места и други урбанизира ни територии	Водни течения и водни площи	За добив на полезни изкопаем и	За транспорт и инфрастру ктура
		Общо	В т.ч. обработваема площ						
			Общо	В т.ч. поливна площ					
Габрово	555.6	243.1	144.2	3	264.3	30.6	4	9.4	4
	100.00%	43.80%	26.00%	0.50%	47.60%	5.50%	0.70%	1.70%	0.70%

На територията на общината са се развили много разнообразни селищни форми и структури продиктувани от разнообразните фактори при образуването и изграждането на значителния брой селища. Характерни са както редуващи се селища разположени в долинни уширения по протежение на пътища и реки, така и мрежовидно, равномерно разположени компактни селища развили се върху равнинен терен, платовидни заравнения или склонове с умерен наклон. Също така характерни са и дребно-машабните разпръснати селищни структури, гъсто разположени между хълмове или върху билни заравнения и седловини. Селищата с

Устройство на територията

по-издължена форма са разположени предимно в южната и централна част на общината. Компактните селища преобладават в северозападната и северна част, а разпръснатите в източната част на общината. Територията на град Габрово е съставена от трите вида структури, като членението им е обвързано и прави ритмичен преход с околната територия и съседно разположените населени места. Изградената среда в общината с голямото разнообразие от урбанизирани структури представлява ценност в национален и регионален план от гледна точка на културния ландшафт.

Особено важно значение за съвременното състояние и бъдещето развитие на населените места в община Габрово имат фактори като: релефа, транспортната достъпност и близостта до центъра на общината и областта, както и трайната специализация в различни стопански дейности (например туристическото обслужване) и свързаните с тях общински услуги и инфраструктура.

Населените места, намиращи се в районите с по-слабо разчленен релеф (в северозападната част на общината) са най-големи по площ, формиращи урбанизиран коридор от множество близко разположени селища с разнообразна пространствена структура по направление Габрово – Севлиево. Те имат удобен достъп до град Габрово. Наличните обекти на социалната инфраструктура задоволяват ежедневните нужди на населението, което спомага за задържане на населението. Доброто местоположение е причина и за поява на допълнителен интерес към тази част на територията, което се изразява в по-развит пазар и обновяване на жилищни имоти и промяна на предназначението на земеделски земи за други цели.

Населените места, намиращи се в районите с умерено разчленен релеф (в североизточната част на общината), са средни по площ и разпръснати. Тук попада и архитектурно – историческият резерват (АИР) Боженци, който е привлекателен туристически обект. Това от своя страна поражда спорадични процеси на обновяване и урбанизация на териториите разположени по продължение на пътя между селата Донино и Боженци.

Населените места, намиращи се в районите с най-силно разчленен релеф (в южната част на общината) представляват малко на брой селища, средни и малки по площ, с компактна или издължена структура, разпръснати по склоновете и в долините. Някои от тях са присъединени към административната граница и урбанизираната територия на град Габрово. Те са сравнително отдалечени от главната пътна мрежа, но въпреки това достъпът, състоянието на социалната инфраструктура и на физическата среда в повечето от тях е задоволително, в голяма степен и поради принадлежността им към града.

По-специфични селищни образувания представляват климатичните и планински курорти „Люляците“ и „Узана“. Те са разположени в югоизточната част на общината в среда с висока природна стойност, където се очаква доразвитието на туристическите функции и привлекателността им за отдих.

По данни от преброяването на населението през 2011 г. ежедневно от гр. Габрово 1 971 души пътуват от града към други населени места във връзка с техни трудови или

Устройство на територията

образователни задължения. Населените места, към които са насочени тези пътувания основно се намират на територията на област Габрово – 69% от всекидневните мигранти (1 358 лица) пътуват в рамките на областта. Основният поток от тях е насочен към община Севлиево – 854 души, или 63%. Друга част (236 лица, респ. 17%) извършват пътуванията си в границите на община Габрово, в община Дряново – 13%. По-малък е броят (96 лица), или 7% пътуват до населени места в гр. Трявна. Сред всекидневните мигранти има и такива, които напускат границите на областта – общо 613 души, или 31%. С по-значим брой и относителен дял са пътуващите до населени места в област Велико Търново – 9%, в областите Ловеч и Плевен – 2% и в област Стара Загора – 2%. Останалите 18% пътуват в населени места в други различни административни области, но с по-малък брой и относителен дял.

Всекидневен миграционен поток има насочен и към гр. Габрово. Всеки ден в града пристигат 2 739 души във връзка с тяхната трудова заетост или образование. Преобладаващата част от този поток се формира от население, което живее на територията на област Габрово – 58%. Най-много сред пристигащите в града са от населени места на общината – 24%, или 663 души. От останалите общини в областта 13% пристигат от община Дряново и по 10 % от населените места на общините Севлиево и Трявна. От съседните области с по-значим брой на пътуващите са област Стара Загора – 183 души (6,7%) и област Велико Търново – 62, респ. 2,3%. Останалата част (33%) от пътуващите до гр. Габрово (около 900 души) са от другите области на страната, но с по-малък брой.

При съпоставката на тези два насрещни потока се установява, че всеки ден населението на гр. Габрово се увеличава с близо 770 души.

Потоците, свързани с ежедневните трудови пътувания, спорадичните пътувания с цел обслужване и отдых, както и служебните (вкл. транзитно преминаване през територията на общината) пътувания оказват умерено натоварване върху републиканската пътна мрежа на територията на общината, концентрирайки го на територията на града, което заедно с вътрешноградските кореспонденции създава проблеми на ключови кръстовища предимно в края на работните дни. Средноденоношната годишна интензивност на автомобилното движение (по данни от 2010 г.) е най-висока по протежение на път II-44 между градовете Габрово и Севлиево, включително и броя на автобусите движещи се по междуселищните и междуградски линии, част от общинската, областната и републиканската транспортна схема. Път I-5 (Е-85) свързващ град Габрово с град Велико Търново е следващият по интензивност, като по него се движат най-много товарни автомобили. Интензивността на движението по път III-552 между Габрово и Трявна е повече от два пъти по ниска от тази по I-5. Транспортното обслужване по междуселищните автобусни линии е с по-голяма честота по направленията преминаващи по път II-44 и I-5, особено в околорадската зона на по-активно влияние. Паралелно на направлението по път I-5 е и обслужването по ЖП линията Габрово – Царева ливада. Обществените заедно с индивидуалните форми на придвижване създават агломерационни зависимости между общинския център и част от най-близко разположените населени места.

Устройство на територията

Тези агломерационни зависимости са до известна степен ограничени, поради планинския характер на територията. Голяма част от населените места (71 бр.) в община Габрово са в списъка на населените места в планински райони, посочени в Приложение 11 (Приложение № 2, към чл. 3, ал. 1 на Наредба № 14 от 1 Април 2003 г. за определяне на населените места в селски и планински райони, издадена от Министерство на земеделието и горите и Министерство на регионалното развитие и благоустройството, обн. ДВ. бр.35 от 16 Април 2003 г.). Планинските райони според наредбата обхващат територията с надморска височина над 600 м или под 600 м, но с дълбочина на разчленение на релефа над 200 м разлика между най-ниската и най-високата точка на 1 кв. км, с гъстота на разчленение на релефа над 2 км/кв. км и с наклон на терена над 12 градуса. Населените места в този списък попадат в обхвата на субсидираните пътнически превози, изпълнявани чрез междуселищни автобусни линии, според Наредба № 3 от 4 април 2005 г. за условията и реда за предоставяне на средства за субсидиране на превоза на пътниците по нерентабилни автобусни линии във вътрешноградския транспорт и транспорта в планински и други райони (издадена от Министерството на финансите, обн. ДВ. бр.33 от 15 април 2005 г., изм. ДВ. бр.92 от 14 Ноември 2006 г., изм. ДВ. бр.32 от 25 март 2008 г., изм. ДВ. бр.37 от 19 май 2009 г., изм. ДВ. бр.9 от 2 февруари 2010 г.).

Конфигурацията на републиканската и общинска пътна мрежа, транспортното обслужване и общите потоци, които се формират по протежението ѝ до известна степен обуславят процесите на урбанистично развитие и възобновяване в общината и града. Те имат съществено отражение върху развитието на услугите, търговията и на някои производствени дейности, по-съществено в северната част на града. Това има отражение и на привлекателността на жилищните райони.

Изграждането на Западния обход се очаква да облекчи натоварването по тесните места в централната градска част и да създаде оживление около бъдещите входно-изходни връзки по границите на града, което е възможно да компенсира изоставащото развитие на южните градски части. Вероятното изграждане на тунел под Шипка се очаква допълнително да подсили тези процеси и да доведе до дългосрочно преобразуване и реструктуриране на някои „кафяви“ бивши производствени зони, по-специално в югозападната част на града.

В Интегрирания план за градско възстановяване и развитие на град Габрово са предвидени намеси, които целят подобряването на качеството на градската среда и привлекателността на тази част от града за частни и публично-частни инвестиции в места за иновативни производства и развлечения, както и други смесени функции с обществена значимост.

Приобщаването на крайградските и по-отдалечените територии и множеството малки населени места от общината е въпрос на чувствителни и реагиращи на търсенето услуги (транспортни, здравни, административни и др.). Те би следвало да се предоставят по достатъчно гъвкав и ефективен спрямо разходите на домакинствата и на общината (респективно държавата) начин, включително и чрез дистанционни форми обвързани с помощта на електронни приложения.

Устройство на територията

Опазването на природните и културни ландшафти на територията на община Габрово е въпрос от ключово значение за съхранение на идентичността на региона и на неговия дух на развитие.

5.2 УСТРОЙСТВЕНА ПРОБЛЕМАТИКА

5.2.1 Ниво ОБЩИНА

По данни от преброяването на населението през 2011 г. броят на населението на община Габрово възлиза на 65 268 души. От населението на общината 90,3% живее в град Габрово, а 9,7% в селата, при средно за страната 72,5% градско население. Независимо от големия брой населени места в общината, населението е концентрирано в много малък брой от тях и то предимно в града. Високото равнище на урбанизация е съпроводена със силна концентрация на населението в общинския център.

Особено важно значение за съвременното състояние на населените места в община Габрово имат фактори като: релефа, транспортната достъпност и близостта до центъра на агломерационния ареал, както и трайната специализация в различни стопански дейности - например туристическо обслужване. Населените места, намиращи се в районите с по-слабо разчленен релеф (в северозападната част на общината) са най-големи по площ, формиращи урбанизиран коридор от множество близко разположени селища с разнообразна пространствена структура по направление Габрово – Севлиево. Те имат удобен достъп до град Габрово. Наличните обекти на социалната инфраструктура задоволяват ежедневните нужди на населението, което спомага за задържане на населението. Доброто местоположение е причина и за поява на допълнителен интерес към тази част на територията, което се изразява в по-развит пазар и обновяване на жилищни имоти и промяна на предназначението на земеделски земи за други цели. Населените места, намиращи се в районите с умерено разчленен релеф (в североизточната част на общината) са средни по площ и разпръснати. Тук попада и архитектурно – историческият резерват (АИР) Боженци, който е привлекателен туристически обект. Това от своя страна поражда спорадични процеси на обновяване и урбанизация на териториите разположени по продължение на пътя между селата Донино и Боженци. Населените места, намиращи се в районите с най-силно разчленен релеф (в южната част на общината) представляват малко на брой селища, средни и малки по площ, с компактна или издължена структура, разпръснати по склоновете и в долините. Някои от тях са присъединени към административната и строителната граница на Габрово. Те са сравнително отдалечени от главната пътна мрежа, но въпреки това достъпа, състоянието на социалната инфраструктура и на физическата среда в повечето от тях е задоволително, в голяма степен и поради принадлежността им към града.

По-специфични селищни образувания представляват климатичните и планински курорти „Люляците“ и „Узана“. Те са разположени в югоизточната част на общината в среда с висока природна стойност, където се очаква доразвитието на туристическите функции и привлекателността им за отдих.

5.2.2 Ниво ГРАД

Пространственото развитие на града през последните 30 години е протекло съобразно ОГП от 1978 г., по отношение на общата териториално-пространствената структура и функционално развитие. Компактният град се отличава с голяма разнородност във функционално, морфологично и обемно-пространствено отношение, което в едни части на града е благоприятно като смесване, но в други създава конфликти. Индустриалното развитие на града и паралелното изграждане на жилищни комплекси е предпоставило неравномерното натоварване на територията като население. Наблюдава се известно изместване в североизточна посока, поради сравнително пълното реализиране на предвижданията за жилищната зона на кварталите „Трендафил” 1 и 2 и „Русевци”, както и уплътняването и доизграждането на индустриални мощности в Северната индустриална зона. Непълно реализираното развитие на жилищната зона в ръкава покрай река Синкевица, в западна посока от централната градска част е една от причините за този дисбаланс в натоварването. Това поражда значителна концентрация на обслужващи дейности на север от ЦГЧ, в и около кварталите „Младост” и „Трендафил” 1 и 2, където е съсредоточена над една четвърт от населението на града и където са най-значителните процеси на изграждане през последните 15 години. Това до известна степен е довело и до по-слабия интерес и недостатъчно развитие на вторичните центрове, общественото обслужване и социалната инфраструктура в западната и южните части на града. Недостатъчна е реализацията и на елементите на зелената система с общоградско и локално значение, включително и лесопарковете „клинове“, които правят връзка с околните възвишения, където са разположени привлекателни обекти на културното наследство и погледни места. Комуникационните предвиждания на ГКТП са до голяма степен реализирани или в процес на реализация, с изключение на някои напречни връзки и пресичания, както и на източния обход, тангиращ историческото ядро.

Все още са актуални заключенията на Програмата от 1996 г. във връзка с конфликтите между възстановената частна собственост с устройствените предвиждания по отношение на териториите, отредени за озеленяване, комуникации и обществени дейности.

Местната власт е значително ограничена да провежда по-общите интереси и същевременно ниските инвестиционни възможности на собствениците и местните предприемачи не спомага за развитие на територията. Това в някои части на града е довело или се очаква да доведе до упадък и до обезценяване на недвижимите имоти. Задълбочават се проблемите в значителните по площ територии за индивидуално жилищно строителство, голяма част от които са с износен сграден фонд и изцяло частна собственост. Необходимите средства за провеждане на улична мрежа и техническа инфраструктура са в особено големи размери, а същевременно ограниченият ефект от такива инвестиции е неоправдан, спрямо такива в други части с по-голяма гъстота на обитаване, предвид ограничените инвестиционни възможности на общината. В по-актуалните подробни устройствени планове на територията на града неусвоените територии с предвиждания за производствени и обществени дейности са по-ограничени. Във връзка с осигуряването на качествена среда за обитаване, втори дом, отдих и туризъм са отредени достатъчно територии за жилищни нужди в благоприятна обстановка, но с различен достъп до основна техническа инфраструктура. По-

Устройство на територията

неблагоприятно е положението по отношение на зоните за отдих за широко обществено ползване, въпреки задоволителните като площ, но недостатъчно поддържани паркове в града.

Към момента площта на град Габрово е 1 528 ха в границите на компактния град и 1 878 ха в строителната граница. От тях над 1 000 ха са отредени за функция обитаване, близо 90 ха от които за комплексно обитаване. Площта на производствените и комунални терени е над 400 ха, а на зоните за отдих над 250 ха. Територията заета от комуникационни трасета и площи е близо 200 ха. Застроената площ на сградите в строителните граници на града възлиза на повече от 1 000 000 м². Най-значителна е застроената площ, повече от 800 000 м² на жилищните сгради и такива с функционално предназначение за обитаване. Административните, обществени и търговски сгради са със застроена площ общо над 65 000 м². Сградите свързани с производство и промишленост са площ близо 30 000 м².

Най-плътно са застроени центърът на града, особено източната му част, както и района около „Колелото“. Най-интензивно застроените части на града с брутен коефициент на интензивност (отношението между застроената площ и разгънатата застроена площ) между 0,5 и 1,0 са Историческото ядро и като цяло Централната градска част, района около „Колелото“ и зала Орловец, а също така кварталите Бичкиня, Младост и Трендафил.

Изводи: От анализа на териториално-урбанистичната структура на община Габрово и на град Габрово се доказва целесъобразността на изработване както на ОУП за община Габрово, така и на и Общ устройствен план за град Габрово.

5.3 ПЛАНОВА ОСНОВА

Разпоредби на Закона за регионалното развитие

Закона за регионалното развитие (ЗРР) регламентира провеждането на държавната политика за регионално развитие с цел създаване на условия за балансирано и устойчиво интегрирано развитие на районите и общините. Документите, които се разработват съгласно разпоредбите му, са Национален план за развитие, Национална стратегическа референтна рамка, съответните оперативни програми съфинансирани от фондовете на Европейския съюз, Национална стратегия за регионално развитие, Регионални планове за развитие, Областни стратегии за развитие и Общински планове за развитие. Всички тези документи в определения обхват са разработени и са в сила за периода 2007 до 2013 г. Настоящият Общински план за развитие на община Габрово за периода 2014-2020 г. се изработва съгласно чл. 13 на ЗРР като част от системата от документи за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие и в съответствие с Методическите указания за разработване на Общински планове за развитие на Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

Съгласно промените в Закона за регионалното развитие и Закона за устройство на територията, влизащи в сила от 26 ноември 2012 г., се предвижда да се разработи система от документи регламентиращи стратегическото планиране на пространственото развитие обвързана със съответните териториални нива. В изпълнение на чл. 7д и във връзка с чл. 7а

Устройство на територията

Община Габрово има ангажимент да възложи изработване на Концепцията за пространствено развитие на община Габрово.

От системата документи за постигане на устойчиво интегрирано регионално и местно развитие, включително развитие на трансграничното, транснационалното и междурегионалното сътрудничество за новия програмен период са изработени и приети Национална стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022, Регионален план за развитие на Северен централен район за планиране и Областна стратегия за област Габрово. От системата документи за пространствено развитие на национално, регионално и общинско ниво, определящи стратегия за интегрирано пространствено развитие при отчитане на териториалния потенциал и принципите за балансирано устойчиво развитие е изработена и приета Национална концепция за пространствено развитие.

Изготвен е и е приет Интегриран план за градско възстановяване и развитие на град Габрово. Съгласно § 1. т.6 от ЗРР „Интегриран план за градско развитие” е план за икономическо и социално развитие или възстановяване на населено място - град или част от него, разработен за прилагането на Оперативна програма „Регионално развитие”, както и на други оперативни програми, финансиращи проекти в градовете. ИПГВР на град Габрово е изготвен съгласно с Методическите насоки (МН) за разработване и прилагане на интегрирани планове за градско възстановяване и развитие, разработени от Министерството на регионалното развитие и благоустройството и приет от Общински съвет Габрово. Изведени са Визия за развитие на град Габрово с хоризонт 2020 г., общи и специфични цели, чрез постигането на който ще осъществи Визията за развитие. Определени са и одобрени три зони за въздействие: Зона с преобладаващ социален характер, Зона с потенциал за икономическо развитие и Зона на публични функции с висока обществена значимост. В зоните ще се концентрират усилията и ресурсите по Оперативна програма „Региони в растеж” през следващия програмен период. За целта в програмата за реализация ИПГВР за включени 74 проекта, групирани в 10 групи по вида и характера на заложените в тях интервенции. За всяка зона за въздействие са включени проекти, чрез които се цели:

- за Зоната с преобладаващ социален характер - цялостно интегрирано обновяване на територията и развитие на устойчива места общност, реализирано чрез широки партньорства и активно включване.
- за Зоната с потенциал за икономическо развитие - интегрирани инвестиции в цялостно поетапно обновяване на производствените терени и техническата инфраструктура, укрепване на връзка „бизнес – образование” и развитие на успешни бизнес мрежи и партньорства за осигуряване на висококачествена, благоприятна за бизнес и инвестиции инфраструктура и подпомагане развитието на конкурентноспособна и включваща бизнес общност.
- за Зоната на публични функции с висока обществена значимост - интегрирано обновяване и възстановяване на територията и осигуряване на условия за пълноценни взаимодействия и изява на личността, което да подпомогне процъфтяването на културата и изкуствата, разгръщането на интелигентни и

Устройство на територията

креативни идеи и продукти и да стимулира развитието на туристическите услуги в съхранена среда при оптимално използване на природните ресурси и историческото наследство.

Четири групи проекти от програмата за реализация на ИПГВР са за общоградско въздействие, чрез които ще се постигне изграждане на устойчиви форми на мобилност, управление на риска от природни бедствия, поддръжка на градската среда и отклоняване на отпадъци от депата, като се залага на иновативни решения и развита информационна и комуникационна среда, осъществяване на ползотворни партньорства за добро управление и широко включване в интегрираното градско възстановяване и развитие.

ИПГВР изпълнява ролята на всеобхватен инструмент за цялостно градско възстановяване и развитие в обхвата на зоните за въздействие.

Общинският план за развитие на община Габрово ще се съобрази с предвижданията както на стратегиите и планове от по-горна степен, така и с постановките на одобрения от Общински съвет Габрово Интегриран план за градско възстановяване и развитие.

Изводи:

Изработените и приети документи по реда на ЗРР са от по-висок ранг по отношение на Общинския план за развитие на Община Габрово за периода 2014-2020 г. и техните предвиждания ще бъдат съобразени в стратегическата на ОПР на община Габрово.

По отношение на изготвените, но не приети към момента на изработване на ОПР на община Габрово, планови и стратегически документи на средните йерархични нива в системата от териториални единици за статистически цели определени в ЗРР, средата е динамична. Предвижданията, относими към община Габрово ще бъдат взети предвид, като се следи производството по приемане на документите и Общинския план за развитие ще се съобрази с окончателните План за развитие на Северен централен район за планиране и Областна стратегия за област Габрово.

Разработеният и приет от Общински съвет Габрово и от Управляващия орган на ОПРР 2007-2013, Интегриран план за градско възстановяване и развитие, включва проекти, чрез които ще се постигне цялостно възстановяване на жизнената среда и развитие на базата на активно включване в обхвата на зоните за въздействие. ОПР 2014-2020 следва да приложи подхода на всеобхватност при идентифициране на проекти за необхванатите структурни части на града. Основното предизвикателство при конструиране на програмите за реализация ще бъдат източниците на финансиране за включените проекти, предвид концентрирането на ресурсите от Приоритетна ос 1: Устойчиво и интегрирано градско развитие в границите на зоните за въздействие. Следва да се търсят партньорства и иновативни решения при планирането, управлението и реализирането на проектите за структурни части на града, не попадащи в зоните за въздействие.

Разпоредби на Закона за устройство на територията

Действащи устройствени документи

За територията на община Габрово е изработван **Териториално-устройствен план на отдиха за община Габрово** по Закона за териториалното и селищно устройство (отм.).

През 1978 г. е изработен и приет **Общ градоустройствен план** с обхват територията на град Габрово. В средата на 90-те години на XX век е възложена актуализация на ОГП и Генералния комуникационно транспортен план. В резултат на това през 1996 г. са приети изменение на Общия градоустройствен план и изменение на Генералния комуникационен транспортен план. Изготвена е Програма-задание за градоустройствено развитие и подробно градоустройствено планиране. Разгледани са функционалните системи, като прогнозната стойност за населението до 2010 г. е 82 000 души.

Изготвени и приети са Общ устройствен план и съответно подробен устройствен план на местността Узана.

Законови постановки свързани с устройствените документи на ниво община

Съгласно § 123, ал. 1 от ПЗР към ЗИД на ЗУТ, обн. в ДВ, бр. 82 от 2012 г., в сила от 26.11.2012 г. „В 6-месечен срок от влизането в сила на този закон кметовете на общини, в които няма действащ общ устройствен план, внасят предложение в съответния общински съвет по чл. 124, ал. 1 за изработването на общ устройствен план.“ Независимо, че не е уточнено изрично за какъв общ устройствен план става дума в случая – по т. 1, 2, 3 или 4 на чл. 105 ЗУТ, тълкуването на разпоредбата води до извода, че посоченият параграф има предвид ОУП по т. 1, а именно за община, с обхват всички населени места в общината и техните землища. Това тълкуване намира опора и в новата ал. 3 на чл. 109 ЗУТ, приета с промените, обнародвани в ДВ, бр. 82 от 2012 г., и която ще влезе в сила от 01.01.2016 г. Посочената нова разпоредба в голяма степен ограничава възможностите за изработване на подробни устройствени планове извън границите на населените места, когато липсва ОУП. Съгласно тази норма „Извън случаите по ал. 2, когато няма действащ общ устройствен план, подробен устройствен план за един поземлен имот или за група поземлени имоти извън границите на урбанизираните територии може да се разработва за:

1. обекти с национално значение;
2. национални обекти по смисъла на Закона за държавната собственост;
3. обекти с регионално значение;
4. общински обекти от първостепенно значение;
5. обекти - публична собственост;
6. обекти със сертификат за клас инвестиция по Закона за насърчаване на инвестициите;
7. обекти на техническата инфраструктура;
8. специални обекти, свързани с отбраната и сигурността на страната;

Устройство на територията

9. обекти в райони за целенасочена подкрепа от държавата по Закона за регионалното развитие въз основа на решение на общинския съвет;

10. недвижими културни ценности;

11. обекти по чл. 12, ал. 3.“

Ето защо за голяма част от територията на общината след 01.01.2016 г. ще бъде изключена възможността да се извършва каквото и да било строителство, извън изброеното по-горе. Видно от редакцията на цитирания по-горе текст на чл. 109, ал. 3 ЗУТ след 01.01.2016 г. подробни устройствени планове за отделни поземлени имоти, които попадат в извън урбанизираните територии на община Габрово ще могат да се урегулират с цел промяна на предназначението на земята и с цел застрояване, само, ако за тях е изработен и влязъл в сила общ устройствен план или цялостен подробен устройствен план за населеното място и неговото землище.

Извод: Налице са законови основания за възлагане изработването на Общ устройствен план за територията на община Габрово.

Подробни устройствени планове в строителните граници на град Габрово

След 2000 г. за община Габрово са изработени 4 бр. Подробни устройствени планове – планове за регулация и застрояване (ПУП – ПРЗ) за структурно обособени зони на града. Цялостните подробни устройствени планове – ПУП – ПР и ПУП – ПРЗ обхващат територия с площ около 925,8 ха или приблизително 61% от терените в строителните граници на Габрово. Същите се подробно разгледани в Приложение 12 „Подробни устройствени планове в строителните граници на град Габрово“.

През 2012 г. Общински съвет Габрово одобрява специализирани план-схеми към действащите подробни устройствени планове за изграждане на оптична кабелна мрежа.

Във връзка с газифицирането на община Габрово, са изготвени специализирани план-схеми към действащите подробни устройствени планове на територията на град Габрово, както и такива за селата Поповци, Враниловци и Драгановци за изграждане на подземна газоразпределителна мрежа.

Изработвани са значителен брой частични изменения на застроителни и регулационни планове по Закона за териториално и селищно устройство и частични изменения на подробни устройствени планове по ЗУТ във връзка с реализиране на конкретни инвестиционни намерения. Изготвени са и голям брой ПУП-ПЗ за имоти земеделски земи и горки фонд с цел промяна предназначението на земите.

Разпоредби на Закона за кадастъра и имотния регистър

Кадастрална основа

Покритие с кадастрална карта има в южната и югозападната части на общината, което включва и територията на град Габрово и неговото землище. Общата площ на територията с

Устройство на територията

кадастрална карта е 26492627 ха, от които площта на урбанизираната територия е 2026 ха. От което следва, че относителният дял на територията от община Габрово с кадастрална карта спрямо общата площ на общината е 47%. Делът на урбанизираната територия с КККР спрямо общата площ на урбанизираната територия е 51%. В това число влизат населени места с изработени кадастрални планове и/или регулационни планове, както и такива, за които не е са изготвяни такива (Приложение 13 „КККР по договори с Агенция по геодезия, картография и кадастър“). Откритите производства по изработване на кадастрална карта и кадастрални регистри по искане на инвеститор са 571. Най-голям брой производства са открити за землищата Кметовци, Лесичарка, Гръблевци и Поповци, съответно: 101 броя (18% от всички производства за община Габрово), 94 броя (16%), 76 броя (13%) и 63 броя или 11% (Приложение 14 „КККР по искане на инвеститор“). Населените места, в контактните територии, за които има най-голям брой производства, са разположени в непосредствена близост до входно-изходните артерии по посока Велико Търново и Севлиево, по пътя към с. Боженци и над Витата стена в северна посока от град Габрово. По сведения от Община Габрово, производствата по изработване на кадастрална карта и кадастрални регистри са в резултат на инвестиционни намерения в областта на туризма и развитие на други икономически дейности.

За неурбанизираната територията от община Габрово по смисъла на Закона за устройство на територията, за която няма изработена и процедирана кадастрална карта и кадастрални регистри, има действаща Карта на възстановената собственост. Картата на възстановената собственост обединява данните от плана за земеразделяне, картата на съществуващите стари реални граници, картата на възстановимите стари реални граници на земеделските земи, създадени по реда на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи (ЗСПЗЗ) и картата на възстановената собственост върху гори и земи от горския фонд, създадена по реда на Закона за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд (ЗВСГЗГФ). По данни на местните власти, Картата на възстановената собственост за някои землища в обхвата на общината има сериозни неточности. Особено конфликтни са контактните зони между урбанизираната територия на някои населени места и Карта на възстановената собственост. Такъв е примерът със с. Боженци, за което има редица случаи на застъпени и/или отместени имоти. Има липсващи имоти, като собствеността е възстановена върху дерета или върху пътища, поради незаснемането и/или отместването им. В случая на с. Боженци, това поражда необходимост от кадастрална карта с пълно геодезическо заснемане и идентифициране на имотите. Обстоятелството се налага и по настояване от страна на Министерство на културата да се изясни охранителната зона около резервата.

За част от населените места, за които няма изработена кадастрална карта има изработени кадастрални планове и/или регулационни планове. Площта на урбанизираната територия с кадастрални планове и/или регулационни планове е приблизително 1400 ха или 35% от площта на урбанизирана територия по смисъла на ЗУТ. Най-далечните години на одобряване на все още действащи кадастрални планове е 1925 за с. Здравковец и 1938 за с. Баланите.

Устройство на територията

По-голямата част от плановете са изработени през 70-те и 80-те години на 20-ти век. Последните кадастрални и/или регулационни плановете са изработени през средата на 1996 г.

Площта на урбанизирана територия без кадастрална карта, кадастрални плановете и регулационни плановете е 538,50 ха или 13,5% от площта на урбанизирана територия по смисъла на ЗУТ. Границите на тези населени места са определени с околоръстен полигон. Примери за такива население места са с. Дивеци, с. Мрахори, с. Влайчовци, с. Живко, с. Иглика, с. Карали, с. Колишовци, с. Костенковци, с. Тодорчета, с. Брънеците и други, общо 67 броя, което представлява половината от населените места в общината.

Изводи: Липсата на кадастрални и регулационни плановете за част от територията и особено отсъствието им в съвременен цифров вид значително затруднява работата на Общината и е пречка за реализиране на програмите от общински и национален мащаб и устройствените плановете.

Наложително е изработването на новите кадастрални карти да бъде чрез преки геодезически измервания, поради лошо състояние или неточности в плановете за земеразделяне и/или Картата на възстановената собственост към момента.

5.4 Изводи

С особено внимание следва да се наблюдава развитието на стратегическите и плановете документи, регламентиращи регионалното развитие и да се вземат предвид техните окончателни предвиждания, относими към община Габрово и населените места в нея. От голямо значение е приетият Интегриран план за градско възстановяване и развитие, чрез които голяма част от град Габрово ще бъде обект на цялостно градско обновяване.

На лице са законови основания за възлагане на Общ устройствен план за община Габрово и град Габрово. С това ще се постигне задълбочено изследване на устройствената проблематика на селищната мрежа, град Габрово и останалите населени места. Ще се допълнят идентифицираните от Общинския план за развитие проблеми и потенциали на ниво община и ще се създаде дългосрочен документ за интегрирано пространствено развитие. За целта е необходимо финансиране и възлагане изработването на кадастрални карти и кадастрални регистри, специализирани кадастрални карти за териториите без изработени такива и изменението на одобрената кадастрална карта, при доказани непълноти и грешки.

Наложително е изработването на нови подробни устройствени плановете за урбанизираната територия, за която няма изработени такива или отразяване на уличната регулация върху старите кадастрални и/или регулационни плановете за населените места със ограничени функции, за които не е икономически целесъобразно изработването на нови

6 ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ НА ТЕРИТОРИЯТА

Транспортът играе ключова роля за развитието на всяко модерно общество, като средство за икономическо развитие и предварително условие за постигане на социална и регионална кохезия. Транспортният сектор на България е от изключителна значимост за повишаване конкурентоспособността на националната икономика и за обслужване на населението. Доказателство за това е фактът, че към 2008 г. българската транспортна система ежедневно е осигурявала средно по 2,54 млн. пътнически пътувания и превоз на 274 хил. т. товари. По данни на НСИ, транспортът и съобщенията генерират 11,7% от брутната добавена стойност на страната и осигуряват пряка заетост на над 138 000 души. Развитието на транспортния сектор е от съществено значение за утвърждаването на външнотърговските връзки на страната и на туризма.

Пет от десетте Трансевропейски транспортни коридори - № 4, 7 (река Дунав), 8, 9 и 10 преминават през територията на Република България, която заема стратегическа географска позиция в Европа и на Балканския полуостров, като Три от тях - № 4, 7 и 10, имат важна роля за интегрирането на транспортната мрежа на ЕС с тази на съседни географски райони и континенти – Азия, Африка и Близкия Изток, както и за икономическото отваряне на ЕС към пазарите на стоки и суровини на Изтока.

Ефективното и устойчиво интегриране на националната пътна инфраструктура в европейската цели повишаване на кохезията и подобряване на връзките между България и останалите страни членки на ЕС, като паралелно с това поставя и нови предизвикателства по отношение нейното доизграждане, поддръжка и оптимизация.

Общинския план на развитие отразява общия европейски контекст на политиката за балансирано и устойчиво развитие на регионите и местните общности. Той е съобразен с подхода, приоритетите и принципите заложи в:

- ЕВРОПА 2020 Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, Брюксел, март 2010 г.
- Бялата книга на ЕК „Европейската транспортна политика до 2010 г.: насоки за бъдещето“
- Бялата книга на ЕК "Пътна карта за Единно европейско транспортно пространство", юли 2011 г.;
- Бялата книга на ЕК „Транспорт 2050“ - „Пътна карта за постигането на Единно европейско транспортно пространство – към конкурентноспособна транспортна система с ефективно използване на ресурсите, март 2011г.;
- Новата политика за развитие на Трансевропейската транспортна мрежа.

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

С оглед осигуряване на йерархична подчиненост, хармонизиране и пълно съответствие с действащите в страната национални стратегически документи, последните бяха прегледани, в резултат на което, са и извлечени основните приоритети, индикатори и мерки за тяхното постигане.

Взети са предвид следните документи:

- Стратегия за развитие на националната транспортна система на Република България 2015 г., МТ, март 2005 г., юни 2006 г.;
- Стратегия за развитие на транспортната система на Република България до 2020 г., МТИТС март 2010 г.
- Стратегия за подобряване на транспортната свързаност – приоритет от Националната програма за развитие: БЪЛГАРИЯ 2020, МТИТС, декември 2011 г.
- Приоритети за изграждане на пътната инфраструктура на Република България до 2020 г. за пътищата с национално и общоевропейско значение, МРРБ, декември 2010 г.
- Национална програма за реформи (2011-2015 г.), в изпълнение на стратегия „Европа 2020“, април 2011 г.
- Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2005-2015 г.
- Национална стратегия за интегрирано развитие на инфраструктурата на Република България и Оперативен план за изпълнение за периода 2006-2015 г., юни 2006 г.

Общинският план за развитие се разработва в съответствие и с предвижданията на областната стратегия за развитие.

От различните видове транспорт – автомобилен, железопътен, воден и въздушен, поради специфичното си разположение, Габрово се обслужва предимно от автомобилния и в малка степен от железопътния транспорт, а транспортни услуги с воден и въздушен практически не могат да се осъществяват.

6.1 ТРАНСПОРТНИ МРЕЖИ

6.1.1 Ниво РЕГИОН/СТРАНА

6.1.1.1 АВТОМОБИЛЕН ТРАНСПОРТ

Транспортно-комуникационната система на гр. Габрово и общината се е формирала вследствие на местоположението му на международни коридори основно по направлението „север – юг“ и почти незначително по отношение на посоката „запад -изток“.

През Габрово преминават:

- **паневропейски коридор №9**, установен на Втората паневропейска транспортна конференция в Крит през 1994 г. – Приложение 15;

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- **основната TEN-T мрежа**, създадена с договора от Маастрихт (1993 г.) за да осигури достъпност и свързаност в рамките на целия Европейски съюз и да насърчи растежа и конкурентоспособността в Единния европейски пазар – Приложение 16;
- **път E-85** – част от международната E-пътна мрежа, предложена от Икономическата комисия на ООН за Европа (UNECE) – Приложение 17.

С оглед на преминаващия международен трафик, тези коридори се обслужват от автомагистрала или първокласни пътища, които притежават характеристиките, необходими за неговото обслужване. В това отношение Габрово не прави изключение – транспортните коридори „север-юг“ се обслужват от републиканския първокласен път I-5.

Автомагистрала в района все още няма и към настоящия момент няма проучвания и/или намерения за изграждане на автомагистрални участъци на територията на община Габрово в обозримо бъдеще.

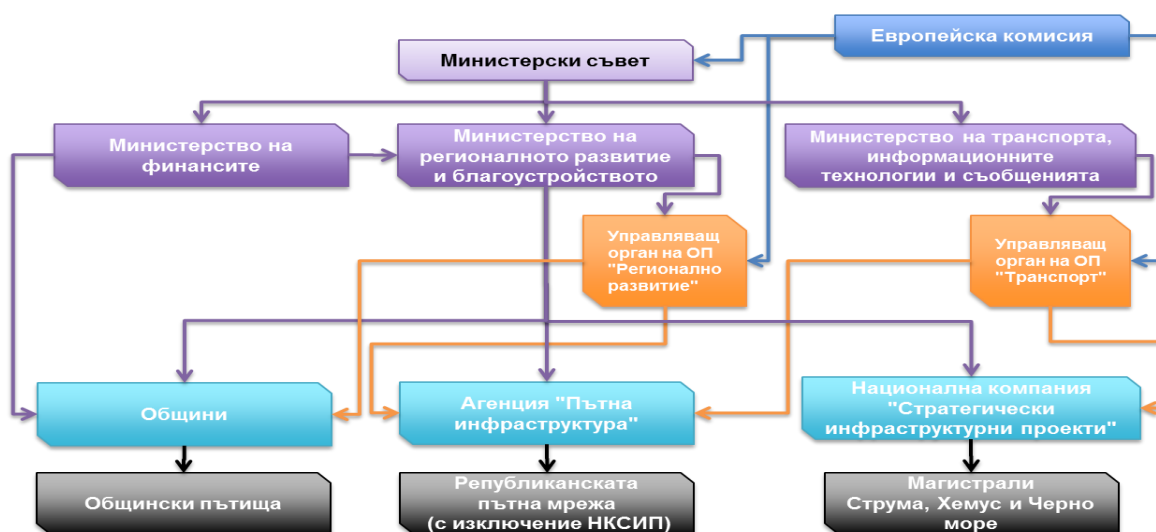
По отношение на направлението „запад - изток“, поради специфичните си теренни особености Габрово попада между горепосочените коридори(и респективно републикански първокласни пътища) и има индиректна връзка с тях отново най-вече посредством първокласния път I-5 и второкласния II-44. В този аспект развитието и състоянието на път I-5 на територията на общината е от изключително значение за региона. Състоянието на тези два основни пътя за Община Габрово е относително добро, но пътищата III-ти клас не са в добро състояние и се нуждаят от рехабилитация.

Трябва да се отбележи и факта, че в страната предстои да се извърши предпроектно проучване на алтернативите за изграждане на АМ „Хемус“ в участъка от Ябланица до Шумен, които обслужват именно направлението „запад -изток“. И в този случай, Габрово поради вече описаните причини, остава индиректно свързано с очертаната към момента полоса, в която се развиват алтернативите на новата автомагистрала. Именно, и поради това, е необходимо при обсъждането на предпроектните проучвания Община Габрово да се включи колкото се може по-активно и да насочи вниманието на отговорните институции към възможностите за осигуряване на добра свързаност на Габрово с бъдещата автомагистрала.

От горесцитираните обстоятелства ясно се вижда, че при разглеждането на положението на Община Габрово по отношение на останалата част на страната и региона, е много важно да се изяснят институционалните аспекти и респективно отговорностите на институциите и организациите, ангажирани с развитието и управлението на различните пътни мрежи: републиканска, общинска и градска.

Схематично институционалната рамка на пътния сектор в страната е представена на фигурата:

ФИГУРА 3. ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА НА ПЪТНИЯ СЕКТОР

Съгласно Закона за пътищата (ЗП) републиканските пътища се управляват от Агенция „Пътна Инфраструктура“ (АПИ) и от Национална Компания „Стратегически Инфраструктурни Проекти“ (НКСИП) към МРР. Общинските пътища се управляват от кметовете на съответните общини.

В допълнение към така представената институционална рамка, към Министерски съвет, като консултативен орган е конституиран и „Съвет за регионално развитие“ – основната цел на който е именно съгласуване и координиране на дейностите с регионален характер (като управлението на общинските пътища) с националните планове и стратегически документи и политики за регионално развитие. Трябва да се отбележи, че средствата за строителство, ремонт, поддържане и снегопочистване на общинските пътища се осигуряват от МРР и АПИ, съгласно ЗП (целеви средства), които се разпределят годишно именно от Съвета за регионално развитие към Министерския съвет по предложение на общините.

Следвайки институционалната рамка е очевидно, че Община Габрово няма възможност да влияе значително и директно върху процеса на развитие, модернизация и/или подобряване на състоянието на пътната мрежа обслужваща международните коридори, защото тя се администрира и финансира от АПИ или НКСИП.

На територията на Община Габрово има два обекта, които имат както национално, така и много важно регионално значение. Това са:

- западният обход на Габрово;
- тунелът под връх Шипка.

И двата обекта са заложили във всички национални стратегии и програми за развитие на пътната мрежа на страната.

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

Декларирана е и политическа воля за тяхната реализация.

АПИ е извършила нужната предварителна подготовка (т.е. има готови предварителни проучвания, идейни и технически проекти) и се търси финансиране, за да стартира изпълнението им.

Според последната налична информация западният обход на Габрово трябва да се реализира в рамките на настоящия програмен период т.е. до 2014 г., а тунелът под връх Шипка (като по-сложно и капиталоемко съоръжение) остава за следващия програмен период 2014-2020 г. Финансирането на обхода е осигурено, има и сключен договор за изпълнението му. За тунела има подготвен формуляр за кандидатстване за съфинансиране по Оперативна програма „Транспорт“ (ОПТ).

Реализацията на тези два обекта ще допринесе в значителна степен за разтоварване на град Габрово от тежкото транзитно движение, което в момента преминава през града и създава значителни затруднения за гражданите и вътрешноградския транспорт.

Изграждането на обхода и тунела има значение и за междурегионалната интеграция и разширеното сътрудничество на жителите, бизнеса и местните власти на територията на агломерациите в централната част на страната от двете страни на Стара планина, което ще се отрази дългосрочно върху полицентричното развитие на селищната мрежа и вероятно ще доведе до по-широки възможности за мобилност на хора, товари и по-лесен обмен.

6.1.1.2 ЖЕЛЕЗОПЪТЕН ТРАНСПОРТ

ЖП транспорта в Габрово не е много развит и практически няма обекти с национално значение на територията на общината. Причините за това са различни, но основните могат да се сведат до:

- планинския характер на територията изисква значително повече инвестиции за развитието на железопътна, вместо пътна инфраструктура;
- ЖП линията до Габрово е второстепенна отклонителна с регионално значение, обслужваща само регионалния товаро- и пътничко-поток, където Габрово е крайна гара – т.е. не е част или елемент от национален ЖП коридор или направление;
- в глобален план използваемостта на ЖП транспорта намалява за сметка на автомобилния, който е по-гъвкав и изисква по-малко ресурси.

Независимо от това обаче, трябва да се подчертае, че ЖП транспорта обикновено е по-екологично чист от автомобилния и ЕС се опитва да стимулира неговото развитие и използване. Отговорност за железопътната политика по отношение на модернизация и развитие на инфраструктурата в страната носи Национална Компания „Железопътна Инфраструктура“ (НК „ЖИ“). В известен смисъл тя е длъжник на Община Габрово, ако не по отношение на развитието, то поне по отношение на модернизацията на железопътната инфраструктура в региона. Допълнителен аргумент за екстензивното развитие на железопътния транспорт в конкретния случай е и разделянето на инфраструктура и

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

подвижен състав. Дори и да се модернизира инфраструктурата от НК „ЖИ“, не е ясно дали БДЖ ще има възможност и желанието на подобри обслужването на региона с по-нов и комфортен подвижен състав и увеличена честота и капацитет на превозите.

6.1.1.3 Въздушен транспорт

Габрово разполага с малко летище извън официалната въздушна мрежа на страната – т.е. не предлага транспортни услуги. Най-близкото международно гражданско летище е на 60 км от Габрово (Горна Оряховица), но въпреки това практически не се предлага въздушен пътнически транспорт с национално или международно значение.

6.1.1.4 Изводи

1. По отношение на приоритетите на ЕС

1.1. Изграждане на пълноценно функционираща и покриваща целия ЕС мултимодална мрежа по Трансевропейската транспортна мрежа – **Габрово е свързано с нея посредством път I-5, като предстои изграждането на западния обход и тунела под Шипка.**

1.2. Доизграждане и разширяване на слабо развитите транспортни мрежи в страните от Централна и Източна Европа и изравняване на нивата на транспортно обслужване – **Габрово има нужда от свързване с международните коридори по направление „запад - изток“. Необходимо е да се прегледат общинските пътища, и да се прецени, кои от тях приоритетно да бъдат модернизирани/рехабилитирани в тази насока.**

1.3. Развитие и увеличаване на възможностите за използване на мултимодален (многовидов) транспорт и логистични вериги – **към момента няма как да се развие мултимодален транспорт, поради факта, че останалите видове ЖП, воден и въздушен транспорт практически не се развиват. Необходимо е в ОПР да се заложи изграждане или модернизиране на общински пътни връзки към останалите видове транспорт.**

2. По отношение на националните приоритети

Предвид липсата на административен механизъм Община Габрово трябва да използва всички възможности, и най-вече „Съвета за регионално развитие“ към МС за да:

- следи всички национални стратегически и планови документи и да прави съответните мотивирани предложения за включване и изпълнение на обекти от национално значение на територията на Общината;

- следи процеса на изпълнение на проектите и своевременно да реагира в случай на забавяне.

3. По отношение на състоянието

Първокласните и второкласните пътища са в добро състояние. Пътищата III-ти клас се нуждаят от рехабилитация и възстановяване. **Община Габрово да изисква от АПИ своевременното им рехабилитиране и ремонтиране.**

4. Задръствания или затруднения

Наличната основна републиканска пътна мрежа обслужва трафика без да се създават задръствания, т.е. има достатъчна пропускателна способност и не е необходимо да бъде разширявана или модернизирана в този аспект.

Преминаването на първокласен през Габрово създава затруднения на града поради пресичането на потоци от тежкотоварно транзитно движение с моторизиран и немоторизиран (пешеходен и велосипеден) транспорт в града. Това предстои да бъде избегнато след изграждането на западния обход на Габрово.

5. Индикатори

Доколкото Община Габрово не е отговорна за изграждането и поддържането на националната пътна мрежа, ЖП инфраструктурата и въздушния транспорт - то не би било редно в общинския план да се залагат индикатори или показатели за изпълнение, върху които тя не може пряко да влияе или да контролира.

6.1.2 Ниво община

6.1.2.1 Общински пътища

На територията на община Габрово са изградени 451,6 км пътища, със средна гъстота 0,84 км/км², което е значително повече от средната гъстота от 0,33 км/км² за страната. От тези пътища 177 км са републиканска пътна мрежа – 39 % и 274,6 км са общинска пътна мрежа - 61%. От Общинската пътна мрежа с трайна настилка са 235,8 км (85,7%) от пътищата и 38,8 км (14, 3 %) са без настилка.

Общинските пътища са важна част от пътната инфраструктура, на която не е отделено полагащото и се внимание. Развитието и модернизирането Общинската пътна мрежа е именно тази част от транспортната система, която би допринесла най-много за намаляване на икономическите, социалните и териториалните неравновесия и подобряване на жизнения стандарт. Това е и основната мрежа, която осигурява достъпност от селата до градовете.

Списъкът на общински пътища е приет с Решение № 236 на Министерския съвет от 13 април 2007 г. и е допълнен и изменен с Решение № 155 на Министерския съвет от 14 март 2009 г. В него са включени изградени бивши републикански пътища от четвърти клас, които през 1999 г. не са прекласирани в третокласни пътища, както и други изградени пътища в имоти, публична общинска собственост. До 2000 г. Главно управление на пътищата е поддържало информация за състоянието на пътните настилки на четвъртокласните пътища, които сега съставляват значителна част от състава на общинските пътища. Към 31.12.2000 г., около 40 % от настилките на четвъртокласните пътища са били в лошо състояние, а 2 690 км са били без трайна настилка. Към 2012 г. за състоянието на общинските пътища може да се съди единствено по данни от общините.

Чрез субсидиите от българския държавен бюджет се делегират дейности на общините. Зимната пътна поддръжка представлява част от делегираните дейности, като за 2011 г. в

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

бюджета са предвидени 14.1 млн. лв. Освен това държавният бюджет разполага с целева субсидия за капитални инвестиции. От 2008 до 2011 г. разпределението на средства за строителство и капиталови ремонти варира между 42.5 и 45 млн. лв, като и в бюджета за 2013 г. отново са заложени 42, 5 млн. лв. субсидия. Разпределението на средствата от целевата субсидия за капиталови разходи за изграждане и основен ремонт на общински пътища е на база дължина на пътната мрежа.

По данни на Министерство на финансите, през 2011 г. общините са похарчили 91 млн. лв. за дейност 832 „Служби и дейности по поддържане, ремонт и изграждане на пътища“, което обхваща поддръжката и капиталовите инвестиции в пътна инфраструктура.

Отпусканите средства са крайно недостатъчни и необходимо механизмът на финансиране на общинските пътища, да бъде преразгледан. В този аспект Община Габрово трябва да направи свое конкретно предложение, отразяващо опита ѝ със собствената общинска пътна мрежа.

Основната функция на общинските пътища е именно осигуряване на достъп от малките населени места и селата до областните центрове и републиканската пътна мрежа. Оказва се, че те са достатъчно добре развити в количествен аспект, но не и по отношение на качеството - липсва добро поддържане. Основните причини и проблеми за това са:

- липсват и не се събират регулярно данни за геометрията, транспортното натоварване и за състоянието на общинската пътна мрежа;
- липсата на данни прави невъзможно доброто планирането и обосновка на изискваните финансови средства за възстановяване и модернизация пред различните финансови институции или програми;
- има пропуски и в нормативната уредба, регламентираща, дейностите, отговорностите и механизмите на финансиране при управлението на общинската пътна мрежа;
- управлението на общинската пътна мрежа е реактивно.

Липсата на данни и мониторинг на общинската пътна мрежа води съответно и до недостатъчна проектна и планова обезпеченост на общината за кандидатстване за финансиране или кофинансиране за модернизация или възстановяване на общинската пътна мрежа.

След прегледа на наличните общински планови и стратегически документи беше установено, че обекти с регионално значение за Габрово са:

- Изграждане на пътна връзка „м. Узана – прохода Шипка“. За него има изготвени предпроектни проучвания и парцеларен план със съдържание на идеен проект. Предстоят процедурите свързани с екологичното ни законодателство;
- Проектиране и изграждане инфраструктура в м. Узана;

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- Проектиране и изграждане на велоалеи в м. Градище, м. Узана, парк Буря, Баждар и др.;
- Изграждане на паркинг на входа на с. Боженци, ремонт на калдъръми и др.;
- Поставяне на указателни знаци и табели;
- Разработване на проект и изграждане на регионално летище Междене. Обектът не може да бъде реализиран с публични средства, поради промяна на собствеността на терена в частна.

Поддържането на наличната инфраструктура също трябва да се разглежда, като съществен елемент от нейното развитие.

Концепцията основана на договори за поддръжка базирани на показатели за изпълнение е ефективно развитие на договорите по единични цени, което е възможно чрез измерими стандарти и данни за пътищата. При този тип договори Общината определя стандарта за поддържане и желаното ниво на обслужване, а изпълнителят има свободата за избере методите и средствата, с които да приведе пътя към този стандарт и да го поддържа. Едно по-нататъшно развитие е това, че от изпълнителя се изисква да има система за осигуряване и контролиране на качеството на извършената от него работа, както и своевременното и месечното докладване. Общината получава докладите за качество, потвърждава ги с проверочни инспекции и извършва месечно плащане. Ако не е изпълнено необходимото ниво на обслужване, се налагат санкции, освен ако недостатъците не бъдат коригирани в рамките на времето за реакция.

Използването на този тип договори обикновено води до намаляване на разходите за поддръжка и подобряване състоянието на пътищата. Международният опит показва, че в зависимост от страната и началните условия, разходите се намаляват от 14 до 40 %.

Може да се направят следните изводи:

- във всички налични планови и стратегически документи на Община Габрово няма достатъчно конкретно описание на проектите, обект на транспортната инфраструктура, както и приоритизация на тяхното изпълнение;
- липсва информация (програма) за реконструкция, модернизация и рехабилитация на общинската пътна мрежа, в съответствие с утвърдения списък, наименования и дължини;
- от гледна точка на финансирането е задължително да бъдат набелязани приоритети по отношение на ново строителство или реконструкция, рехабилитация и текущо поддържане и експлоатация;
- ясно е, че при недостатъчно финансиране, трябва усилията да се насочат към рехабилитацията и текущото поддържане на инфраструктурата, за сметка на пускането в експлоатация на нови мощности;

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- трябва да бъде направена програма за създаване на проектна обезпеченост на предвидените конкретни обекти, които предстои да бъдат изградени, реконструирани или рехабилитирани, с оглед на бъдеща готовност за кандидатстване за кофинансиране;
- трябва да се зложат за изграждане, реконструкция или рехабилитация конкретни обекти (пътища) от инфраструктурата по програмата за развитие на селските райони.

6.1.2.2 ЖЕЛЕЗОПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА С РЕГИОНАЛЕН ХАРАКТЕР

Както вече беше споменато железопътната инфраструктура е изцяло с регионален характер, което донякъде предопределя липсата на развитие и нейната относително забавена модернизация.

6.1.2.3 ВЪЗДУШЕН ТРАНСПОРТ

От прегледа на документите предоставени от Община Габрово беше установено, че на територията на общината е изградено частно летище, обслужващо предимно интересите на любителите на авиационната дейност, без претенции за транспортно обслужване. Деклариран е известен потенциал за използване за нуждите на селскостопанската авиация. Планираното като регионално летище Междене не може към момента да бъде реализирано с публични средства, поради промяна на собствеността на терена в частна.

6.1.2.4 Изводи

1. По отношение на достъпността

- 1.1. Изграждане на пътна връзка „м. Узана – прохода Шипка“;
- 1.2. Проектиране и изграждане инфраструктура м. Узана;
- 1.3. Проектиране и изграждане на велоалеи в местността Градище, Узана, парк Буря, Баждар;
- 1.4. Изграждане на паркинг на входа на с. Боженци;
- 1.5. **Габрово има нужда от свързване с международните коридори по направлението „запад - изток“. Необходимо е да се прегледат общинските пътища, и да се прецени, кои от тях приоритетно да бъдат модернизирани/рехабилитирани в тази насока;**
- 1.6. **Развитие и увеличаване на възможностите за използване на мултимодален (многовидов) транспорт и логистични вериги – към момента няма как да се развие мултимодален транспорт, поради факта, че останалите видове ЖП, воден и въздушен транспорт практически не се развиват. Необходимо е в ОПР да се заложи изграждане или модернизиране на общински пътни връзки към останалите видове транспорт;**
- 1.7. За осигуряване на достъпност в настоящия момент е по-важно да се осигури добро състояние на общинска пътна мрежа, отколкото изграждане на нови връзки.

2. По отношение на управлението

- 2.1. Препоръчваме в ОПР да бъдат включени конкретни обекти, със съответните наименования, дължини и показатели за изпълнение, които след това да бъдат контролирани и проследявани;
- 2.2. Необходимо е да се направи и регулярно да се попълва **база данни за геометрията, транспортната натовареност и състоянието на общинската пътна мрежа**;
- 2.3. Да се внедри информационна система за управление на общинската пътна мрежа и съоръженията(мостове, подпорни стени и др.), с помощта на която да се приоритизират ремонтно-възстановителните работи в съответствие с очаквания социално-икономически ефект;
- 2.4. Да се изготви **план за създаване на проектна обезпеченост** за модернизация/рехабилитация на общинската пътна мрежа за следващия програмен период и да се изпълни;
- 2.5. Да се премине към експлоатация и поддържане на общинската пътна мрежа основано на показатели за изпълнение;
- 2.6. Да се предложи и инициира нов начин на финансиране на дейностите свързани с експлоатацията и развитието на общинската пътна мрежа пред „Съвета за регионално развитие“ към МС;
- 2.7. Необходимо е да се разработи стратегия и план за изпълнение за устойчиво и балансирано поддържане и привеждане на общинската пътна мрежа в добро експлоатационно състояние;
- 2.8. Да се заложат за изграждане, реконструкция или рехабилитация конкретни обекти (пътища) от инфраструктурата по програмата за развитие на селските райони.

3. Индикатори

- 3.1. Актуализиране на нормативната уредба – бр. актуализирани или нови нормативни документи
- 3.2. Развитие и управление на общинската инфраструктура
 - дължина(км) от пътната мрежа в добро състояние;
 - дължина(км) обезпечена проектно за кандидатстване за финансиране;
 - дължина(км) управлявана по показатели за изпълнение;
 - въведена в експлоатация база данни за общинската пътна мрежа;
 - въведена информационна система за управление на общинската пътна мрежа.

6.1.3 Ниво град

Специфичният релеф предопределя линейната структура на града с разклонения по поречието на реките.

Главната улична мрежа е от смесен тип – „линейно – радиална“.

Развитието на уличната мрежа не е достатъчно и към момента градският център е трудно достъпен поради следните основни причини:

- наличие на значителен тежкотоварен непрекъснат транзит, който не е изведен, а преминава през града;
- недостатъчно напречни връзки за преразпределяне на движението, доуплътняване и сгъстяване на второстепенната улична мрежа.

Непроведените напречни връзки на главната улична мрежа трябва да бъдат конкретизирани и включени, като обекти за реализация в ОПР.

Западния обход е в процес на реализация, но изпълнението на източния обход се забавя. Част от уличната мрежа е с недостатъчна широчина

Значителна част от съществуващите улици и тротоари са в незадоволително състояние. Възстановяване и рехабилитация има само на отделни улици, а в някои квартали дори има само трошенокаменна настилка без траен износващ пласт. Само 73 км от общо 322 км тротоари са с трайна настилка.

Изграждането на необходимата нова инфраструктура за достъп в жилищните квартали и производствените зони изостава в сравнение с темпа на частните инвестиции в жилищното строителство и промишлеността.

Състоянието на довеждащата техническата инфраструктура в обхвата на трите индустриални зони на община Габрово е незадоволително.

В източната централна част на града улиците са сравнително тесни и има дефицит на паркоместа, а точно в тази част са съсредоточени значителна част от населението и работните места. За правилното и устойчиво организиране на паркирането в централните градски части е необходимо да се извърши конкретно предварително проучване относно режимна паркиране, престой, търсенето и предлагането на този вид услуги.

Има налични (но част от тях вече остарели) предпроектни проучвания и разработки за реализиране на:

- обход на града от изток, включително изграждането на тунелни преминавания;
- реконструкция на кръстовище Консултативна Поликлиника гр. Габрово;

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- изграждане на транспортен възел (надлез) между Северна индустриална зона и квартал Бойка (достъп към Северната индустриална зона откъм Търново срещу квартал Бойка);
- изграждане на нови напречни пешеходни връзки през река Янтра.

От направените проучвания се установи, че:

- част от тунелните преминавания вече са реализирани – една от тръбите на тунела в близост до централната част и входа на тунела в южната част на източния обход. Общината не е задоволена от последното решение и счита, че проекта за реализация на източния обход има нужда от преработка и актуализация;
- изпълнението на реконструкцията на кръстовището предстои – проекта е одобрен от всички заинтересовани организации;
- необходимо е да се предвиди възстановяване на улиците, засегнати от проекта за водния цикъл и газификацията на града.

6.1.3.1 ПЕШЕХОДНО ДВИЖЕНИЕ

Анализа на пешеходното движение показва, че то не е особено добре организирано и канализирано. Това, заедно с преминаващия транзит през зони с интензивно пешеходно движение, създава условия и предпоставки за възникване на ПТП и проблеми с безопасността на движението.

Независимо от непривлекателността им по-принцип, прави впечатление, че като град със значителни денивелации в Габрово не са използвани в достатъчна степен пешеходните подлези и надлези.

Наличието на множество стълби като пешеходни връзки по протежение на някои стръмни улици не е достатъчно обвързано с безопасността (липсват парапети, които са особено важни по отношение на зимните условия) и сигурността (липсва осветление, което е особено важно при преминаване през тъмната част от денонощието).

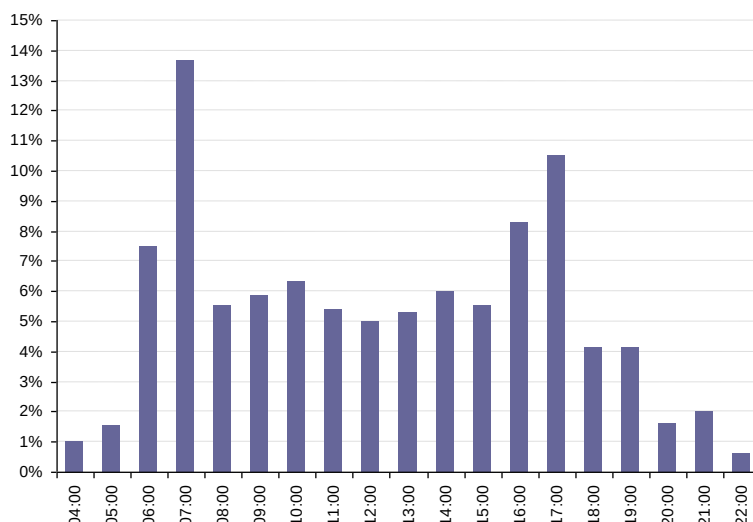
Необходимо е да се подобрят условията за придвижване на хората с двигателни увреждания (увеличаващи се при застаряващото население в страната и в частност в града), което изисква значителни инвестиции за преодоляване на физическите бариери и осигуряването на достъпна среда.

При прегледа на устройствените разработки е установено намерение за подобряване на пешеходния достъп в и около централната градска част, посредством изграждане на нови напречни връзки.

Анализът на мрежата на Масовия Обществен Градски Транспорт (МОГТ) показва, че обществения транспорт използва оптимални маршрути – т.е. не се налага търсене на преминавания на подвижния състав по нови и алтернативни трасета.

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

Съществува много силна диспропорция между натоварванията (пътникопотока) в централната част на града и натоварванията в периферията (например до кварталите Дядо Дянко, Варчевци, Сарани и Златари), което означава, че трябва да се търси оптимизация.

Интервалите на следене са прекалено големи, не бива да се допускат интервали, по големи от 15 минути.

Обществената транспортна услуга е ненадеждна, защото разписанията не се спазват редовно, а понякога се пропускат и курсове.

Ниската ефективност на МОГТ се дължи на:

- неоптимално напълване на превозните средства – пълнят се само в сутрешен върхов час;
- използване на превозни средства с голям капацитет и по-високи транспортно-експлоатационни разходи, от колкото е необходимо особено в участъци с голяма дължина и минимален пътничкопоток.

Превозите се осъществяват от едно общинско дружество и няколко частни фирми. Основен дял в извършването на превозите има общинското дружество „Общински пътнически транспорт“ ЕООД, което разполага със 76 броя автобуси и изпълнява както вътрешноградски, така и междуселищни превози. Автогарата в града е частна общинска собственост и се стопанисва от същото общинско дружество.

Освен автобусен, в Габрово има и тролейбусен транспорт. Оператор на тролейбусния транспорт е общинското дружество, а намерението на Общината е да развие този по-екологичен и по-икономичен превоз. Основните предизвикателства са свързани с необходимостта от реконструкция и модернизация на контактната мрежа и лошото състояние на наличния парк от тролейбуси. Инвестициите в модернизация на контактната мрежа и особено в закупуване и доставка на нов подвижен състав не са по силите на община Габрово, поради което тя търси възможност за съфинансиране или закупуване с помощта на

държавата. Ако финансирането не е целево наличният към момента „План за развитие на тролейбусния транспорт“ не е в достатъчен обем и качество за да се кандидатства за съфинансиране по ОПРР и необходимо той да бъде допълнен и актуализиран съгласно изискваният на управляващия орган в МРРБ. Планът трябва да бъде съобразен и с промените в трафика след изграждането на западния обход, както и да предвиди оптимизация на съществуващата транспортна схема.

Регистриран е неуспешен опит за предоставяне на концесия за изграждане на 113 спиркозаслона и 86 автобусни спирки. Необходимо е, в проекта за интегриран градски транспорт на Габрово, този елемент да бъде проучен, и да бъде предложено адекватно решение на проблема.

Таксиметровия транспорт в Габрово е добре развит и не се нуждае от допълнително стимулиране или разработване на проект за неговото развитие. Превозът се осъществява от 80 фирми с 240 броя автомобили. В известна степен той се явява дори нелоялна конкуренция на МОГТ, като посредством нерегламентираното привличане на пътници създава условия за намаляване на приходите и респективно понижаване на ефективността и привлекателността на обществения превоз.

Независимо от намаляването на населението моторизацията нараства, което създава още повече затруднения при паркирането на автомобилите. Намаляването на атрактивността на градския транспорт от една страна и липсата на велосипедна инфраструктура от друга води до увеличаване на използването на лични автомобили, проблеми с паркирането и значително замърсяване на околната среда. Не е решен въпросът с кратковременното паркиране на автомобили в централната градска част и нейната периферия – необходимо е да се извърши проучване и да се разработи предложение за ефективно организиране на паркирането.

Тези проблеми се задълбочават и от тежкотоварното транзитно движение, допълнително внасящо значително шумово натоварване, вредни емисии в атмосферата и рискове от тежки пътно-транспортни произшествия.

Велосипедния транспорт в Габрово не е развит. Основна причина за това, както и в повечето градове на страната е липсата на велосипедна инфраструктура. Има велоалеи на отделни места, предимно там, където е извършено възстановяване на градската среда по ОПРР. Това обаче не е достатъчно за стимулиране на този по-екологичен и по-здравословен начин на транспорт. Необходимо е да се извърши цялостно проучване и предложение за изграждане на велосипедна алейна мрежа, с прилежащите към нея места за паркиране на велосипеди.

6.1.3.2 Изводи

1. По отношение на изграденост и достъпност

1.1. Уличната мрежа не е развита в достатъчна степен, поради което транспортното обслужване на гражданите в Габрово не е на нужното ниво;

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- 1.2. Уличната мрежа в централната градска част не предлага нужния капацитет и пропускливост, а в периферията на града проблемите са свързани с недостатъчна изграденост на елементи от улиците (липса на трайно асфалтово покритие и т.н.), които практически ограничават достъпа на гражданите;
- 1.3. Напречните връзки за преразпределяне на трафика не са изградени или не предлагат необходимия капацитет за да изпълняват пълноценно функциите си. Необходимо е да бъдат набелязани и подготвени проекти за реализацията на конкретни връзки;
- 1.4. Недопустимо е да има улици и тротоари без трайна настилка, необходимо е да бъдат подготвени съответните проектни предложения и да се намерят своевременно необходимите „инструменти“ и финансови средства за тяхната реализация;
- 1.5. Необходимо е да се разработи и изпълни проект за оптимизиране и модернизиране на градския транспорт, като се акцентира върху развитието на по-екологичен транспорт.

2. По отношение на управлението

- 2.1. Необходимо е да се ревизират и актуализират плановите нормативни документи (последно променени 1996 г.) необходими за модернизация и развитие на транспортно-комуникационната система на града, така че да отговарят на новите потребности и възможности за изпълнение в краткосрочен, и средносрочен план;
- 2.2. Непроведените напречни връзки на главната улична мрежа трябва да бъдат конкретизирани и включени, като обекти за реализация в ОПР;
- 2.3. Проектите за развитие на уличната мрежа посредством изграждането на скъпи съоръжения като тунелни преминавания, надлези, естакади и др. подобни са доста амбициозни е необходимо в ОПР да се заложи изпълнението на необходимите проучвания на възможностите за тяхната финансова обезпеченост и осъществимост;
- 2.4. Липсва подреждане и приоритизация на проектите за развитие и модернизация на транспортната инфраструктура, както и изясняване на източниците за тяхното финансиране. Трябва да се направи програма за развитие с конкретно описание на улици и съоръжения (подлези/надлези) за периода 2014-2020;
- 2.5. Велосипедния транспорт не е развит и има необходимост от проучване и формулиране на предложение за изграждане на велосипедна инфраструктура, както и предлагане на общински велосипеди под наем (вкл. електрически или тип „Педелец“), което допълнително би подпомогнало и достъпа до туристическите обекти и среда за отдих;
- 2.6. Има необходимост от проучване, организиране и канализиране на пешеходното движение, подобряване на неговата безопасност, включително посредством изграждане на връзки предназначени само за пешеходно и велосипедно преминаване;

2.7. Необходимо е да се извърши проучване и да се разработи предложение за ефективно организиране на паркирането в Габрово.

6.1.4 СЪСТОЯНИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА И БЕЗОПАСНОСТТА НА ДВИЖЕНИЕТО

За да се извърши обективен анализ на аварийността е необходимо да се обхванат както участъци или места с интензивно движение на обществен транспорт, така и останалите при които се наблюдава концентрация на пътно транспортни произшествия (ПТП). Поради обективни и субективни причини, необходимата конкретна за Габрово статистическа информация за регистрираните ПТП за последните три години (2010, 2011 и 2012) все още не е получена. Независимо от това трябва да се отбележат общите проблеми и причините за тях валидни за страната, от които Габрово не е изключение, а именно:

- почти половината от жертвите и ранените в резултат на ПТП са на териториите на населените места;
- основната част от аварийността е свързана с места при които има съприкосновение на потоци от потребители на транспортната инфраструктура със значително различаваща се маса, обем или скорост на движение;
- необезопасени места с концентрация на хора – автобусни спирки, пресичане на пешеходци, търговски и здравни обекти.

В Габрово един от основните проблеми е транзитния тежкотоварен трафик през града, който обаче предстои да бъде разрешен с изграждането на западния обход.

По отношение на автобусните спирки е необходимо да се предвиди обезопасяването им срещу навлизане на автомобили посредством изпълнение на предпазни стълбчета по протежение на бордюра.

На отделни места пешеходните преминавания трябва да бъдат организирани по-добре с оглед намаляване скоростта на движение на автомобилите не-само посредством вертикални препятствия, но и с помощта на хоризонтални стеснения или отклонения.

С оглед устойчивото подобряване на безопасността набелязани следните конкретни мерки за подобряване на безопасността:

Извършване на специализирано детайлно проучване и анализ на аварийността, за да се подберат подходящите мерки за отстраняване на конкретните причини за възникване на ПТП включително по-подробно, всеобхватно и детайлно проучване на техния генезис, характер и периодичност.

Предлагане на мерки за обезопасяване на спирките на МГОТ с оглед гарантиране и предотвратяване на навлизане на автомобили в зоната на чакащите пътници.

Анализ и предложение на мерки за обезопасяване на атрактивни зони за гражданите зони, като учебни и здравни заведения, търговски центрове и др.

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

Преглед и анализ, насочен към установяване на проблемите и предлагане на решения, свързани подобряване безопасността на пешеходното и велосипедното движение в общината.

1. Мерки

- 1.1. Обезопасяване на автобусните спирки;
- 1.2. Подобряване на безопасността при пешеходните и велосипедните пресичания;
- 1.3. Проучване и анализ на аварийността на натоварените кръстовища;
- 1.4. Обезопасяване на атрактивни зони за гражданите зони, като учебни и здравни заведения, търговски центрове и др.;
- 1.5. Разработване и въвеждане на мерки за „успокояване на движението“ в съответствие с действащата нормативна уредба.

6.2 ВОДОСНАБДЯВАНЕ И КАНАЛИЗАЦИЯ

Водни ресурси

Територията на Община Габрово е сравнително бедна на водни ресурси. Най-голямата река, която протича през територията ѝ, е р. Янтра. Дебитът на реките Янтра, Паничарка, Синкевица и Лопушница е малък. Водите на тези реки, особено тези на р. Янтра, са силно замърсени и негодни дори за напояване. По-малките реки на територията на общината се вливат в р. Янтра и нямат постоянен годишен отток. По-пълноводни са при топенето на снеговете.

Речните тераси акумулират вода на дълбочина от 3.5 до 5.5 м. В терените, състоящи се от полускални материали, нивото на подпочвените води е дълбоко, а скалите са безводни.

Водоснабдяване

Основни водоизточници за задоволяване нуждите на община Габрово с питейна вода и с условно чиста вода за промишлеността са:

- хидровъзел „Хр. Смирненски“ – подава условно чиста вода за промишлеността и вода с питейни качества след ПСПВ с капацитет 900 л/сек.;
- водохващане „Малуша“ – вода с питейни качества след ПСПВ „Малуша“ с капацитет до 50 л/сек.;
- водохващане „Сапатовец“, „Соколски манастир“ и „Потока“ с максимален капацитет около 160 л/сек.;
- хидрогрупа язовир „Мокра бяла“, намиращ се на територията на Община Севлиево, съгласно генералните разработки по обвързване на водния баланс след разширение

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

на ПСПВ „Стоките” към гр. Габрово трябва да се подадат водни количества от порядъка на 120 до 180 л/сек.;

- местни водоизточници /каптажи/.

С надстрояването на язовирната стена, язовир „Хр. Смирненски” е с максимален завирен обем 27 милиона м³.

От язовир „Хр. Смирненски” се осигурява водоснабдяване *без ограничаване режима* на ползване на гр. Габрово и 23 селища, с общ брой жители 66 900.

На сезонен режим на водоснабдяване са селищата, водоснабдени от местни водоизточници и 14 селища, водоснабдени от ПСПВ „Стоките”, с общ брой жители 5 398, представляващи 7,46% от населението на община Габрово.

Неводоснабдени са 20 селища, с общ брой жители 98, представляващи 0,14% от населението на общината.

Експлоатацията на водоемите, водоснабдителната мрежа и съоръженията към нея се осъществява от „ВиК” ООД - Габрово.

Посредством компютърна обработка на информацията, се упражнява непрекъснат контрол и управление на водоемите, помпените станции и основни пунктове от мрежата.

Подадените водни количества през последните пет години на територията на общината са както следва:

ГОДИНА	ПОДАДЕНА ВОДА /ХИЛ. МЗ/			% ЗАГУБИ
	Общо	с питейни качества	условно чиста	
2000	23964	21991	1973	80,4
2001	25583	24323	1260	80,1
2002	24124	22423	1701	83,2
2003	21899	20287	1612	82,9
2004	23559	22353	1206	83,4

Водното количество, подавано към селищата в общината е сравнително постоянно. Постоянен е обаче и много високия процент (над 80%) загуба на вода. Високият процент на загуба се дължи на силно амортизираните вътрешни водопроводни мрежи и високото водно налягане, вследствие силно пресечения терен. На тримесечие се регистрират средно по около 250 аварии.

За 2003 г. ползваната вода на жител от община Габрово е 97 л/жител в денонощие.

Довеждащите водопроводи са стоманени, чугунени тръби, етернитови и PVC тръби.

Вътрешната водопроводна мрежа е с обща дължина в селата 114,31 км. Водопроводна мрежа е изградена от стоманени, етернитови, чугунени, поцинковани, PVC и ПЕ-ВП тръби.

Канализация

По данни на Възложителя канализацията на гр. Габрово, като цяло представлява смесена система с пет главни колектора. Събраните отпадни води се отвеждат в ПСОВ, където преминават през механично и биологично стъпало на пречистване. Пречистените води се заустват в приемник р. Янтра.

Канализацията на града до 1961 г. е изградена хаотично, без цялостна разработка за развитие. Строителството се е подчинявало на задоволяване на конкретни нужди и изисквания. На базата на изготвен технически проект от 1962 г. започва организирано изграждане на главните колектори, уличната канална мрежа. Вследствие интензивното развитие на града, създадо условия за усвояване на нови територии, са изготвени нови проекти от 1973 г. до 1994 г., обхващащи напълно територията на града. От 1985 г. е в експлоатация градската пречиствателна станция за отпадни води с капацитет 903 л/сек.

Главните колектори в по-голямата си част са изградени. В момента се реализират етапи от Воден цикъл.

Канализацията на селата, където я има, е изградена хаотично, без цялостна разработка за развитие. Строителството се е подчинявало на задоволяване на конкретни нужди и изисквания. Колектираните отпадни води се отвеждат без пречистване към реки, дерета и дори в отводнителни пътни канавки.

По-голямата част от селата са на септични ями. Има селища без канализация.

Качество на водите

Водите са важен елемент на географската среда, който оказва влияние върху останалите елементи, а също върху живота и стопанската дейност на хората. Те имат значение за формиране на релефа, оказват влияние на водоснабдеността на селищата, изкуственото напояване, за производство на електроенергия. Водните ресурси са важно условие за икономическото развитие на всеки един район.

Управлението на водите на територията на Република България се осъществява на национално и басейново ниво. Речният басейн е основна единица за съвместно управление на повърхностните и подземните води по количество и качество за постигане на устойчиво водоползване и опазване на водите и водните екосистеми. Управлението на водите, водните обекти и водностопанските системи и съоръжения се осъществява на основата на планове за управление на речните басейни и Национален водностопански план.

Община Габрово се отнася към Дунавския район с център гр. Плевен. Дебитът на реките е малък. Те имат дъждовно-снежен режим с есенен минимум на оттока и пролетен максимум. Река Янтра е най-голямата от тях.

Повърхностните води на притоците на р. Янтра не подлежат на мониторинг.

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

Основната причина за замърсяването на речните води е силното антропогенно въздействие, на което са подложени приемник на непречистени води (включващи дъждовни, битови и промишлени отпадъчни води).

По данни от РИОКОЗ в Габровска община през 2006 г. общо от 25 водоизточника са констатирани отклонения в качеството на питейната вода. Това са предимно малки водоизточници.

Населените места, ползвали питейна вода с отклонения по показатели с безусловно здравно значение /Ентерококи и Ешерихия коли/ са селата: Лесичарка, Мичковци, Междене, Спанци, Живково, Дебел дял, Врабци, Трънето, Бойновци, Беленци, Водици, Малини, Борики, Източник, Орловци, Жълтеш, Боженци, Мрахори, Иванили, Мечковица, Зелено дърво.

С отклонения по показатели с индикаторно значение – като показател „мътност“ е констатирано отклонение в изследваните води на 12 водоизточника; отклонение по показател „желязо“ – от пет водоизточника; отклонение по показател „манган“ - от един водоизточник.

Производственият мониторинг върху качествата на водата от водоизточниците и във водопроводната мрежа освен от лабораторията на РИОКОЗ-Габрово се извършват и от химико- биологична лаборатория на „Вик“ ООД– Габрово, която контролира 179 бр. пункта (общо на териториите на общините Габрово, Трявна и Дряново), от тях – 102 бр. са само тези на община Габрово. Данните от втората лаборатория за периода от 2000 до 2006 г. потвърждават с малки изключения изводите направени от лабораторията на РИОКОЗ – Габрово.

6.3 ЯЗОВИРИ И МИКРО-ЯЗОВИРИ

На територията на община Габрово има един язовир – „Христо Смирненски“ и десет микроязовири, шест от които са публична общинска собственост.

Язовир „Христо Смирненски“ е най-големият водоизточник, който снабдява с вода за битови и индустриални нужди гр. Габрово и 14 населени места в региона. Язовирът се захранва от р. Паничарка и събирателна деривация р. Янтра. Язовирът е построен в периода 1962-1966 г. и въведен в експлоатация през 1967 г. Язовирната стена е каменно-насипна с вертикално глинено ядро с ширина на короната 3 метра, а в основата – 6 метра, защитено с трислоен филтър.

- Максимално водно ниво на язовира /кота на експлоатация/ – 534.50 м
- Максимален воден обем след надстрояване – 27 700 000 м³

Бай-пасна връзка с дължина 272 м изпълнява функцията на пускател на язовира, разположен на по-ниско ниво спрямо водно-електрическата централа и позволява изпускане на язовира до ниво от 488.00 м. Основните параметри са следните:

- Водосборна зона – 50.6 км²

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- Ефективен обем – 24.10 млн. м³
- Общ обем – 28.30 млн. м³
- Дължина на стената – 230 м
- Височина на стената – 64 м
- Санитарен /мъртъв/обем – 4.20 млн. м³
- Водна площ – 1300 дка
- Дънно водно ниво – 480.00 м

Микроязовирите, собственост на община Габрово са шест на брой.

Техническото състояние на съоръженията по чл. 46 от Наредба 13 се определя като:

- „Изправно” за: „Разсадника”, „Гиргини II”, „Пача бара”, „Синкевица” и „Сеферчер”;
- „Неизправно – частично работоспособно” за: „Белчев дол” поради неизправен основен изпускател;

С решение на ОС общинските микроязовири са определени за учебнопрактически комплекси за любителски риболов.

ТАБЛИЦА 12. СПРАВКА ЗА ЯЗОВИРИТЕ И МИКРОЯЗОВИРИТЕ ОТ МЕСТНО ЗНАЧЕНИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА ГАБРОВО

№	НАИМЕНОВАНИЕ НА ЯЗОВИРА (МИКРОЯЗОВИРА) МЕСТОНАХОЖДЕНИЕ	ПЛОЩ /ДКА/	ОБЕМ (хил. м ³)	СОБСТВЕНИК	Завирен обем към 13.02.2012
1	„Христо Смирненски” – Габрово	1430	27 700	Държавна	11 790
2	„Синкевица” – Габрово	85	500	Община Габрово	500
3	„Сеферчер”- км. Яворец	18	70	Община Габрово	40
4	„Лопушница”- км. Враниловци	375	1 754	„Хидромелиор. Севлиево”	900
5	„Яна”- кв. Войново	33	142	„Айви” ООД	120
6	„Разсадника”- км. Поповци	23	43	Община Габрово	40
7	„Белчев дол”- км. Поповци	4	12	Община Габрово	10
8.	„Пача бара”- км. Гиргини	20	60	Община Габрово	50
9.	Гиргини I – км. Гиргини	10	15	„Венци - ООД”	10
10	Гиргини II – км. Гиргини	30	25	Община Габрово	20
11	Фазанарията – км. Гиргини	15	20	МЗемеделие	20

Основни параметри на микроязовирите, собственост на община Габрово

Микроязовир „СИНКЕВИЦА”

1.Технически данни:

- обем на язовира 500 000 м³
- стена – земно – насипна със заскалявка

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- височина на стената 7.00 м
- дължина на стената 91.00 м
- кота на короната 426.50 м
- кота на преливника 424.60 м
- ширина на преливника 30,00 м
- преливна височина 2,50 м
- тип на основния изпускател – тръбен стом
- диаметър на основния изпускател 500 мм. Монтиран е спирателен кран; пред ОИ е изведена тръба 300 мм за водоподаване на Картал АД;

2. Година на въвеждане в експлоатация – 1965 г.;

3. Водосборен район на язовира – водосборът на р. Синкевица;

4. Застрашени обекти при внезапно скъсване на язовирната стена – кв. Велчевци – центъра на града – 1,5 км, кота 418,5

Микроязовир „БЕЛЧЕВ ДОЛ“

1. Технически данни:

- обем на язовира 12 000 м³
- височина на стената 12.00 м
- дължина на стената 102.00 м
- кота на короната 438.00 м
- кота на преливника 436.50 м
- ширина на преливника-тръбен 2 бр. 400 мм
- преливна височина 1.50 м
- тип на основния изпускател – тръбен етерн.
- диаметър на основния изпускател 250 мм

2. Година на въвеждане в експлоатация – 1959 г.

3. Водосборен район на язовира – дере в района на с. Поповци.

4. Застрашени обекти при внезапно скъсване на язовирната стена – няма.

Микроязовир „РАЗСАДНИКА“

1. Технически данни:

- обем на язовира 47 000 м³
- височина на стената 8.00 м
- дължина на стената 193.00 м
- кота на короната 331.60 м
- кота на преливника 330.60 м
- ширина на преливника – траншееен 800 мм
- преливна височина 1.00 м
- тип на основния изпускател – тръбен етерн.
- диаметър на основния изпускател 300 мм

2. Залята площ – 22.80 дка

3. Година на въвеждане в експлоатация – 1964 г.

4. Водосборен район на язовира – Рачевско Дере.

5. Застрашени обекти при внезапно скъсване на язовирната стена – с. Поповци и първостепенен път Габрово – Севлиево, разстояние 500 м, кота 325 и прилежащи селскостопански постройки и имоти.

Микроязовир „ГИРГИНИ II“

1. Технически данни:

- обем на язовира 25 000 м³
- височина на стената 7.00 м
- дължина на стената 91.00 м
- кота на короната 365.00 м
- кота на преливника 363.50 м
- ширина на преливника – от 2 м преминава във 1100 мм
- преливна височина 0.70 м
- тип на основния изпускател – тръбен етерн.

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- диаметър на основния изпускател 300 мм

2. Година на въвеждане в експлоатация – 1962 г.

3. Водосборен район на язовира - дере Цуцумани.

4. Застрашени обекти при внезапно скъсване на язовирната стена – прекъсва връзката за с. ГЕРГИНИ, пътят минава по микроязовирната стена, кота 365 и прилежащите селскостопански имоти.

Микроязовир „ПАЧА БАРА”

1. Технически данни:

- обем на язовира 60 000 м³
- височина на стената 11.70 м
- дължина на стената 80.00 м
- кота на короната 367.00 м
- кота на преливника 365.50 м
- ширина на преливника – тръба 1100 м
- преливна височина 1.00 м
- тип на основния изпускател – няма

2. Година на въвеждане в експлоатация – 1963 г.

3. Водосборен район на язовира – дере Пача Бара между с. Гегини и с. Гарвани

4. Застрашени обекти при внезапно скъсване на язовирната стена – прекъсване връзка път между селата Гегини и Гарвани, кота 367.

Микроязовир „СЕФЕРЧЕР”

1. Технически данни:

- обем на язовира 60 000 м³
- височина на стената 8.00 м
- дължина на стената 94.00 м
- кота на короната 252.11 м
- кота на преливника 250.90 м
- ширина на преливника 5.00 м

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

- преливна височина 0.70 м
- тип на основния изпускател – тръбен етерн.
- диаметър на основния изпускател 300 мм

2. Година на въвеждане в експлоатация 1960 г.

3. Водосборен район на язовира – дере Багдалъта в землището на село Яворец.

4. Застрашени обекти при внезапно скъсване на язовирната стена – път Габрово – Севлиево

6.4 КОРЕКЦИЯ НА РЕКИ

р. Янтра – Предвидена е цялостна корекция на речното корито в рамките на гр. Габрово, с обща дължина на подпорните стени 23 457 м, за които има работни проекти.

От тях има изградени 6800 м подпорни стени (29 %) в отделни участъци от р. Янтра.

р. Жълтешка – Има работен проект за корекция на реката и прилежащи към нея дерета с обща дължина на подпорните стени 6854 м.

От тях има изградени подпорни стени с дължина 103 м (1,5 %).

р. Паничарка – Има работен проект за корекция на реката от яз. Хр. Смирненски до заустването ѝ в р. Янтра, с обща дължина на подпорните стени 8783 м.

Няма изградени корекции по реката.

Дерета, вливащи се в р. Паничарка – Има проекти за корекция на 14 бр. дерета с обща дължина на подпорните стени 5016 м.

р. Синкевица – Има работен проект за корекция на реката с обща дължина на подпорните стени 6290 м.

Има изградени 1000 м. (16%) подпорни стени по реката.

6.5 СЪОБЩИТЕЛНИ СИСТЕМИ

Мобилни и стационарни телефонни услуги

Съгласно данните, публикувани на официалните страници на мобилните оператори, за територията на община Габрово е налице покритие и от трите мобилни оператора, работещи на в сферата на осъществяване на електронни съобщения. Предоставяните от тях услуги включват и мобилна и фиксирана телефонна услуга. По данни на кметовете или кметските наместници в някои населени места има ограничен достъп до мобилни телефонни услуги, разпространявани от някои от операторите.

Достъп до интернет

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

По данни от местната власт, към 30 юни 2013 г. на територията на община Габрово седем оператора осигуряват интернет в населените места на общината. Това са Българска телекомуникационна компания АД, Мобилтел ЕАД, Космо България Мобайл ЕАД, Уникс ЕООД, Булсатком АД, Близу Медиа енд Броудбанд ЕАД и Макс Телеком ЕАД.

Използваните от доставчиците технологии и териториалния обхват на покритието с широколентов интернет на територията на община Габрово са представени в табличен вид в Приложение 18.

Населените места от община Габрово, за които кметовете или кметските наместници са посочили, че няма интернет са Прахали, Дивеци, Мрахори, Пецовци, Чавеи, Янковци, Рачевци, Продановци, Междени, Старилковци, Узуните, Попари, Джумриите, Армените и Петровци. Засегнатото население без достъп до интернет наброява около 500 души.

Достъп до радио и телевизия

Съгласно предоставената информация от кметовете и кметските наместници, някои населени места в община Габрово имат ограничен достъп до радио и телевизия. Това се предопределя както от начина на разпространение на радио и на телевизионните сигнали, така и от пресечения релеф, характерен за общината. Друга причина, посочена в попълнения въпросник за липсата или ограниченото ползване на радио и телевизия е морално и технически остарелите мрежи и съоръжения за разпространение на радио сигналите. Очаква се преминаването от аналогова към цифрова телевизия допълнително да възпрепятства част от население при ползване на тази услуга. Съществен проблем при подобряване на достъпа до гореспоменатите услуги е дисперсното местоположение на населените места, броя и възрастовата структура на постоянно живеещо население в тях.

Изводи: Населението в по-малките и разположени в пресечен терен населени места е ограничени в достъпа до електронни съобщения. Следва да се потърсят интелигентни и гъвкави решения за подобряването му като се вземат предвид и специфичните характеристики на населението.

6.6 Топлофикационни мрежи

Централизирано топлозахранване се осигурява от „Топлофикация-Габрово“ ЕАД. Мрежите и съоръженията на дружеството захранват кварталите, намиращи се в северната и в централната част на Габрово, както и промишлените предприятия разположени в северната индустриална зона на града.

Топлофикационното предприятие в Габрово разполага с централа с комбиниран цикъл на производство на топлина и на електричество. Произведената електроенергия се подава към националната ел. мрежа. Електрическата мощност на ТЕЦ е 18МВт, произвеждани от 3 броя турбогенератори по 6МВт. Бойлерната уредба е 50г.кал./час. В града са изградени две магистрали и къса връзка между тях, обхващащи част от ЦГЧ и изцяло кварталите „Младост“, „Трендафил 1“, „Трендафил 2“ и „Русевци“. Енергийният източник е твърдо гориво – въглища.

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

Общата дължина на тръбната мрежа (отиваща и връщаща) е 38,7 км, по-голямата част (около 85%) положена в стоманобетонени канали. Промислените тръбопроводи са с дължина 13 км, битовите – с дължина 26 км.

По данни на „Топлофикация-Габрово“ ЕАД, битовите потребители в края на 2011 г. са 4 410. Оползотворената топлинна енергия за отопление от битовите абонати за годината е 22076 МВтч. За същата година бюджетните потребители за 15 на брой и са потребили 4 449 МВтч топлинна енергия за отопление. Стопанските потребители на в края на годината са 95, а използваната от тях топлинна енергия за отопление е 1 994 МВтч. Общо произведената топлинна енергия за 2011 г. е 41 696 МВтч, а общо реализираната е 28519 МВтч. Не е произвеждана промишлена пара и не е посочено да е изразходвана топлинна енергия за подгръване на водата. Средната продажна цена на топлоенергията за битови и стопански потребители е 79,96 лв./МВтч-без ДДС.

„Топлофикация-Габрово“ ЕАД предвижда запазване на броя на битовите, бюджетни и стопански потребители за периода 2014-2020 г., като предвижда да произвежда около 25 000 МВтч топлинна енергия за отопление на година.

Изводи

Отоплението в зимните месеци представлява сериозен проблем в община Габрово. Малка част от населението и фирмите на град Габрово се отопляват чрез централизирано топлоподаване. Домакинствата, които не са абонати на „Топлофикация-Габрово“ ЕАД, както и всички домакинства живеещи в селата на общината, се отопляват ползвайки дърва за огрев, друго твърдо гориво и/или електрическа енергия.⁴⁴ Това е причината те да са сред най-големите замърсители на атмосферния въздух в зимните месеци в общината.

Остарялата технология и енергийният източник на „Топлофикация-Габрово“ ЕАД при производството на топлинна енергия имат сериозен екологичен отпечатък. Изисква се технологично обновяване, преосмисляне на източника на енергия, развитие на мрежите и оптимизиране предлагането с цел повишаване на ефективността и намаляване негативните ефекти върху климата.

Към някои предприятия са изградени ведомствени мрежи за локално топлоподаване. Свидетелство за това са декларираните налични топлофикационни мрежи в сградите и жилищата при преброяването на населението през 2011 г.⁴⁵ Съществува възможност за осмисляне отново ползването им, както и изграждане на нови, чрез реализиране на малки инсталации за когенерация. Тези инсталации могат да бъдат осъществени с публично-частно партньорство или изцяло частна инициатива. Диверсифицирането на централизираното топлоподаване ще покрие по-голям териториален обхват, ще повиши конкуренцията и ще даде възможност за избор на доставчик. И не на последно място, ще се постигне намаляване на цените за топлоенергия. Очакван ефект от подобен процес е и намаляване замърсяването

⁴⁴ Виж точка 4.2.2 Характеристика на жилищния фонд

⁴⁵ Пак там

на атмосферния въздух през зимните месеци, както от домакинствата, така и от „Топлофикация-Габрово“ ЕАД.

6.7 ГАЗИФИКАЦИЯ НА ОБЩИНА ГАБРОВО

Държавната комисия за енергийно и водно регулиране издава на „Ситигаз България“ ЕАД лицензия за разпределяне на природен газ за обособена територия на община Габрово през 2012 год.

Съгласно предоставената от „Ситигаз Българи“ ЕАД информация, през първите 10 години от срока на лицензията, дружеството предвижда да изгради мрежата в общината, състояща се от 159 483 м газоразпределителна мрежа и 57 464 м газови отклонения. Това ще осигури възможност за присъединяване на индустриални потребители, обществени обекти и битови потребители. Очакваните присъединени потребители са съответно: около 70 индустриални потребители, 100 обществени обекта и повече от 3000 битови потребители. Изготвени са план-схеми за газификация на град Габрово и селата Поповци, Враниловци и Драгановци, които дават общо решение на трасетата на мрежата и техните проектни диаметри, съответстващи на съществуващото положение и потенциална консумация на потребителите. Изготвени са Прогноза за консумация за природен газ, Програма за битова газификация и Модел на консумация на природен газ в община Габрово.

Извод: С газифицирането на град Габрово и селата в общината се предоставя възможност за избор на още един енергиен източник. Това ще повиши конкуренцията сред енергийните предприятия, в резултат на което се очаква да се подобри качеството и да се повиши достъпа до услугите предоставяни от всички енергийни предприятия на територията на общината.

6.8 УЛИЧНО ОСВЕТЛЕНИЕ

Уличното осветление в град Габрово има 75 годишна история. Развива се и се изгражда едновременно със сградния фонд и уличната градска мрежа. Монтирано е по стълбовете на електроразпределителната мрежа и частично по самостоятелни стоманотръбни стълбове. С изграждане на тролейбусната транспортна мрежа през 90-те години върху стълбовете на контактната мрежа е инсталирано изцяло ново осветление с живачни лампи. След 2000 година са предприети мащабни действия за подобряване състоянието на уличното осветление. Изпълнен е демонстрационен проект: “Стратегия за намаляване на парниковите газове чрез енергийна ефективност”, финансиран от Глобалния екологичен фонд чрез програмата за развитие на ООН и от Община Габрово. При извършената реконструкция на уличното осветление инсталираната мощност е намелена повече от 70%. С реализиране на този проект за първи път в страната е въведено централизирано управление на уличното осветление.

През периода 2005-2013 г. са реализирани или са в процес на реализация редица проекти за обновяване на градската среда, в които задължителен елемент е подобряване на уличното осветление в обхвата на съответния проект. Такива проекти са „Интегриран проект за развитие на културно-исторически туристически продукт и свързаната с него

Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

инфраструктура”, „Създаване на привлекателна физическа среда на град Габрово чрез интегрирани мерки за градско възстановяване и развитие”, Реконструкция на ул. „Съзаклятие” и паркинг към нея; ”Интегриран проект за изграждане на привлекателна, достъпна и зелена градска среда.”

Въпреки намесите в системата на уличното осветление, в по-голямата част от града, уличното осветление е реконструирано преди повече от 10 години. Към момента на разработване на плана, уличното осветление на гр. Габрово е качествено и технологично остаряло. Особено лошо е състоянието в отдалечените от централната градска част квартали. Характерни за тях са улици без осветление, стари, амортизирани и несигурни налични системи за улично осветление, които често дефектират и са енергийно неефективни. Използваните осветителни тела са с относително кратък живот, което налага честата им подмяна. С оглед повишаване енергийната ефективност на уличното осветление в град Габрово е подготвено и подадено за разглеждане проектно предложение към Публична инвестиционна програма „Растеж и устойчиво развитие на регионите”. Предвидените в този проект дейности включват подмяна на съществуващо оборудване от системата за улично осветление с енергоспестяващо, както и ремонт и рехабилитация на съществуващо оборудване и кабелни трасета.

С цел подобряване на енергийната ефективност на уличното осветление в селата на община Габрово, през 2012 г. е подготвен и одобрен за финансиране проект „Модернизиране на уличното осветление в община Габрово“. Проектът се финансира от Международен фонд „Козлодуй“ и обхваща системата на уличното осветление във 128 села на територията на община Габрово със обща стойност 1 096 986,97 лв. Предвижда подмяна на съществуващите осветителни тела с високоефективни светлинни източници (LED) и въвеждане на система за дистанционно управление чрез GPRS, чрез която ще се създаде възможност за прецизно регулиране на времето на светене и избягване на преразход на електрическа енергия.

7 ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ

7.1 КАЧЕСТВО НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ

В анализа на качеството на въздуха се разглежда основно град Габрово, като територия с концентрация на индустриални обекти и брой домакинства - основните източници на емисии на замърсители. Отделно са разгледани населените места разположени на големи пътни артерии.

В национален мащаб транспортът е източник на 30,1 % от общите емисии на страната⁴⁶, като за емисиите на азотни оксиди, количеството им достига до 24,06% от националните емисии, а емисиите на въглероден оксид представляват 11,8% от националните емисии. Европейският транспортен коридор No 9 (E-85), част от Европейската пътна мрежа, пресича община Габрово, посока север-юг (гр. Велико Търново – Шипка) и преминава през следните населените места: с. Стойчовци, с. Раховци, с. Валиновци, с. Донино, кв. Любово, кв. Тончевци, които са подложени на по-високо замърсяване (прах, азотни окиси, въглероден окис) от фоновото в следствие на повишения транспортен трафик. Доказано е, че ФПЧ₁₀ се увеличават с 58% при наличие на трафик⁴⁷, както и че в ивица от 300 м от пътното платно, замърсяването е най-голямо⁴⁸.

Данни за замервания на въздуха в малките населени места в общината няма, но и до момента не са установени вероятни източници на замърсяване от промишленост и битов сектор, поради което се счита, че въздушния басейн в района на община Габрово е сравнително чист.

Град Габрово е взел от „Националната мрежа за контрол на качеството на въздуха“ с контролиране съдържанието на: оловни аерозоли, серен двуокис, азотен двуокис, прах и сероводород (Приложение 19). Измерванията в гр. Габрово се извършват периодически в различни местоположения от Акредитирана регионална лаборатория – Русе към ИАОС. По време на изследваните периоди не са констатирани нарушения на пределно допустимите законови концентрации по отношение на SO₂, NO₂, H₂S, CO и озон.

Община Габрово, не попада в списъка на общините, за които е необходимо изготвянето на общински програми за намаляване нивата на замърсителите съгласно Наредба № 7/1999 г. за оценка и управление качеството на атмосферния въздух⁴⁹, но през 2001 г. МОСВ утвърждава 119 района за оценка и управление качеството на атмосферният въздух (РОУКАВ), като за 34 от тях трябва да бъдат изготвени ОУКАВ. Община Габрово попада в Северен/Дунавски (BG0004) район за оценка и управление качеството на атмосферният въздух (РОУКАВ)⁵⁰, като 36 % от населението в района е засегнато от замърсяване с ФПЧ₁₀, и

46 Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България през 2011 г. (издание 2013 г.)

47 http://energy.mae.cornell.edu/PDF/Impact%20of%20local%20traffic%20exclusion%20on%20near-road%20air%20quality_Findings%20from%20the%20New%20York%20City.pdf

48 Traffic-related Air Pollution near Busy Roads, <http://www.atsjournals.org/doi/full/10.1164/rccm.200403-281OC>

49 <http://eea.government.bg/bg/nsmos/air/roukav/index.html>

50 <http://eea.government.bg/cms/bg/soer-2010-part-c/commonality-air-pollution/commonalityreport-ap-2>

Екологично състояние и рискове

0% от населението е засегнато от замърсяване със SO₂, NO₂ и озон и съответно Общината е задължена да приеме програма за управление на КАВ.

През 2003 г. е изготвена „Общинска програма за управление на качеството на атмосферния въздух на гр. Габрово“ с период на действие 2003 – 2010, а през 2012 е актуализирана и изготвена „Дисперсионна моделна оценка на приноса на всеки един от отделните сектори/източници на емисии към нивата на ФПЧ₁₀ в атмосферния въздух на територията на гр. Габрово и формулиране на система от мерки за изпълнение (в зависимост от резултатите на моделната оценка) в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план за периода от 2012 г. до 2015 г., целящи достигане и/или задържане нивата на ФПЧ₁₀ до законно установените норми приети в страната“.

В програмата и проучванията към нея са разгледани емитерите от промишлеността, бита и транспорта, като сектори, които оказват най-съществено влияние върху качеството на атмосферния въздух (КАВ). По-долу са представени обобщените анализи на КАВ в дисперсионната моделна оценка.

Промислен сектор

В промишления сектор са идентифицирани следните предприятия притежаващи инсталации, източници на емисии от летливи органични съединения (ЛОС):

- „СД Авис Савчеви и Сие“;
- „Мехатроника“ АД;
- „Лормет – България“ ЕООД;
- „СТС Принт“ АД;

и предприятия притежаващи горивни инсталации, които изхвърлят ФПЧ₁₀:

- „Цератицит - България“ АД;
- „Импулс“ АД;
- „Мак“ АД;
- „Експал България“ АД(Правоприемник На „Максам България“ АД);
- „Резбонарезни инструменти Габрово“ ЕООД;
- ТЕЦ Габрово.

Сумарно, емисиите на ФПЧ₁₀ за промишлеността са 81 тона за 2008 г. и 99 тона за 2010 г. За 2008 г. **най-натоварен с ФПЧ₁₀ е районът около ТЕЦ Габрово и „Импулс“ АД.** За 2010 година най-натоварен е само районът около Импулс АД, тъй като към ТЕЦ Габрово намалява броя на абонатите.

Битов сектор

Емисиите от битовия сектор в дисперсионната моделна оценка са разгледани по отделно за 2008 г. и 2010 г. за четирите градски сектора и за сателитните на града села и квартали. Емисиите за централния и южен район са близки по стойност, въпреки, че централният район е по-плътно урбанизиран от южния. Причина за това е фактът, че в централния район част от домакинствата се отопляват от ТЕЦ и ток, за разлика от южния, където преобладават фамилни жилища. Южният район е по-голям по площ, но частта на незастроените площи е много по-голяма. Разликите на емисиите за 2008 г. и 2010 г. се дължат на намаляване на населението, респективно на броя домакинствата, както и на намаление абонатите на ТЕЦ Габрово през тези години.

Най-натоварени с емисии от битовия сектор за 2008 г. и 2010 г. са кварталите Йонковото и Радичевец, както и югоизточната част на центъра на града.

Транспортен сектор

Трафикът на транспортни средства е един от основните източници на прах в градската среда. Неблагоприятен фактор в гр. Габрово са ***високият дял на пътувания с лични превозни средства, както и голямото количество стари и/или втора употреба транспортни средства*** с неизправни катализаторни устройства и частично амортизирания подвижен състав на обществения транспорт. Друг неблагоприятен фактор е ***лошото състояние на пътната настилка и нередовното ѝ почистване***, макар този проблем да не е основен, съдейки по данните от измерванията на КАВ през топлата и суха част на годината, когато не са регистрирани наднормени концентрации на ФПЧ_{10} . Почти 100% от тежките автомобили и автобусите използват дизелово гориво (относителният дял на автобусите от градския транспорт с метанови уредби е пренебрежимо малък).

При движението на транспортните средства в следствие триенето между гумите и пътната настилка и при използването на спирачки се отделят прахови частици. При движение на превозните средства, намиращите се частици върху пътната настилка се емитират в приземния въздушен слой, т.е. има реемисия от отложения по пътя прах. За територията на страната може да се приеме, че в много случаи относителният дял на суспендирания прах от пътните платна представлява повече от 95% от общите емисии на ФПЧ_{10} от автотранспорта. Отложеният върху пътната настилка прах има естествен и антропогенен произход.

Сумарната емисия от двигателите от цялата пътна мрежа в община Габрово вкл. главните и второстепенните улици възлиза на 33.6 т./год. за 2008 г. и на 37.0 т./год. за 2010 г. (Приложение 20).

За община Габрово най-голям дял в замърсяването на въздуха заема битовия сектор (почти два пъти повече от сектор транспорт и с 40% повече от сектор промишленост), следван от промишлеността и транспорта. (Приложение 21)

Екологично състояние и рискове

Основните причини за формиране на регистрираните високи концентрации на ФПЧ_{10} в общината се дължат на:

1. Използването на твърди и течни горива за отопление в битовия сектор и някои обществени сгради (училища, болници, ясли и др.);
2. Ненавременното почистване след опесъчаването на улиците през зимата;
3. Нередовното измиване на пътната настилка по време на лятно-есенното засушаване;
4. Недостатъчната поддръжка на пътните платна и откритите площи;
5. Недостатъчно оптимизиране на уличния трафик;
6. Възможно периодично наднормено залпово емитиране на прах от производствената дейност.

Въпреки това заключение от проведените наблюдения на концентрациите на ФПЧ_{10} и извършеното дисперсионно моделиране⁵¹, дават извода, че в **община Габрово няма нарушение на стандарта относно ФПЧ_{10} . Не са констатирани нарушения на пределно допустимите законови концентрации по отношение на SO_2 , NO_2 , H_2S , CO и озон.**

В следствие на Актуализираната програма и плана за действие за КАВ на Община Габрово (2012 – 2015 г.) се очаква подобряване на КАВ в града. В програмата са предвидени следните приоритети за запазване и подобряване задоволителното състояние на КАВ:

1. Приоритет 1: Намаляване на емисиите от битовия и обществен сектор, отопляващ се с твърдо или течено гориво;
2. Приоритет 2: Намаляване на емисиите на ФПЧ_{10} от промишлената дейност;
3. Приоритет 3: Намаляване емисиите от транспорта;
4. Приоритет 4: Намаляване на праховите емисии от уличните платна и откритите площи;
5. Приоритет 5: Намаляване на емисиите в резултат на провеждане на строително ремонтни дейност.

⁵¹ Дисперсионна моделна оценка на приноса на всеки един от отделните сектори/източници на емисии към нивата на ФПЧ_{10} в атмосферния въздух на територията на гр. Габрово и формулиране на система от мерки за изпълнение (в зависимост от резултатите на моделната оценка) в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план за периода от 2012 г. до 2015 год., целящи достигане и/или задържане нивата на ФПЧ_{10} до законно установените норми приети в страната

7.2 КАЧЕСТВО НА ВОДИТЕ

Повърхностни води

Територията на община Габрово се отнася към Басейнова дирекция дунавски район с център Плевен. Територията ѝ включва поречията на реките Янтра, нейните горни притоци Паничарка, Синкевица, Жълтешка и техните по-малки притоци, които спадат към малките и средни карстови реки. Те имат дъждовно-снежен режим с есенен минимум на оттока и пролетен максимум. Река Янтра води началото си от Стара планина и е с обща водосборна област 7892 км² и дължина 286 км до вливането си в р. Дунав. Повърхностните води на притоците на р. Янтра не подлежат на мониторинг.

Гъстотата на речната мрежа в поречието варира. За р. Янтра тя е 0.7 км/км², докато за притоците се движи в граници от 0.3 км/кв.км. (за р. Елийска) до 1.5 км/км² (за р. Острецка). Средната надморска височина за цялата водосборна област е 470 м. Средният наклон е в границите между 10,6 и 48%. В района на Габрово поречието на Янтра се състои от следните типове реки:

1. Предпланински каменен тип;
2. Малки и средни чакълесто пясъчни реки;
3. Малки и средни карстови реки.

Югозападно от град Габрово е изграден язовир „Христо Смирненски“, който е основен източник на питейна вода за града. Язовирът е с площ 1,054 км². Той е силно модифицирано водно тяло към категория средни средно високи сладководни езера с дълбочина над 6 м⁵².

През 2012 г. контролът върху качеството на повърхностните води на територията на община Габрово е извършван от три бр. пункта - представляващи част от Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС).

Анализът на данните от емисионния контрол на повърхностните води през 2008 г., 2009 г., 2010 г., 2011 г., 2012 г.⁵³ показва, че водите на р. Янтра, на нейният приток – р. Паничарка и на яз. „Христо Смирненски“, като цяло **отговарят на нормите за определената си категория водоприемник по изследваните показатели**, съгласно Наредба №7/1986 г., а на пункт №BG1YN92233MS051 и по Наредба №12/2002 г. Изключение от този извод прави единствено констатираното през м. октомври 2009 г. превишение на показателят: “азот нитритен” – 4 пъти над ПДК, регистрирано в пункт №BG1YN00917MS230, разположен на р. Янтра след ГПСОВ-Габрово. За цитираното превишение над ПДК не е установен конкретен индустриален причинител. До известна степен превишението би могло да се обясни с продължителното засушаване и липсата на дъждове през есенния период, довели до общо маловодие на р. Янтра и нейните притоци и същевременно с близостта на пункта за мониторинг до изхода на ГПСОВ.

52 План за управление на речните басейни (ПУБР) в Дунавския район

53 Отчети за изпълнение на дейностите през 2008, 2009, 2010, 2011 и 2012 г. съгласно: „Програма за опазване на околната среда на територията на община Габрово 2007-2015 г.“

Екологично състояние и рискове

Съгласно информацията, предоставена от Басейнова дирекция за управление на водите в Дунавски район, учредените **санитарно-охранителни зони (СОЗ)** в района на гр. Габрово са посочени в Приложение 22.

Съгласно ПУРБ, за водно тяло **р. Янтра** с код BG1YN900R015, като значими **точкови източници на замърсяване** нагоре по течението или в рамките на града са определени Бетонов възел в кв. Бойката на гр. Габрово, градската канализация на града, горивна инсталация за производство на електроенергия, ГПСОВ, завод за взривни материали, завод за производство на пластмасови тръби. Като **дифузен източник на замърсяване** е дефиниран сгуроотвал на ТЕЦ – Габрово, за който предстои преустановяване на експлоатацията му. **Екологичното състояние на водното тяло е определено като „лошо“, а химичното като „добро“.** Като цел за 2021 г. е поставена „Предотвратяване влошаването на екологичното състояние и постигане на умерено“. Основните мерки, чрез които следва да се постигнат целите на опазване на околната среда включват: 1. Контрол по изпълнението на условията в издаденото комплексно разрешително; 2. Контрол на изпълнението на условията на разрешителното за заустване на отпадъчни води във водни обекти; 3. Доизграждане на канализационна мрежа за населено място над 10 000 е.ж. на гр. Габрово; 4. Разширение, реконструкция и модернизация за отстраняване на азот и фосфор на изградена ГПСОВ над 10 000 е.ж. в чувствителна зона на гр. Габрово; 5. Закриване и рекултивиране на стари промишлени зони; 6. Определяне и изграждане на 1 брой СОЗ; 7. Контрол за спазването на охранителния режим в границите на СОЗ; 8. Контрол на задължително изпълнение от земеделските стопани в уязвимите зони на програми от мерки за ограничаване и предотвратяване на замърсяването с нитрати от земеделски източници; 9. Спазване на правила за добра земеделска практика с цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници; 10. Разрешителен режим за водно тяло, съобразно ОВОС/екологичната оценка и/или оценката за съвместимост; 11. Забрана за издаване на разрешителни за водовземане с цел БЕЦ (с изключение на руслови БЕЦ на съществуващи бентове и прагове); 12. Контрол по спазване на условията в разрешителното за водовземане. Допълнителните мерки включват: 1. Допълнителни условия в издадените и новоиздаващите се разрешителните за заустване на отпадъчни води в повърхностни водни обекти с цел достигане на доброто състояние на водния обект; 2. Подобряване на сметосъбирането и сметоизвозването в населените места.

За водно тяло **р. Паничарка и р. Козлята** с код BG1YN900R032, като значими **точкови източници** на замърсяване нагоре по течението или в рамките на града, са определени главен колектор на градската канализация на града (поток 1 и 2). Не са идентифицирани дифузни източници. **Екологичното и химичното състояние са определени като добри.** Като цел за 2015 г. е поставена „Запазване и подобряване на доброто екологично и доброто химично състояние“. Основните мерки включват: 1. Определяне и изграждане на 2 бр.СОЗ; 2. Контрол за спазването на охранителния режим в границите на СОЗ; 3. Контрол на изпълнението на условията на разрешителното за заустване на отпадъчни води във водни обекти; 4. Контрол на задължително изпълнение от земеделските стопани в уязвимите зони на програми от мерки за ограничаване и предотвратяване на замърсяването с нитрати от

Екологично състояние и рискове

земяделски земи; 5. Спазване на правила за добра земяделска практика с цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земяделски източници; 6. Разрешителен режим за водно тяло, съобразно ОВОС/екологичната оценка и/или оценката за съвместимост; 7. Забрана за издаване на разрешителни за водовземане с цел ВЕЦ (с изключение на руслови ВЕЦ на съществуващи бентове и прагове); 8. Контрол по спазване на условията в разрешителното за водовземане. Допълнителните мерки са идентични с тези за река Янтра.

За двете водни тела, преминаващи през град Габрово, които попадат в защитените зони по Директива 92/43/ЕЕС за хабитатите (BG0000399 – Българка и BG0000610 – река Янтра), част от екологичната мрежа Натура 2000 са предвидени смекчаващи мерки за намаляване на въздействието върху природните местообитания, предмет на опазване на зоните, които са свързани с конкретните водни тела. Те включват намаляване на влиянията от съществуващите ВЕЦ, водовземания и други негативни промени в хидроложкия режим на водните тела в обхвата на защитена зона Българка. В обхвата на защитена зона Река Янтра мерките включват недопускане на нови негативни промени в хидрологичните особености на водните тела (ВЕЦ, баластриери, хидромелиорации, свързани с нови водовземания, отводнявания и др.), както и мерки по поддържане на местообитания, някои от които се срещат в и около града (3260 - Равнинни или планински реки с растителност от *Ranunculus fluitantis* и *Callitriche-Batrachion*, 6430 - Хидрофилни съобщества от високи треви в равнините и в планинския до алпийския пояс, 91E0 - Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Pandion*, *Alnus incanae*, *Salix albae*).

Подземни води

В хидроложко отношение районът е слабо водообилен на подземни води. Доколкото има такива, те са привързани към алувиалните отложения по главните отводнителни пътища, обусловени от малките реки в околността. Излизащите на самоизлив пукнатинни води в скалните комплекси представляват началото на редица водни течения в района. **Няма данни за замърсяване на подземните води в района на гр. Габрово.** Издадени са 35 разрешителни за ползване на подземни води на територията на гр. Габрово.

Значителна роля за опазване на околната среда, подобряване и запазване на екологичното и химично състояние на повърхностните и подземни води ще изиграе изпълнението на двата основни проекта свързани с екологичната инфраструктура в рамките на града и региона – проекта за водния цикъл и за регионалното депо за ТБО.

Управление на отпадъчните води

В Габрово има изградена и пусната в експлоатация (през 1985 г.) пречиствателна станция за пречистване на отпадъчните води на града (ГПСОВ), с капацитет 903 л/сек. В нея постъпват водите на повечето промишлени предприятия и около 51% от битовите. Останалите се изливат директно в р. Янтра или нейните притоци.

Към момента се изпълнява проект по Оперативна програма „Околна среда” „Интегриран воден цикъл на гр. Габрово”, одобрен за финансиране през 2010 г. Проектът предвижда:

- По част водоснабдяване – предоставяне на водоснабдителни услуги на абонатите, съгласно стандартите на Директива 98/83/ЕС; осигуряване на непрекъснатост на водоснабдяването на абонатите (намаляване на техническите водни загуби и ремонтните работи в следствие от аварии във водопреносната мрежа); ефективна употреба на водните ресурси; намаляване разходите за експлоатация и поддръжка на водопроводната мрежа чрез реконструкция на пречиствателна станция за питейни води; ремонт на 4 помпени станции и изграждане на 1 нова помпена станция; рехабилитация на водоснабдителна система - 76,5 км;
- По част канализация – увеличаване броя на населението, чиито отпадъчни води се отвеждат и пречистват в канализационната система; предотвратяване на рисковете за околната среда от преливане на септични ями, заустване на отпадъчни води в околната среда, чрез разширяване на канализационната мрежа към райони, които не са свързани към канализационната система; предпазване на приемниците – р. Янтра и граничната р. Дунав от замърсяване вследствие заустване на непречистени води; рехабилитация на част от съществуващата канализационна мрежа, намалявайки аварията и инфильтрацията чрез разширяване на канализационна мрежа - 18, 5 км; рехабилитация на канализационна мрежа - 21,6 км; реконструкция на пречиствателна станция за отпадъчни води.

Проектът стартира като строителство на 4 юни 2012 г., когато е подписан първият договор – за етап 1 от рехабилитацията и разширяването на ВиК мрежата на стойност 13.8 млн. лв. без ДДС. Срокът за изпълнение на „Интегриран проект за водния цикъл на град Габрово” е до 23.07.2015 г.

7.3 КАЧЕСТВО НА ПОЧВИТЕ

Съгласно почвения атлас на Европа (Soil Atlas of Europe⁵⁴) в община Габрово се срещат следните видове почви:

Лс - Лесивирани почви, излужени канелени⁵⁵, отговарящи на Сиви горски почви (*Chromic Luvisol*): с най-голяма площ на разпространение на територията на община Габрово, характерни за Предбалкана с надморска височина от 800 до 1000 м. Образуват се в условия на умерено – континентален климат и имат ясно изразен хумусен хоризонт, като хумусното съдържание е до 5 %, а общият запас на хумус варира от 20 до 25 т/дка. Притежават неблагоприятни физико - механични свойства и понижена водопропускливост, като резултат от тежкия си механичен състав. За повишаване на плодородието на сивите горски почви е необходимо провеждането на редица мероприятия, като върху тях могат да бъдат отглеждани зимна пшеница, ечемик, ръж, фасул, овощия, люцерна и др.

⁵⁴European Soil Bureau Network, European Commission, 2005; <http://eusoils.jrc.ec.europa.eu/library/esdac/index.html>

⁵⁵ Преводът е направен по проф. Д-р Нино Нинов, Таксономичен списък на почвите в България според световната система на ФАО

Wev – Оподзолени канелени или светлосиви горски почви (*Eutric-Vertic Planosol*): разпространени предимно по поречието на р. Янтра, западно от гр. Габрово към гр. Севлиево. Намират се на заливните тераси на реките и са богати на скални материали и хумусни вещества. Те задържат влагата по-продължително време и са подходящи за отглеждане на зеленчуци. За повишаване на плодородието им е необходимо да се предпазват от заблзяване и засоляване. За съжаление относителният им дял е малък на територията на община Габрово

Bd – Канелени почви (*Distric Cambisol*): разпространени са върху високите склонове на Стара планина на места с надморска височина над 1000 м. Те са силно ерозирали, имат лек механичен състав и се отличават с ниско плодородие. Образувани са върху кисели скали, пясъчници и глинести шисти. Подходящи са за отглеждане на ръж, овес и картофи, но се нуждаят от варуване и комбинирано торене.

Процеси на увреждане на почвите

В рамките на град Габрово освен разнообразните урбанизирани и техногенни почви, образувани в следствие на всевъзможни строителни, транспортни, производствени и битови дейности се наблюдава широко и феномена „запечатани“ почви (soil sealing⁵⁶), което представлява загубата на почва в следствие на покриване на земята със сгради, пътища или други строителни и благоустройствени обекти и площи. Понятието също се използва, за да опише смяна в свойствата на почвата, която води до непропускливост (например уплътняване на почвата от земеделските машини). Запечатаните площи не могат да се ползват за земеделие или гори и екологичните функции на почвите са силно нарушени, дори често нямат такива. В допълнение близкостоящите почви също биват повлияни, като им се смени водния режим и/или се фрагментират приземните и надземни местообитания. Последните изследвания сочат, че запечатването/уплътняването на почвата е невъзвратим процес. Пространствените стратегии за развитие предопределят до голяма степен увеличението на почвеното запечатване/уплътняване. Необходимостта да се включат екологичните аспекти в пространственото планиране с цел намаляване на ефектите от неконтролираното градско разрастване е от голямо значение за ЕС и България. Възможни мерки за предотвратяване на загубата на почви са: повторното развитие на кафяви терени (brown-fields) и рехабилитацията на стари сгради. В град Габрово има значително количество територии с висок процент на запечатани почви (над 50%), като голяма част от тях са именно в изоставени кафяви терени със затихнали производствени и комунални функции. Добрите практики⁵⁷, които имат потенциално приложение и на територията на града, включват: ограничаване на почвеното запечатване чрез по-добро пространствено планиране или чрез преоценка на „отрицателните“ субсидии, които индиректно стимулират почвеното запечатване; намаляване на вредите, когато не може да се предотврати почвеното запечатване чрез мерки като например: използване на пропускливи повърхности вместо конвенционалния асфалт или бетон, изграждане на зелени покриви; компенсирание на ценни

⁵⁶ <http://eusoils.jrc.ec.europa.eu/library/themes/Sealing/>

⁵⁷ <http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/sealing/Soil%20sealing%20-%20Final%20Report.pdf>

Екологично състояние и рискове

почвени загуби чрез действия на други места, където се подобряват екологичните функции на мястото (вкл. такси и фондове за възстановяване/рекултивация).

Освен чрез „запечатване“, типично за градските територии, почвите се увреждат и чрез естествените процеси на водна или ветрова ерозия, чрез които се отнема повърхностния хумусен слой от почвата.

Според „Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България през 2011 г. (издание 2013 г.)“ **земеделските земи в област Габрово попада в район с най-висок риск от проява на водоплощна ерозия на почвата**, със среден прогнозен интензитет от 12 до 16 т/ха/г.

За разлика от водоплощната ерозия, която е характерна за планински и хълмисти условия, ветровата ерозия се проявява главно при големи и открити равнини - предимно обезлесени, съответно тук **община Габрово попада в зона със слаб риск от ветрова ерозия**.

Като пример за засилена ветрова и водна ерозия върху терен общинска собственост може да се посочи **Узанската поляна** – в която около 15 дка тревна площ е превърната в оголена, пустееща земя, благодарение на засилената ветрова и водна ерозия в района.

На база изготвен Лесоустройствен план (2004-2014) за общинските гори за периода 2008-2012 г. са проведени мероприятия по залесяване на територия от 271 дка, като така е намален риска от ерозия.

По данни на Община Габрово **няма регистрирано антропогенно замърсяване на почвите**. Последно (29.11.2012 г.) е направено пробонабиране на почвата в района на новоизграждащото се депо за неопасни отпадъци с цел определяне базовото състояние на почвите в района на депото, като замерванията сочат, че няма концентрации над ПДК за тежки метали. Резултатите⁵⁸ от анализа на пробата са представени в Приложение 23.

7.4 Отпадъци – ПРОГРАМИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ

Съгласно Националната програма за управление на дейностите по отпадъците приета с РМС 1/2009, община Габрово е определена за център на регионалната система за управление на дейностите по отпадъците. Регионалната система за управление на отпадъците е включена в Механизма за развитие на инфраструктурата за управление на отпадъците с подкрепата на Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“ (ОПОС), съгласно решението на ръководителя на управляващия орган на ОПОС от 31 май 2012 г., и предстои да бъдат извършени следните групи дейности по изграждане на регионалната система за управление на отпадъците:

- Реконструкция на общинското депо за твърди битови отпадъци на гр. Габрово и изграждане с цел превръщането му в регионално такова;

⁵⁸ Годишен доклад по околна среда за изпълнение на дейностите през 2012г., в изпълнение на предоставено комплексно разрешително № 157 – Н1/2011 г. на община Габрово.

Екологично състояние и рискове

- Доставка и монтаж на техника за сепариране и компостиране на битовите отпадъци;

В сравнение със съществуващите общински депа, предстоящата за изграждане със средства на Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“ регионална система има следните предимства:

- По-дълъг живот на клетките за депониране поради намаляването на обема депониран отпадък;
- Производство на компост, който в зависимост от параметрите си може да се използва или за реализация на пазара или за запръствяване на регионалното депо, съгласно изискванията за експлоатация;
- Възможност за отделяне на годния за рециклиране отпадък от общия поток с цел последващото му предаване на организации за оползотворяване;
- Намаляване на разходите за експлоатация на регионалната система и установяване на обществено поносими нива на такса „смет“.

Във връзка с изграждането на *Регионална система (депо) за управление на отпадъците от Регион Габрово (включващ Община Габрово и Община Трявна)* през 2012 г. е подписан договорът за безвъзмездна финансова помощ № DIR – 5112122-C001/ 13.07.2012 г. за проект DIR – 5112122-1-66 „Изграждане на регионална система за управление на отпадъците в регион Габрово“ по приоритетна ос 2 „Подобряване и развитие на инфраструктурата за третиране на отпадъци“ по Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“ Срокът на договора е 38 месеца, считано от датата на неговото подписване, т.е. до 13.09.2015 г.

Планиран обем на годишно производство на депото е 50 000 т., който представлява сбор от максималните производствени капацитети на сепариращата и компостираща инсталация. Предвидените дейности по проекта са представени в Приложение 24.

На 6.06.2013 г. е дадено официално начало на строителните дейности на депото и направена символична първа копка от кметът на Габрово, Таня Христова, Негово превъзходителство Харри Салми, посланик на Република Финландия, кметът на Трявна Драгомир Николов и Анатоли Петков, представляващ обединението „Еко Гео Димас“ – изпълнител на строителството по проекта.

ФИГУРА 4. САТЕЛИТНА СНИМКА НА РЕГИОНАЛНОТО ДЕПО НА ГР. ГАБРОВО КЪМ 2012 Г.

В изпълнение на условия от Комплексно разрешително (КР) №157-Н1/2011г., издадено на Община Габрово за изграждане и експлоатация на: „Регионално депо за неопасни отпадъци, предназначено за общините: Габрово и Трявна“, включващо: „Първи участък“ (изпълняващ дейност, съгласно т.5.4. от Приложение №4 от Закона за опазване на околната среда) през 2012 г. са разработени 47 бр. инструкции и 16 бр. оперативни документа свързани със създаването на Система по управление на околна среда (СУОС).⁵⁹

Производствени отпадъци

За Община Габрово характерни отпадъци от индустрията са: отпадъци от физическа и механическа повърхностна обработка на метали и пластмаси, строителни отпадъци, утайки от локални пречиствателни станции (от галванични и термични производства), варова леш, изрезки от обработка на сурови кожи, конци и изрезки от платове, пепелина от ТЕЦ, утайки и груби отпадъци от ГПСОВ.

Битови отпадъци

От 1998 до 2001 г. в количествата депонирани смесени битови и строителни отпадъци на градското сметище, се забелязва значителен спад. Това до голяма степен може да се обясни със силно намалелия брой жители в община Габрово. От 2002 г. до 2006 г. се наблюдава нова тенденция към постепенно завишаване количествата на депонираните отпадъци.

В периода 2006 – 2012 г. се наблюдава понижаване (от 31 060 т. за 2006 г. и 26 142 т. за 2012 г.) на количеството битови отпадъци, въпреки постепенното присъединяване към

⁵⁹ Отчет за изпълнените дейности през 2012 г., съгласно: „Програма за опазване на околната среда на територията на Община Габрово, с период на действие: VII.2007 г. - VII.2015 г.“

Екологично състояние и рискове

системата за централизирано сметосъбиране на 39 села към първоначалните 37 села (за 2006 и 2007 г.), като така стават 76 села⁶⁰.

Средната норма на натрупване на битови отпадъци за ЕС-27 за 2011 г. е 520 кг./жител/годишно, за България, тя е 380 кг./жител/годишно, за община Габрово - 402 кг./жител/годишно. Видно е, че норма на натрупване за община Габрово е малко над средното за страната, но под средното за Европейския съюз.

Опасни отпадъци

Опасни отпадъци са тези, чийто състав, количество и свойства създават риск за човешкото здраве и околната среда и са класифицирани, като такива според Базелската конвенция за контрол на трансграничното движение на опасни отпадъци и тяхното обезвреждане. Основен източник на тази група отпадъци на територията на общината са транспорта, услугите на здравеопазването, а така също и домакинствата на гражданите.

В Габровското общинско депо за ТБО не се допуска депониране на опасни отпадъци. На територията на община Габрово няма законово регламентирано и изградено депо предназначено за обезвреждане на опасни отпадъци, най-близкото такова (депо) се намира на територията на гр. Севлиево.

Описание на дейностите по събиране и извозване на битови отпадъци

Град Габрово е разположен по протежението на три речни дефилета, като отстоянието на жилищните райони до Габровското общинско депо за ТБО е от 5 до 25 км.

През 2012 г. системата за централизирано сметосъбиране в общината обхваща 61 994 души, което е 97.46% от нейния общ брой жители (за страната този процент към е 82 - 83%). Дейностите по сметосъбиране и сметоизвозване в гр. Габрово и 76 бр. Габровски села се осъществяват от фирма „Благоустрояване“ ЕООД – Габрово, на база сключен Договор № 515-БС-08/29.12.2008 г. - по реда на ЗОП, с период на действие: 2009-2013 г.

В останалите по-малки селища жителите сами, със собствен транспорт извозват отпадъците си на градското депо или ги изсипват на терени, нарочени от години за селски сметища в същите населени места. Обслужване на брой села в община Габрово през годините: 2008 г. - 52 бр., 2009 г. - 52 бр., 2010 г. - 76 броя, 2011 г. – 76 броя, 2012 г. – 76 броя.

Видно е (Приложение 25), че системата за централизирано сметосъбиране се разширява.

През 2012 г. честотата на обслужване на различните видове съдове за битови отпадъци е била, както следва:

За град Габрово:

- контейнери с обем 4 м³ – средно четири пъти седмично (при сигнал за напълване от понеделник до петък);

60 Актуализирана програма за управление на отпадъците на територията на община Габрово 2006-2013 г.

Екологично състояние и рискове

- контейнери с обем 1.1 м³ – ежедневно;
- качета с обем 110 лит. и пластмасови кофи с обем 140 лит. – един път седмично по предварително утвърден график от Възложителя.

За селата от община Габрово - минималната честота на обслужване на съдовете с обем: 1,1 м³ и 140 лит. - е три пъти месечно- в периода месеците май - октомври включително и два пъти месечно през останалите месеци от годината по предварително утвърдени графици с Възложителя. Изключение правят само селата: Черневци, Кметовци, Трапесковци и Боженци, където честотата на обслужване е 6 пъти месечно целогодишно и с. Чарково, при което честотата на обслужване е 4 пъти месечно целогодишно. В селата не е въведена система за разделно събиране.

Според направения въпросник на 18.07.2013 г. към кметовете и кметските наместници на селата в община Габрово от ДЗЗД „Визия за Габрово“ има нужда за **подобряване на сметосъбирането в селата: през зимните месеци** – с. Лесичарка, Велковци, Раховци, Костенковци, Стойчевци, с. Борики, Зелено дърво, Руйчовци, Горнова могила, Чукилите, Баевци, Малуша, Стоманеците, Съботковци, Харачерите, Баланите, Генчовци, Фърговци, **през летните месеци** – Армените, Петровци, Враниловци, Съботковци, Харачерите, **с недостатъчен брой съдове** – Мичковци, Междени, Враниловци, Златевци, Гергини, Дебел дял, с. Райновци, Стоевци, Трънито, Камешица, Музга, и нужда от **включване в системата за сметосъбиране (въвеждане на иновативни методи за управление на отпадъците)** са следните села: с. Пецовци, с. Горно Янковци, с. Живково, Поройновци, Умници, Косовите, Брънеците, Иванковци, Овощарци, Спанци, Парчовци, Сейковци, Шипчените, Бялково, Старилковци, Узуните, Попари, Джумриите, Бойновци, Геновци, Пъртевци, Моровеците, Мечковица, Костадините, Тодоровци, Пенковци.

При физическа невъзможност (тесни пътища, висока снежна покривка и др.) за подобряване на сметосъбирането и с цел намаляване на нерегламентираните сметища е добре да се въведе система за домашно компостиране, да се проведе информационна кампания във връзка с отпадъците и разделното им събиране, като така се мотивира населението да събира отпадъците разделно, на посочените места и да се съобразяват с периодичността на сметоизвозване.

Методи и начини за преработка на отпадъците преди предаването им за крайно обезвреждане: До края на 2005 г. в община Габрово не е извършвана предварителна обработка на отпадъците преди предаването им за крайно обезвреждане (депониране). Единствено утайките от ПСОВ-Габрово се осушават преди крайното им депониране, но тъй като това се извършва на територията на самата пречиствателна станция не може да се говори за предварителна обработка. През 2006 г. е въведена система за разделно събиране, а през 2007 г. е пусната в експлоатация сепарираща инсталация, която обработва събраните отпадъци от системата за разделно събиране.

Дейности, свързани с опериране с вторични суровини

В Община Габрово съществуват редица фирми за изкупуване на вторични суровини, като най-големи от тях могат са: „Екоресурс“ ООД – Габрово (черни и цветни метали, книжни отпадъци (хартия, велпапе и картон), пластмасови и текстилни отпадъци, излезли от употреба МПС-та, акумулатори и някои видове батерии) и „Габро“ АД – Габрово (желязо, цветни метали).

Промислените предприятия на територията на Община Габрово широко прилагат разделно събиране на производствени отпадъци, като впоследствие ги оползотворяват сами или ги предават на други фирми за преработка и рециклиране.

Система за разделно събиране

На територията на Община Габрово от 2006 г. е организирана система за разделно събиране на отпадъците с организация за оползотворяване на отпадъците „ЕКОБУЛПАК“ АД – гр. София, на база сключен Договор № 305-БС-05/01.07.2005г. и Анекс №2 към него от 28.06.2010 г.

В Приложение 26 са представени количествата събрани и предадени за рециклиране отпадъци от опаковки. Интересно е да се отбележи, че през годините 2007-2012 г. не са събрани метални опаковки. В първата година на въвеждане на системата за разделно събиране (2006 г.), най-голям дял в събраните и рециклирани отпадъци има пластмасата. По-късно количеството ѝ осезаемо намалява (почти 10 пъти по-малко). Събираемостта на хартията и картоната също намалява, което може би се дължи на факта, че малцинствените групи събират хартията и картоната от съдовете за разделно събиране и се предава на пунктове за събиране на вторични суровини.

През 2011 г. и 2012 г. от събраните отпадъци от опаковки от съдовете за разделно събиране разположени в града са предадени за рециклирани след сепариране и компактиране около 13% от първоначалните количества.

Система за разделно събиране на портативни и автомобилни негодни за употреба батерии и акумулатори (НУБА)

С въведената през 2010 г. система за разделно събиране на портативни и автомобилни негодни за употреба батерии и акумулатори (НУБА), генерирани от крайните потребители се отдели потока от НУБА от битовите отпадъци. На територията на община Габрово за 2011 г. са събрани и предадени за рециклиране общо: **720 кг.** излезли от употреба портативни батерии, от които 625 кг. са събрани само от фирми и търговски обекти, а 95 кг. са събрани от разположени 70 бр. специализирани оранжеви съдове в административни сгради, кметства, училища и детски градини, търговски обекти и други⁶¹, през 2012 г. са събрани общо **524 кг.** излезли от употреба портативни батерии и предадени за рециклиране на „ЕКОБАТЕРИ“ АД. Обслужването на съдовете се извършва по предварително определен и оповестен график, с

61 <http://www.ecobatterybg.com/?cid=53&spid=95>

честота два пъти годишно, през месеците юни и ноември. Интересно е, че първата година има по-голяма събираемост на НУБА, може би поради факта, че е имало натрупване през предишните години на НУБА. Възможно е и да има и необходимост от извършване на опреснителна информационна кампания сред населението и бизнеса относно вредността от изхвърлянето на НУБА в общия отпадък.

Система за разделно събиране на излязло от употреба електрическо и електронно оборудване (ИУЕЕО)

През 2012 г. на база сключен Договор между Община Габрово и Организацията по оползотворяване на излязло от употреба електрическо и електронно оборудване (ИУЕЕО) „ЕЛТЕХРЕСУРС“ АД - София (притежаващо Разрешение, издадено от Министъра на околната среда и водите, за извършване на дейност като организация по оползотворяване на ИУЕЕО по смисъла на чл.62, ал.1 и §1, точка 26 от Допълнителните разпоредби на ЗУО) с предмет: „организиране на система за разделно събиране, транспортиране, временно съхраняване, предварително третиране и предаване за рециклиране, оползотворяване и/или обезвреждане на ИУЕЕО, генерирано от крайните потребители на територията на община Габрово, като по този начин се отдели потока от ИУЕЕО от потока на битовите отпадъци, събиран от системата за организирано сметосъбиране и сметоизвозване” – е събрано и е предадено за рециклиране на Организацията по оползотворяване „ЕЛТЕХРЕСУРС” общо 9 820 кг. излязло от употреба електрическо и електронно оборудване, като 1 582,5 кг. излезли от употреба луминесцентни и други лампи, съдържащи живак. За 2011 г. е събрано и е предадено за рециклиране на Организацията по оползотворяване „ЕЛТЕХРЕСУРС” общо 21 299 кг. излязло от употреба електрическо и електронно оборудване. През 2008 г. на база сключен Договор №344-БС-06/11.05.2006г. между Община Габрово и „Балбок инженеринг” АД-София (съгласно чл.16 ал.3 т.6 от Закона за управление на отпадъците) са предадени за последваща преработка и рециклиране от общински склад на: 21кг. излезли от употреба луминесцентни лампи и на 110 кг. излезли от употреба живачни лампи.

Система за разделно събиране на опасни болнични отпадъци от МБАЛ “Д-р Тота Венкова”

След спиране от експлоатация (на 01.10.2007 г.) на сметогорна пещ, използвана за изгаряне на болнични отпадъци (на основание предписание от РИОСВ-В. Търново) през 2012 г. болнични отпадъци от МБАЛ „Д-р Тота Венкова” /в количества: 1107 кг. - телесни части и органи, включително банки за кръв и кръвни продукти (код: 18.01.02) и 26 619 кг. - отпадъци, чието събиране и обезвреждане е обект на специални изисквания, с оглед предотвратяване на инфекция (код: 18.01.03)/ са предадени за транспортиране и последващо обезвреждане извън пределите на община Габрово на специализирана фирма: „МЛ България” АД – гр.Пазарджик (на база сключен Договор). През 2011, 2010 и 2009 г. стойностите са аналогични.

Сепарираща и сортираща инсталация

На 17.07.2007 г. „ЕКОБУЛПАК” АД въвежда в експлоатация сортираща инсталация за отпадъци, разположена на общински терен. Площадката е с площ приблизително 6000 кв.м.,

Екологично състояние и рискове

на която е разположено помещението, в което е монтирана инсталация за сепариране и сортиране, депо за постъпващите за обработка отпадъци и склад за балираните такива. Изградена е и необходимата инфраструктура, електрификация, ВиК, битови помещения и ограда. Инсталацията е изградена на модулен принцип, което позволява демонтирането и преместването ѝ. За проектирането ѝ е използван немският опит в изграждане и експлоатиране на сепариращи инсталации от модулен тип. Проектирана е като метална конструкция с дължина 12 м., ширина 5,20 м. и височина 3 м., където е разположена сортиращата лента 1.

Депониране

Наред със сметосъбирането, сметоизвозването и сепарирането, депонирането на отпадъците е изключително важен елемент в процеса на ограничаване вредното въздействие на отпадъците върху околната среда. То е най-широко разпространения в практиката метод за обезвреждане на битови отпадъци, независимо, че съществуват сериозни тенденции особено в страните от Западна Европа, за алтернативни решения включващи: рециклиране, компостиране или изгаряне на отпадъците.

Изхождайки от териториалния принцип, депата за отпадъци условно се разделят на регионални, общински, селски и локални. На теория последните две категории се определят като нерегламентирани сметища.

До момента на територията на Община Габрово има:

1) действащо, законово отредено (регламентирано) и организирано само едно депо за битови отпадъци и това е общинското депо (което след реконструкция и модернизация предстои да се превърне в регионално). То е разположено на 7 км северозападно от гр. Габрово в м. „Равнището“ в землището на с. Гръблевци и обслужва 98 % от населението на общината (което през 2012 г. по данни от НСИ наброява общо 63 616 жители).

Общинското депо до 2003 г. задоволява потребностите на гр. Габрово, селата: Поповци, Чарково и на административно бюро „Етъра“, от 2003 г. започва допълнително да приема отпадъците от още 9 бр. габровски села: Жълтеш, Борики, Малини, Черневци, Кметовци, Трапесковци, Боженци, Драгановци и Яворец, а от 2006 г. бройката на обслужваните малки населени места нараства с още 27 бр. села: Николчевци, Ясени, Пейовци, Милковци, Гарвани, Златевци, Гургини, Рачевци, Гледаци, Киевци, Източник, Петровци, Гъбене, Михайловци, Думници, Стоевци, Лоза, Смиловци, Райновци, Чавей, Рязковци, Враниловци, Камещица, Янковци, Стефаново, Армени и Музга. На Габровското общинско депо се депонират смесени по вид отпадъци, производствени-неопасни (в т.ч. утайки от ГПСОВ), отпадъци от улично почистване и битови отпадъци от гр. Габрово и селата, в които е осигурено организирано сметосъбиране и сметоизвозване.

До момента технологията за обработка на постъпващите отпадъци се заключава в разстилането им на слоеве, уплътняването им и запръстяване с мъртваца. През 2015 г. ще бъде пуснато в експлоатация обновеното депо.

Екологично състояние и рискове

Габровското общинско депо е пуснато в експлоатация през 1984 г. с проектна площ 128,741 дка, изграждано е по проект, но е с незавършено водоснабдяване, електрифициране, битова сграда, липсва кантар, дренажна, газоотвеждаща система и т.н., т.е. то не отговаря на изискванията на Наредба №8/24.09.2004г. за условията и реда за изграждане и експлоатация на депа за отпадъци.

2) множество законово нерегламентирани сметища по селата, които могат да се разделят основно на две подгрупи:

а/ по-компактни (големи) нерегламентирани селски сметища (обикновено в селата с по-голям брой жители) формирани на терени – общинска собственост, на които местните жители от съответното село са изхвърляли и продължават да изхвърлят от години своите битови и строителни отпадъци, тъй като нямат друго законово отредено, организирано депо за отпадъци или организирана система за сметосъбиране и сметоизвозване. За някои от тези компактни нерегламентирани сметища в по-големите Габровски села са открити стари писма и документи, от които се разбира, че е правен последващ опит за тяхното узаконяване чрез издадени кметски заповеди или заповеди на Председателя на ИК на бившия окръжен народен съвет.

Всички депа (нерегламентирани сметища) по селата на територията на община Габрово се състоят предимно от смесени битови отпадъци и в значителна степен по-малко от строителни отпадъци с битов произход. Затова в класификацията на депата според вида на отпадъците, разглежданите сметища могат да се отнесат към групата на депата за неопасни отпадъци.

б/ по-малки локални нерегламентирани селски сметища, които по своята същност представляват едни повърхностни замърсявания, малки по площ и по обем, състоящи се основно от смесени битови и строителни отпадъци, образувани в резултат, както от липсата на законово отредено, организирано депо за отпадъци в съответното населено място и/или организирана система за сметосъбиране и сметоизвозване, така и в резултат на ниската екологична култура на някои местни и приходящи хора. Тези локални сметища (повърхностни замърсявания) са многобройни, разпръснати хаотично върху цялата територия на община Габрово, появяващи се непрекъснато върху терени, както общинска, така и върху терени държавна или частна собственост. Добре е да се предприемат мерки за премахването и рекултивацията на тези сметища, както и провеждане на информационна кампания сред населението за въздействието върху човека и околната среда на нерегламентираните сметища. Възможно е създаване на общинска програма/конкурс за почистване и рекултивация на нерегламентирани сметища от местните жители чрез безвъзмездно предоставяне на финансови средства.

В Приложение 27 са представени състоянието на селските депа към 2012 г. по данни на община Габрово.

За домакинствата в селските райони от „Регион Габрово“ (община Габрово и община Трявна) се предвижда въвеждането на система за домашно компостиране, която да

обхване първоначално около 4000 домакинства, като обемът на предоставените компостери (специфични съдове, в които да протече процесът на биодegradация) ще се съобрази с генерираните количества биоразградими отпадъци от домакинствата. Основното предимство на домашното компостиране е, че биоразградимата фракция се третира директно при източника на нейното образуване, при което се намалява общият поток на отпадъците генериран от домакинствата. За домашно компостиране са подходящи основно зелените градински отпадъци и хранителните отпадъци.

7.5 ЗЕЛЕНА СИСТЕМА В НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА НА ОБЩИНА ГАБРОВО

Зелената инфраструктура на градовете представлява основата на човешкото здраве, биоразнообразието и възможните екосистемните услуги на градовете. Градската зелена инфраструктура е важна както за биоразнообразието (като място за екологични ниши) така и за човека (като място за живот).

Зелената инфраструктура на градовете в зависимост от своето качество по естественост и ниво на биоразнообразие, променливост, размери, форми и разпределение може да предостави различни екосистемни услуги свързани с качеството на живот в града и да направят градовете приспособими към климатични и други промени, някои измежду тях са:

- **Регулация на микроклимата като предоставят: сянка, топлинна изолация, защита от влага и вятър.** Зелената инфраструктура на градовете може значително да намали ефекта на „топлинен остров“, който се смята, че ще бъде още по-голям с увеличаване на температурите в следствие на климатичните промени. Например изследвания за Сарагоса, Испания показват разлика на температурите в града между зони с висока наситеност на зелени зони и зони с висока степен на застрояване;
- **Поддържане и увеличение на инфилтрационния потенциал на района.** Предполагайки по-голямата интензивност на валежи (*включително и от доклада за Бедствия, Община Габрово, 2012*) и зачестяване на екстремни метеорологични явления тази услуга представлява важно перо в намаляването на повърхностния водоотток.
- **Подобрение на качеството на въздуха и намаляване на шума.** Дърветата и храстите могат да абсорбират голямо количество прах и замърсители като същевременно намаляват и нивото на шума. Доказано е, че гъсто насаждение от храсти и дървета с определена композиция може да намали шума с 15 dB.
- **Свързва градския човек с естествените му корени и природата** като предоставя образование, опит, и възможност за осъзнаване на важността на екосистемните услуги като например осигуряване на храна и чиста вода.
- **Доставя синергично физическо, умствено и социално добруване** (European Environment Agency (Newton, 2007; Tzoulas et al., 2007))

Във връзка с поддръжката на зелената система на гр. Габрово през 2012 г. са рехабилитирани и възстановени 17 220 м² – зелени площи по проект „Създаване на

Екологично състояние и рискове

привлекателна физическа среда на град Габрово чрез интегрирани мерки за градско възстановяване и развитие” по ОПРР 2007-2013 г. Рехабилитирани са и 3 бр. съществуващи и изградени 2 бр. нови детски площадки, монтирани са общо 24 бр. нови детски съоръжения, подходящи и за деца с увреждания.

На 20.05.2013 г. е сключен нов договор в рамките на ОПРР 2007-2013 г. за проект „Интегриран проект за изграждане на привлекателна, достъпна и зелена градска среда на град Габрово”, със срок на изпълнение 24 месеца, по който ще се извърши цялостна реконструкция и обновяване на парк „Маркотей”, ще се изгради нова зелена зона от поликлиниката до хотел „Балкан”, ще се изгради нова детска площадка и места за отдих по крайречната ул. „Софроний Врачански”. Ще се благоустрои и квартал Шести участък, който е недвижима културна ценност. Там е планирана подмяна на калдъръма, разполагане на улично осветление, оформяне на зелени площи, рехабилитация на зони за игра. Дейностите се съвместяват с подмяната на ВиК инфраструктурата в този район.

Схемата позволява да бъдат включени и допълнителни обекти за реконструкция. В случай, че бъде спестен ресурс след провеждане на обществените поръчки за основните обекти, Община Габрово ще подпише допълнително споразумение към договора. Стойността на определените допълнителни обекти е 1 356 346,89 лв. В тях влизат реконструкция на крайречната улица „Дунав”, изграждане на спортна площадка в ж.к. Дунав, благоустрояване на зелена площ по ул. „Брянска” и рехабилитация на спортното игрище до парк „Маркотей”.

Към настоящия момент са обявени обществени поръчки за възлагане на строително-монтажните работи и упражняване на строителен надзор.

Поддръжката на зелената система на гр. Габрово се осъществява от фирми, като за 2012 г. те са: “БЛАГОУСТРОЯВАНЕ” ЕООД, ЕКОСТРОЙ-ТРЯВНА” ООД и “ПАРКОВЕ И ОЗЕЛЕНЯВАНЕ” ООД, които поддържат целогодишно (включващо дейности по косене, кастрене, премахване на дървета и храсти, оборки, метене, тесане и др.) 163.9 дка зелени площи и 432.7 м² цветни фигури.

В рамките на ИПГВР Габрово е предвидено цялостно благоустрояване на зелената система на кв. Трендафил, гр. Габрово.

Към зелената система на общината влизат и следните изградените екопътеки: „Градище – Кметовци” (с дължина около 6 км), „Чарково – Поток – Езерото – Чарково” (10, 3 км), „Градище - пазителка на прохода” (3 км), „Люляци - село Дебел дял”, „Римският път” (3.8 км), „Витата стена” (22 км) и „Боженци - Дряновски манастир” (24 км).

За озеленени площи в селата към Община Габрово (в размер на 40 дка) се грижат кметствата според възможностите си, без целеви средства. В следствие на попълнен въпросник на 18.07.2013 г. от кметовете и кметските наместници на селата на община Габрово са идентифицирани следните села с нужда от благоустрояване, изграждане и/или реконструкция на обществените зелени пространства, детски площадки и кътове за отдих:

Новаковци, Музга, Камещица, с. Баланите (м. Сухата река), Трънито, Гъбене, Дебел дял, Златевци, Чарково, Армените, Здравковец (ремонт чешми), Драгановци, Поповци.

7.6 ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ

Защитените територии, регламентирани със Закона за защитените територии, са в следните категории в съответствие с международната класификация: национален парк, природен парк, резерват, поддържан резерват, природна забележителност, защитена местност.

В табличен вид, в Приложение 28, представена подробна информация за защитените територии на територията на община Габрово.

Интересно е, че общата площ на защитените територии в община Габрово е 22 164,3 ха или 221,64 км², което прави 40 % от общата площ на Общината. Това отношение на национално ниво е: 5,2% защитени територии от територията на страната. От своя страна защитените територии в община Габрово представляват 3% от защитените територии в страната. Сравнително голямата площ на защитени територии в община Габрово представят една изключително добра основа за развитие на туризъм (планински и селски) и агроекологични практики.

Природен парк „Българка“

Горският фонд на защитената територия в Природен парк „Българка“ е 80,2% от общата му площ, и е съставена основно бук. Той е основен дървесен вид и формира растителни съобщества, представляващи интерес, както за родната природозащита, така и за Общоевропейската екологична мрежа – НАТУРА 2000. Целите на обявяване на парка са: „Опазване, възстановяване и поддържане на букови екосистеми и ландшафти в Габровския и Тетевенския дял на Централна Стара планина.“ Режим на дейности: представени са в Приложение 29 ПП „Българка“ обхваща една не голяма част от територията на област Габрово (общини Габрово и Трявна) със сравнително голяма средна надморска височина – 940 м. Анализът на научните данни налага извода, че разнообразният релеф, голямата денивелация, почвено – климатичните условия и не на последно място сравнително слабото антропогенно въздействие върху околната среда са факторите, които са допринесли за сравнително добре запазеното и богато биологично разнообразие. На територията на парка има изградена инфраструктура – административна (граница, резбовани входни табели и т.н.), информационна (табла и табели, даващи информация за защитената територия), посетителска (маркирани туристически маршрути, места за отдих, туристически заслони и т.н.). Изградена е и интерпретативна инфраструктура (екопътеки и образователни маршрути) пряко свързана с образователните програми, които провежда Дирекцията на парка с деца и подрастващи от различни възрастови групи. Редовно се провеждат екологични и залесителни мероприятия, целящи да развият у младия човек щадящо и отговорно отношение към природата.

Защитена местност „Соколски манастир“

Екологично състояние и рискове

Целите на обявяване са: „Опазване характерни букови гори в района на Соколския манастир.“ Режим на дейности: представени са в Приложение 30.

Защитени зони по смисъла на Закона за биологичното разнообразие - Екологична мрежа „Натура 2000“

Съгласно последните действия по изграждането на Национална екологична мрежа на територията на страната, в област Габрово идентифицираните защитени зони за опазване на местообитанията на дивата флора и фауна по Директивата за местообитанията и по смисъла на Закона за биологичното разнообразие са:

- 33 „Централен Балкан“ – BG0000494;
- 33 „Българка“ – BG0000399;
- 33 „Централен Балкан – буфер“ – BG0001493;
- 33 „Централен Балкан – буфер“ – BG0002128;
- 33 „ река Янтра“ – BG0000610;
- 33 „ Витата стена“- BG0000190;
- 33 „Дряновски манастир“ – BG0000214;
- 33 „ река Белица“ – BG0000281;
- 33 „ Дряновска река“- BG0000282;
- 33 „Скалско“ – BG0000263.

Всички защитени зони са обявени по Директива 92/43 (Директивата за местообитанията) и само 33 „Централен Балкан“ – BG0000494 и 33 „Българка“ – BG0000399 са и по Директива 409/79 (Директивата за птиците). Съгласно прякото действие на двете директиви, посочените по-горе защитени зони подлежат на превантивни мерки на опазване и защита.

Общоевропейската екологична мрежа НАТУРА 2000 не е пречка за провеждане на селскостопански и горскостопански дейности. С изготвянето на Планове за управление на Защитените зони се дават препоръки и указания за стопанисване, които набелязват и конкретни мерки за обезщетение на собствениците за наложените евентуални ограничения.

На територията на землището на гр. Габрово, но извън неговата регулация попадат части от защитени зони:

- Витата стена - BG0000190 (на над 2 км северозападно от регулацията на града) по Директивата за местообитанията.
- Река Янтра – BG0000610 по Директивата за местообитанията – преминава през територията на града – по течението на реката.

Екологично състояние и рискове

На територията на гр. Габрово не попадат защитени зони по Директивата за птиците/за опазване на дивите птици.

На територията на община Габрово има 19 броя регистрирани вековни дървета (Приложение 31).

- Биологично разнообразие

Голямото разнообразие на релефните и почвено – климатични условия на територията на община Габрово са създали условия за развитие на едно голямо многообразие от растителни видове. Географското разположение на общината благоприятства разпространението на предимно естествено растящата широколистна растителност, представена основно от бук (*Fagus sylvatica*) и дъб (*Quercus* sp.). През последните години се настаняват изкуствено внесените иглолистни видове, представени главно от белия (*Pinus sylvestris*) и черен бор (*Pinus nigra*). Горските масиви са разпространени предимно в планинските райони.

В района на община Габрово има 26 946 ха гори със средна възраст 58 години, които заемат около половината от общата ѝ територия. По – голяма част от горските насаждения (56,5%) са разположени в средния планински пояс с надморска височина от 600-1800 м. и (43,5%) попадат в долния равнинно-хълмист пояс от 0-600 м. надморска височина. Горската растителност в района е представена от три основни групи насаждения:

- естествени семенни насаждения от бук и малко дъб, и габър;
- естествени издънкови от цер, зимен дъб, благун, и габър;
- изкуствени насаждения от бял и черен бор, смърч, акация, червен дъб и топола.

С по-малко участие се срещат явор, шестил, череша, ясен, липа, трепетлика, бреза, турска леска, клен, бяла мура и някои екзотични видове – веймутов бор, лиственица, кедър. Срещат се и храстови видове: леска, глог, дрян, черен бъз, шипка, трънка и др.; полухрасти: къпина, малина и др. Богато е видовото разнообразие от дървесни видове, но основен дървесен вид, даващ облика на естествената растителност, е букът, който е с най-голямо участие – запас от приблизително 6 000 000 м³. Общо за общината, активът на бука е 3000000 м³. Другата характерна особеност е, че 77% от горите са с т. нар. специално предназначение. По данни от горското стопанство това са:

А) защитни гори 26 630,1 ха, от които:

- водохранни зони – 11 248,1 ха;
- противоерозионни - 14 996,0 ха;
- мелиоративни - 386,0 ха.

Б) рекреационни гори и територии – 5 120,7 ха, от които:

Екологично състояние и рискове

- зелена зона – 4414,1 ha;
- лесопаркове – 706,6 ha.

Част от високостеблените букови комплекси са оформени като лесопаркове – „Градище”, „Баждар”, „Бакойски баир”, парк „Синкевица” и др.

През 2008г. в изпълнение на мерки заложи в Лесоустройствения проект на Държавно горско стопанство – Габрово са извършени следните мероприятия:

- почвоподготовка - в размер на 110 дка;
- залесяване (с бук, зимен дъб и червен дъб) – на площ от 164 дка;
- попълване на култури – на площ от 29 дка;
- отглеждане на култури – на площ от 211 дка;
- направени са минерализовани ивици (във връзка с ограничаване на горски пожари) – с обща дължина 12663 м’;
- изпълнени са 376 бр. рибностопански мероприятия.

Изброените дейности са реализирани със средства осигурени от Държавна агенция по горите. През 2008 г. на база сключен договор за услуга е извършено маркиране на 37,2 ха общински гори, предвидени за извършване на подборна сеч през 2009 г., съгласно одобреният от НУГ (през 2005г.) „Лесоустройствен проект на горите общинска собственост”.

През 2009г. в изпълнение на мерки заложи в Лесоустройствения и Лово-устройствения проект на Държавно горско стопанство – Габрово са извършени следните мероприятия:

- почвоподготовка - в размер на 47 дка;
- залесяване (с бук, зимен дъб, бял и чер бор) – на площ от 47 дка;
- попълване на култури – на площ от 39 дка;
- отглеждане на култури – на площ от 194 дка;
- отглеждане на млади насаждения (предимно от бук, дъб и бор) – на площ от 215 дка;
- изпълнени са ловно-стопански мероприятия (убит вреден дивеч в размер на 143 бр. чакали);

Изброените дейности са реализирани със средства осигурени от Държавна агенция по горите.

През 2010 г. в изпълнение на мерки заложи в Лесоустройствения и Ловоустройствения проект на Държавно горско стопанство – Габрово са извършени следните мероприятия:

- почвоподготовка - в размер на 27 дка;

Екологично състояние и рискове

- залесяване (топола и чер бор) – на площ от 27 дка;
- попълване на култури – на площ от 29 дка;
- отглеждане на млади насаждения – 2 828 дка;
- убит вреден дивеч (чакали) – 307 бр.

Изброените дейности са реализирани със средства осигурени от Изпълнителна агенция по горите и средства от ДГС – Габрово.

През 2011 г. в изпълнение на мерки заложи в Лесоустройствения и Ловоустройствения проект на Държавно горско стопанство – Габрово са извършени следните мероприятия:

- почвоподготовка - на площ от 30 дка (с/мо 27 дка през 2010г.);
- залесяване (с бук, бял и чер бор) – на площ от 30 дка (с/мо 27 дка през 2010 г.);
- попълване на култури – на площ от 22 дка (с/мо 29 дка през 2010 г.);
- отглеждане на млади насаждения до 10-годишна възраст – 76 дка (с/мо 2828 дка през 2010г.);

Изброените дейности са реализирани със средства осигурени от Изпълнителна агенция по горите и средства от ДГС – Габрово.

През 2012г. във връзка с изпълнението на мерките, заложи в Лесоустройствения и Ловоустройствения проект на ТП „ДГС ГАБРОВО“, са извършени следните дейности със средства от ТП „ДГС Габрово“:

- почвоподготовка - на площ от 3 дка (с/мо 30 дка през 2011 г.);
- залесяване (с топола) – на площ от 3 дка (с/мо 30 дка през 2011 г.);
- попълване на култури (с топола-4 дка, с бук -8 дка., с черен бор-6 дка.) – на площ от 18 дка (с/мо 22 дка през 2011 г.);
- отглеждане на млади насаждения до 10-годишна възраст – 60 дка (с/мо 76 дка през 2011 г.);
- отглеждане на млади насаждения от 3 до 10 год. – 36 дка.
- събиране на семена – 230 кг. (жълъди от зимен дъб).

Процентното изражение на дървесни видове, /типични за територията на Държавно лесничество Габрово (респективно за територията на община Габрово)/ има следния характер: Като цяло широколистните гори заемат 83,5% от общата площ на Лесничейството, от тях най-голям е делът на бука – 48,9%, габър – 9,1%, цер – 8,1%, келяв габър – 3,8%, благун – 3,6%, акация – 4,4 %, зимен дъб – 2,7% и др. широколистни – 2,9%. Изброените до тук се явяват важна предпоставка за развитието на дърводобива, дървообработването и

Екологично състояние и рискове

мебелното производство в Габровския район. Иглолистните дървесни видове заемат 26,5% от общата площ на Габровското лесничество, от тях белият бор заема 10%, черния бор – 3,4%, смърча 2,8%, а другите иглолистни – като ела, лиственица, европейска лиственица, кедър, бяла мура, дугласка ела – 10,3%.

Видове собственост и площ

- Физически лица 7 701 ха
- Общинска собственост 1 706 ха
- Юридически лица 334 ха
- Религиозни организации 141 ха
- Държавен горски фонд 19 702 ха

Общият запас на цялата площ е 5 378 625 куб.м., средния годишен прираст на 1 ха е 3,57 куб. м., а на цялата площ е 105 615 куб.м. Общото годишно ползване от цялата площ е 35 125 куб. м. Всички тези данни са по Лесоустройствен проект от 2005 год⁶². Като подлес в горските екосистеми се срещат: леска, глог, дрян, черен бърз, шипка, чашкодрян, френско грозде, трънка, къпина, малина и др. – плодовете на част, от които са ядливи и съдържат ценни биологично-активни вещества. Територията на общината е богата и на много лекарствени растения и различни видове диворастващи ядливи гъби.

Освен че са естествен фактор за пречистване на атмосферата, горите (особено тези, извън регулационните граници на населените места) дават убежище на значителен брой дребен и едър дивеч.

По отношение на **фауната** територията на Община Габрово попада в зоната на Европейската фауна с характерните за Старопланинския район видове. Горите и пасищата са основна жизнена среда за голям брой гръбначни и безгръбначни животни. От бозайниците се срещат мечка, сърна, благороден елен, дива свиня, вълк, лисица, бялка, златка, язовец. Голямо е разнообразието в света на птиците, влечугите и насекомите. В реките най-разпространената риба е черната мряна. Срещат се също така балканска пъстърва, кефал, кротушка, уклей, раци и други дребни водни обитатели. Разгледаното до тук биологично разнообразие характерно за Габровския Балкан, може да се допълни и с някои от представителите на флората и фауната типични за територията на ПП „Българка“, като буковите съобщества: бук-светлика, бук-лазаркиня, бук-лавровишня, бук-черна боровинка, бук-воден габър, алпийски и бореални ерикоидни съобщества и няколко уникални хабитата: бук-тис-лавровишня, бук-джел-мъх, бук-дървовидна леска.⁶³

62 Програма за опазване на околната среда на гр. Габрово 2005-2013

63 Програма за опазване на околната среда на територията на община Габрово.

От растенията, които фигурират в Червената книга на Р. България на територията на парка се срещат Планински явор (жешля), Джел, Тис, Панчичева пищялка, Лудо биле (Беладона), Нейчево великденче, Родопски силивряк, Обикновена кандилка, Благаево и Ниско бясно дърво, Веленовски неджит, Рохелова каменоломка, Фривалскиева микромерия, Български ранилист, Мека медуница, Хоботниче, Снежно кокиче и различни представители на семейство Салепови (български орхидеи): Обикновена пърчовка, Двурога пчелица, Чернушка, Недоразвит лимодорум, Шлемовиден, Опърлен и Маймунски салеп и др. Територията на парка е и изключително богата на лекарствени растения. В нея до момента са установени над 1600 растителни вида, от които: 36 вида са включени в Червената книга на Р. България (застрашени са - 2 вида, 33 – са категория в рядък и един вид в категория изчезнал.), 25 вида са балкански, а 10 вида – български ендемити, от които 4 са локални, характерни само за района на Централна Стара планина. От включените в списъка на защитени растения по Бернската конвенция на територията са установени – 3 вида, по Закона за биологичното разнообразие – 23 вида, 2 вида са включени в Приложение II към Директива 92/43/ЕЕС по Закона за лекарствените растения – 272 вида. През 2004 г. са открити нови находища на защитените видове: тис и илекс, а през лятото на 2006 г. на територията на парка е установен вида Гололистна наумка – фигуриращ в Червената книга на Р. България в категорията – изчезнал. При зоогеографското райониране територията на ПП „Българка“ попада в зоната на Европейската фауна (в Старопланинския район). Горите и билните планински пасища са обитавани от голям брой безгръбначни и гръбначни животни. От птиците се срещат: скален орел, малък креслив орел, осояд, бухал, горска ушата сова, забулена сова, горска улулица, горски бекас, гълъб-хралупар, черен кълвач, зелен кълвач, червеногуша мухоловка – т.е. видове фигуриращи в Червената книга на Р. България, както и много други видове.

Старите букови гори са обитавани от златки, вълци и мечки. Срещат се още: благороден елен, сърна, дива свиня, язовец, чакал, лисица, бялка, невестулка, лалугер, таралеж, катерица, 10 вида прилепи и др.

Голям е броят и на представителите на херпетофауната: смок-мишкар, усойница, слепок (крехар), два вида костенурки, жълтокоремна бумка, горска дългокрака жаба и др. На територията на парка е установен и редкия вид: Алпийски сечко.

7.7 ТЕРИТОРИИ В РИСК (СВЛАЧИЩА)

Град Габрово е разположен в северните разклонения на Шипченско-Тревненската планина – дял от Средна Стара планина, край река Янтра и притоците ѝ Синкевица, Паничарка и Жълтешка, на средна надморска височина 392 м. Шипченско – Тревненската планина се пресича от първокласния път Габрово – Казанлък през Шипченския проход. Северните ѝ склонове са обрасли с гори. Релефът е със средна до висока хоризонтална и вертикална разчлененост.

В регионален геоложки аспект районът е изграден от следните литостратиграфски единици:

Долна креда – Ловешка ургонска група - представена е от седиментите на Батошевския репер (btK_1^v), Камчийската свита (kmK_1^{v-h}), Горнооряховската свита (gK_1^b) и Дебелцовски член на Еменската свита (VK_1^b) (Цанков и др. 1992; Кънчев и др., 1995).

Разкритията на Батошевския репер се наблюдават в ивицата излизаща изпод палеогенските варовици южно от Габрово, както и в тънката ивица, която пресича Батошево и северно от с. Дебел дял се прекъсва в едно от многобройните тектонски нарушения разсичащи палеогена около Габрово. В литоложкия състав участват различни седименти - алевритови мергели, алеврити, разнотърнести пясъчници, гравелити, конгломерати и варовици. Дебелината на Батошевския репер е от порядъка 100- 200 м.

Основните разкрития на Камчийската свита се наблюдават на шосето за Дряново и южно от околосръстния път на града. В останалите части са покрити от кватернерни наслаги. Камчийската свита е представена от мергели и пясъчници, които образуват незакономерна алтернация. Пясъчниците са дебелослойни, сиви до сивозеленикави, среднотърнести. Мергелите са сиви до тъмносиви, финослоисти, плътни и слабоалевролити. Разкритията между Габрово и Горна Росица са с монотонен изглед поради рязкото преобладаване на мергели и практически изключително рядкото присъствие на пясъчници. Дебелина на свитата е различна. В района на кв. Тончевци (в северната част на Габрово) е около 400 м.

Горнооряховската свита се разкрива северно от Габрово. Мергелите са главна съставна част на свитата. Обикновено те са глинести. Дебелината ѝ е 450 -580 м.

Дебелцовски член на Еменската свита – в района разкрива се единствено по цялото възвишение Стражата - северно от Габрово. Изгражда горните части на стръмните откоси на плоскогорieto Стражата. Представен е от чисти порцелановидни варовици. Дебелината му е 30-40м.

Горна креда - Палеоген: Варовикова органогенна задруга – това е едно варовиково тяло, което се разполага с трансгресивна и ъглово несъгласна граница върху долнокредни седименти и има също така трансгресивен географски дискордантен горен контакт със седиментите на Луковитската, Буйновската и отчасти Старопатишката свита по северното и южното бедро на Габровската синклинала. Характерно за задругата е бързата вертикална и хоризонтална изменчивост на микрофациесите на варовиците. Тяхната дебелина нормално е от порядъка на десетина до няколко десетки метра.

Палеоген: Представен е от седиментите на Източнишката ($isPg_t^t$), Комаревската ($koPg_1^t$), Божуришката ($boPg_1^t$), Луковитска ($ltPg_2^{1-2}$) и Старопатишката свита ($spPg_2^2$) (Цанков и др., 1995).

Източнишката свита е представена от варовити пясъчници прехождащи в алевролити или гравелити. Разкрива се като непрекъсната ивица от вр. Градище при Габрово до Трявна.

Комаревската свита изгражда почти непрекъсната ивица по южния и по северния ръб на палеогенските разкрития на Габровската синклинала.

Божуришката свита има ограничено разпространение като петно североизточно от Трънито при Габрово. Представена е от сивозелени до кафеникави тънкопластови глинести пясъчници, алевролити и мергели.

Луковитска свита има широко площно разпространение - в поречието на Янтра при Габрово изгражда целия геоложки разрез. Представена е от типичен флиш – ритмично редуване на пясъчници, алевролити и глинести мергели. Източно от Габрово (при с. Орловци) и другаде по северния ръб на разкритията на свитата в Габровската синклинала в основата на разреза са установени неиздържани пачки дебелослойни кварцови пясъчници. Общата дебелина на флиша е около 800 - 900 м.

Старопатишката свита е представена от характерния подчертано груботеригенен фациес - несортирани полигенни пясъчници, гравелити и конгломерати.

Неоген – базалти – касае се за две малки изолирани находища в рамките на застроената част на кв. Антоново от Габрово. Те очевидно секат флишките седименти на Луковитска свита.

Кватернер - по произход седиментите са елувиални и делувиялни. Елувият представлява изветряла в различна степен основна скала. Представен е от глини, пясъчливи глини и разложени пясъчници в твърдопластична до твърда консистенция. Общата дебелина на еловия е обикновено от 0,30 до 0,50 м, но на отделни места надхвърля 3,00 м.

Делувият е образуван по склоновете на хълмовете и речните тераси. Изграден е от глини и пясъчливи глини с кафяво до ръждивокафяво оцветяване. Дебелината им достига 3-6 м.

В тектонско отношение районът е разположен в Габровската синклинала част от скалния обем на Троянската единица към Предбалкана (Цанков и др., 1995).

Геолого-геоморфоложките условия на гр. Габрово са подходящи за възникването и развитието ерозионно-свлачищни процеси. Ерозията е проявена в основата на склоновете. Свлачищата са разположени в средната част на склона. Възникването им е вследствие на ерозионно подкопаване на долните части на склона и водонасищане вследствие интензивни валежи. Срутищата са проявени по стръмните скални откоси. Незначителна част от обрушените скални блокове достигат средните и по-долни части на склона.

Инверсният геоложки строеж, наклонените пластове, наличието на глинести пластове и прослойки с ниски якостни показатели, дълбоко врязаните реки и дерета със стръмни склонове и значителният повърхностен отток, който се формира при пролетно снеготопене и при интензивни валежи, предопределят проявата и периодичното активизиране на свлачища с различен площен и дълбочинен обхват. Площта им се изменя в широки граници – от 0,1 ха до 44,0 ха и това дава отражение както върху последиците от тяхното активизиране, така и върху необходимите средства за проучвателни, проектни и строителни работи.

Екологично състояние и рискове

Големите и дълбоки свлачища обхващат цели квартали и тяхното укрепване е скъпо и не всякога достатъчно ефективно. Това с пълна сила се отнася в случаите на частично изпълнение на проектите, тъй като повишението на коефициента на устойчивост не е достатъчно, не се удовлетворяват изискванията на Наредба № 12 на МРРБ за проектиране на геозащитни строежи, сгради и съоръжения в свлачищни райони, 2001 и съществува реална опасност от нови активизации на свлачищата при екстремни стойности на дестабилизиращите фактори.

Геозащита Плевен е регистрирала всички проявени свлачища в община Габрово и провежда периодична актуализация на информацията, включително извършени проучвателни, проектни и строителни дейности. От предоставения общ списък е направена селекция на свлачища за укрепване (Приложение 32) по следните критерии:

- Свлачищата да са в регулация;
- Да проявяват съвременна активност или са потенциално опасни;
- Да застрашават сграден фонд или инфраструктура;
- Да имат площ над 500 м²;
- Да не са изготвяни проекти за укрепване и да не са изпълнявани укрепителни конструкции.

Предложения

1. **Мониторинг.** Свлачищните процеси се характеризират с цикличност включваща подготвителен етап, активизация и временна стабилизация. Успешно контролиране на свлачищната активност може да се постигне при провеждане на постоянен мониторинг за следене на актуалното състояние на свлачищата, определяне на тяхната устойчивост и прогнозиране на тяхното развитие, а при стабилизирани свлачища - оценка на ефективност на укрепителните конструкции.
2. **Проекти и строителство.** Към настоящия момент противосвлачищни съоръжения са изпълнявани на 15 бр. свлачища. Може да се заключи, че община Габрово е силно засегната от свлачищни процеси и е необходимо осигуряване на средства за изпълнение на изготвените проекти, а за останалите свлачища да се подготви работни проекти и при необходимост да се пристъпи към реализацията им.
3. **Превантивна дейност.** Сериозно внимание следва да се отдели и на превантивната противосвлачищна дейност. Това включва поддържане в изправност на отводнителни канавки, дренажи съоръжения, недопускане на антропогенно въздействие понижаващо склоновата устойчивост като попивни ями, подкопаване на долната част на свлачището или претоварване на горната му част с насипи или ново строителство.

7.8 АКУСТИКА НА СРЕДАТА

Екологично състояние и рискове

Община Габрово до момента няма изготвени специални проекти, целящи единствено подобряване акустичното състояние на нейните населени места.

През последните 5-6 години се утвърди в страната практика за провеждане на различни екологични кампании като: 22 април – Световен ден на Земята и 22 септември – Европейски ден без автомобили. Община Габрово също участва активно в тяхното отбелязване чрез различни екологични мероприятия, (част от които имат отношение към подобряване акустиката на заобикалящата ни среда), като: организиране засаждането на фиданки в дворовете на габровски училища и др. обществени терени, затварянето на централни градски улици за движение само на пешеходци и организирането на колоездачни състезания. Провеждането на измервания на шума при пуснато и спряно движение на МПС-та съвместно с експерти от РИОКОЗ-Габрово и др. В резултат на едно такова измерване на шума през м. септември 2004 г. бе констатирано превишаване на звуковия фон с 8,0 dB /A/ над допустимото ниво, по бул. „Априлов“ при пуснато движение на МПС, съгласно хигиенните норми, публикувани в ДВ бр.87/03.11.1972 г. и изменение в ДВ бр.16/75 г.

До 2003 г. проследяването на шумовите нива от РИОКОЗ – Габрово е извършвано по изчислителен метод. От 2004 г. до настоящия момент проследяването на шумовите нива се извършва чрез използването на интегриращ шумомер на фирма „Brüel & Kjær“ – Дания, тип 2238 „Mediator“.

Мониторингът на шумовите нива в гр. Габрово от 2000 г. до края на 2006 г. средните стойности на шумовите нива се задържат в три диапазона: 63-67 dB(A) 68-72 dB(A); 73-77 dB(A), като преобладаващ е диапазона: 68-72 dB(A).

От 2001 г. се наблюдава тенденция към постепенно повишаване на шумовите нива и преминаването им в по-високи диапазони, като: 68-72 dB(A) и 73-77 dB(A).

Като цяло, завишението на шумовите нива през последните години може да се обясни най-вече с интензивния, непрекъснато увеличаващ се автомобилен транспорт и недоброто състояние на уличните настилки в гр. Габрово.

През месец септември 2009 г. беше извършен мониторинг на градски шум по програма, разработена, съгласно изискванията на Наредба № 2/05.04.2006 г. на МЗ и МОСВ, Наредба№6/26.06.2006 г. на МЗ и МОСВ и в съответствие с Методика за определяне броя, разположението и разпределението на пунктовете

Данните показват, че като цяло нивото на уличния шум в гр. Габрово се запазва относително високо, като в повечето пунктове се отчита надвишаване на ПДН в dB(A).

Нарушеният акустичен комфорт се дължи на недостатъчно доброто пътно покритие, не добре организирания автомобилен поток, увеличения брой МПС, недостатъчното озеленяване.

Неблагополучията се дължат предимно на увеличения брой автомобили закупени „на старо“ с лоши технически характеристики и недобра на места пътна настилка.

Екологично състояние и рискове

Шумовото натоварване през 2010 г. е приблизително същото както през 2009 г.

През 2011 година положението е било следното: Най-висока средна стойност на шумови нива - 70.8 dB(A) е измерена в два пункта № 3 – РЗИ-Габрово, ул. „Брянска”1 и № 13 – Автогара – гр. Габрово. Това са пунктове разположени на територия подложена на интензивен автомобилен трафик.

Няма съществено изменение в шумовото натоварване през 2011 г. в сравнение с 2010 г.

През 2012 г. повишена стойност на шумови нива са измерени в пункт №2 (ДКЦ-2 база – гр. Габрово) - 69,2 dB(A), в пункт №3 (Консултативна поликлиника – Габрово) - 69,6 dB(A), и в пункт №11 (Търговия на едро – Габрово) – 69,8 dB(A). При пункт №3 стойността е най- висока и през 2011 година. За 2012г. няма пунктове със стойности на средни шумови нива над 70 dB(A).

За територията на гр. Габрово шумовото натоварване е екологичен проблем и липса на планови мерки за неговото ограничаване. Нарушеният акустичен комфорт се дължи на недостатъчно доброто пътно покритие, не добре организирания автомобилен поток, увеличения брой МПС, недостатъчното озеленяване, увеличения брой автомобили закупени „на старо” с лоши технически характеристики.

Данни за шумовото натоварване за населените места в община Габрово извън гр. Габрово няма, но се предполага, че тези територии са тихи с изключение на териториите разположени в близост до Европейският транспортен коридор No 9 (E-85) - с. Стойчовци, с. Раховци, с. Валиновци, с. Донино, кв. Любово, кв. Тончевци.

8 ПУБЛИЧНО-ЧАСТНИ ПАРТНЬОРСТВА

Нормативната уредба на института на публично-частното партньорство се съдържа в Закон за публично-частното партньорство (ЗПЧП); Правилник за прилагане на Закона за публично-частното партньорство (ППЗПЧП) и Наредба за условията и реда за планиране и критериите за включване на проекти за публично-частно партньорство в Оперативния план и в програмата за реализация на общинския план за развитие (Наредбата)

Легална дефиниция на понятието ПЧП се съдържа в чл. 3, ал. 1 от ЗПЧП, според който *„Публично-частно партньорство е дългосрочно договорно сътрудничество между един или повече публични партньори, от една страна, и един или повече частни партньори, от друга страна, за извършването на дейност от обществен интерес при постигане на по-добра стойност на вложените публични средства и при разпределение на рисковете между партньорите, което се осъществява при условията и по реда на този закон.“*. Законодателят изрично е упоменал, че **не са ПЧП концесиите**, които се възлагат при условията и по реда на Закона за концесиите и на Закона за подземните богатства и **обществените поръчки**, които се възлагат при условията и по реда на Закона за обществените поръчки.

Разлика с обществените поръчки – разграничителен критерий е финансирането. При ОП е от публичния субект, а при ПЧП – от частния партньор. **Разлика с концесиите** – при ПЧП няма приходи от потребителите на услугата от обществен интерес или от други трети лица във връзка с дейността от обществен интерес, а когато има такива приходи - не е предвидено частният партньор да получава права върху тях.

ПЧП се характеризира с два типа партньори – публични и частни. Публични партньори са: министрите и ръководителите на ведомства - за държавните ПЧП; кметовете на общини - за общинските ПЧП и държавните и общинските публичноправни организации. Частни партньори пък са съществуващи или новоучредени капиталови търговски дружества (ООД, АД или КДА).

ПЧП биват два основни вида - държавни и общински. За целите на Общинския план за развитие на община Габрово, в настоящия текст ще се разгледат само общинските ПЧП.

Общинските ПЧП имат за предмет дейности от обществен интерес, извършвани с обекти, които са **общинска собственост** или които по силата на нормативен акт са възложени на **органите на местното самоуправление или на кметовете на общини**. За да бъде разбрано понятието ПЧП, следва да се определи съдържанието на понятието **дейност от обществен интерес**. Това е предоставянето или осигуряване на предоставянето на една или повече услуги от обществен интерес чрез **финансиране**, както и **строителство**, и/или **управление**, и/или **поддържане** на: **обекти** на техническата инфраструктура и на зелената система (в урбанизирани територии: паркинги, гаражи, обекти на градския транспорт, системи за наблюдение и сигурност, системи за улично осветление, зелени площи, паркове и градини; паркинги, гаражи, паркове и градини в отделни поземлени имоти извън урбанизирани територии); обекти на социалната инфраструктура, предназначени за здравеопазване;

Публично-частни партньорства

образование; култура; спорт, отдих и туризъм; социално подпомагане, социални жилища и обществения; изтъпяване на наказанието лишаване от свобода; осъществяване на административни дейности на публичните партньори. Една услуга е от обществен интерес, когато е в полза на обществото и отговорността за предоставянето ѝ се носи от публичния партньор.

Обектите по повод които се осъществява ПЧП могат да включват земи, сгради, съоръжения, движими вещи или права на индустриална или интелектуална собственост, които принадлежат на държавата, общината, публичноправната организация или на частния партньор.

ПЧП се осъществява чрез договор, който се сключва за срок **от 5 до 35 години**. С договора за ПЧП се определя разпределението на рисковете между страните. Това става въз основа на финансово-икономическия анализ и на офертата на участника, определен за частен партньор. Частният партньор поема винаги строителния риск и поне един от рисковете за наличност или за търсене на услугата от обществен интерес.

Съгласно изричната разпоредба на чл. 5 от ППЗПЧП в ОПР се залага политиката за осъществяване на общински ПЧП и ПЧП за общински публичноправни организации за съответния период на действие. От цитираната разпоредба става ясно, че е задължително в общинския план за развитие (ОПР) да се включи проблематиката на ПЧП.

Законодателят е предвидил следните инструменти за планиране, отчетност и публичност на ПЧП:

- Национална програма за ПЧП, приемана от МС.
- Оперативен план за всеки програмен период, приеман от МС.
- Общински план за развитие, приеман от общинския съвет по предложение на кмета на общината.
- Програма за реализация на общинския план за развитие, изготвена на основание чл. 13, ал. 2, т. 7 от Закона за регионалното развитие. В самостоятелен раздел от програмата се включват общинските ПЧП, сроковете за изпълнението им по етапи, както и формата и размерът на финансовата подкрепа за всеки отделен проект.

Следва да се има предвид, че не може да се осъществи проект за ПЧП, който не е включен в програмата за реализация на Общинския план за развитие.

Инициативата за ПЧП може да изхожда от всяко заинтересовано лице, което може да предложи пред компетентен публичен партньор осъществяването на ПЧП. Когато „двигател“ на процеса е частния партньор е необходимо предложение до компетентния публичен партньор, придружено от обосновка и финансово-икономически анализ, а когато включва строителство - и от прединвестиционно проучване или инвестиционен проект.

Публично-частни партньорства

Законът вменява задължение на публичния партньор в срок не по-късно от **три месеца** от писменото заявяване на заинтересованото лице да го уведомява за резултатите от проучването на инициативата и за решението си да откаже или да предприеме действия по включване на проекта в програмата за реализация на ОПР.

Процедурата за определяне на частен партньор включва следните етапи:

- **решение за откриване на процедура** за определяне на частен партньор, прието от Министерския съвет по предложение на министър или ръководител на ведомство/общинския съвет по предложение на кмета на общината в зависимост от вида ПЧП;
- **провеждане на процедура** за определяне на частен партньор;
- **решение за определяне на частен партньор**, съответно решение за прекратяване на процедурата, прието от Министерския съвет по предложение на министър или ръководител на ведомство/общинския съвет по предложение на кмета на общината в зависимост от вида ПЧП.

При определяне на частния партньор са приложими правилата на Закона за обществените поръчки - провеждане на открита процедура, ограничена процедура, състезателен диалог или процедура на договаряне с обявление.

Оценката на офертите се извършва по критерия икономически най-изгодна оферта. Дефиниция на това понятие е дадена в § 1, т. 8 от Допълнителните разпоредби на ЗОП, където се казва, че: *„Икономически най-изгодна оферта е тази оферта, която отговаря в най-голяма степен на предварително обявените от възложителя показатели и тяхната тежест, пряко свързани с предмета на обществената поръчка по отношение на качество, цена, технически преимущества, естетически и функционални характеристики, характеристики, свързани с опазване на околната среда, оперативни разходи, гаранционно обслужване и техническа помощ, срок за изпълнение и други.“* Този критерий следва да бъде различаван от другия възможен такъв, а именно „най-ниска цена“.

Договорът за ПЧП се сключва между публичния партньор и участника в процедурата, определен за частен партньор по правилата посочени по-горе.

Законът въвежда изискване договорът за ПЧП да се сключи в писмена форма най-малко в три оригинални екземпляра - по един за страните и един за публичния регистър на ПЧП към Министерството на финансите.

За изясняване същността на ПЧП следва да бъдат „разпределени“ ролите на партньорите. Те са както следва:

- Частният партньор осъществява дейността от обществен интерес и осигурява нейното финансиране.
- Публичният партньор участва в ПЧП чрез финансова подкрепа на частния партньор.

Публично-частни партньорства

Един от най-важните въпроси, които биха възникнали при прилагането на института на ПЧП е за финансови инструменти, посредством които частния партньор може да осигури финансиране на дейността от обществен интерес. Освен собствени средства, пред частния партньор стои и още една възможност за набавяне на европейски средства – това е програмата Jessica, която действа чрез следните три механизма:

- заеми;
- банкови гаранции;
- дялово участие.

Както бе споменато по-горе, публичният партньор участва в ПЧП чрез **финансова подкрепа**. Тази финансова подкрепа може да е в следните **форми**:

- **плащания** към частния партньор;
- предоставяне на **права върху имоти** или части от имоти, които са **различни от обекта, с който се извършва дейността от обществен интерес**, за извършване на допълнителна стопанска дейност или за предоставяне на допълнителни услуги извън дейността от обществен интерес;
- предоставяне на **права за извършване на допълнителна стопанска дейност** или за предоставяне на допълнителни услуги, **извън дейността** от обществен интерес **с обекта, с който се извършва дейността** от обществен интерес.

ЗПЧП и ППЗПЧП уредиха създаването на **публичен регистър на ПЧП**, до който има свободен и безплатен достъп чрез интернет. Създаването и поддръжката му са задължение на Министерството на финансите. Такъв към настоящия момент все още не функционира, което би създавало някои трудности при прилагането на ПЧП.

Вече беше споменато, че не може да се осъществи проект за ПЧП, който не е включен в програмата за реализация на Общинския план за развитие. **Механизмът на включване на проекти за ПЧП в Програмата за реализация на ОПР** е следния: кметът на общината представя в общинския съвет предложения за общински ПЧП проекти и ПЧП проекти на общински публичноправни организации (*юридически лица, които независимо от своя търговски или производствен характер са създадени с цел задоволяване на обществени интереси*), които да се включат в програмата за реализация на ОПР. Предложенията се придружават от предварителна оценка за осъществимостта на проекта чрез ПЧП. Общинският съвет разглежда предложенията и в зависимост от степента на покритие на критериите за включване взема решение за одобряване на проектите, които да се включат в програмата за реализация на ОПР. Предвидена е и възможност за изменение и актуализация на Програмата. Процедурата е идентична, а именно решение на общинския съвет по предложение на кмета.

Включване на проект за ПЧП в бюджета

Публично-частни партньорства

Предложения за включване на ПЧП проекти като приложение към бюджета (държавен или общински) се представят в рамките на бюджетната процедура за съответната година.

При изпълнението на договорите за ПЧП се осъществяват мониторинг и текущ контрол, гарантиращи ефективност и ефикасност на процесите. Той е в следните форми:

- Текущ контрол – осъществява се от публичния партньор чрез периодични проверки (на документи или на място) на изпълнението на всички задължения по договора за ПЧП.
- Мониторинг – осъществява се чрез представянето на ежегодни отчети в срок до 31 март. Кметовете на общини за общински ПЧП и ПЧП на общински публичноправни организации представят годишни отчети за изпълнението на договорите за ПЧП пред общинските съвети.
- Одит на частния партньор.

Нормативната уредба предвижда възможност договорът за ПЧП да се сключи с публично-частно дружество, в което съдружници са участникът, определен за частен партньор (частен съдружник), и държавата, общината, публичноправната организация и/или публично предприятие (публичен съдружник). Частният съдружник участва в публично-частното дружество с парична и/или с непарична вноска. Публичният съдружник участва с парична и/или с непарична вноска.

Публично-частното дружество се управлява от частния съдружник, а за публичният съдружник е предвидена възможност да осуетява приемането на решения на дружеството без значение какво е участието му в дружеството.

Решенията на органите по ЗПЧП, приети в процедура за определяне на частен партньор, се обжалват по реда на ЗОП, а именно пред Комисията за защита на конкуренцията, чиито решения подлежат на обжалване пред Върховния административен съд.

Споровете относно сключването, изпълнението, изменението и прекратяването на договори за ПЧП се решават от компетентния граждански съд.

Практики на Община Габрово в областта на ПЧП

Към настоящия момент, Община Габрово разполага с Концепция за прилагане на подхода на публично-частното партньорство. Тя е разработена в рамките на проект „Развитие на устойчива градска среда посредством междурегионално сътрудничество“ (ОПРР 2007-2013г.) и има за цел да подпомогне общинската администрация в предоставянето на публични услуги чрез различни модели на публично-частни партньорства. Освен преглед на административно-правната рамка в дадената област, концепцията включва анализ на възможностите за реализиране на конкретни проекти чрез ПЧП и инструментариум за привличане на частни инвестиции. Специално внимание е обърнато на създаването и управлението на ПЧП проект, възможните рискове и финансови механизми.

Изводи

1. ПЧП е институт с детайлна уредба, което предполага сравнително тесен кръг проблеми при прилагането му. Чрез ПЧП се получава по-добра стойност на вложените средства, може да се подобри управлението на обекти и да се повиши качеството на някои услуги.
2. ПЧП е институт с широко приложение в останалите европейски страни, чиито опит и практика могат да бъдат използвани.
3. Община Габрово има вече известен опит в реализирани проучвания относно възможностите за реализиране на проекти чрез ПЧП, което може да се счита за положителна практика на местната власт в тази сфера.

Препоръки

1. Определяне на дейностите от обществен интерес, за които общината **не може** да осигури финансиране.
2. Кметът на общината да представи в общинския съвет предложения за общински ПЧП проекти и ПЧП проекти на общински публичноправни организации, които да се включат в Програмата за реализация на ОПР.
3. Информационна кампания сред заинтересованите лица в община Габрово за разясняване и популяризиране на възможността частните партньори да са инициатор на ПЧП, както и възможностите, които ПЧП предлага.
4. Конкретни области, в които ПЧП да намери приложение:
 - Транспорт – внедряване на електрически велосипеди от типа „Педелец“.
 - Дейности по поддържане на градската среда.
 - Дейности по рециклиране и оползотворяване на строителните отпадъци.

Проблеми

1. Срокът за приемане на Националната програма за публично-частно партньорство и Планът за действие за програмния период 2014 - 2020 г. изтече на 30.06.2013 г., но не са приети;
2. Срокът министърът на финансите да организира създаването и поддържането на регистъра на ПЧП изтече на 30.06.2013 г., но той все още не функционира.

9 МЕЖДУ-ОБЩИНСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Членство в регионални сдружения на общините

Община Габрово е активен участник в работата на организациите на местните власти в Република България. Освен на Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ) създадено през 2001 г., общината е и активен член на Регионалното сдружение на общините „Централна Стара Планина“. Сдружението е създадено през 1997 г. от пет общини, а към момента обединява 15 планински и полупланински общини с общо население от 350 000 жители.

Основната дейност на РСО „Централна Стара Планина“ е насочена към подпомагане на членуващите в сдружението общини при обмяната на опит помежду им. Освен това сдружението събира и публикува информация свързана с дейността на местните власти, предоставя специализирано обучение насочено към повишаване на административния капацитет. Сдружението организира различни конференции и други форуми целящи обмяна на опит в различни аспекти на местното самоуправление и услугите предоставяни на населението от местните власти.

Друг важен аспект от дейността на сдружението е насочен към представянето и популяризирането на региона на Централна Стара планина в ЕС и Съвета на Европа. Кметът на община Габрово е заместник-председател на УС на сдружението. Освен това, кметът е и член и ръководител на националната делегация в Комитета на регионите на ЕС излъчена от НСОБ. Сдружението е участник в различни инициативи на ниво ЕС, като например Конвента на кметовете, обединяващ градове и общини, поставили си за цел до 2020 г. да намалят емисиите на CO₂ с повече от заложените в целите на ЕС 20%, чрез 20% повишаване на енергийната ефективност и 20% дял на възобновяемите енергийни източници в енергийния микс.

Сдружението разработва и изпълнява различни проекти в областта на местното самоуправление и подпомага осъществяването на контакти с международните асоциации на местните власти.

Регионално сдружение за управление на отпадъците

Кметът на община Габрово е председател на Регионалното сдружение за управление на отпадъците с център Габрово, включващо общините Габрово и Трявна. Регионалното сдружение е създадено с Националната програма за управление на дейностите по отпадъците и във връзка с чл. 196 от Закона за управление на отпадъците. Основната функция на сдружението е определянето на елементите, изграждането и експлоатацията на регионалната система за управление на отпадъците. Проекта за регионална система за управление на отпадъците в регион Габрово – Трявна е одобрен от ръководителя на Управляващия орган на Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“ и предстои да бъде изграден със средства на оперативната програма.

Международно сътрудничество

Между-общинско сътрудничество

Община Габрово е побратимена с 12 града в чужбина. Най-активно сътрудничество се осъществява с градовете Тун, Швейцария; Мъйтищи, Руска Федерация; Аалст, Белгия и Нови Сонч, Полша.

Сред големите проекти резултат от международното сътрудничество на община Габрово следва да се спомене този с Нови Сонч, Полша - *„Развитието на човешкия потенциал – фактор в модерната европейска общинска администрация“*, одобрено с Решение № 201/21.10.2010 г. на Общински съвет – град Габрово. По проекта е разработен набор от стратегически документи в областта на управлението на човешките ресурси, чийто потенциален положителен ефект върху административния капацитет на общината е описан в съответната глава от анализа.

С побратимените градове се развива активно сътрудничество в различни области на културата, младежкия обмен, социалното подпомагане, търговията, обмяната на добри практики в областта на местното самоуправление, спорта и др. Освен прякото сътрудничество между местните администрации споразуменията за партньорство спомагат и за установяване на трайни връзки между местните културни институти, спортни организации, НПО, бизнес и други.

Считаме, че е необходимо да се използват всички възможности за задълбочаване на сътрудничеството с местните власти в чужбина, тъй като това води до обмяна на добри практики в различни области и до създаване на ценни връзки между населението и бизнеса в съответните общини.

10 АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ НА ОБЩИНА ГАБРОВО

Средата, в която работят местните администрации в наши дни се променя динамично. Причините за това могат да се търсят на различни места. На първо място членството на Република България в ЕС налага необходимост от нов набор от компетенции сред служителите в местните администрации. Този набор от компетенции има разностранен характер. При все, че компетенциите свързани с подготовката и изпълнението на различни проекти финансирани от инструментите на Кохезионната политика на ЕС са от съществено значение, те далече не са единствените. Създадените възможности за сътрудничество на местните власти на общностно ниво, както и за съвместно влияние върху вземането на решения за вторичното законодателство в ЕС използвайки консултативните правомощия на Комитета на Регионите обаче също изискват служителите на местните власти да разполагат с набор от компетентности, който при това често е различен от набора компетентности необходими за успешното подготвяне и изпълнение на проекти финансирани със средствата на Кохезионната политика. Необходимостта от нов набор от компетентности сред служителите в местната администрация се засилва и от постепенното навлизане на електронните услуги предоставяни на гражданите. Предоставянето на електронни административни услуги на гражданите изисква по-разширени компетенции от служителите в общинския фронт офис където се приемат заявленията за предоставяне на административни услуги. Причината за това е, че служителя в общинския фронт офис вече не е обикновен регистратор, който само регистрира внесеният заявление и го предава към следващото звено, а в голяма степен се превръща в експерт, който следва да познава процеса за предоставяне на административни услуги по електронен път.

Структурата на администрацията на община Габрово е актуализирана през 2012 г. с решение 191/13.09.2012 г. в изпълнение на изискванията на ПМС 129/26.06.2012 г. Новата структура на общината е с обща численост от 191 щатни бройки от които към 01.07.2013г. реално заети са 181. Разпределението на служителите в общинската администрация по образование и квалификация е дадено в Приложение 33 (Разпределение по образователно-квалификационни степени (ОКС) и Приложение 34 (Разпределение на служителите на общината с висше образование по области на квалификация).

Общината има много добра обезпеченост с компютърна техника и софтуер необходим за изпълнение и контрол на ежедневната работа и предоставяне на административни услуги на гражданите.

Нуждите от обучение в общината се определят от две основни групи документи - национална „Стратегия за обучение на служителите в администрацията“ приета с ПМС 85/14.02.2002 и актуализирана през 2006 г. Друг основен източник за определяне на нуждите от обучение на общинските служители са нормативните изисквания за предоставяне на услуги на населението и юридическите лица. При все, че стратегията спомената по-горе е общ документ, на места с пожелателен характер, тя се използва предимно за определяне на нуждите от задължително обучение за служебно развитие определено с разпоредбите на Закона за държавния служител и Закона за администрацията,

Административен капацитет на община Габрово

както и подзаконовите нормативни актове към тях. Трети основен източник на информация за определяне на нуждите от обучение на служителите от общинската администрация са длъжностните характеристики и записания в тях набор от компетенции, който служителите следва да притежават за заемане на дадената длъжност.

Следва да се отбележи като положителен факт, че Община Габрово се възползва пълноценно от всички предлагани възможности за обучение на общинските служители, както и за обмяна на опит с други местни администрации в ЕС, като например тази в Нови Сонч, Полша. Това дава възможност на общинските служители да получат по-широк поглед върху дейностите свързани с предоставяните от тях услуги на гражданите и изпълнението на служебните им задължения, както и знания и умения, които експертите на ИПА често нямат и попълват в процеса на обучение общувайки с експертите, които би следвало да обучават.

През изтичащия програмен период (2007-2013) в Община Габрово са изпълнени или са в процес на изпълнение три проекта насочени към повишение на капацитета на общинските служители и предоставяне на по-качествени административни услуги и финансирани със средствата на Оперативна програма „Административен капацитет 2007-2013” на обща стойност 1 123 673 лв. Сред тях особено внимание заслужава проекта „Развитието на човешките ресурси – фактор в модерната европейска общинска администрация” съфинансиран със средствата на Европейския социален фонд и изпълняван съвместно с побратимения на Габрово полски град Нови Сонч. Проектът е насочен към въвеждане на стратегически подход в управлението на човешките ресурси в Община Габрово, усъвършенстване на съществуващите практики чрез въвеждане на нови системи за управление и развитие на човешките ресурси, повишаване на капацитета на служителите заети с управлението на човешките ресурси и обмяна на опит с общинската администрация на град Нови Сонч. По проекта е разработен набор от наръчници и стратегия за доброто управление и подбор на човешките ресурси в администрацията.

В Община Габрово действа интегрирана система за управление на качеството и сигурността на информацията (ISO 9001:2008 и ISO/IEC 27001:2005). През февруари 2013 г. в Общината е проведен ресертификационен одит по стандарти ISO 9001:2008 и ISO/IEC 27001: 2005, като сертификатите на общината са продължени за още три години. Наличието на интегрирана система за управление на качеството и информационната сигурност и свързаните с двата стандарта периодични одити за проверка на съответствието на работата на общината с изискванията на стандартите и набелязване на корективни мерки, в случай, че такива се налагат са предпоставка за предоставянето на административни услуги на високо ниво на гражданите на общината. Предоставяните административни услуги са подробно разписани от гледна точка на необходими документи, дължими такси и срок за предоставянето им на интернет страницата на общината. Освен това на страницата са публикувани и необходимите заявления за предоставянето на услугите, както и информация за начините на плащане, в случай, че за конкретната услуга се дължи такса. Всичко това спестява на гражданите необходимото време за подготовка на документите и им позволява да ограничат ходенето до общинската администрация в търсене на дадена услуга.

Административен капацитет на община Габрово

В общината са разработени 7 електронни административни услуги:

1. Административна услуга **„Устройство на територията“** – Учредяване на право на преминаване през чужд поземлен имот без път.
2. Административна услуга **„Устройство на територията“** – Издаване на удостоверение и скица относно имоти, подлежащи на възстановяване, находящи се в границите на урбанизираните територии.
3. Административна услуга **„Кадастър“** – Издаване на скица за недвижим имот.
4. Административна услуга **„Кадастър“** – Издаване на удостоверение за нанасяне на новоизградени сгради в действащия кадастрален план по чл.52 от ЗКИР, във връзка с чл. 175 от ЗУТ.
5. Административна услуга **„Устройство на територията“** - Издаване на удостоверение за степен на завършеност на строеж.
6. Административна услуга **„Устройство на територията“** - Заверка на протокол при определяне на строителна линия и ниво на строеж и откриване на строителна площадка.
7. Административна услуга **„Кадастър“** – Изготвяне на копия от кадастрален план /кадастрална листа, ръчна скица, разписна книга и извадка от ЗРП /подробен устройствен план/.

Услугите са интегрирани в сайта на Община Габрово и могат да се заявяват онлайн. Бъдещата Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ дава възможност за допълнително увеличаване на броя на електронните административни услуги предоставяни от Общината. Следва да отбележим няколко важни аспекта свързани с електронните услуги. От една страна те в голяма степен облекчават гражданите и бизнеса, но изискват добра интеграция на различни бази данни, част от които са на национално ниво и не е в правомощията на Община Габрово да ги интегрира. В противен случай се поражда необходимостта гражданите и бизнеса под една или друга форма отново да набавят необходими за предоставянето на услугата документи, което в голяма степен обезсмисля предоставянето на дадена услуга по електронен път, а зад възможността дадена услуга да се предоставя по електронен път обикновено стоят значителни публични инвестиции от страна на местната администрация, както и разходи от страна на гражданите за придобиване и поддържане на универсален електронен подпис, които все още са доста високи предвид неголемия брой доставчици на електронни доверителни услуги на национално ниво. Освен това разходите за поддръжка на универсален електронен подпис от страна на гражданите и бизнеса не могат да се избегнат тъй като за момента Закона за електронното управление не е предвидил други възможности за идентификация на потребителите на електронни административни услуги. За съжаление решаването на този въпрос е изцяло извън компетенциите на Общината.

Административен капацитет на община Габрово

В заключение се налага изводът, че Общината навлиза в новия планов период с висок административен капацитет и високо ниво на обслужване на гражданите и бизнеса. На пръв поглед това оставя малко възможности за подобрене през следващия планов период. Следва обаче да се отбележи, че административния капацитет не е статична величина и в случай, че не се полагат грижи, той лесно би могъл да се влоши. Поддържането му на постоянно високо ниво изисква няколко мерки.

На първо място наръчниците разработени съвместно с град Нови Сонч следва да намерят активно място в управлението и подбора на човешките ресурси в администрацията на Община Габрово. Освен това следва да се извършва периодичен преглед на необходимия набор от компетенции за заемане на длъжности в общинската администрация и свързаните с това потребности от обучение. Въз основа на така определените потребности следва да се използват във възможно най-широк аспект предлаганите от Оперативна програма „Добро управление 2014-2020” възможности за финансиране с цел възможно най-пълно удовлетворяване на нуждите от обучение.

Следва, в средата на плановия период, да се извърши преглед на наръчниците разработени по съвместния проект с Нови Сонч и същите да се актуализират, в случай, че се прецени, че е необходимо. За целта отново може да се използва Оперативна програма „Добро управление 2014-2020”

Препоръчваме, също така, да се увеличи броят на предлаганите електронни административни услуги. Към подобно увеличение, обаче, трябва да се подхожда внимателно, тъй като ако не бъдат решени на национално ниво проблемите с интеграцията и взаимовръзката между различните бази данни необходими за предоставяне на услугите, увеличеният брой електронни административни услуги на местно ниво няма да доведе до увеличеното им търсене от гражданите. В този смисъл следва внимателно да се прецени, кои услуги биха могли да се добавят към вече предлаганите по електронен път. Такава преценка би могла да се извърши към средата на плановия период и след нея може да се пристъпи към изготвянето на проектно предложение насочено към увеличаване на броя предлагани електронни услуги, което да се финансира от Оперативна програма „Добро управление 2014-2020” или да се потърсят други средства за въвеждането им.

Проекти

През изтичащия програмен период Община Габрово се възползва максимално от предлаганите възможности за финансиране от средствата на Структурните и Кохезионния фонд на ЕС (СКФ)⁶⁴.

Общинската администрация е изпълнила, изпълнява или е подала пред управляващите органи на оперативните програми над 30 проекта на обща стойност надхвърляща 190 милиона лв. Проектите са в следните области: подобряване на градската среда и инфраструктурата (включително техническа помощ за подготовка на проекти), изпълнение на

⁶⁴ Всички проекти са в Приложение 36.

изискванията на екологичното законодателство на ЕС и на националното екологично законодателство в областите управление на отпадъците и управление на водите, развитие на социалните услуги (включително такива за младежи и лица в неравностойно социално положение), развитие на интегрирани туристически продукти, подобряване на общинската образователна инфраструктура, включително чрез въвеждане на мерки за енергийна ефективност проекта, борба с рисковете от природни бедствия, повишаване на административния капацитет и подобряване на административното обслужване на гражданите и подготовка за следващия програмен период (техническо проектиране на проекти, които предстои да бъдат финансирани от бъдещата Оперативна програма „Региони в растеж 2014-2020“ и изготвяне на интегриран план за градско възстановяване и развитие за период 2014-2020 г.).

Броят на изпълнените проекти и привлечените европейски средства говорят за висок капацитет на местната администрация за подготовка и изпълнение на проектни предложения финансирани със средствата на СКФ. Следва обаче да се отбележи, че Политиката по сближаване на ЕС има доста динамичен характер и това поставя високи изисквания от гледна точка компетенции на служителите заети с подготовката, изпълнението и отчитането на проектите на общината. Поради тази причина, за да бъде поддържан капацитета в тази област висок се налага периодичен преглед на необходимите компетенции на служителите и своевременно провеждане на обучение на служителите, в случай че се констатира промяна на необходимите компетенции и възникнала в резултат на тази промяна потребност от обучение. Наръчниците за управление на човешките ресурси, разработени в рамките на съвместния проект на общината с гр. Нови Сонч биха могли да бъдат от съществена полза при извършването на такъв преглед.

Най-широкомасштабните проекти, подготвени и реализирани от Община Габрово, някои от тях в партньорство със съседните общини, са с обхват и от значение за населението и територията на цялата община Габрово. Такива са Регионалното депо за ТБО и Географската информационна система за интегрирано управление и обслужване.

Другите мащабни проекти, чийто обхват се простира върху по-голямата част от територията на града са Интегрираният проект за водния цикъл, Подобряване на ВиК инфраструктурата на кв. Борово, Велчевци, Славовци, Гачевци, Чехлевци, Русевци и Войново на град Габрово, Плана за развитие на тролейбусния транспорт. Бързото и ефективното им реализиране са от особена значимост, предвид факта, че непосредствено засягат голяма част от население на града и влияят на нормалния градски ритъм. Важен аспект при реализиране на тези проекти е синхронизирането им с газифицирането на града и окончателното полагане на уличната настилка.

В областта на реконструкцията и обновяването на сградите, общинска собственост, в това число провеждането на мерки за енергийна ефективност, са реализирани значителен брой мерки върху голям брой сгради (предимно образователни). Следва да се отбележи, че за сградите на културата, останалите общински сгради на образованието и спортните такива мерките по енергийна ефективност и осигуряването на достъпа на хора с увреждания (като

Административен капацитет на община Габрово

се изключи зала „Орловец“) не са реализирани. В този аспект може да се търси продължение на проекти със същия предмет в рамките, както на Интегрирания план за градско възстановяване и развитие, така и по други направления, в случаите, когато някои от тези обектите не попадат в зоните за въздействие. Целесъобразно е също така да се реализира централизирана автоматизирана система за наблюдение и управление на режима на работа на сградните инсталации на обектите общинска собственост, което ще доведе до значителни икономии и ще облекчи поддръжката на сградите.

Основен проблем и в Габрово както при други общини е съфинансирането от страна на общината, което следва да се осигурява за някои схеми финансирани по инструменти като Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“ и Оперативна програма „Регионално развитие 2007-2013“ Според данните от Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС (ИСУН) за периода 2008-2013 г. Общината е осигурила над 10 милиона лв. за съфинансиране на проектите по СКФ. За съжаление проблема с необходимостта от средства за съфинансиране на проектите по финансовите инструменти към бъдещия Договор за партньорство с ЕК за периода 2014-2020 г. не е по силите на общината и следва да намери решение на национално ниво.

11 SWOT АНАЛИЗ НА ОБЩИНА ГАБРОВО

11.1 Силни СТРАНИ

Благоприятно географско разположение спрямо паневропейските транспортни коридори и националното пространство.

Утвърден индустриален център със стабилна група МСП, с водеща роля на преработващата промишленост.

Експортно ориентирани водещи сектори в икономиката на общината.

Благоприятна среда за развитие на бизнес.

Богато природно и културно наследство, благоприятен микроклимат и разнообразен ландшафт, създаващи условия за развитие на различни форми на туризъм.

Природни условия, подходящи за развитието на биологично земеделие и агроекологични практики.

По-добра образователна структура на населението спрямо тази на страната.

Развита мрежа от образователни институции за основно, средно общообразователно и средно професионално и висше образование.

Добра материална база на образователната инфраструктура.

Наличие на заведения и практики за болнична и извън болнична помощ в града, някои от които са с над общинско значение.

Добре изградена система за предоставяне на социални услуги с висока степен на децентрализация.

Традиции в развитието на спорта и разнообразна спортна инфраструктура.

Благоприятна среда за развитие на културни и творчески индустрии. Наличие на обекти от национално значение.

Обособени индустриални зони с изградена основна инфраструктура.

Достатъчно обществени пространства и площи за отдих.

Разнообразни природни и естетически качества на средата на населените места.

Покритие с актуална кадастрална карта на половината от територията на община Габрово. Наличие на планови устройствени документи за града.

Много добро качество на околната среда. Голям дял от територията на общината е част от Националната екологична мрежа.

SWOT анализ на община Габрово

Централна система за сметоизвозване и на разделно събиране на отпадъците в големите населени места, обхващаща почти цялото население.

Развити водоснабдителни мрежи на територията на цялата община и стартирал процес на рехабилитация.

Изградена пътна мрежа, достигаща до всички населени места в общината, въпреки сложния релеф.

Разработени и прилагани стратегически и оперативни документи. Изграден капацитет за привличане и реализиране на проекти с европейско финансиране.

Високо ниво на административно обслужване, въведени услуги на електронното управление.

Активен неправителствен сектор.

Установени международни сътрудничества.

Последните 4 години община Габрово изпълнява балансиран бюджет, като приключва съответната бюджетна година без просрочени задължения.

11.2 Слаби страни

Планински регион с ограничена достъпност от страна на железопътен, воден и въздушен транспорт.

В периода на криза е налице спад в развитието на утвърдени сектори, особено при експортно ориентирани, както и недостиг на средства за технологична модернизация.

Несъответствие между квалификацията на кадрите и нуждите на бизнеса.

Слабо използван потенциал за развитие на многофункционално селско и горско стопанство.

Липса на координирани усилия за разработване, предлагане и промотиране на комплексен туристически продукт.

Липса на достатъчно терени общинска собственост, подходящи за привличане на инвестиции.

Негативни демографски тенденции и миграционни процеси.

Липса на информация относно нуждите, степента на обслуженост и удовлетвореността на потребителите от наличните здравни услуги.

Незадоволително състояние на спортната база и неефективно използване на възможностите за спорт на територията на цялата община.

Липса на координирани усилия за създаване на културни индустрии, подценяване на потенциала за привличане на публики и формиране на нови.

SWOT анализ на община Габрово

Висок процент жилищни сгради с недобри енергийни характеристики.

Голям брой производствени терени в упадък.

Занемарени и неподдържани елементи на зелената система и неизползван потенциал на реките в населените места.

Незадоволително състояние на сградния фонд - общинска собственост.

Много на брой, но с малко население селища. Фрагментирана и моноцентрична селищна мрежа.

Стари и неактуални общи планови устройствени документи на ниво град.

Множество свлачища.

Влошено състояние на компоненти на околната среда: замърсявания на речните води, липса на канализационна мрежа по места, голям дял на емисиите от битово отопление и транспорт, нарушения на акустичната среда.

Липса на ефективна система за сметоизвозване на битови и депониране на строителни отпадъци.

Незадоволително състояние на междуселищната пътна мрежа, недостатъчно ефективен масов обществен транспорт и лошо състояние на подвижния състав. Липса на инфраструктура за велосипеден транспорт.

Амортизирана и ненапълно изградена инженерна инфраструктура.

Недостатъчно собствени приходи на общината.

11.3 Възможности

Интензивно развитие на елементите на транс-европейската транспортна мрежа (TEN-T) – автомагистрала Хемус, тунел под Шипка и Западен обход.

Запазване и развитие на утвърдените сектори на икономиката, чрез технологично обновяване и насърчаване на иновациите.

Стимулиране предлагането на иновативни продукти и услуги от икономическите субекти, развиващи дейност в община Габрово. Създаване и развитие на иновационни клъстери.

Създаване на пакет от стимули и мерки за привличане на инвестиции и подпомагане на малкия и среден бизнес.

Развитие на културни и творчески индустрии.

Развитие на комплексен туристически продукт на базата на доброто съчетание на антропогенни фактори и богати природни ресурси. Популяризиране на дестинация Габрово.

SWOT анализ на община Габрово

Развитие на биологично земеделие, агроекологични практики и многофункционално горско стопанство.

Развитие на работната сила и ефективна реализация на трудовия потенциал на населението.

Развитие на местна политика за създаване на младежка заетост и предприемачество.

Прилагане на гъвкави механизми и „мобилни решения“ и реализиране на публично-частни партньорства в здравните и социалните услуги.

Развитие на масов спорт и осигуряване на условия за провеждане на повече спортни събития.

Създаване и промотиране на интегриран културен продукт чрез ефективно сътрудничество между културните институции, независимия сектори и общината.

Привличане на средства за обновяване на общинския сграден фонд.

Подобряване на инвестиционния климат чрез възобновяване на производствени терени в упадък.

Постигане на балансирано пространствено развитие на мрежата от населени места в община Габрово. Развитие на вторичните центрове.

Подобряване качеството на околната среда чрез въвеждане и прилагане на мерки за ЕЕ и иновативни практики и технологии.

Подобряване на свързаността чрез оптимизация на системата за управление и поддръжка мрежите и съоръженията на техническата инфраструктура и обществения транспорт.

Ефективно планиране, оперативна бързина, партньорства и използване на възможностите за привличане на различни финансови източници.

Развитие на „електронното управление“.

Разширяване на регионалните партньорства, както и сътрудничества на местната власт и бизнеса.

Финансова децентрализация на местната власт.

Разширяване на комуникация между местната власт, бизнеса и гражданския сектор.

Ефективно усвояване на европейските фондове.

11.4 Заплахи

Забавени темпове на развитие на транзитните пътища и транс-европейската пътна мрежа (TEN-T) в следващите пет години.

Продължителна икономическа криза, допълнителен спад на икономическата активност и намаляване на заетостта.

SWOT анализ на община Габрово

Нестабилна, често променяща се данъчна и осигурителна политика на държавата.

Намаляване и застаряване на населението и работната сила и продължаваща емиграция на младите.

Невъзможност за получаване на квалификация, адекватна на пазара на труда в общината.

Засилваща се изолация на населението в отдалечените села от предлаганите здравни, образователни и социални услуги.

Продължаващи негативни тенденции, свързани със здравното състояние на населението и липса на интерес за физическа активност при подрастващите.

Влошаване на качеството на събития от културния календар на общината и загуба на публики.

Заличаване на историческите пластове поради неефективно прилагане на системния процес по опазване на културното наследство.

Задълбочаваща се амортизация на сградния фонд и нарастване броя на опасните сгради.

Деграцията на жизнената среда следствие на обезлюдяване на голяма част от населените места в общината.

Засилване на моноцентричния характер на мрежата от населени места.

Необосновано разширение на урбанизираните територии при наличие на резерви от терени и сгради в населените места.

Забавяне на процедурите при реализиране на инвестиционните намерения и инфраструктурни проекти поради липса на пълна кадастрална и устройствена основа и проектна готовност.

Периодична поява на рискови природни явления.

Увеличена зависимост от твърди и фосилни горива за отопление и транспорт и ограничена възможност за прилагане на мерките за ЕЕ в жилищни и производствени сгради.

Критично влошаване състоянието на пътната и инженерната инфраструктура и предлагането на масов обществен пътнически транспорт.

Липса на ефективност на регионалната политика на държавата и на реформи за финансова децентрализация на местното самоуправление.

Невъзможност за реализиране на иновативни инициативи и политики, поради липса на законови регламенти.

Усложнена процедура по подготовка и реализиране на публично-частни партньорства.

SWOT анализ на община Габрово

Невъзможност на общинския бюджет да осигури необходимото съфинансиране при усвояването на средствата от ЕС.

12 ПРИЛОЖЕНИЯ